

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Matěj Křepinský

Období vlády Ahmeta Zoga pohledem československé diplomacie

Period of the Rule of Ahmet Zogu in the Perspective of the Czechoslovak
Diplomacy

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Přemysl Vinš

Rád bych v první řadě poděkoval Mgr. Přemyslu Vinšovi za ochotu, cenné rady a trpělivost při vedení této bakalářské práce. Mé poděkování zároveň patří Archivu MZV za vstřícnost při bádání a mé rodině za podporu při tvoření práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V, dne

.....

Matěj Křepinský

Abstrakt

Práce se zaměřuje na léta 1925-1939 v Albánii, kdy byl v čele země Ahmet Zogu. Cílem je seznámit čtenáře s pohledem československého zastoupení v Tiraně na toto období skrze politické zprávy zasílané na ministerstvo zahraničí v Praze a ukázat, čemu především diplomaté věnovali pozornost. Na základě obsahové analýzy je popis politického zpravodajství rozdělen do pěti hlavních témat. Ty zahrnují osobu Ahmeta Zoga, vliv cizích států, domácí politiku, společnost a problematiku armády a četnictva. Zároveň je čtenář pro porozumění obsahu politického zpravodajství seznámen s historickým vývojem Albánie mezi léty 1925-1939, Zogovou biografií a vývojem československého meziválečného zastoupení v Tiraně.

Klíčová slova

Ahmet Zogu, diplomacie, Československo, Albánie, Itálie, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Jugoslávie, meziválečné období

Abstract

The thesis is focused on Albania between 1925 and 1939, when Ahmet Zogu was the head of state. The main goal is to introduce the perspective of the Czechoslovak mission over this period, through political reports from Tirana, and to show the main subjects of attention in the reports. Political coverage, based on content analysis, is divided to five main topics: Ahmet Zogu, the foreign influence, the domestic politics, the Albanian society and the army with gendarmerie. A reader will also get familiar with the history of Albania between said years, Zog's biography and development of the Czechoslovak interwar mission in Tirana for a better understanding of the political reports.

Key words

Ahmet Zogu, diplomacy, Czechoslovakia, Albania, Italy, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Yugoslavia, interwar period

OBSAH

ÚVOD	8
1. OSOBA AHMETA ZOGA	12
2. HISTORICKÝ VÝVOJ MEZI LÉTY 1925 A 1939 V ALBÁNII.....	17
2.1. Vnitrostátní změny po svržení vlády Fan Noliho a zahraniční orientace nového režimu	17
2.2. Dva Tiranské pakty a těžká pozice Království SHS	24
2.3. Změna státního zřízení a počátek reformních kroků režimu	31
2.4. Ochlazení albánsko-italských vztahů	38
2.5. Úplná dominance italského vlivu a vnitrostátní situace v 2. polovině 30. let	46
2.6. Italská vojenská operace a konec Zogova režimu	54
3. MEZIVÁLEČNÉ ZASTOUPENÍ ČESKOSLOVENSKA V ALBÁNII.....	58
3.1. Tituláři zastupitelského úřadu v Tiraně.....	59
3.2. Československé honorární konzuláty v Albánii.....	61
4. OBDOBÍ 1925-1939 V POLITICKÉM ZPRAVODAJSTVÍ Z TIRANY.....	63
4.1. Osoba Ahmeta Zoga.....	64
4.1.1. Rodina Ahmeta Zoga	68
4.2. Vliv, postavení a aktivity cizích států v Albánii	70
4.2.1. Italské pronikání do Albánie	72
4.2.1.1. Finanční a hospodářské aktivity Itálie.....	73
4.2.1.2. Italské aktivity v oblasti vojenství.....	79
4.2.1.3. Italský politický vliv	80
4.2.2. Pozice Bělehradu.....	82
4.2.2.1. Vliv Bělehradu a vztah mezi oběma státy	83
4.2.2.2. Albánci pod vlivem Bělehradu.....	87
4.2.2.3. Narušování hranic státu z Albánie	89
4.2.3. Postavení a aktivity Československa.....	91

4.2.3.1.	Pozice Československa a vztahy s Albánií	91
4.2.3.2.	Hospodářské aktivity Československa	95
4.2.4.	Velká Británie a Francie.....	100
4.2.5.	Řecko a Rumunsko	102
4.3.	Vnitropolitická situace Albánie.....	104
4.3.1.	Vnitropolitický vývoj	106
4.3.2.	Vývoj albánských financí.....	113
4.4.	Společenská situace.....	115
4.4.1.	Albánský národ	115
4.4.2.	Vývoj společenské situace	117
4.4.3.	Náboženství a náboženské obce.....	120
4.5.	Armáda a četnictvo	124
ZÁVĚR		127
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY		130
SEZNAM PŘÍLOH.....		133
PŘÍLOHY		134

Seznam zkratek

A.G.I.P.	Azienda generale italiana petroli
A.I.P.A.	Azienda italiana petroli Albania
AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR
ČTK	Československá tisková kancelář
E.I.A.A.	Ente industrie attività agrarie
Království SHS	Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
S.E.S.A.	Società elettrica albanese anonima
S.V.E.A.	Società per lo sviluppo economico dell'Albania
VMRO	Vnitřní makedonská revoluční organizace

ÚVOD

Albánie na počátku 20. století zůstávala pro většinu Evropy spíše zapomenutým koutem. Byla zaostalým, bezpečnostně a politicky nestabilním územím. To platilo i po vyhlášení albánské nezávislosti v listopadu 1912. První a zároveň poslední albánský kníže Wilhelm Wied se na trůnu udržel pouhých šest měsíců a existence mladého státu byla fakticky během I. světové války přerušena. V prvních poválečných letech, kdy byla suverenity a integrity Albánie nakonec opět na mírové konferenci uznána, se však stability a prosperity nedočkala. Vnější vliv a domácí rozdmýšky, které byly založené především na boji o osobní moc a prospěch, tomu zabránily. Vrchol tohoto období představovala v červnu roku 1924 tzv. „demokratická revoluce“ vedená Fan Nolim proti ambicióznímu Ahmetu Zogovi, který byl schopen Noliho vládu později porazit a postavit se do čela země.¹

Právě s osobou Ahmeta Zoga je především spojováno meziválečné období v Albánii, s jeho snahou vytvořit fungující centralistický stát a zároveň vyvážit pronikající zahraniční vliv. Ahmet Zogu byl politicky aktivní již během let 1920-1924, avšak až jeho nástup do čela země v lednu 1925 v pozici prezidenta lze označit za začátek jeho téměř neomezené vlády v Albánii. Pro tuto práci tedy léta 1925 a 1939 představují vymezení Zogovy vlády. Jako ohraničení zkoumaného období byly tyto roky vybrány i z dalšího důvodu. Pohled československé diplomacie na toto období představují v první řadě politické zprávy z Tirany. Ty začaly být posílány taktéž roku 1925 a poslední zpráva byla napsaná v roce 1939. Tehdejší ministerstvo zahraniční v Praze tedy bylo informováno o situaci v Albánii téměř po celou dobu Zogova režimu. Tato práce si klade za cíl tyto politické zprávy představit skrze analýzu jejich obsahu a při zasazení do historického kontextu.

Existence politického zpravodajství z celého období Zogovy vlády, s výjimkou posledního měsíce, vybízí k položení otázek ohledně přístupu československého zastoupení k událostem v Albánii během zkoumaného období. Byli diplomaté, s ohledem na členství Československa v Malé dohodě, aktivní při podpoře jihoslovanského postavení v Albánii i přes absenci přímého politického zájmu Prahy? Jak diplomaté vnímali samotný režim, který se snažil budovat moderní stát a zároveň se vykazoval krutým autoritářským jednáním? Informovali diplomaté ministerstvo v Praze podrobně také o společenském, kulturním a dalším vývoji v Albánii, nebo se zaměřili především na obchodní a hospodářské otázky?

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. S ohledem na menší povědomí o albánské historii v českém prostoru jsou věnované právě tomuto tématu první dvě samostatné kapitoly. První představuje život a politické aktivity Ahmeta Zoga, které léta 1925-1939 přesahují. Zahrnutí jeho biografie by mělo sloužit pro lepší pochopení událostí během jeho působení v čele státu. Druhá kapitola se poté logicky věnuje samotnému představení historického vývoje v Albánii mezi roky 1925 a 1939. Tato kapitola představuje důležitou část pro porozumění zkoumaného zpravodajství z Tirany. Zároveň však není cílem obou

¹ Podrobnější vysvětlení historického kontextu viz první a druhá kapitola.

zmíněných kapitol představit historii meziválečné Albánie, popřípadě život Ahmeta Zoga, do detailu. Třetí kapitola se věnuje vývoji meziválečného československého zastoupení v Tiraně a obsahuje taktéž krátké medailonky titulářů úřadu, kteří zkoumané politické zpravodajství sepisovali. Hlavním těžištěm práce je čtvrtá kapitola, která představuje na základě obsahové analýzy politické zpravodajství z let 1925-1939.

Hlavním pramenem práce je fond Politického zpravodajství 1918-1975 Archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR (AMZV). Ten obsahuje veškeré meziválečné politické zpravodajství z Tirany seřazené po jednotlivých rocích. V této práci však pohled diplomatů na situaci v Albánii není zpracován diachronně, nýbrž po jednotlivých tématech vyplývajících ze zpráv. K takovému zpracování bylo nutné přistoupit k prostudování všech depeší z Tirany z let 1925-1939 a na základě toho poté určit samotné tematické okruhy, kterými se tituláři v Albánii zabývali. Jednotlivé okruhy nejsou založeny na informacích například z jednoho roku, avšak na těch, které diplomaté zmiňovali ve zprávách kontinuálně. Po zvolení hlavních tematických okruhů šlo následně přistoupit k rozdělení na specifičtější podtémata a k jejich popisu. Další prameny práce jsou taktéž z AMZV: fond Diplomatického protokolu II/1, fond I. sekce-prezidia 1918-1939 (1954) a fond II. sekce I/3. Ty byly použity především k popisu vývoje meziválečného zastupitelského úřadu v Albánii.

Politické zpravodajství z Tirany během let 1925 až 1939 nebylo zatíženo jednotnou státní ideologií, na kterou by referující museli brát ohled. Je však otázkou, do jaké míry byla objektivita narušena osobním přístupem jednotlivých diplomatů například s ohledem na jejich politické sympatie či náboženské vyznání. Byť byli tituláři v Albánii profesionálové, nebylo možné zajistit stoprocentní objektivitu poskytovaných informací ministerstvu zahraničí v Praze. Je důležité si uvědomit, že to logicky vycházelo z povahy politického zpravodajství, které bylo, v případě Tirany, založené na sběru informací jedné referující osoby. V návaznosti na toto vyvstává další důležitá otázka ohledně zdrojů, které diplomaté pro depeše používali. Bohužel však není možné původ informací přesně určit, pokud nebyl přímo zmíněn v textu zprávy. V těchto případech se jednalo především o příslušníky dalších diplomatických legací. Dále o dragomany (překladaatele) jednotlivých vyslanectví, kterými byli především Albánci, a tudíž mohli diplomatům posloužit jako zdroj informací o místních poměrech. Otázkou však je jejich věrohodnost. Zároveň byly v československých depeších zmiňovány také vlastní zdroje z albánského politického a úřednického prostředí. Politické zpravodajství tak představuje unikátní pramen, při kterém je však nutné stále udržovat kritický pohled a odstup.

V případě dalších použitých zdrojů se jedná jak o práce renomovaných světových znalců albánské historie, albánského prostoru a Balkánu, tak o albánské historiky. Nejen pro kapitolu o Ahmetu Zogovi je stěžejní dílo Bernda Jürgena Fischera *King Zog and the Struggle for Stability in Albania*.² Autor se především zaměřuje na osud samotného Zoga, který zasazuje do širšího historického kontextu. Toto dílo je cenné, mimo jiné, kvůli využití archivu britského ministerstva zahraničí a především kvůli

² FISCHER, Bernd Jürgen. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania*. Boulder: East European Monographs, 1984. East European monographs. ISBN 0-88033-051-1.

informacím, které autor získal při rozhovoru s královnou Geraldinou, Zogovou manželkou. Pro informace o dalších důležitých osobách byl použit biografický slovník Roberta Elsieho *A Biographical Dictionary of Albanian History*.³ Dílo Owena Pearsona *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939*⁴ představuje pro práci důležitý zdroj pro dataci historického vývoje meziválečné Albánie. Kniha není napsaná jako ucelený text, ale detailně popisuje události v deníkovém stylu po jednotlivých dnech. Dále je důležité zmínit interdisciplinární studii *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period*⁵ Alessandra Roselliho, která se podrobně zabývá mimo jiné založením Albánské národní banky, italskou půjčkou z roku 1925 a jejich fungováním.

Z albánské provenience se pro práci stala důležitými zdroji dvě obsáhlá díla detailně popisující vývoj situace v meziválečné Albánii. Jedním je *Shqipëria politike: 1912-1939*⁶ od Arbena Puta a druhým *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005*⁷ od Kastriota Dervishiho. Dále pro objasnění geografických, etnografických a dalších pojmů byl využit encyklopedický slovník Albánské akademie věd.⁸ Přehledným dílem o politickém uspořádání Albánie ve sledovaném období je práce *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008*⁹ od Afrima Krasniqiho. V českém prostoru je zdrojů k této tématice velice málo. Za zmínku jistě stojí přehledová studie významného českého balkanologa Pavla Hradečného a Ladislava Hladkého *Dějiny Albánie*,¹⁰ na jejímž základě si lze vytvořit rámcový obraz o historickém vývoji v meziválečné Albánii. Dalším českým zdrojem je dvojdílná práce Jindřicha Dejmečky *Diplomacie Československa*. První díl¹¹ posloužil především pro zorientování se v historii ministerstva zahraničí v Praze, s důrazem na počáteční léta fungování úřadu, a v začátcích československé zahraniční politiky. Druhý díl¹² představuje, vedle samotného AMZV, neocenitelný zdroj k biografii titulářů československých zastupitelských úřadů a k některým dalším diplomatům. V práci jsou použité také další zdroje, avšak předešlý výčet představuje ty nejdůležitější. Jiné bakalářské a další závěrečné práce zaměřené na meziválečnou Albánii nebyly v českém prostoru napsané. Některé se tímto tématem zabírají pouze okrajově.

³ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. London: I. B. Tauris, 2013. IX. ISBN 9781780764313.

⁴ PEARSON, Owen. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939*. London: The Center for Albanian Studies, I. B. Tauris, 2004. *Albania in the twentieth Century: A History, Volume One*. ISBN 1-84511-013-7.

⁵ ROSELLI, Alessandro. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period*. London: I. B. Tauris, 2006. ISBN 1-84511-254-7.

⁶ PUTO, Arben. *Shqipëria politike: 1912-1939*. Tiranë: Toena, 2009. ISBN 978-99943-1-467-6.

⁷ DERVISHI, Kastriot. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005*. Tiranë: Shtëpia botuese „55“, 2006. ISBN 99943-799-3-3.

⁸ LAJE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III*. Botim i ri. Tiranë: Akademia e shkencave e Shqipërisë, 2008. ISBN 978-99956-10-27-2.

⁹ KRASNIQI, Afrim. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008*. Tiranë: UFO Press, 2014. Botimi i dytë. ISBN 978-99956-19-36-7.

¹⁰ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav. *Dějiny Albánie*. Autorsky se podíleli Pavla BURDOVÁ HRADEČNÁ, Virgijl MONARI, František ŠÍSTEK. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. *Dějiny států*. ISBN 978-80-7106-939-3.

¹¹ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, I. díl*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2210-3.

¹² DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2285-1.

Při psaní albánských místních jmen jsou v této práci uvedena jména ženského rodu v určitém tvaru a mužského rodu ve tvaru neurčitém. Dále jsou některá toponyma uváděna v české variantě. Jedná se o města Drač (alb. Durrës), Skadar (Shkodra) a Korča (Korça). Toponyma ženského rodu jako Gjirokastra či Himara jsou skloňována dle českých vzorů, tedy například Gjirokastrě/Himaře v lokálu atd. V případě jména Ahmet Zogu je příjmení v určitém tvaru respektováno v nominativu. V dalších pádech je příjmení skloňováno ze tvaru neurčitého (Zoga, Zogovi atd.).¹³

¹³ „Zogu“ znamená v češtině pták. Tento tvar slova je určitý. Neurčitý tvar je „zog“ po odebrání určitého členu v postpozici -u.

1. Osoba Ahmeta Zoga

Ahmet Zogu se narodil 8. října 1895¹⁴ ve vesnici Burgajet, avšak v té době ještě s nezměněným rodovým jménem Zogolli.¹⁵ Byl druhým synem Xhemala paši Zogolliho,¹⁶ bajraktara¹⁷ kmene Mat, po jehož smrti v roce 1908 byl převezen jako rukojmí do Istanbulu coby záruka zachování loajality kmene Mat k sultánovi. V hlavním městě říše se mladému Zogollimu dostalo vzdělání na střední škole Galatasaray a poté v důstojnické škole v Manastiru.¹⁸ Bernard J. Fischer k pobytu Ahmeta Zogolliho v Istanbulu poznamenává, že bezprostřední kontakt s fungováním orientální politiky v hlavním městě Osmanské říše a následně pozorování mladoturecké revoluce zřejmě ovlivnilo jeho přístup k politice v dalších letech.¹⁹

Do Albánie se Ahmet Zogolli vrátil v roce 1911, kdy se postavil do čela bojovníků z Matu při povstání Albánců proti mladoturecké vládě,²⁰ a následně se během I. balkánské války účastnil obrany Skadaru proti vojsku Černé Hory.²¹ Po vzniku Albánského knížectví roku 1913 podporoval Zogolli centrální vládu Wilhelma Wieda (1876-1945) v Drači.²² Té však v závěru její existence nepomohl se svými muži potlačit vzbouřence ze střední Albánie a dobýt Tiranu z jejich rukou.²³ S kolapsem vlády v Drači a začátkem I. světové války se Ahmet Zogolli postavil na stranu Rakouska-Uherska. Byla mu udělena hodnost plukovníka a se svými muži podniknul několik vojenských akcí, jako například dobytí Elbasanu z rukou Bulharů. Když se však Rakušané dozvěděli o jeho tajných vyjednáváních s Bulhary ohledně zachování nezávislosti Albánie i po válce, byl povolán do Vídně, kde byl nucen zůstat jako host až do konce války. Podobně jako v Istanbulu se Zogolli v hlavním městě Rakouska-Uherska seznámil s určitým typem vedení politiky, v tomto případě západním. Kontakt se západní kulturou tak doplnil jeho zkušenosti z Osmanské říše.²⁴

¹⁴ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 498.

¹⁵ Jméno sice mělo albánský základ „zog“ (alb. pták), avšak koncovka -olli byla turecká.

¹⁶ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 1.

¹⁷ Bajraktar – kmenový vůdce, náčelník. Označení vychází z osmanského názvu vojenského vůdce územně-správní jednotky, tzv. bajraku.

¹⁸ Dnešní Bitola v Makedonské republice.

¹⁹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 4.

²⁰ Tamtéž, s. 5.

²¹ Tamtéž, s. 7.

²² Wilhelm Wied von Neuwied byl zvolen koncertem velmocí v roce 1913 coby hlava nově vzniklého albánského státu v podobě knížectví. Jeho vláda v Albánii však trvala pouze do začátku první světové války v roce 1914, a tudíž se tomuto období někdy přezdívá „šestiměsíční království“. HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 329-332.

²³ Tamtéž, s. 10. Duncan Heaton-Armstrong, osobní tajemník Wilhelma Wieda, ve svých vzpomínkách zmiňuje, že armáda „mladého Ahmeta beje Mati“ se skládala přibližně z 2000 bojovníků z Matu. Podle jeho informací Zogolli se vzbouřenci v Tiraně jednal o jejich odchodu z města. Měli mu dokonce nabídnout pozici prezidenta „Republiky střední Albánie,“ což však měl Zogolli odmítnout, protože nechtěl zradit knížete. Podle Heaton-Armstronga bylo stažení Zogolliho vojska zpátky do Matu důsledkem neochoty muslimských mužů bojovat proti souvěrcům a převažující vojenské síly vzbouřenců v Tiraně. Neviděl tedy Zogolliho jako zrádce, jak to podle jeho popisu mělo být všeobecně vnímáno v Drači. HEATON-ARMSTRONG, Duncan. *The Six Month Kingdom*. Tirana: Albanian Institute for International Studies, 2012. ISBN 99927-659-4-1. s. 109-110.

²⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 13-15.

V roce 1919 se Ahmet Zogolli vrátil do Albánie. Po zvolení do vlády Sulejmana Delviny v roce 1920 se stal ministrem vnitra a od té chvíle začal rozšiřovat svou mocenskou pozici na celostátní úrovni.²⁵ To se mu díky pozici ministra vnitra, s výjimkou krátkého období, kdy zastával post ministra války, dařilo a postupně se jeho postavení stávalo stále důležitějším, což se nakonec projevilo ve vládě premiéra Xhaferri Ypiho (1880-1940),²⁶ který byl již spíše Zogolliho loutkou.²⁷ V období, kdy Zogolli působil coby ministr, byl kvůli svým politickým ambicím také nucen čelit rivalům v boji o moc a pokusům o jeho odstranění z politické scény. Lze zde zmínit násilný převrat ze strany člena regentské rady Aqifa paši proti vládě Pandeli Evangjeliho (1859-1949),²⁸ po kterém byl Zogolli nahrazen na postu ministra války Bajramem Currim (1866-1925).²⁹ Nejvýznamnějším problémem v tomto období kariéry Ahmeta Zogolliho však představovalo povstání Hasana Prishtiny (1873-1933) a Bajrama Curriho proti vládě Xhaferri Ypiho v roce 1922, kdy se osobně dostal do ohrožení života kvůli proniknutí vzbouřenců do Tirany. V té zůstal sám se svými muži poté, co se vláda přesunula do Elbasanu. Situaci pro Ahmeta Zogolliho zachránil anglický vyslanec Harry C. A. Eyres, na něhož se v poslední chvíli obrátil o pomoc, a kterému se podařilo vyjednat stažení vzbouřenců z Tirany. Po porážce povstání se Ahmet Zogolli uchýlil k ráznému vypořádání s odpůrci. Ustanovený válečný soud rozhodl o 32 trestech smrti.³⁰

Do křesla premiéra se poté Zogolli rozhodl usednout sám, neboť většina kabinetu, včetně ministerského předsedy Ypiho, nebyla kompetentní vládnout.³¹ Zogolli se snažil svým jmenováním odvrátit pád celé vlády, ztracení vlastního vlivu a destabilizaci vnitřní situace. Oficiálně byl jmenován do čela kabinetu 16. prosince 1922³² ve svých 27 letech a při té příležitosti si změnil dosavadní turecky upravené jméno ze Zogolli na Zogu, čímž chtěl ukázat svou vůli vést politiku k Západu.³³ Křeslo premiéra mu skýtalo větší možnosti pro rozšiřování svého vlivu v zemi a upevňování své pozice. Některé

²⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 18-20.

²⁶ Xhaferri Ypi byl v čele vlády od 24.12. 1921 do 26.12. 1922. KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141.

²⁷ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 34.

²⁸ Vláda Evangjeliho byla u moci od 16.10. 1921 do 6.12. 1921. KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141.

²⁹ Aqif paša poslal v noci skupinu ozbrojenců do ložnice Pandeli Evangjeliho, kterého měli probudit hlavněmi puškami. Vzápětí na to došlo k jeho rezignaci a opuštění Tirany. FISCHER, Bernd Jürgen (ed.). *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*. London: C. Hurst, 2007. ISBN 1-85065-779-3. s. 26. Bajram Curri byl významnou osobou v oblasti politiky a vojenství během národního obrození. Byl jedním z vůdců protiosmanských povstání s cílem autonomie Albánie. Po I. sv. válce se zapojil do „demokratické revoluce“ v červnu 1924 a stal se jednou z hlavních osob protizogovské opozice. Po porážce Noliho vlády se ukrýval na severu Albánie. Dne 29. března 1925 byl obklíčen v jeskyni v oblasti Dragobi, kde byl zabit. LAFFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 367-368.

³⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 36-37.

³¹ Tamtéž, str. 38.

³² PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 198. V tomto období jmenovala předsedy vlády regentská rada. Tento orgán byl vytvořen během národního kongresu v Lushnji v lednu roku 1920 a jeho úkolem bylo prozatímně vést Albánii po dobu absence panovníka. Regentská rada byla složená ze čtyř členů zastupující nejvýznamnější náboženské skupiny v zemi: katolíky, pravoslavné, sunnitské muslimy a muslimský řád beктаšiů. De iure tak byla Albánie do roku 1925 stále monarchií. HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 346.

³³ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 40.

své kroky však dělal bez vědomí ministrů, za což byl poté kritizován jak částí vlády, tak opozicí v parlamentu.³⁴

V křehké vnitropolitické situaci od roku 1922 do roku 1924, kdy rostl odpor opozičních skupin, sjednocených do jednoho protizogovského proudu v čele s Fan Nolim (1882-1965),³⁵ byl nakonec proveden nezdařený pokus o atentát na Zoga v budově parlamentu 23. února 1924.³⁶ V důsledku zranění a neudržitelnosti vlády Ahmet Zogu na post premiéra rezignoval a stáhnul se z politického života do ústraní. Neznamenal to však z jeho strany vzdání se vlivu na chod státu, neboť jeho nástupcem se stal Shefqet Vërlaci (1878-1946),³⁷ skrze kterého mohl nadále ovlivňovat rozhodování kabinetu.³⁸ Tato skutečnost byla dobře známá také opozici, která došla k závěru, že dokud bude Ahmet Zogu v Albánii, nebude možné se zbavit jeho vlivu na tamní politiku. Po ozbrojeném povstání proti vládě, tzv. demokratické revoluci, byl tedy Zogu nucen 10. června 1924 uprchnout do exilu v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (dále Království SHS).³⁹

V Bělehradě byl Ahmet Zogu přijat kladně kvůli svému dřívějšímu zdrženlivému postoji ke kosovskému iredentismu. Po svém příjezdu se prohlásil oficiálním zástupcem vlády Shefqeta Vërlaciho a začal plánovat návrat do Albánie. V situaci, kdy neměl záruky opětovného převzetí moci v Albánii, vládě v Bělehradu slíbil širokou paletu výhod a koncesí za její podporu. Tu nakonec dostal spolu s finanční pomocí od britské Anglo-Persian Oil Company.⁴⁰ S touto podporou byl Zogu schopný uskutečnit vojenskou akci proti vládě Fan Noliho a zajistit tak svůj návrat do Tirany, ke kterému došlo 24. prosince 1924.⁴¹ Hned poté se Zogu prohlásil nejvyšším velitelem ozbrojených sil a do jmenování normální vlády bylo vyhlášeno stanné právo.⁴² S útekem vlády Fan Noliho do zahraničí přestala de facto uvnitř Albánie existovat silná opozice proti Zogovi, který tak měl nyní volné pole působnosti pro uchopení absolutní moci v zemi. Postupně byli zlikvidováni jeho největší odpůrci a v ozbrojených složkách došlo k odstranění důstojníků, kteří podporovali předchozí vládu. Vyvrcholením úplného převzetí moci Ahmetem Zogem bylo prohlášení Albánie republikou a jeho zvolením prezidentem v lednu 1925, kterému nová republikánská ústava dávala rozsáhlé pravomoci.⁴³

Během působení v pozici prezidenta se Zogu stal několikrát terčem pokusů o atentát, což se následně podepsalo na jeho psychice. Podle odhadů bylo se Zogem v roce 1928 spojeno až 600 případů

³⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 53

³⁵ Fan Stilian Noli byl pravoslavným duchovním a významnou politickou osobou v Albánii v meziválečném období. V roce 1908 založil v USA albánskou autokefální církev pro Albánci v Americe. Po I. sv. válce byl v čele albánské delegace v Ženevě, která dojednala přistoupení Albánie do Společnosti národů. Do Albánie se vrátil v roce 1921 a následně se stal vůdcem protizogovské skupiny, která provedla „demokratickou revoluci“ v červnu 1924. LAFFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 1849-1851.

³⁶ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 216.

³⁷ Ahmet Zogu byl v té době zasnoubený s dcerou Shefqeta Vërlaciho.

³⁸ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 58-59.

³⁹ Tamtéž, s. 60-62.

⁴⁰ Tamtéž, s. 68-69.

⁴¹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 235.

⁴² FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 75.

⁴³ Tamtéž, s. 77-79.

krvní msty v důsledku odstraňování oponentů. To přispělo k jeho stále větší paranoidi a odtržení od běžného života v Albánii za zdi prezidentského paláce.⁴⁴

Období republiky zřejmě již od začátku bylo pro Zoga pouze přechodnou dobou před splněním vlastní touhy stanout v čele Albánie coby monarcha.⁴⁵ Poté, co si pro tento krok zajistil podporu Itálie a mezinárodní situace se pro to z jeho pohledu zdála příznivá, rozhodl se tento plán uskutečnit. Dne 1. září 1928 byl prohlášen novým králem pod jménem Zog I., s titulem král Albánců (přílohy č. 1, 2).⁴⁶ Po rozšíření pravomocí hlavy státu oproti republikánské ústavě na sebe Zog strhnul ještě větší penzum povinností a rozhodování, což se projevilo na jeho už tak špatném zdravotním stavu. Postupně si vypracoval závislost na nikotinu a jeho zdraví se stalo předmětem veřejných řečí, nevyjímaje diplomatický sbor v Tiraně a Drači.⁴⁷ Nakonec Zog 26. ledna 1931 odcestoval kvůli zdravotním potížím do Vídně, kde se po několika vyšetření ukázalo, že jeho problémem je přepracování a otrava nikotinem, což měl vyřešit odpočinek a zmenšení počtu cigaret. Zogův pobyt ve Vídni byl mimo to spojen s dalším pokusem o atentát na jeho osobu ze dne 20. února 1931 před budovou vídeňské opery, ze kterého vyvázl bez zranění.⁴⁸

Konec vlády Zoga I. znamenala invaze Itálie 7. dubna 1939 do Albánie, která královskou rodinu přistihla v křehké situaci, neboť královna Geraldina (1915-2002)⁴⁹ podstoupila pouze dva dny před tím, při porodu prince Leky, císařský řez. Nebylo jasné, zda zvládne převoz v sanitce do bezpečí mimo Albánii, a tudíž existovala i varianta hledání útočiště na americkém vyslanectví. Nakonec však byla poslána v den invaze ve 4:00 hodiny ráno v sanitce do Řecka, kam za ní následně přicestoval se svým doprovodem Zog.⁵⁰ V Řecku královská rodina pobývala v Larise do 2. května 1939, kdy odcestovala do Turecka.⁵¹ Ani zde ale Zog nehodlal zůstat trvale, neboť chtěl uskutečnit svůj návrat do Albánie a opět získat trůnu. K tomu potřeboval podporu na mezinárodním poli a kontakt s centrem dění v Evropě. Jeho rozhodnutí tedy padlo na Londýn, a tudíž Velkou Británii požádal o poskytnutí azylu. Tomu bylo vyhověno s podmínkou, že se zdrží veškerých politických aktivit po dobu setrvání ve Velké Británii.⁵² Po příjezdu do Londýna se však Zog i přes tuto podmínku snažil do politického dění zapojit. Britské vládě nabídl svůj plán protiitalského povstání na severu Albánie, o které se začalo zajímat ministerstvo války.⁵³ K realizaci povstání však nedošlo kvůli přehodnocení stanoviska britské vlády na základě námitek anglických úřadů a odporu Řecka a Turecka, kde měly být vycvičeny ozbrojené skupiny svolané Zogem.⁵⁴

⁴⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 119-120.

⁴⁵ Tamtéž, s. 127-128.

⁴⁶ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 498.

⁴⁷ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 178.

⁴⁸ Tamtéž, s. 183.

⁴⁹ Svatba Zoga s maďarskou hraběnkou Geraldinou Apponyi proběhla v dubnu roku 1938.

⁵⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 280-281.

⁵¹ Tamtéž, s. 290.

⁵² PUTO, Arben. *Shkurorëzimi i Mbretit Zog në mërgim*. Tiranë: Toena, 2012. ISBN 978-99943-1-864-3. s. 16.

⁵³ Tamtéž, s. 34-35.

⁵⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 296-297.

Po neúspěšných pokusech zapojit se do mezinárodního dění a přispět ke svému návratu na albánský trůn se Zog s královskou rodinou přestěhoval v lednu 1941 z Londýna na anglický venkov do vily v Sunningdale a později do Parmooru v Henley-on-Thames. Odchod z hlavního města však nakonec neznamenal konec jeho politických aktivit. Dalším jeho plánem bylo vytvoření albánské exilové vlády jako sjednocujícího bodu všech Albánců v exilu proti Itálii.⁵⁵ V průběhu roku 1942 se ale o této aktivitě dozvědělo britské ministerstvo zahraničí, které celý projekt zakázalo, neboť nechtělo ohrozit odboj některých skupin přímo v Albánii, které by se k Zogovi mohly stavit odmítavě.⁵⁶ S koncem války a anglickým uznáním nového režimu Envera Hodži v listopadu 1945 se možnost Zogova návratu na albánský trůn stala nereálnou. V únoru 1946 tedy Zog se svou rodinou a doprovodem odcestoval z Velké Británie do Egypta, kde byl vřele přijat s ohledem na albánské kořeny tehdejšího egyptského krále Faruka I. (1920-1965).⁵⁷ Tamní pobyt se však nakonec ukázal spíše nešťastným, neboť Zog se zde poprvé dozvěděl o své rakovině žaludku, prodělal první srdeční infarkt a kvůli vnitřní situaci Egypta byla královská rodina nakonec nucena odcestovat v červenci 1955 na jih Francie do Cannes, kde Zog žil dalších šest let.⁵⁸ Kvůli své nemoci se již nebyl schopen zapojit do politického dění a ke konci 50. let u něho podle Geraldiny převládala apatie a melancholie. V roce 1961 se Zog trvale přemístil do nemocnice Foch poblíž Paříže, kde 5. dubna téhož roku upadl do kómatu a 9. dubna zemřel.⁵⁹

⁵⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 298-299.

⁵⁶ Tamtéž, s. 301.

⁵⁷ Zogu nejdříve cestoval do Alexandrie a poté do Káhiry. Tam ho první den uvítali jak členové egyptské vlády, tak také královna Farida a druhý den poté byl přijat společně s Geraldinou a svými šesti sestrami Farukem v královském paláci. PUTO, Arben. *Shkurorëzimi i Mbretit Zog në mërgim* (c. d.), s. 64-65.

⁵⁸ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 302.

⁵⁹ Tamtéž, s. 303.

2. Historický vývoj mezi léty 1925 a 1939 v Albánii

2.1. Vnitrostátní změny po svržení vlády Fan Noliho a zahraniční orientace nového režimu

Absolutní vláda Ahmeta Zoga v Albánii začala po jeho úspěšné vojenské operaci proti vládě Fan Noliho a návratu do Tirany 24. prosince 1924 z exilu v Bělehradě. Jeho političtí odpůrci byli nuceni opustit Albánii, nebo se stáhnout do utajení, čímž se Zogovi otevřel prostor pro mocenskou dominanci.⁶⁰ Absence vnitřní otevřené opozice proti následné Zogově vládě odlišovala toto období v rozmezí 1925-1939 od doby, kdy Ahmet Zogu již byl premiérem v letech 1922-1924. Ihned po návratu do země se prohlásil vrchním velitelem prosincové operace a de facto se stal nejmocnějším mužem Albánie, přičemž začal rychle provádět opatření pro upevnění své pozice a proti svým odpůrcům. Dne 27. prosince 1924 bylo vyhlášeno stanné právo v celé zemi, byla zavedena tvrdá cenzura tisku a spolky a organizace, které podporovaly předchozí režim, byly rozpuštěny.⁶¹ De iure však Ahmet Zogu i po svém úspěšném návratu z exilu nedržel politickou moc v zemi. Vojenská operace totiž byla prováděna pod heslem návratu „legality“, tedy obnovení stavu státních institucí před revolucí z června 1924. Zogu tím chtěl demonstrovat protizákonnost předchozího režimu a ospravedlnit akci proti němu. Zmíněné heslo Zogu využil pro své účely, aby tak vyvolal dojem zákonného a demokratického nastoupení k moci.⁶²

Na premiérské křeslo byl z Itálie povolán zpět Iljaz Vrioni (1882-1932),⁶³ který v této funkci setrval pouze několik dní, načež byl regentskou radou 5. ledna 1925 pověřen sestavením nové vlády Ahmet Zogu.⁶⁴ Krátce na to zveřejnil své prohlášení k občanům, v němž jednak odsoudil vládu Fan Noliho jako nelegitimní, a předestřel své cíle. Jednou z klíčových otázek byla reforma armády, která se dle Zoga stala nežádoucím elementem vměšujícím se do politiky. Reagoval tím na skutečnost, že vysoký počet důstojníků se přidal k červnové revoluci Fan Noliho. Bylo tedy zrušeno ministerstvo války, které nahradilo nejvyšší armádní velitelství,⁶⁵ do jehož čela byl zprvu postaven 18. ledna 1925 původem rakouský důstojník Gustav von Myrdacz (1874-1945). Vojsko mělo být redukováno a přeměněno do milice s omezeným počtem důstojníků. Naproti tomu bylo plánováno posílení role četnictva a jeho vycvičení za pomoci britských instruktorů. Vedle hlavního velitelství četnictva tak fungoval také generální inspektor četnictva. Tím byl do roku 1926 Walter F. Stirling (1880-1958), kterého poté nahradil sir Jocelyn Percy (1871-1952). Podle ustanovení ze 17. května 1925 byl generální inspektor

⁶⁰ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 421.

⁶¹ Tamtéž, s. 391.

⁶² KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 108.

⁶³ Iljaz Vrioni byl v čele vlády po Shefqetu Vërlacim a před Fan Nolim pouhé dva týdny od 27.5. 1924 do 10.6. 1924. Tamtéž, s. 140-141.

⁶⁴ Tamtéž, s. 110. Premiérem a ministrem vnitra byl Ahmet Zogu, spravedlnosti a financí Mufit Libohova, zahraničí Gjergj Koleci a veřejných prací a školství Kostaq Kota. Tamtéž, s. 140-141.

⁶⁵ Tamtéž, s. 110-112.

četnictva odpovědný pouze hlavě státu a v případě rozporu mezi hlavním velitelstvím a generálním inspektorem rozhodla o řešení vláda.⁶⁶

Zogův nejdůležitější plán ale v prohlášení chyběl, tedy změna státního zřízení z monarchie na republiku. Z jeho pohledu byla zřejmě pozice prezidenta přijatelnější pro jeho mocenské ambice než křeslo premiéra v dosavadním systému, kdy by nad ním dále figurovala regentská rada, potažmo kníže. Pro zahájení změny zřízení Ahmet Zogu navrhl regentské radě, aby svolala ústavodárné shromáždění zvolené v roce 1923, ve kterém byla většina sboru věrná Zogovi. Dohromady se sešlo kolem 61 členů z původních 95. Takto neúplný sbor poprvé zasedl 17. ledna 1925, přičemž jako první formální rozhodnutí bylo odhlasováno odejmutí imunity 23 členům, kteří podporovali vládu Fan Noliho.⁶⁷ Následně shromáždění anulovalo stávající systém monarchie, knížecí korunu Wilhelma Wieda, dne 21. ledna 1925 vyhlásilo Albánii republikou a 31. ledna zvolilo Ahmeta Zoga hlavou státu.⁶⁸ Ten poté sestavil novou vládu 1. února.⁶⁹ Práce shromáždění však trvala nadále kvůli vytvoření a přijetí nové ústavy (statuti themeltar), což se stalo 2. března 1925.⁷⁰ Poté se shromáždění rozpustilo a byly vyhlášeny parlamentní volby na duben, které však představovaly spíše formalitu pro potvrzení pozice vlády bez existence otevřené opozice. Účast voličů tedy byla velmi nízká.⁷¹

Nová ústava republiky se skládala ze 4 kapitol a 142 článků. Definovala Albánii jako nezávislou, parlamentní a nedělitelnou republiku. Byl opuštěn pluralitní systém, čímž se Zogu zbavil legální opozice a kritiky jeho režimu. Mimo to se pluralismus netěšil velké oblibě ani u obyvatelstva kvůli stranickým rozmlíškám destabilizující stát v předchozích letech.⁷² Moc ve státě byla klasicky dělena mezi exekutivu, legislativu a justici.⁷³

Charakter parlamentní republiky však zůstal pouze na papíře, neboť dominantní úlohu v novém systému zaujímal funkce prezidenta, který byl volen parlamentem na 7 let. Zároveň vykonával funkci ministerského předsedy, jmenoval a odvolával ministry, kteří se ale zodpovídali parlamentu. Svolával zasedání vlády a řídil je. Prezident se souhlasem parlamentu vyhlášoval válku a mír, měl právo sjednávat s cizími státy smlouvy, jmenovat diplomatické zástupce, vysoké představitele civilní správy a armádních orgánů. Jmenoval a odvolával všechny soudce a státní zástupce. Vyhlášoval zákony přijaté

⁶⁶ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 236-237. Vedle četnictva byla zákonem z 22. prosince 1925 založena také policie v Beratu, Elbasanu, Korče, Vloře, Gjirokastrë, Skadaru, Drači a Tiraně. Na rozdíl od četnictva měla policie funkci administrativního vyšetřování a podléhala prefektovi. Dekretem z 20. prosince 1926 bylo vytvořeno hlavní ředitelství policie se stejnými právy, jako měla jiná ředitelství ministerstva vnitra. Tamtéž, s. 236-237.

⁶⁷ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 109-110.

⁶⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 393-394. V té době v Albánii nebyl používán výraz prezident, ale označení „kryetari i shtetit“, tedy hlava státu. KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 119.

⁶⁹ Premiér Ahmet Zogu, ministr spavedlnosti a školství Petro Poga, zahraničí a financí Mufit Libohova, vnitra Ceno Kryeziu a veřejných prací Kostaq Kota. KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141.

⁷⁰ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 242-244.

⁷¹ Tamtéž, s. 247.

⁷² KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 113-114.

⁷³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 395.

parlamentem a zároveň disponoval absolutním vetem v této oblasti. Taktéž pokud do dvou měsíců nebyl zákon prezidentem vyhlášen, bralo se to jako tiché veto.⁷⁴

Vládě naproti tomu byla přisouzena malá úloha, neboť podle článku 8 nové ústavy výkonná moc náležela pouze prezidentovi, který ji vykonával za pomoci ministrů. Těmi se mohli stát pouze Albánci a podle článku 85 byla také určena povolená míra pokrevní spřízněnosti prezidenta a předsedy senátu s ministry, což vytvářelo dojem snahy státu o zamezení nepotismu. Ústava také dávala vládě pravomoc vyhlašovat dekrety v době, kdy nezasedal parlament. Ten o nich následně při svém zasedání hlasoval. Fakticky vláda měla větší vliv na řízení země než parlament kvůli mocenské pozici Ahmeta Zoga, který jí předsedal.⁷⁵

Parlament byl podle nové ústavy dvoukomorový. V historii Albánie je Zogova republika jediným obdobím, kdy byl parlament takto rozdělen.⁷⁶ Obě komory, poslanecká sněmovna a senát, tvořily na společném zasedání legislativní shromáždění pod vedením předsedy senátu. To volilo prezidenta či náhradníky do senátu. Poslanecká sněmovna byla tvořena 57 poslanci volených na 4 roky. Mimo navrhování a schvalování zákonů mohla předvolat ministry k interpelacím, založit vyšetřovací komisi, žádat o všechny informace od jakéhokoli úřadu a v krajním případě také zažalovat ministry.⁷⁷ Senát měl 18 členů s 6letým volebním obdobím, přičemž 12 jich bylo volených a 6 jmenoval přímo prezident, který také vybíral předsedu senátu. Kompetencí horní komory bylo hlasovat o zákonech přijatých ve sněmovně, což se muselo stát do 30 dnů, jinak byl zákon automaticky považován za schválený. Zvláštní pravomocí senátu bylo také vytvoření Vysokého státního soudu (Gjyqi i naltë të shtetit), před kterým mohli být souzeni ministři zažalovaní parlamentem podle článku 45 ústavy. Soud se skládal z pěti senátorů a dvou soudců kasačního soudu.⁷⁸

Pozice parlamentu byla podle nové ústavy omezenější, než tomu bylo mezi léty 1920-1924. O důležité kompetence se dělil s dalšími státními orgány, a především pozice dolní komory byla velmi oslabena. V případě rozporu obou komor měl prezident pravomoc parlament rozpustit s tím, že senát byl dočasně ponechán ve funkci.⁷⁹ Pokud sněmovna dvakrát po sobě nevyslovila důvěru nové vládě, tak se rozpouštěl parlament. Až pokud i nově zvolený sbor nevyslovil vládě důvěru, tak byl kabinet nucen podat demisi.⁸⁰ V reáliích Zogovy republiky však tyto mechanismy neměly téměř žádnou váhu s ohledem na dominantní postavení Ahmeta Zoga coby prezidenta-premiéra, podle jehož vůle byli poslanci a senátoři voleni bez politického boje, tudíž bez politických rozporů.⁸¹

Ústava z roku 1925 však byla z části napsaná v liberálním duchu. Zaručovala občanská a politická práva, osobní svobodu, práva vlastníků, svobodu projevu a tisku atd.⁸² Nicméně represivní

⁷⁴ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 119-120.

⁷⁵ Tamtéž, s. 120-121.

⁷⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 395.

⁷⁷ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 113-115.

⁷⁸ Tamtéž, s. 117-118.

⁷⁹ Tamtéž, s. 118.

⁸⁰ Tamtéž, s. 120.

⁸¹ Tamtéž, s. 118.

⁸² Tamtéž, s. 113.

stránka nového režimu se jasně ukázala v přijatých dekretch, zákonech a dalších rozhodnutích. Ve Skadaru byl 18. února 1925 vytvořen zvláštní vojenský soud s kompetencí soudit důstojníky, kteří se postavili proti vojenské operaci na konci roku 1924. Dále mohl zadržovat podezřelé a zakazovat tiskoviny, které narušovaly veřejný pořádek. Během března byly přijaty dekrety o internaci autorů propagandy proti režimu a zabavení majetku utečenců. V prosinci pak byl schválen zákon o trestání politických provinění, na jehož základě byla trestána agitace proti ústavě, režimu a prezidentovi 15 lety vězení a výše. Proti Fan Nolim a jeho příznivcům, kteří byli obviněni ze zrady, byl vytvořen zvláštní politický soud.⁸³

S příchodem nového režimu vzniklo také nové administrativní rozdělení země. Zogu dosáhl větší kontroly nad regiony vytvořením deseti prefektur, které se následně dělily na podprefektury a jednotlivé obvody. Prefekti byli zodpovědní pouze prezidentovi a ministrovi vnitra.⁸⁴ Pro další upevnění stability v zemi a své vlády svolal Zogu v červnu 1925 velké shromáždění cca 350 vůdců horských kmenů především ze severu a severovýchodu země, kteří dali osobně Ahmetu Zogovi slib, svůj besu, že budou respektovat zákony a nikdy nezradí vlast.⁸⁵ Na oplátku jim byly uděleny hodnosti důstojníků v záloze s odpovídající finanční odměnou.⁸⁶ Tím chtěl Zogu předejít povstáním proti centrální vládě ze strany horských kmenů, které tradičně lpěly na svém fakticky nezávislém postavení uvnitř státu, který neměl sílu prosadit svůj vliv v horských oblastech. Dalším cílem na tomto poli bylo ze strany Zoga také úplné odzbrojení obyvatelstva.⁸⁷

V zahraniční politice musel Ahmet Zogu řešit palčivou otázku zajištění finanční podpory Albánie ze zahraničí pro udržení svého režimu a ekonomického rozvoje státu, na což domácí finance nestačily. Zároveň s tím se také jevila jako klíčová otázka balancování zahraničního vlivu v zemi, aby se ani jeden cizí stát nestal dominantním. To by omezilo Zogovo mocenské postavení a taktickou vyjednávací pozici, založenou na hře na obě strany.⁸⁸ Po svém návratu do Tirany byl předně zavázán Království SHS za poskytnutou podporu při návratu do Albánie. Na základě toho byla 28. července 1925 ujednána mezi oběma vládami dohoda, která řešila konečné vytyčení hranic s ohledem na spor o klášter sv. Nauma a oblast Vermoshe. Obě oblasti byly přenechány Bělehradu a Tirana naopak získala vesnici Peshkopi a jiné menší koncese.⁸⁹ K vyvážení vlivu Království SHS v zemi Zogu spoléhal na existenci zájmů dalších států v Albánii, především Itálie a Velké Británie. Londýn měl v té době zájem zejména o těžbu ropy, tudíž byla 16. února 1925 ratifikována smlouva o těžební koncesi pro Anglo-Persian Oil Company podepsaná již v březnu 1921. Původně měl být britské společnosti poskytnut

⁸³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 396.

⁸⁴ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 361.

⁸⁵ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 397. Arben Puto v knize uvádí vzpomínku na tuto událost z deníku E. Vlory, ve kterém se liší odhadovaný počet účastníků shromáždění: „Sešlo se toho dne 540 tradičních vůdců, ověřených a obklopených zbraněmi, bajraktaři a náčelníci horských kmenů... Každý na sebe pohlížel jako na vládce, vůdce... Jeden za druhým přistoupili k Zogovi, podali mu ruku a dali besu.“ Tamtéž, s. 397.

⁸⁶ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 361.

⁸⁷ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 397.

⁸⁸ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 362.

⁸⁹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 248.

monopol na těžbu ropy, avšak po protestech ze strany Itálie, Francie a USA byla koncese upravena na 250 tisíc hektarů, s čímž však Benito Mussolini (1883-1945) nadále nesouhlasil. Po jednání mezi Římem a Londýnem tak vznikla 10. března 1925 dohoda, ve které Itálie uznávala britskou koncesi, která nebyla chápána jako monopol. Italské státní železnice (Ferrovie dello Stato d'Italia) také získaly ropnou koncesi na 80 tisíc hektarů. Italské ministerstvo dopravy poté vytvořilo společnost A.I.P.A. (Azienda italiana petroli Albania), která zajišťovala průzkum a rozvoj albánských ropných polí.⁹⁰

V otázce zajištění financí ze zahraničí si byl Ahmet Zogu vědom toho, že Království SHS není schopno Albánii poskytnout větší finanční půjčku.⁹¹ Po nezdaru se žádostí o pomoc u Společnosti národů se tedy obrátil na Itálii. Ta kvůli Mussoliniho plánu posílit italský vliv kolem Jaderského moře, které viděl jako mare nostro, a dále na Balkán, nahlížela na potřebu Albánie na finanční půjčku jako na příležitost pro realizaci svých cílů.⁹² Po Zogově exilu v Království SHS však byl Řím při obnovených⁹³ jednáních o finančních a ekonomických otázkách s Tiranou opatrný s ohledem na podezření, že je Ahmet Zogu plně orientován na Bělehrad.⁹⁴ Ze strany albánského prezidenta bylo učiněno několik kroků, aby demonstroval své odhodlání směřovat politiku k Itálii. Krátce na to, co byl Zogu zvolen prezidentem, zpravil italského vyslance Carla Durazza, že je ochoten italským zájmům poskytnout v Albánii výjimečnou pozici a telegrafoval Mussolinimu přání prohloubit vztahy obou zemí. Dále byla albánskou vládou 10. března 1925 ratifikována italsko-albánská obchodní a plavební smlouva z 20. ledna 1924.⁹⁵

Poskytnutí půjčky Albánii se nakonec spojilo s plánovaným založením Albánské národní banky s pomocí zahraničního kapitálu. O organizaci banky projeví zájem finanční skupiny jak z Itálie, tak Velké Británie. Řím však nechtěl připustit etablování silné konkurence v zemi, kterou považoval za svou výhradní oblast zájmů, a ztratit tak i možnost velkého posílení vlivu v Albánii.⁹⁶ Po jednáních tak byla 15. března 1925 podepsána smlouva o založení Albánské národní banky za přispění italského kapitálu a poskytnutí půjčky Albánii.⁹⁷ Smlouva byla podepsaná za italskou finanční skupinu Mariem Albertim (1884-1939), předsedou banky Il Credito Italiano, a za albánskou stranu Mufitem Libohovou (1875-1927), v té době ministrem financí a zahraničí. Poslanecká sněmovna tuto smlouvu schválila 23. června a senát 5. července. V téže době byly vydány zákony o Národní bance a měnovém režimu Albánie. Na základě těchto kroků byla 2. září téhož roku založena v Římě Albánská národní banka ve formě akciové společnosti. Byť měla být banka institucí nezávislou na politice, byla jasně patrná snaha

⁹⁰ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 244-245.

⁹¹ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 361-362.

⁹² Tamtéž, str. 363.

⁹³ Ahmet Zogu jednal s Itálií o ekonomických otázkách již během svého exilu v Bělehradě, avšak Řím jednání ukončil kvůli nedůvěře v Zogovu nezávislost na Bělehradě. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 69.

⁹⁴ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 404.

⁹⁵ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 242, 245.

⁹⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 405.

⁹⁷ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 33.

Říma ji co nejtěsněji se sebou provázat.⁹⁸ Centrální správu banky měla vykonávat skupina složená ze dvou Albánců a třech Italů, přičemž pozice předsedy byla vždy vyhrazena Italovi. Představenstvo banky a výkonný výbor se podle stanov scházel pouze v Římě, kde měla banka také své sídlo a kde byla uložena větší část zlaté rezervy.⁹⁹ Schůze orgánů banky se konaly podle italského obchodního práva a administrativa celé banky byla řízena podle italských bankovních procedur. Tento krok byl však vynucen spíše absencí jakékoliv albánské zákonné úpravy v tomto směru.¹⁰⁰

Důležitým faktorem ovlivňujícím nezávislost banky bylo rozdělení kapitálu, který byl stanoven na 12,5 milionů zlatých franků. Albánská vláda jménem státu nemohla vložit svůj podíl, jelikož 49 % pro albánskou stranu bylo určeno albánským občanům.¹⁰¹ Zbylých 51 % si podle prvních plánů nárokovala italská strana. Na založení Albánské národní banky však měly zájem také banky z Království SHS, Belgie a Švýcarska. Největší tlak na účast v bance přicházel z Bělehradu, čímž však bylo ohroženo italské většinové postavení s příchodem dalšího kapitálu rozdělující 51 %. To vyvolalo akci ze strany Mussoliniho, který vyslanci Durazzovi 30. března 1925 zaslal instrukce pro rozdělení albánských 49 %, z nichž 30 % by bylo určeno pro Albánce žijící v Itálii, kteří však byli pouze zástěrkou italských finančních kruhů pro faktické získání těchto procent. Zbylých 19 % plánovali Italové také převzít z důvodu absence vkladů ze strany Albánců do stanoveného data.¹⁰² Nakonec bylo 25 % kapitálu banky určeno pro finanční skupiny z Království SHS, Belgie a Švýcarska a 75 % přímo či nepřímo pro italskou finanční skupinu.¹⁰³ Další výhodou pro Řím bylo uznání stejného hlasovacího práva pro zakládající akcie Il Credito Italiano, které oproti ostatním akciím v hodnotě 25 zlatých franků měly hodnotu 1,25 zlatého franku. Z pohledu hlasů akcionářů se tedy procenta zvedla ve prospěch Italů.¹⁰⁴

Albánská národní banka měla výhradní právo na vydávání vlastních mincí a bankovek. Zlatá rezerva měla pokrývat jednu třetinu vydaných bankovek.¹⁰⁵ Podle zákona o měnovém režimu byla zavedena nová státní měna v podobě zlatého franku s paritou 0,290322 gramu zlata na jeden zlatý frank, tedy stejnou, jakou používaly země Latinské měnové unie před I. světovou válkou.¹⁰⁶ Před zavedením

⁹⁸ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 33.

⁹⁹ Tamtéž, s. 35-37. Hlavní kancelář Albánské národní banky v Albánii byla v Drači. Další pobočky byly v Tiraně, Korčë, Vloře, Skadar, Beratu, Elbasanu a Gjirokastrë. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 250.

¹⁰⁰ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 37.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 33.

¹⁰² Tamtéž, s. 34.

¹⁰³ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 34. Italskou skupinu tvořily Il Credito Italiano, Banca Commerciale Italiana, Banco di Roma, Banca Nazionale di Credito a další menší banky. V jihoslovanské skupině byly Srbská banka, Banka Zadruga, Adriaticko-Dunajská banka a Srbsko-albánská banka se sídlem v Cetinji. Ze Švýcarska se účastnila Banque Commerciale de Bâle a z Belgie Banque Belge pour l'Etranger. Tamtéž, s. 36.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 35.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 37.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 38. Alessandro Rosseli jako možný důvod pro vybrání této parity uvádí cirkulaci mincí v Albánii převážně z Latinské měnové unie (které byla Itálie členem). Zároveň zmiňuje politické motivy, kdy Itálie jako hlavní síla při organizaci Albánské národní banky, tedy i měnového systému chtěla ukázat, že vytvořila solidní systém. Stability měny tedy chtěla dosáhnout jejím ukotvením ke zlatu a přiblížením se normám, které fungovaly ještě před 1. sv. válkou. Tamtéž, s. 47-49.

zlatého franku v Albánii neexistovala oficiální státní měna. Používaly se cizí peníze jako například rakousko-uherské stříbrné mince, stříbrné tolary Marie Terezie či zlaté mince, tzv. napoleony.¹⁰⁷

Vedle podílu na založení Albánské národní banky se Itálie zavázala ve smlouvě z 15. března 1925 poskytnout Albánii finanční půjčku. Za tímto účelem byla 23. dubna téhož roku založena společnost S.V.E.A. (Società per lo Sviluppo Economico dell'Albania) s kapitálem 15 milionů lir.¹⁰⁸ Stejně jako v případě banky poskytly většinu financí italské banky a v tomto případě ještě Italský národní institut pro kolonizaci, podniky a práce v zahraničí (Istituto Nazionale per la Colonizzazione e le Imprese di Lavori Italiani all'Estero). Hlavním úkolem S.V.E.A. bylo poskytnout albánské vládě půjčku v hodnotě 50 milionů zlatých franků s postupným vyplácením během 5 let, se splatností 40 let a s úroky ve výši 7,5 %.¹⁰⁹ Bylo v plánu, že půjčka bude ze strany Albánie kryta výnosy z monopolů, cel a v případě nutnosti také dalšími daněmi. Poskytnutými financemi od S.V.E.A. však albánská vláda nemohla volně disponovat, jelikož byly určeny pouze na veřejné práce jako výstavbu infrastruktury, přestavbu přístavů a vysoušení močálů.¹¹⁰ Zakázky na realizaci prací měly být přednostně poskytovány italským firmám.¹¹¹

Schválená smlouva s Itálií z 15. března 1925 a dohoda s Královstvím SHS ohledně upravení hranic se setkaly s odporem u části albánských poslanců při zářijovém zasedání parlamentu. Hlavním viníkem byl jmenován Mufit Libohova, který byl obviněn ze zneužití veřejných peněz a ze záměrného uzavření nevýhodné smlouvy s Itálií. Bylo požadováno vytvoření vyšetřovací komise proti němu kvůli korupci a zradě za zaprodání Albánie do ekonomické závislosti na Itálii. Věc však zůstala neprošetřena. Ahmet Zogu 23. září 1925 odvolal kabinet a 28. září jmenoval nový, ve kterém Mufita Libohovu nahradil na pozici ministra zahraničí Hysen Vrioni a ministrem financí se stal Sulejman Starova.¹¹²

Dominantním postavením v Albánské národní bance dohromady s poskytnutou půjčkou skrze S.V.E.A. Itálie získala silné nástroje pro své další ekonomické pronikání do Albánie, se kterým šlo ruku v ruce také posilování vlivu politického. V srpnu 1925 Ahmet Zogu souhlasil s uzavřením vojenské aliance s Itálií. O tomto kroku však neinformoval parlament, jelikož existovala dohoda o tajnosti svazku, dokud se obě strany nerozhodnou jej zveřejnit. Itálie se jednak zavázala ochránit Albánii v případě útoku sousedního balkánského státu s tím, že Albánie souhlasila podřídit v tomto případě armádu italskému velení. Tirana se dále zavázala vyhlásit válku balkánskému státu, který by zaútočil na Itálii. Taktéž v případě porušení statusu quo na Balkáně Itálie garantovala, že oblasti s albánskou populací v Kosovu

¹⁰⁷ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 246.

¹⁰⁸ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 40.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 40. Alessandro Rosseli zmiňuje, že byt' se takový úrok může zdát vysoký a účelový ze strany Itálie, ve srovnání s tehdejšími dlouhodobými úvěry, jako například s francouzskou půjčkou s úrokem 6,37 % a stanoveným úrokem pro zahraniční zájemce na londýnském trhu 8 %, se jeví dojednaných 7,5 % v normě. Tamtéž, s. 41.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 40.

¹¹¹ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 363.

¹¹² PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 250-251. Vedle Vrioniho a Starovy v kabinetu zasedl na postu ministra spravedlnosti Milto Tutulani, vnitra a veřejných prací Musa Juka. KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141.

a tzv. Çamërii by byly připojeny k Albánii.¹¹³ Vedle dojednané tajné dohody Itálie dále posilovala svoji přítomnost vysíláním vojenských instruktorů k albánským ozbrojeným složkám a budováním své tamní špionážní sítě.¹¹⁴

2.2. Dva Tiranské pakty a těžká pozice Království SHS

Po úspěchu Itálie s prosazením svého vlivu na ekonomickém poli při založení Albánské národní banky a poskytnutí půjčky prostřednictvím S.V.E.A. vzrůstalo ze strany Říma očekávání doplnit smlouvu z 15. března 1925 také úspěchem na poli politickém. Tím by se ospravedlňovaly vynaložené finance na založení banky, které činily téměř 14 milionů italských lir, a půjčky.¹¹⁵ Prvním krokem byla již zmíněná vojenská aliance, která však byla tajná a spíše výhodná pro Albánii, neboť mohla kdykoliv zatahnout Itálii do vojenského konfliktu na Balkáně. Zogu se také mohl uchýlit k nátlaku na Benita Mussoliniho s vyzrazením smlouvy obsahující delikátní body o připojení území Království SHS a Řecka obydlených Albánci k Albánii.¹¹⁶

Nový požadavek ze strany Říma přišel spolu s novým italským vyslancem baronem Pompeo Aloisim, který v roce 1926 vystřídal markýze Carla Durazza. Mussolini po Zogovi požadoval skrze Aloisiho 24. dubna 1926, aby Albánie oficiálně uznala rozhodnutí konference vyslanců z 9. listopadu roku 1921 ohledně přednostního postavení italských zájmů v Albánii.¹¹⁷ Zároveň byl Aloisim navrhnout přechod albánského vojska a četnictva pod italské instruktory, italská kontrola nad albánskými financemi a ekonomikou a umístění Albánie pod ochranu Itálie. Na druhou stranu byly Ahmetu Zogovi nabídnuty úplatky v podobě jachty, šesti člunů pro albánské námořnictvo či italské podpory pro vytvoření albánské monarchie spolu s nevěstou ze Savojského rodu.¹¹⁸ Takováto dohoda byla pro Zoga i přes nabízené úplatky nepřijatelná. Dosavadní stabilita jeho režimu byla postavena na kontrole armády a četnictva, přičemž veřejné přijetí rozhodnutí z roku 1921 mohlo znamenat vyvolání nepokojů. Zogu se s žádostí o pomoc proti italskému ultimátu obrátil na britského vyslance Edmonda O'Reillyho, který krátce na to upozornil o záležitosti Londýn. Tehdejší ministr zahraničí sir Austen Chamberlain (1863-1937) Mussoliniho od trvání na ultimátu odrazoval a pro zdůraznění svého postoje byl do Drače vyslán britský křižník, který byl před tím na plavbě kolem dalmatského pobřeží.¹¹⁹ Mussolinimu nezbývalo nic jiného, než od požadavku ustoupit. Zároveň však byla tato záležitost poslední, při které se Zogu mohl

¹¹³ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 249.

¹¹⁴ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 363-364.

¹¹⁵ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 35.

¹¹⁶ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 94.

¹¹⁷ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 408-409. Velmocí v roce 1921 zároveň s poválečným uznáním Albánie jako nezávislého státu uznaly také exkluzivní postavení italských zájmů v Albánii. Velmocí se shodly, že porušení integrity a samostatnosti Albánie by bylo ohrožení bezpečnosti Itálie. Pod mandátem Společnosti národů bylo Itálii přiznáno právo pomoci Albánii v obraně hranic v případě agrese. Zároveň by byla svěřena Itálii obrana Albánie v případě ohrožení její integrity a nezávislosti jak teritoriální, tak ekonomické, pokud by Albánie požádala o zahraniční pomoc. Albánská vláda však s tímto rozhodnutím nesouhlasila. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 176-178.

¹¹⁸ FISCHER, B. J. *King Zog and the struggle for stability in Albania* (c. d.), s. 94.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 95.

spolehnout na vyrovnání italského tlaku Velkou Británií. Po osobní schůzce v Livornu ze 30. září 1926 mezi Mussolinim a Chamberlainem se pozice Velké Británie v Albánii definovala jako politika nezájmu a tichého uznání italských zájmů.¹²⁰

Manévrovací prostor Ahmeta Zoga se tím znatelně zmenšil, zatímco Italům nestála v posilování jejich vlivu v Albánii žádná ze světových velmocí. Snahu Říma o podepsání politické smlouvy s Tiranou potvrzující jeho exkluzivní postavení v Albánii nakonec usnadnilo povstání v albánské oblasti Dukagjini 20. listopadu 1926 vedené katolickým knězem Dom Loro Cakou.¹²¹ Do revolty se zapojily kmeny Shoshi, Shala, další menší katolické kmeny a albánští emigranti z Království SHS, kam uprchli po návratu Zoga do země v prosinci 1924. Dohromady vzbouřenci čítali kolem 700 mužů.¹²² Po střetu mezi vzbouřenci a vládními jednotkami u Meského mostu (Ura e Mesit) 21. listopadu, při kterém povstalci zvítězili, ovládali celou oblast kolem podprefektury Dukagjini. Následně mohli vzbouřenci přikročit ke snaze ovládnout samotný Skadar. Zogu na vypuknutí povstání reagoval vysláním ministra vnitra Musy Juky (1880-1956) a velitele národní obrany Xhemala Aranitase (1886-1961) spolu s posílenými vládními jednotkami¹²³ proti povstalcům, které se díky početní převaze podařilo porazit a vyhnat.¹²⁴ Musa Juka po ukončení operací na začátku prosince 1926 poslal Zogovi zprávu, ve které označil povstání za akci organizovanou z území Království SHS, odkud měla pocházet většina zbraní a dalšího materiálu. Cílem povstání bylo podle zprávy ministra vnitra obsazení města Skadaru ve třech fázích a svržnutí Zogova režimu.¹²⁵ Samotný Bělehrad obvinil z organizace povstání Itálii, která tím měla sledovat své cíle ohledně posílení vlivu v Albánii.¹²⁶

¹²⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 97.

¹²¹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 262.

¹²² DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 252.

¹²³ Vojenské jednotky byly vyslány z Tirany a Përmetu společně s rezervními oddíly vedených bajraktary z oblastí Dibra, Mat, Kruja a Luma. Ministerstvo financí poskytlo na akci kolem půl milionů zlatých franků. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 253.

¹²⁴ Tamtéž, s. 253.

¹²⁵ Tamtéž, s. 255. Historikové se však v příčinách povstání a otázce jeho strůjců za albánskými hranicemi rozcházejí. Podle Ladislava Hladkého mělo tzv. Dukagjinské povstání sociální a konfesionální podtext a při určení organizátorů se odkazuje na informaci tehdejší albánské vlády o strůjcích z Království SHS. Naproti tomu Arben Puto a Kastriot Dervishi se shodují v jasném označení Bělehradu jako iniciátora povstání. Království SHS mělo být nespokojené s vývojem událostí v Albánii po návratu Zoga, který se místo na Bělehrad orientoval čím dál tím více na Itálii. Owen Pearson píše o nejasných příčinách události, ale zmiňuje nespokojenost kmenů s muslimským prezidentem, místo kterého chtěli křesťanského. Dále mohli být horalé nespokojeni se zacházením ze strany Musy Juky, který jim vyhrožoval odzbrojením. Dobrá organizace a finanční zajištění povstání však měly ukazovat na vliv ze zahraničí, byť bez jasného ukázání na Bělehrad či Řím. B. J. Fischer k tomu připomíná, že finanční podpora albánské emigrace a zásobování severních kmenů ze strany jak Říma, tak Bělehradu bylo politikou používanou již delší dobu. Obě země si tak udržovaly pojistku pro případ nutnosti zásahu do vnitřního vývoje v Albánii. Nieméně ani pro jednu ze stran v té době nebylo příhodné sesazení Ahmeta Zoga, a tudíž se Fischer kloní k myšlence, že Albánci pouze použili zahraničních zdrojů ke svým vlastním účelům. Svržení Zoga by přišla na zmar dosavadní vynaložená energie a finance ze strany Říma na přitáhnutí prezidenta do své sféry vlivu. Pro vládu v Bělehradě naopak nemohlo být cílem vyprovokovat situaci, která by měla za následek italskou intervenci. HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 364. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 410. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 251. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 262. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 110-111.

¹²⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 410.

Po porážce povstání se Zogu uchýlil k drsné odvetě, ke které byl opět vybrán Musa Juka spolu s novým správcem Skadaru Galo Bushatim. Byl vyhlášen stav obležení, vypáleno několik vesnic¹²⁷ a před zvláštním soudem stanulo 552 osob, z nichž 15 bylo odsouzeno k smrti. Další byli potrestáni vězením v rozmezí 1 měsíce až 101 lety.¹²⁸

Tzv. Dukagjinské povstání představovalo první velkou hrozbu pro existenci režimu Ahmeta Zoga a ukázalo, že jeho vláda úplně nekontroluje situaci uvnitř Albánie. Oslabené pozice Tirany využili Italové, kteří se snažili od října 1926 dojednat se Zogem podepsání politické smlouvy, která po přepracování a opětovném nabídnutí z albánské strany Římu 3. listopadu 1926 vstoupila ve známost jako Přátelská a bezpečnostní smlouva.¹²⁹ Ahmet Zogu však stále s Italy dodržoval taktiku pomalého smlouvání s výhledem na větší množství poskytnutých peněz ze strany Říma jak pro něho, tak pro všechny zainteresované osoby.¹³⁰ Kvůli tzv. Dukagjinskému povstání se však ocitnul v nelehké situaci, neboť potřeboval finance pro vládní vojska proti vzbouřencům a zároveň uchránit svou mocenskou pozici. Nakonec tedy 27. listopadu 1926, ještě během pobíhajícího povstání, byl mezi Albánií a Itálií podepsán Pakt přátelství a bezpečnosti, známý jako tzv. první Tiranský pakt.¹³¹ Za albánskou stranu dokument podepsal ministr zahraničí Hysen Vrioni a za italskou vyslanec Pompeo Aloisi. Pakt obsahoval pět článků a jeho platnost byla stanovena na pět let s tím, že mohlo po této době dojít k jeho obnovení. Ahmet Zogu díky paktu zabezpečil svůj režim, neboť podle prvního článku byla proti zájmům obou podepsaných stran změna politického, právního a teritoriálního statusu quo Albánie.¹³² Pro naplnění tohoto zájmu si strany měly poskytnout vzájemnou podporu a spolupráci.¹³³ Žádná ze stran se také podle dokumentu nemohla stát signatářem politické či vojenské smlouvy proti zájmům druhé strany.¹³⁴ Itálie si tím zajistila možnost vměšování se do vnitřních záležitostí Albánie a pojistila si setrvání Zoga u moci. Ten byl vázán s Itálií předchozími závazky, nehledě na velké množství financí směřovaných z Říma na druhý břeh Otrantské úžiny pro mocenské pronikání.

Nelibost s paktem kvůli jasně podřízenému postavení Albánie v dokumentu a možnosti Itálie zasáhnout proti změně politického stavu v zemi zaznívala od některých albánských poslanců.¹³⁵ To však

¹²⁷ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 263-264.

¹²⁸ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 255.

¹²⁹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 97-98.

¹³⁰ Vypracováním protinávrhu na nabídku vyslance Aloisiho z října roku 1926 byli pověřeni ministr zahraničí Iljaz Vrioni, albánský vyslanec v Itálii Xhemil Dino, bývalý vyslanec v Londýně Mehmet Konica a Mufit Libohova. Tamtéž, s. 98.

¹³¹ Tamtéž, s. 98-99.

¹³² PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 411.

¹³³ Začátkem prosince byla k podepsanému paktu přidána poznámka ve formě dopisu od vyslance Aloisiho pro ministra Vrioniho. V tom byl specifikován druhý článek o poskytnutí vzájemné pomoci a spolupráce, které měly být podle dopisu navrženy jednou stranou a svobodně přijaty druhou. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 264.

¹³⁴ Tamtéž, s. 263. Obsah jednotlivých bodů byl následující: 1. bod - zájem obou států na udržení politického, právního a teritoriálního statusu quo v Albánii; 2. bod - poskytnutí si vzájemné pomoci, spolupráce a nepodepsání vojenské či politické smlouvy proti zájmům druhé strany; 3. bod - obě strany souhlasí s podrobením se zvláštní proceduře a arbitráži v případě vzájemných neshod vylučující řešení skrze běžné diplomatické kanály; 4. bod - trvání paktu po dobu 5 let; 5. bod - pakt bude ratifikován a následně zaregistrován u Společnosti národů. Tamtéž, s. 263.

¹³⁵ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 264.

nepředstavovalo překážku pro jeho ratifikaci poslaneckou sněmovnou a senátem 9. a 10. prosince 1926.¹³⁶

S velkou kritikou se uzavřená smlouva nesetkala ani na mezinárodním poli, kde ji otevřeně odsoudil vedle Bělehradu pouze Sovětský svaz jako otrokářský pakt. Francie s posílením italské přítomnosti na Balkáně nebyla spokojena a pro Království SHS to znamenalo velkou ránu jeho zájmům v Albánii.¹³⁷ Království SHS obvinilo Řím ze snahy vytvořit z Albánie vlastní protektorát,¹³⁸ přičemž jihoslovanská armáda se obávala nevyhnutelnosti vojenského konfliktu s Itálií. Vláda v Bělehradě se důsledky paktu snažila zmírnit návrhem na své přistoupení ke smlouvě coby třetí strana, což Benito Mussolini odmítl.¹³⁹ Celá situace nakonec vedla k podání demise jihoslovanského ministra zahraničí Momčila Ninčiče (1876-1949) 7. prosince 1926, den poté odstoupila celá vláda. Plavební, konzulární a extradiční smlouvy s Albánií z května roku 1926 pak nebyly ratifikovány.¹⁴⁰

V roce 1927 se rozpory mezi Bělehradem a Tiranou dále prohlubovaly. Kvůli tzv. Đuraškovičově aféře došlo i na krátkodobé přerušení diplomatických vztahů obou zemí. Celá situace začala 27. května 1927 zatčením zaměstnance jihoslovanské legace v Tiraně Vuka Đuraškoviće, který byl albánským občanem černohorského původu s bydlištěm v Drači.¹⁴¹ Albánská strana Đuraškoviće podezírala z výzvědné práce pro Bělehrad, avšak pro zatčení nevydala žádný jasný důvod.¹⁴² Đurašković byl převezen do vazby v Tiraně a jeho dům prohlédán, během čehož se podle albánské vlády měly najít kompromitující dokumenty o jeho aktivitách.¹⁴³ Jihoslovanská legace zareagovala 30. května ostrou notou podanou chargé d'affaires M. Sakovićem, ve které se odsuzovalo násilné zacházení ze strany albánských úřadů. Đurašković v ní byl označen za dragomana vyslanectví a požadovalo se jeho okamžité a bezpodmínečné propuštění.¹⁴⁴ Ostrá jihoslovanská nota se však dále stala ústředním bodem jednání o propuštění zadrženého. Albánská strana totiž požadovala zmírnění znění textu, ve kterém byla podle ní použita proti mezinárodním standardům slova „násilí“ a „brutální“ ve spojení s albánskou vládou. Taktéž ministr zahraničí Iljaz Vrioni trval na tom, že albánská strana nebyla nikdy informována o jmenování Đuraškoviće dragomanem.¹⁴⁵ S tím Bělehrad nesouhlasil a 3. června Saković předložil albánské vládě ultimátum o přerušení diplomatických vztahů, pokud do 24 hodin nebude Đurašković propuštěn. V odpovědi Vrioni trval na tom, že zadržený je albánským občanem, a tudíž se jedná o čistě

¹³⁶ V Římě byl Přátelský a bezpečnostní pakt ratifikován 24. ledna 1927 a u Společnosti národů byl zaregistrován 8. února 1927 pod číslem 1402. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 257.

¹³⁷ Tamtéž., s. 257.

¹³⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 412-413.

¹³⁹ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 365.

¹⁴⁰ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 257. Obchodní, plavební, konzulární a extradiční smlouva byla dojednána vyslanou albánskou delegací do Bělehradu, kterou vedl ministr spravedlnosti Milto Tutulani. Ten také smlouvu za albánskou stranu podepsal. Za jihoslovanskou stranu dokument podepsal ministr zahraničí Ninčič. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 257.

¹⁴¹ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 260.

¹⁴² PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 272.

¹⁴³ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 260.

¹⁴⁴ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 272.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 272-273.

vnitrostátní záležitost. Tím byly 4. června přerušeny diplomatické vztahy a všichni členové jihoslovanské legace v Tiraně opustili zemi.¹⁴⁶ Albánský vyslanec v Bělehradě Ceno Kryeziu opustil vyslanectví až 14. června, neboť přerušeni vztahů viděl jako chybu a snažil se docílit urovnání situace.¹⁴⁷

Po přerušeni diplomatických vztahů se do řešení aféry zapojili vyslanci Velké Británie, Německa, Itálie a Francie, kteří podali 23. června jednotlivě nóty jak Bělehradu, tak Tiraně s návrhem na urovnání situace pozměněním jihoslovanské nóty z konce května a zároveň propuštěním Vuka Đuraškoviće z vazby. Koordinovaná akce ze strany velmocí nakonec vedla k tomu, že vyslanec Francie na začátku července při setkání s ministrem financí Fejzim Alizotim (1874-1945) podal novou jihoslovanskou nótu nahrazující tu Sakovićovu, přičemž byl zároveň s tím Vuk Đurašković propuštěn. Diplomatické vztahy byly opět obnoveny začátkem srpna 1927.¹⁴⁸

Krátce po ukončení tzv. Đuraškovićovy aféry došlo k další události, která poznamenala albánsko-jihoslovanské vztahy. Jednalo se o vraždu Zogova švagra Ceno Kryezia¹⁴⁹ v Praze, kterého 14. října 1927 střelil třemi ranami albánský student z Elbasanu Alqiviadh Bebi.¹⁵⁰ Ceno Kryeziu představoval mezi blízkými lidmi prezidenta projihoslovanský element. Zároveň byl popisovaný jako velmi ambiciózní s tím, že měl být zapojen do jednoho komplotu proti Zogovi v roce 1925.¹⁵¹ Po roce v exilu v Paříži se vrátil do Albánie a byl jmenován v roce 1926 vyslancem v Bělehradě, kde se svými sympatiemi ke Království SHS pracoval na prohlubování vztahů obou zemí. To však s ohledem na stále větší vliv Itálie v Albánii nebylo úspěšné. Naopak Italové začali v Tiraně Ceno Kryezia obviňovat z toho, že se nechal Bělehradem koupit jako agent.¹⁵²

Po obnovení diplomatických vztahů byl Kryeziu akreditován jako albánský vyslanec v Praze, kam odjel předat své pověřovací listiny Tomáši G. Masarykovi (1850-1937), což však již nestihl učinit. Alqiviadh Bebi se po atentátu pokojně vzdal československému četnictvu. Tehdejší albánský vyslanec v Bělehradě Tahir Shtylla následně tisku potvrdil, že se s atentátníkem znal 10 let, a že při cestě do Prahy se Bebi zastavil v Bělehradě, kde se s ním Shtylla setkal. Bebi mu měl sdělit, že jede do Československa zabít Ceno Kryezia, který chce Albánii zaprodat Království SHS. Shtylla se však domníval, že byl budoucí albánský vyslanec v Praze již varován. Jihoslovanský tisk se o události vyjadřoval jako o útoku na albánsko-srbské přátelství.¹⁵³ Dodnes však není objasněn motiv a hlavní strůjce atentátu. Mezi historiky se objevují dvě možnosti, přičemž v jedné figuruje jako hlavní

¹⁴⁶ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 273-274. Jihoslovanské konzuláty ve Vloře, Skadaru a Korči byly zavřeny v polovině června. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 261.

¹⁴⁷ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 274-275. Po odchodu Kryezia zastupoval albánské zájmy v Království SHS Vatikán a ty jihoslovanské v Albánii Francie. Tamtéž, s. 275.

¹⁴⁸ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 261-262.

¹⁴⁹ Ceno Kryeziu byl manželem Zogovy sestry Nafie. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 278.

¹⁵⁰ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 264.

¹⁵¹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 109-108.

¹⁵² PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 417.

¹⁵³ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 264.

organizátor Ahmet Zogu. Ten mohl v Cenovi Kryeziu vidět nebezpečného soupeře o své mocenské postavení, který při svém působení v Bělehradě prováděl spíše vlastní politiku a vyjadřoval se kriticky vůči sblížení Tirany a Říma.¹⁵⁴ B. J. Fischer však k této možnosti uvádí, že pokud by Zogu chtěl odstranit Cena Kryezia, udělal by tak nejspíše v tichosti v Albánii bez zahraničního rozruchu při zabití v Praze.¹⁵⁵ Druhá možnost, zřejmě pravděpodobnější, ukazuje na zájmy Itálie. Ta ze smrti Cena Kryezia těžila nejvíce, jelikož byla odstraněna blízká osoba prezidenta, která se jasně stavěla proti inklinaci Zoga k Římu. Zogu tím také ztratil důležitého člověka pro jednání s Bělehradem, což nemohlo sloužit k dobru jeho taktice zdržování a lavírování při jednání s Itálií.

Alqiviadh Bebi mohl být při svých studiích v Itálii přiměn profesorem Baldaccim k atentátu kvůli orientaci Kryezia na Belěhrad.¹⁵⁶ Motiv Bebiho však nemohl být osvětlen během jeho soudního procesu, neboť byl první den při výslechu v Praze zastřelen přímo v soudní síni Zijou Vuçiternou, který byl ve službách Ganiho Kryezia (1900-1949), bratra Cena. Vuçiterna zřejmě Bebiho zabil z důvodu krevní msty, avšak ani jeho motiv nebyl vyjasněn.¹⁵⁷

Ahmet Zogu měl být atentátem otřesen.¹⁵⁸ V Tiraně vznikla zvláštní vyšetřovací komise, které byl členem také Gani Kryeziu. Cílem komise bylo vyšetřit motivy Alqiviadha Bebiho a dalších lidí zapojených do vraždy. Vyšetřování mělo vést k Bebiho sousedovi z Elbasanu Andonu Beçovi a jeho blízkému příteli a sympatizantovi Říma Shefqetu Vërlacimu. Na oba byl 6. prosince 1927 proveden pokus o atentát před Vërlaciho domem v Tiraně, který byl neúspěšný. Za tuto akci byli zadrženi bývalí ochránci Cena Kryezia Zeqi Raxho a Sali Idrizi. Později byli ale oba propuštěni. Albánský tisk tuto událost dával do souvislosti právě s atentátem z Prahy jako odplatu. Kastriot Dervishi přisuzuje organizaci pokusu o atentát bratrům Cena Kryezia.¹⁵⁹

Království SHS reagovalo na svou otřesenou pozici v Albánii a slábnoucí vliv na Balkáně upevňováním svých vztahů se spojenci z Malé dohody a Francií. S tou se Bělehradu podařilo dojednat uzavření spojenecké aliance, která byla podepsána 11. listopadu 1927. V reakci na jihoslovansko-francouzský svazek začal Mussolini jednat se Zogem o uzavření italsko-albánské aliance, která by doplnila předchozí tzv. první Tiranský pakt. K podpisu smlouvy o vytvoření obranné aliance, známé

¹⁵⁴ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 278. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 418.

¹⁵⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 115.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 115-116.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 114-115. Po vraždě Zija Vuçiterna tvrdil, že Bebiho zastřelil v afektu poté, co byl svědkem provokativního chování vyslýchaného. Proces byl však veden v italštině a Vuçiterna italsky nehovořil, zároveň na Bebiho vystřelil z nového belgického revolveru nabitého tříštivými střelami. To nasvědčuje připravenému útoku, oproti jednání z afektu. Tamtéž, s. 115. Zija Vuçiterna byl osvobozen a deportován z Československa. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 267.

¹⁵⁸ FISCHER, B. J. *King Zog and the struggle for stability in Albania* (c. d.), s. 116. Zogu se měl v důsledku vraždy Cena Kryeziu stát podezřavějším ke svému okolí, neboť byl přesvědčený, že skutečným cílem Bebiho s pomocí albánské emigrace podporovanou Itálií měl být on sám. Fischer s tím následně spojuje pokus o atentát na Shefqeta Vërlaciho, známého italofila, kterého měl chtít Zogu odstranit jako první krok proti mocenským soupeřům s proitalskou orientací. Tamtéž, s. 116.

¹⁵⁹ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 265-266.

jako tzv. druhý Tiranský pakt, došlo 22. listopadu 1927.¹⁶⁰ Dokument s preambulí a sedmi články podepsal albánský ministr zahraničí Iljaz Vrioni a italský vyslanec Ugo Sola, který v roce 1927 nahradil v Tiraně barona Aloisiho.¹⁶¹

Obranná aliance mezi Albánií a Itálií byla vytvořena na 20 let, a pokud by před touto dobou nebyla odvolána, automaticky byla obnovena na stejnou dobu.¹⁶² Tzv. druhý Tiranský pakt byl napsán oproti prvnímu tak, že obě strany v něm vystupovaly jako sobě rovné.¹⁶³ Podle třetího článku smlouvy se v případě ohrožení jedné strany nevyprovokovanou válkou měla druhá strana všemi způsoby zasadit nejen o zabránění nepřátelství, ale také o dosažení spravedlivé satisfakce pro ohroženou stranu. Podle dalších článků by se pak v případě války vložila do konfliktu druhá strana se všemi vojenskými, finančními a dalšími dispozicemi, pokud by to bylo vyžádáno válčící stranou. Jednání o míru, klidu zbraní či vyhlášení příměří nebylo možné bez souhlasu obou stran obranné aliance.¹⁶⁴

Ahmet Zogu díky tzv. druhému Tiranskému paktu zajistil pozici režimu především na mezinárodní úrovni, neboť s obranou Albánie bylo nyní spojeno italské vojsko. Dále bylo na základě podepsání paktu dohodnuto moratorium na půjčku S.V.E.A., kterou albánské finance nebyly schopné pokrýt.¹⁶⁵ Mimo to Zogu obdržel od Itálie štědrnou finanční odměnu v hodnotě cca 14 milionů lir.¹⁶⁶ Na druhou stranu si Řím zajistil získání dalších koncesí pro svou ekonomickou penetraci a rozšíření vlivu v albánském vojsku, které chtěl v důsledku plně kontrolovat. Italský vojenský atašé v Tiraně Alberto Pariani (1876-1955) v čele italské vojenské mise v Albánii začal s reorganizací a cvičením albánského vojska, které bylo podle Parianiho záměrů znatelně rozšířeno.¹⁶⁷ V armádě mělo sloužit na padesát italských důstojníků placených Římem, kteří byli přiřazeni ke klíčovým útvarům a ke každé zdravotní, veterinární a dopravní jednotce. Zároveň albánská vláda koupila od Itálie velkou dodávku zbrojního materiálu.¹⁶⁸ Pro vojenské účely byly také ve většině případů používány finance z půjčky na veřejné práce od S.V.E.A. Síť silnic byla projektována tak, aby se vyloděné italské vojsko dostalo co nejdříve ke hranicím Království SHS a Řecka, byly stavěny zpevněné mosty a upravován přístav v Drači, aby

¹⁶⁰ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 365.

¹⁶¹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 280-281.

¹⁶² Tamtéž, s. 280.

¹⁶³ FISCHER, B. J. *King Zog and the struggle for stability in Albania* (c. d.), s. 123.

¹⁶⁴ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 281. Obsah jednotlivých bodů byl následující: 1. bod - všechny předchozí úmluvy mezi oběma stranami od přijetí Albánie do Společnosti národů jsou brány v potaz a obě strany by se měly zasazovat o zájmy té druhé, jako o své vlastní; 2. bod - mezi Itálií a Albánií vzniká na 20 let vojenská aliance s možností prodloužení a obě strany by měly vynaložit všechny snahy na garanci bezpečnosti obou států; 3. bod - při ohrožení jedné ze stran pomůže druhá strana odvrátit nebezpečí útoku; 4. bod - v případě války se do konfliktu zapojí druhá strana na žádost té válčící; 5. bod - bez souhlasu obou stran nelze jednat o míru, vyhlásit klid zbraní nebo příměří; 6. bod - smlouva je podepsána ve čtyřech originálních textech, polovina v italštině a druhá autentická v albánštině; 7. bod - smlouva bude ratifikována a následně zaregistrována u Společnosti národů. Tamtéž, s. 281.

¹⁶⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 126.

¹⁶⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 416.

¹⁶⁷ Z cca 8 tisíc mužů koncem roku 1925 stoupl počet vojáků, podle informací náčelníka albánského štábu Gustava von Myrdacze, na začátku roku 1928 na více než 11 tisíc. To s sebou také přinášelo potřebu vysokých finančních výdajů, které se od roku 1926 pohybovaly kolem poloviny celého státního rozpočtu. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 124-125.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 125.

vyhovoval případnému vylodění velkého počtu jednotek.¹⁶⁹ Bělehrad tzv. druhý Tiranský pakt ostře kritizoval spolu s Francií a Velkou Británií jako porušení statusu quo na Balkáně kvůli pevnému sevření Albánie v italské sféře vlivu.¹⁷⁰

2.3. Změna státního zřízení a počátek reformních kroků režimu

V období republiky došlo k úspěšnému upevnění pozice Ahmeta Zoga uvnitř Albánie. Stal se nejmocnějším mužem v zemi, který se, po podepsání dvou tzv. Tiranských paktů, mohl spolehnout také na pomoc při zachování svého režimu na Itálii. Republikánské zřízení státu však Zogovi neskýtalo zcela absolutní vládu. Podle ústavy z roku 1925 byla pozice prezidenta časově omezená na 7 let, což skýtalo možnost pro jeho nezvolení, byť ta byla při vlivu Zoga na albánskou politiku čistě teoretická. I přes to se Ahmet Zogu rozhodl v roce 1928 přikročit k další změně státního zřízení z republiky zpět na monarchii.¹⁷¹

Stanout v čele Albánie coby král bylo Zogovým cílem zřejmě již dlouhou dobu před rokem 1925. To bylo přisuzováno jeho velké ctižádosti a také vzorům z Osmanské říše a Rakouska-Uherska, kde během svého mládí pobýval.¹⁷² Po návratu do Albánie z exilu v Bělehradě se ale zřejmě obával reakce mezinárodního společenství na prohlášení se králem. Zogu v té době neměl pro tento krok zajištěnou podporu ze strany velmocí¹⁷³ a možné odmítnutí mezinárodního uznání jeho nového režimu by ho postavilo do podobně nelehké situace, které před tím čelila vláda Fan Noliho. Výběrem republikánského zřízení také definitivně zamezil návratu Wilhelma Wieda, který do té doby neabdikoval, na albánský trůn.¹⁷⁴ Pro Ahmeta Zoga se tedy stala otázka opětovného zřízení monarchie prvotně záležitostí spíše s mezinárodním přesahem nežli věcí vnitrostátní. Pro svůj plán si potřeboval zajistit podporu velmocí, které by poté strhly mezinárodní mínění ve prospěch Zoga coby krále. S ohledem na vývoj zahraniční orientace Albánie po roce 1925 bylo logickou volbou obrátit se s plánem nejprve na Itálii, která již svoji podporu pro vyhlášení Albánie královstvím nabídla v roce 1926 výměnou za albánské uznání rozhodnutí konference vyslanců z roku 1921.¹⁷⁵ Ahmet Zogu o věci zpravit Mussoliniho v září 1927. Ten, kvůli dosavadní prezidentově politice nakloněné Itálii, s plánem souhlasil. Koneckonců bylo v zájmu Říma, aby se vyhlášením monarchie pozice Zoga v čele státu upevnila, neboť to představovalo záruku setrvání proitalského režimu u moci. Italská pomoc, mimo podpory na mezinárodním poli, zahrnovala také investování do propagandy pro změnu režimu. Zogu zato na oplátku musel potvrdit, že po vyhlášení monarchie zůstanou v platnosti všechny před tím dojednané smlouvy a závazky, s čímž souhlasil. Zároveň Itálie získala větší kontrolu nad albánským

¹⁶⁹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 282.

¹⁷⁰ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 416.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 445.

¹⁷² FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 127-128.

¹⁷³ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 125.

¹⁷⁴ DUKA, Valentina. Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit. In: *Studime Historike (1-2)*, 2010. Tiranë: Qendra e studimeve albanologjike, 2011, s. 199-211. ISSN 0563-5799. s. 200-201.

¹⁷⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 94.

vojskem.¹⁷⁶ Se zajištěnou podporou Říma se Zogu následně obrátil na Velkou Británii s argumentem, že monarchie lépe zajistí stabilitu země díky neměnitelné a dlouhodobé pozici krále. Kvůli obavě z povstání severských kmenů po proklamaci království, které by se mohlo přelít přes hranice Albánie, se k tomu Londýn stavěl zpočátku zdrženlivě. Nakonec však naznačil svůj pozitivní postoj, pravděpodobně s vidinou udržení klidu na Balkáně. Podobné stanovisko poté zaujal zbytek evropské diplomacie i s Královstvím SHS.¹⁷⁷

Po zajištění kladného postoje velmocí a dalších evropských zemí se Ahmet Zogu a další představitelé režimu mohli soustředit na přípravu domácí půdy k přechodu na monarchii. Zogu měl v plánu provést změnu zřízení pod fasádou demokratického a legálního procesu. To jednak znamenalo vyřešit problém s článkem 141 ústavy z roku 1925, který neumožňoval změnu republikánského zřízení jakýmkoliv způsobem. Dále bylo potřeba připravit náladu albánské veřejnosti tak, aby to vypadalo, že si přechod k monarchii vyžádali samotní občané a politici pouze vyhověli jejich přání.¹⁷⁸

Překážku v podobě zmíněného ústavního článku se Zogu rozhodl překonat vyvoláním dojmu nutnosti revize ústavy. Dne 1. června 1928 tedy obeslal obě komory parlamentu zprávou o potřebě svolání legislativního shromáždění pro doplnění ústavy z důvodu nedostatečně specifikované role premiéra nebo zahrnutí do ústavy orgánu státní rady, která byla vytvořena v roce 1927. Tyto argumenty však byly pouze zástěrkou pro celkovou změnu ústavy a legální přechod k monarchii. Na konci zasedání obou komor, které začalo již 6. června 1928, odhlasovali poslanci a senátoři přidání dodatku ke článku 141. Podle toho náleželo právo provést celkovou revizi ústavy ústavodárnému shromáždění. Pokud by nastala taková potřeba, parlament by se sám rozpustil a byly by vypsány volby do ústavodárného shromáždění. To učinily obě komory po přijetí dodatku a volby do shromáždění naplánovaly na 17. srpna 1928. Ty však představovaly pouhou formalitou. S jedinou kandidátkou, bez stranických a politických rozdílů, se zvolené ústavodárné shromáždění s 57 členy svým složením příliš nelišilo od předchozího parlamentu.¹⁷⁹

V otázce nutnosti přípravy albánské společnosti se angažoval zprvu především ministr zahraničí Iljaz Vrioni, který si byl vědom důležitosti kladného veřejného mínění nejen v Albánii, ale také v zahraničí pro bezproblémový přechod k monarchii. Vláda v Tiraně tedy během léta začala za pomoci italských financí s agitací prostřednictvím tisku a veřejných manifestací. Ministerstvo vnitra 17. srpna

¹⁷⁶ Italský vyslanec Ugo Sola si vyžádal po Zogovi dvě nóty. První, veřejná, mluvila o platnosti všech předcházejících smluv po vyhlášení monarchie. Druhá však byla tajná. Zogu se v ní zaručil, že nebude podnikat nic proti zájmům Itálie a osobně se dal pod ochranu Říma a Mussoliniho. Itálie za to měla Albánii garantovat připojení Kosova v případě rozpadu Království SHS. Po dalším jednání byla druhá nota rozdělena na dva dopisy: jeden o Zogově pozici coby chráněnce Mussoliniho, který měl zůstat tajný pouze po nějakou dobu. Druhý dopis ohledně Kosova měl být tajný napořád. V otázce armády bylo dohodnuto, že v době války by byly albánské jednotky pod italským velením. Podle plánu měl vzniknout zvláštní štáb pouze z italských důstojníků, který byl fungoval jako poradní orgán Zoga a byl zcela oddělen od albánského nejvyššího velení. Italští vojáci také nemuseli nosit albánské uniformy a řídit se albánským právem. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 136-137.

¹⁷⁷ DUKA, Valentina. *Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit* (c. d.), s. 202-203.

¹⁷⁸ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 127-128.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 128.

1928 obeslalo všechny prefektury a podprefektury s příkazem, aby byly do Tirany zasílány demonstrativní telegramy o podpoře změny zřízení na monarchii. Ve dne 23. srpna byl dále rozeslán oběžník s příkazem o pořádání manifestací podobných té z 20. srpna v Tiraně, na které lidé požadovali usednutí Ahmeta Zoga na trůn. Všechna podobná shromáždění byla organizačně podporována vládou a měla zajištěnu odezvu v albánském tisku.¹⁸⁰

Ústavodárné shromáždění se v této připravené promonarchistické atmosféře sešlo 25. srpna 1928 pod předsednictvím Pandeli Evangeliho, předchozího předsedy senátu. Členové sboru se při proslovech odkazovali na vůli lidu, který si měl přát stabilitu, mír a hlavu státu nacházející se nad politickými rozmrskami.¹⁸¹ Ústavodárné shromáždění tedy dle plánů vyhlásilo 1. září 1928 Albánii dědičnou monarchií. Královská koruna byla předána Ahmetu Zogovi, který ji přijal pod jménem Zog I. s titulem král Albánců. Svoji královskou přísahu složil jak na Korán, tak na Bibli.¹⁸² Předem připravené mezinárodní společenství sice na samotný přechod nereagovalo negativně, avšak překvapení vzbudil vybraný titul krále. Americký vyslanec Charles Hart za tím viděl politiku Itálie proti Království SHS, stejně tak i samotný Bělehrad, který to pokládal za předzvěst politiky Zoga zaměřené na iredentismus albánských menšin na svém území.¹⁸³ Nakonec však vybraný titul neznamenal větší problém pro mezinárodní uznání nové monarchie, byť ze strany Londýna a Paříže k tomu došlo se zdržením. V důsledku tedy uznalo Království SHS nové zřízení, i navzdory zmíněnému titulu, ještě před oběma velmocemi 17. září.¹⁸⁴ Itálie tak učinila hned po proklamaci 1. září.¹⁸⁵ Výjimku v sérii akceptování nového stavu představovalo Turecko, které monarchistické zřízení odmítlo uznat. Kemal Atatürk (1881-1938) obvinil Zoga ze zrady vlastních obyvatel a ideálů republikanismu. Následovalo přerušení diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi a zákaz vstupu tureckých novinářů do Albánie.¹⁸⁶

Po vyhlášení monarchie pokračovalo zasedání ústavodárného shromáždění další tři měsíce kvůli tvorbě nové ústavy. Ta byla přijata 1. prosince 1928 a sbor se s ukončením práce následně svým

¹⁸⁰ DUKA, Valentina. Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit (c. d.), s. 204-205.

¹⁸¹ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 129.

¹⁸² DUKA, Valentina. Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit (c. d.), s. 208. Pro nábožensky nejednotnou zemi toto představovalo významné gesto. Královský slib zněl následovně: Já, Zog, král Albánců, při příležitosti převzetí královské moci, přísahám před Bohem všemohoucím, že uchovám jednotu národa a státu. Budu věrně dodržovat ústavu a konat na základě jejího znění a podle platných zákonů máje vždy na zřeteli vůli lidu. DUKA, Valentina. Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit (c. d.), s. 209. Vyhlášením monarchie vznikla královská rodina, která se skládala z královny-matky Sadije (1876-1934) a Zogových sester princezen Adile (1894-1966), Nafie (1900-1955), Senije (1908-1969), Myzejen (1909-1948), Ruhije (1910-1948), Mexhide (1911-1969) a jejich potomků. Do královské rodiny také patřil Zogův strýc princ Xhelal Zogolli. Všichni členové rodiny používali titul prince, či princezny. Další šlechta nebyla v Albánii vytvořena. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 281.

¹⁸³ DUKA, Valentina. Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit (c. d.), s. 209-210.

¹⁸⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 148.

¹⁸⁵ Monarchii dále uznalo Řecko a Maďarsko 4. září, Spojené státy Americké 13. září. Velká Británie a Francie tak nakonec učinily 21. září společně s Rumunskem. Československo uznalo nové zřízení 30. září, tedy jako poslední ze států zastoupených v Tiraně kromě Turecka. AMZV, fond Politické zprávy 1918-1977, Tirana, zpráva z 18. října 1928, č. 80.

¹⁸⁶ Zog se následně snažil turecký vliv v zemi oslabit a izolovat. K obnovení diplomatických vztahů došlo až v roce 1931, nicméně na nižší úrovni zastoupení. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 449.

rozhodnutím přetvořil v řádný první monarchistický parlament bez uskutečnění voleb.¹⁸⁷ Podle nové ústavy (*Statuti themeltar i monarkisë*) se Albánie definovala jako demokratická, parlamentní a dědičná monarchie, což stejně jako v případě republiky bylo pouze prázdnou frází odkazující spíše na to, že v zemi byl ještě parlament zachován. Ústava obsahovala 234 článků, které hlavně uváděly politickou, právní a exekutivní legitimitu krále v novém systému.¹⁸⁸ Postavení hlavy státu bylo oproti republikánskému zřízení ještě posíleno, neboť král již nemohl být obžalovaný z velezrady a byl zbaven jakékoliv právní odpovědnosti.¹⁸⁹ Jmenoval soudce, vysoké představitele vojenské a civilní správy dle svého uvážení a zároveň měl právo degradovat důstojníky a propouštět státní zaměstnance. Byl nejvyšším velitelem všech ozbrojených složek státu. Disponoval exekutivní mocí a s parlamentem se dělil o moc legislativní.¹⁹⁰

Parlament byl vytvořen jednokomorový s 57 členy poslanecké sněmovny s imunitou. Senát byl zrušen.¹⁹¹ Role parlamentu byla zcela upozaděna. Král měl právo ho kdykoliv rozpustit, pokud se mu to zdálo potřebné. V případě rozpuštění parlamentu mohl přijímat zákonné dekrety, o kterých poté hlasoval nový parlament. Dále král od parlamentu přebral právo na přijímání a ratifikování smluv s cizími státy. Hlava státu disponovala legislativní iniciativou, přičemž mohla také požádat o přepracování zákona již přijatého parlamentem nebo odmítnout jeho schválení.¹⁹² Parlament, vedle hlasování o návrzích zákonů, hlasoval také o státním rozpočtu, bez jehož schválení před začátkem finančního roku 1. dubna nemohl ukončit své zasedání. Mimo běžné procedury byla parlamentu přiznána nezanedbatelná role v otázce nástupnictví na trůn a sňatků krále. Dále mu zůstala kompetence vyslovovat důvěru nové vládě.¹⁹³

Vládu a premiéra jmenoval a odvolával král, přičemž nemusel brát zřetel na výsledky voleb či složení parlamentu, byť ten následně musel novou vládu schválit. Role předsedy vlády a hlavy státu byly s příchodem monarchie rozděleny. Král měl však právo na svolání ministerské rady, které sám předsedal.¹⁹⁴ Celkově se z vlády stal především instrument krále pro vykonávání jeho politické vůle a její členové připomínali více úředníky než politiky.¹⁹⁵ První kabinet Zog jmenoval 5. září a byl zcela

¹⁸⁷ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 130.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 129-130.

¹⁸⁹ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 453.

¹⁹⁰ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 131-133. Král získal taktéž právo jmenovat svůj královský dvůr. Ten se skládal ze dvou domů: civilního a vojenského. Do civilního spadalo ministerstvo dvora, které reprezentovalo krále a jeho akty, řídilo ceremonie v paláci, určovalo audience a návštěvy podle přání krále a informovalo adjutanty o přáních krále. Dále zahrnoval inspektorát královského dvora s kompetencí kontroly veškeré státní administrativy a kancelář ceremonií starající se o protokol paláce. Vojenský dvůr se skládal z kanceláře adjutantů, která obstarávala tajnou úřední a soukromou korespondenci krále. Armádní kancelář se zabírala nařízeními krále v oblasti vojska, poskytovalo informace ohledně stavu mužstva, připravenosti mobilizace a připravovala vojenská cvičení. Četnická kancelář měla na starosti všechna nařízení krále týkající se četnictva. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 281-282.

¹⁹¹ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 138.

¹⁹² Tamtéž, s. 132-134.

¹⁹³ Tamtéž, s. 137.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 133. Stejně jako za republiky se ministrem nesměl stát cizinec, a to ani naturalizovaný Albánec, a nově také člen královské rodiny. Tamtéž, s. 138-139.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 139.

identický s předchozím až na to, že Kostaq Kota (1889-1950) se vedle ministra vnitra stal ještě ministerským předsedou.¹⁹⁶

Vedle vlády byly monarchistickou ústavou vytvořeny další dva vysoké státní orgány. Prvním byla tzv. kontrolní rada, která se skládala z předsedy a dvou členů jmenovaných králem. Kontrolní rada měla za úkol dohlížet na finance státu.¹⁹⁷ Druhým orgánem byla tzv. státní rada s deseti členy a dvěma pomocnými členy, kteří byli opět voleni králem na základě návrhů komise složené z premiéra, předsedy parlamentu a ministra spravedlnosti. Funkcí státní rady bylo vytvářet pro krále návrhy zákonů a přezkoumávat každou konvenci a koncesi. Zároveň měla kompetenci řešit rozpory mezi státními institucemi, a to i na ministerské úrovni.¹⁹⁸

Vyhlášením monarchie nabyt Zog jistoty své konsolidované pozice uvnitř Albánie, což se následně odrazilo v jeho krocích ve vnitrostátní politice. Během monarchie došlo v Albánii k několika reformám týkajících se široké palety oblastí od legislativy, náboženství, zemědělství po školství.¹⁹⁹ Ne všechny změny byly vedené se skutečným úmyslem zlepšit stav věcí v zemi, ale spíše se jednalo o polovičatá řešení beroucí ohled na mocenské zájmy, jako tomu bylo v případě zemědělské reformy. Za důležitou a úspěšnou ale lze pokládat modernizaci právního řádu Albánie. Ta začala ještě před samotným vyhlášením monarchie a Albánie se jejím prostřednictvím finálně zbavila dědictví po Osmanské říši v podobě zaostalé legislativy. Byl schválen nový trestní zákoník, který vešel v platnost 1. ledna 1928. Zakládal se na italském zákoníku z roku 1889, jenž v té době představoval jeden ze základů pro další trestní zákoníky evropských států.²⁰⁰ Větší efektivitu soudů v době monarchie umožnil zákon o ministerstvu spravedlnosti ze 7. února 1929, který se v druhé části zabýval novou organizací soudů.²⁰¹ Ve stejném roce vešel v platnost 1. dubna také nový občanský zákoník, inspirovan francouzským, italským a švýcarským občanským zákoníkem. Tímto krokem byl nahrazen starý osmanský zákoník z roku 1876, který, oproti novému, neobsahoval rodinné a dědičné právo. Jedním z hlavních dopadů nového zákoníku bylo oddělení náboženství od soudnictví a dalších právních aktů. Taktéž došlo do určité míry k posílení právního statusu žen, byť z pohledu reálného společenského postavení nadále zůstávaly v podřadné pozici.²⁰² Dalším důležitým krokem na poli legislativy bylo

¹⁹⁶ Složení první monarchistické vlády, která byla u moci do 13. ledna 1929, bylo následující: premiér a ministr vnitra Kostaq Kota, spravedlnosti Hiqmet Delvina, zahraničí Iljaz Vrioni, financí Milto Tutulani, veřejných prací Sali Vuçiterni, národní ekonomiky/zemědělství Musa Juka a školství Xhaferr Ypi. KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141.

¹⁹⁷ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 452.

¹⁹⁸ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 142.

¹⁹⁹ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 470.

²⁰⁰ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 285.

²⁰¹ Zákon nahradil republikové rozdělení soudů z roku 1925. Nadále se soudy dělily na smírčí sídlící v každém centru prefektury a podprefektury a soudy první instance. Nejvyšším soudem v zemi byl kasační soud, který se dělil na občanskou a trestní část. Tamtéž, s. 286.

²⁰² Občanský zákoník z roku 1929 zrušil náboženské soudy. Svatby byly povinné úřední, přičemž nový zákoník nebral ty náboženské vůbec v potaz. Vyznání novomanželů nehrálo při úředním sňatku žádnou roli. Byla zakázána polygamie. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 470.

přijetí nového obchodního zákoníku, který vešel v platnost 1. dubna roku 1932.²⁰³ Tím byl nahrazen zákoník o pozemním obchodu z roku 1850 a o námořním obchodu z roku 1860.²⁰⁴

S výše uvedenými kroky sice došlo k modernizaci albánského právního řádu, avšak represe ze strany režimu během monarchie se oproti republice nezmenšily. Otevřená opozice vůči králi nebyla stále myslitelná. V roce 1930 došlo k přijetí několika zákonů dokazujících pokračující brutalitu režimu. Na jejich základě bylo povoleno zabít albánského emigranta v případě jeho odsouzení k smrti v nepřítomnosti albánským soudem. Bylo také možné internovat děti uprchlíků před Zogovým režimem, zabavit jejich majetek a spálit domovy.²⁰⁵

Vnitřní změny v Albánii ve druhé polovině 20. a začátku 30. let se dotkly také náboženských obcí, které Zog plánoval více podřídit centrálním úřadům v Tiraně a upřesnit jejich postavení v modernizovaném státě.²⁰⁶ Zároveň bylo jeho snahou zamezit tomu, aby se náboženské obce stávaly nástrojem vlivu cizích států v Albánii. To platilo především v případě pravoslavné a katolické církve. Autokefální albánská církev, s albánštinou jako liturgickým jazykem místo řečtiny, byla vyhlášena kongresem v Beratú již v roce 1922, avšak kvůli odmítnutí konstantinopolského patriarchátu uznat autokefalitu církve byla situace nadále do roku 1929 nezměněná. Albánii se v té době také nedostávalo vysokých pravoslavných kněží, kteří by mohli utvořit svatý synod k vytvoření církevní hierarchie. Zog však viděl v přetrvávající podřízenosti albánských ortodoxních věřících cizímu patriarchátu posilování řeckého vlivu v zemi. V únoru 1929 byl na jeho popud svolán synod, na jehož konci se stal hlavou albánské církve biskup Visarion Xhuvani (1887-1965). Konstantinopolský patriarchát ale nadále odmítal samostatnost církve uznat. To se změnilo až 13. dubna 1937, kdy po změně ve vedení církve došlo k uznání z Istanbulu.²⁰⁷

Složitější situace panovala u katolického kléru sídlícího ve Skadaru, který snahy státu zvýšit kontrolu nad náboženskými obcemi přijímal s nelibostí, neboť si chtěl zachovat své specifické postavení ve většinově muslimské zemi. Zogův plán na zmenšení jeho vlivu však byl znát již ke konci roku 1927, kdy Tirana uzavřela s Vatikánem dohodu o svobodném působení katolické církve v Albánii, ale ve formě právnické osoby. Nad to se vztahy s režimem vyostřily po přijetí nového občanského zákoníku, proti kterému se vyslovovali katoličtí kněží, jelikož vyjímал otázky rodiny z náboženské sféry.²⁰⁸ U albánské muslimské obce se naopak provedení vnitřních změn pod tlakem Zoga nesetkalo s většími problémy. V srpnu 1929 se uskutečnil velký kongres albánských sunnitů v Tiraně, na kterém bylo potvrzeno oddělení obce od tureckého chalífátu a albánského kléru od istanbulské hierarchie. Vedle toho

²⁰³ Podobu nového obchodního zákoníku načrtla skupina italských právníků, v jejímž čele byl profesor Vivante. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 285.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 285-286.

²⁰⁵ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 476.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 472.

²⁰⁷ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 170-172.

²⁰⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 474.

také došlo ke sjednocení medres²⁰⁹ a seminářů do jedné instituce, vybrání albánštiny jako modlitebního jazyka a snížení počtu fungujících mešit ve městech.²¹⁰

Důležitým článkem v reformním snažení režimu mohla být zemědělská reforma, pokud by při jejím provádění nebyl brán ohled na mocenské zájmy velkých držitelů orné půdy. Stav albánského venkova byl ve 20. a 30. letech značně zaostalý. Drtivou většinu půdy držela bohatá vrstva bývalé osmanské šlechty (především bejů) a samotný stát. V otázce držení půdy byl stále přítomný tzv. çiftlický systém,²¹¹ což mezi vrstvami obyvatelstva na venkově vytvářelo větší sociální pnutí.²¹² Provedení agrární reformy bylo ze strany albánských vlád avizováno již několikrát, avšak vždy bez výsledku. Bejové nadále drželi dominantní pozici jak v oblasti zemědělské, tak vlastnické. Reforma tak mohla posloužit Zogovi i v případě oslabení pozice velkostatkářů, kteří pro něj představovali hrozbu svou silnou pozicí uvnitř Albánie a proitalským postojem. Tím pro Řím byli možnou alternativu vůči Zogovi.²¹³ Nakonec tedy vedla snaha o rozvoj státu a zmenšení dominantní role velkostatkářských rodin k započetí práce na návrhu reformy v roce 1929. Kvůli vnitřnímu mocenskému nastavení však bylo efektivní provedení reformy předem ztraceno.²¹⁴

V dubnu 1929 Zogu vytvořil zvláštní komisi v čele s ministrem spravedlnosti Hiqmetem Delvinou, která měla za úkol načrtnout plán provedení reformy. Na pozvání Zoga pracoval na reformě společně s komisí také profesor Giovanni Lorenzoni z Florentské univerzity, který vydal v roce 1930 publikaci o možném provedení změn na albánském venkově.²¹⁵ Podle návrhu komise měli z reformy těžit především malorolníci a školení agronomové. Po představení v parlamentu byl návrh zákona o reformě kritizován ze strany bejů-poslanců, nicméně jeho schválení proběhlo 13. dubna 1930 a v platnost vešel 3. května téhož roku.²¹⁶ Celkově byl, i přes jejich výhrady, zákon k velkostatkářům přívětivý. Počítalo se sice s vyvlastňováním zemědělské půdy, avšak 40 ha vlastníka bylo státem nedotknutelných.²¹⁷ Rodině s více jak pěti členy bylo také za každého dalšího člena ponecháno navíc 5 ha půdy. Vyvlastnění se mělo provádět za finančního odškodnění od státu. Naproti tomu malorolnická rodina reformou nemohla získat více jak 5 ha půdy, přičemž za 1 ha musel žadatel zaplatit v té době vysokou cenu 20 zlatých franků.²¹⁸ Pro finanční pokrytí výdajů malorolníků a další finanční pomoc bylo

²⁰⁹ Muslimská náboženská škola.

²¹⁰ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 472. V každém městě nadále měly fungovat 2-3 mešity. Tamtéž, s. 472.

²¹¹ Çiftlik byla půda, kterou sultán svěřil do soukromého vlastnictví určité osobě (většinou vysokým státním úředníkům). Až do reformy Tanzimatu bylo takovýchto pozemků v Osmanské říši malé množství a většina jich nebyla příliš rozsáhlých. Během 17.-18. století měly většinou výměru 25-50 ha. Rolníci usazení na çiftlické půdě byli povinni platit vlastníkově dávky buď v naturáliích, penězích či ve formě práce. MANTRAN, Robert: *Historia e Perandorisë Osmane*. Tiranë: Dituria, 2004. ISBN 99927-59-30-5. s. 307-310.

²¹² HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 369.

²¹³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 481-482.

²¹⁴ Tamtéž, s. 478-479.

²¹⁵ Tamtéž, s. 478-479.

²¹⁶ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 312.

²¹⁷ Zákon neumožňoval dále vyvlastnění vinic, zahrad, olivových hájů, zeleninových sadů, půdy u minerálních pramenů, archeologických nálezů, lomů a zemědělských škol. Tamtéž, s. 312. Královský majetek byl z reformy vyjmut úplně. HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 370.

²¹⁸ Tamtéž, s. 370-371.

naplánováno otevření Albánské agrární banky s počátečním kapitálem 5 milionů zlatých franků. Ta však byla založena až 1. srpna 1937.²¹⁹

Vyvlastňováním byly pověřeny tzv. zemědělské kanceláře s ředitelstvím v Tiraně, které měly dále na starosti přebírat správu nad vyvlastněnou půdou, dokud nebyla předána menším zemědělcům, kontrolovat bonifikaci půdy či vybírat hotovost od zemědělců určenou pro zemědělskou banku.²²⁰ Ačkoli bylo během provádění reformy dotčeno celkově pouze 3411 ha státní a 4698 ha soukromé půdy²²¹ a byť byli bejové dotčeni jen okrajově, objevily se ilegální machinace s vlastnictvím půdy kvůli zamezení vyvlastnění. Nad to mohli velkostatkáři určovat, jaká půda jim bude vyvlastněna, takže se často jednalo o méně úrodnou půdu a močály.²²²

2.4. Ochlazení albánsko-italských vztahů

Na přelomu 20. a 30. let se vnitřní situace v Albánii začala měnit s ohledem na světovou ekonomickou krizi. Ta zemi postihla především klesajícími cenami zemědělských produktů na světovém trhu a snižujícími se možnostmi odbytu albánského exportu.²²³ Tento faktor, společně s již tak těžce zatíženým albánským rozpočtem, vedl stát do velkých finančních obtíží, které vyžadovaly novou pomoc ve formě půjčky ze zahraničí. Výdaje na vojsko, které Itálie de facto budovala podle svého vzoru po podepsání tzv. druhého Tiranského paktu, dosahovaly poloviny celého státního rozpočtu.²²⁴ Na zemědělství se naopak dávalo pouze minimum zdrojů a agrární reforma modernizaci či rozvoj venkova nepřinesla.²²⁵ Další zátěží pro rozpočet představovalo splácení půjčky S.V.E.A., které mělo díky dojednanému moratoriu z roku 1928 začít od roku 1932. Špatná vnitřní situace nakonec vedla k náladám ve společnosti jednak tajně proti Zogovu režimu a otevřeněji proti vzrůstajícímu vlivu Itálie v zemi.²²⁶ Zog si v té době byl vědom, že dominantní italský vliv skoro ve všech sférách státu začínal ohrožovat jeho mocenské postavení a albánskou suverenitu. Král se tedy rozhodl obratně využít protiitalských nálad ve společnosti a posílit tak svou pozici vůči Římu. Pro další zeslabení italského tlaku na mocenské pronikání do země se taktéž rozhodl pokusit se o zlepšení vzájemných vztahů s Jugoslávií, coby protiváhy vlivu Říma.²²⁷

²¹⁹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 389.

²²⁰ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 312.

²²¹ Tamtéž, s. 131. V Albánii bylo kolem 52 tisíc ha státní půdy a cca 101 tisíc ha soukromé půdy. FISCHER, B. *J. King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 174.

²²² PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 478-479.

²²³ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 372-373. Albánský export klesl mezi léty 1929 a 1934, kdy ekonomická krize v Albánii kulminovala, z 15,7 milionů zlatých franků na 4,3 milionů zlatých franků. Tamtéž, s. 372-373.

²²⁴ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 488.

²²⁵ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 124-125, 128-129.

²²⁶ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 372-373. Italský vyslanec Ugo Sola si ve svých zprávách italskému ministerstvu zahraničí všiml článků v albánském tisku. Ty otevřeně kritizovaly dosavadní působení společnosti S.V.E.A., A.G.I.P. a fungování Národní banky. Nového vyslance Antonia di Soragni měly taktéž v roce 1930 popisovat albánské noviny negativně. Podle názoru di Soragni stál za články ministr zahraničí Rauf Fico s tichým souhlasem Zoga. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 486-487.

²²⁷ Tamtéž, s. 486-487.

Do situace v roce 1931 zasáhla epizoda s pokusem o atentát na Zoga ve Vídni. Kvůli králově chatrnému zdraví mu povolání rakouští doktoři doporučili odjet do Vídně na důkladné vyšetření, které v Tiraně nebyli schopni provést. S tím Zog souhlasil a 26. ledna 1931 odplul s doprovodem na italském křižníku *Quattro z Drače*.²²⁸ Po lékařských prohlídkách se nakonec ukázalo, že Zog netrpí žádným závažným onemocněním. Zbytek pobytu v hlavním rakouském městě se tedy rozhodl využít mimo jiné ke společenskému vyžití. To zahrnovalo také zhlédnutí opery *Komedianti* ve vídeňské Státní opeře 20. února. Několik minut před koncem představení měl Zog v plánu odjed společně se svým doprovodem vedlejším vchodem, avšak při nastupování do aut na ně zpoza kamenných sloupů začali střílet Ndok Gjeloshi a Azis Çami, kteří byli napojení na organizaci *Bashkimi kombëtar*.²²⁹ Zog vyvázl bez zranění, avšak Eqrem Libohova (1882-1948) byl zasažen do nohy a králův adjutant Llesh Topallaj byl zabit při následné přestřelce mezi útočníky a Zogovou skupinou.²³⁰ Gjeloshi a Çami byli poté zadrženi rakouskou policií. Vyšetřování incidentu ukázalo napojení obou na již zmíněnou protizogovskou skupinu podporovanou Bělehradem.²³¹ Vynesené tresty však nebyly přísné s odůvodněním předchozího dobrého chování ve Vídni a absenci zlých záměrů pro spáchání atentátu. Ndok Gjeloshi byl odsouzen k 7 letům nucených prací a Azis Çami ke 3 letům stejného trestu.²³²

Pokus o atentát znamenal ochlazení vztahů Zoga s Jugoslávií. Král byl přesvědčen, že za útokem stál Bělehrad, který měl následně chtít po Zogově smrti v Albánii instalovat projihoslovanský režim.²³³ Na Jugoslávii vrhlo odhalení jejího finančního spojení s útočníky špatné světlo na mezinárodním poli, avšak i někteří albánští politici byli k přímému zapojení Bělehradu do pokusu o atentát skeptičtí.²³⁴ Zpátky do Albánie se Zog vrátil 20. března 1931, byl uvítán v Drači členy královské rodiny, politickými a vojenskými představiteli režimu.²³⁵

Po návratu z ciziny se Zog musel vypořádat s hroživou finanční situací země, která měla být vyřešena novou italskou půjčkou v hodnotě 100 milionů zlatých franků. Smlouva byla tentokrát podepsána přímo mezi oběma vládami 26. června 1931 bez účasti krycí společnosti, jako např. S.V.E.A.²³⁶ Itálie se zavázala vyplácet ročně 10 milionů zlatých franků bez jakýchkoliv úroků a bez stanovení přesného data splacení. Nová půjčka tak byla přijímána spíše jako dar, který však Italové

²²⁸ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 180-181.

²²⁹ *Bashkimi kombëtar* byla organizace albánských emigrantů zaměřených proti Zogovi a jeho režimu. Byla založena v září roku 1925. Oproti skupině *Fan Noliho* se jasně distancovala od myšlenek komunismu. Zároveň byla organizace proti šíření italského vlivu v Albánii. Kvůli tomu udržovala těsné kontakty s Bělehradem, který ji finančně podporoval. Mezi hlavní členy patřil Sotir Peci, Ali Këlcyra či Sejfi Vllamasi. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 432-434.

²³⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 182-183.

²³¹ Tamtéž, s. 186-188. Jak již však bylo jednou zmíněno, finanční a jiná podpora emigraci nebyla ničím neznámým. Tuto politiku používala vedle Jugoslávie také Itálie, která jako pojistku proti Zogovu režimu podporovala např. Hasana Prishtinu a Mustafu Mërlika Kruju. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 270.

²³² FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 185.

²³³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 494.

²³⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 186-188.

²³⁵ Tamtéž, s. 192.

²³⁶ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 329.

hodlali použít pro své mocenské pronikání do Albánie.²³⁷ Podle smlouvy bylo stanoveno, že o lokaci peněz nebude rozhodovat albánská vláda, ale nově utvořená komise skládající se ze dvou Italů a dvou Albánců. Pouze Italové však disponovali v komisi právem veta na její rozhodnutí. Podepsáním smlouvy o poskytnutí nové půjčky také obě země oficiálně potvrdily, že bude nadále pokračovat vzájemná technická a politická spolupráce obou vlád, bez níž by vyplácení půjčky nebylo možné.²³⁸ Poskytnutím nové půjčky si Itálie zajistila další posílení svého vlivu. Tirana přijala velký počet italských poradců a organizátorů s rozsáhlými kompetencemi na albánská ministerstva.²³⁹

Peníze z červnové půjčky však do Albánie příliš dlouho neproudily, neboť téhož roku v listopadu došlo k prvnímu otevřenému odporu Zoga proti dalšímu posilování italského vlivu v Albánii. Znamenalo to počátek ochlazení vztahů, které provázelo albánskou politiku vůči Římu do poloviny 30. let. V listopadu 1931 totiž mělo dojít k ukončení platnosti tzv. prvního Tiranského paktu, avšak Mussolini počítal ze strany Zoga s jeho prodloužením. Pro Řím by to především představovalo důkaz jeho úspěšné politiky v Albánii a ospravedlnění dosud vynaložených financí.²⁴⁰ Jednání o prodloužení dokumentu se mezi Zogem a Italy vedla po celý rok, avšak nakonec král setrval na svém odmítavém stanovisku a k prodloužení nedošlo. Zog tím získal popularitu u nacionalistů a obecně části obyvatelstva, které čím dál tím více hledělo s nelibostí na rozpínání Italů v Albánii. Zog oficiálně prohlásil, že vzájemné vztahy budou pokračovat na základě vojenské aliance z roku 1927 (tzv. druhý Tiranský pakt), ve které obě země vystupují jako rovnocenné strany.²⁴¹

Řím odmítnutí prodloužení tzv. prvního Tiranského paktu vnímal jako provokaci. Zastavil tok peněz ze 100 milionové půjčky a S.V.E.A. začala požadovat plnění finančních závazků vyplývajících z podepsané dohody z roku 1925, což však albánský rozpočet nebyl schopen zvládnout.²⁴² Na základě toho nabídli vyjednávači italské společnosti albánské vládě pomoc svých italských pracovníků při vybírání cel, které tvořily velkou část jistiny půjčky S.V.E.A., což Zog odmítl.²⁴³ Oproti tomu pověřil proitalského politika Fejziho Alizotiho sestavením nového státního rozpočtu. Ten měl být zredukován z 31 milionů zlatých franků na 21 milionů, přičemž škrty se měly dotknout především oblasti armády. Zog nový rozpočet však použil čistě jako manévr při vyjednávání s Italy o zachování vzájemných finančních vztahů. Tušil, že Řím nebude chtít dovolit redukci albánské armády, kterou se do té doby Italové snažily přeměnit ve svůj předvoj na Balkánském poloostrově.²⁴⁴ Odpověď přišla v února 1932, kdy byl Zogu spraven, že pomoc pro vojenské a ekonomické účely může nadále fungovat v případě, že Italové budou sdílet kontrolu nad výdaji. K tomu také požadovali rozšíření italských ropných koncesí či

²³⁷ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 56-57.

²³⁸ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 329.

²³⁹ Italští poradci a techničtí experti měli nadále dohlížet na práci ministerstva financí, hospodářství a veřejných prací. Na ministerstvu školství měli italští poradci zajistit přibližování albánských osnov k italským, zvýhodňovat katolické školy a zavést italštinu jako druhý jazyk. Tamtéž, s. 329.

²⁴⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 204-205.

²⁴¹ Tamtéž, s. 205.

²⁴² FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 206.

²⁴³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 498-499.

²⁴⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 206-207.

povolení pro působení italské společnosti při správě elektřiny v Drači. Zog s tímto souhlasil a plán na redukcí armády a rozpočtu byl opuštěn. Samotné splácení půjčky S.V.E.A. tím však vyřešeno nebylo. Řím v tomto argumentoval, že S.V.E.A. byla soukromou společností, a tudíž doporučoval Zogovi přímé jednání s jejími představiteli. Moratorium na splácení půjčky bylo od Itálie prodlouženou pouze o jeden rok.²⁴⁵ Italský vyslanec Ottavio Armando Koch²⁴⁶ si však byl dobře vědom, že Albánie není schopná dostát svým závazkům a zaplatit S.V.E.A. první splátku 8 milionů zlatých franků ani v roce 1933. Zároveň nabyl přesvědčení, že Zog v celé záležitosti jednal ve špatné víře a neměl v úmyslu zaplatit cokoliv.²⁴⁷ Celá záležitost se splátkami tak zatím zůstala nevyřešena.

Italové nadále během roku 1932 stupňovali politický tlak na zvýšení svého vlivu v Albánii²⁴⁸ a využívali finančních obtíží Tirany. Jejich zřejmě největším požadavkem bylo vytvoření celní unie mezi oběma státy. Byť to pro Itálii znamenalo nebezpečí importu příliš velkého množství albánských produktů zbavených cla, došla vláda v Římě k rozhodnutí, že výhody plynoucí z pevnějšího provázání obou zemí převáží možné nevýhody.²⁴⁹ Jednání probíhala od března 1932 mezi Zogem a italským vyslancem Antoniem di Soragnou, avšak Zogu byl proti celému návrhu, který dále podkopával albánskou nezávislost. Italský vyslanec proti tomu argumentoval především pozicí Itálie coby jediného efektivního odbytiště albánského zboží.²⁵⁰ V důsledku by zavedením celní unie však Albánie ztratila podstatnou část svých příjmů z výběru cel a daní, neboť import z Itálie tvořil kolem 60 % celého dovozu. Celní unie se tak stala pro Tiranu neakceptovatelnou daní za plné obnovení peněžních toků a další pomoci z Říma.²⁵¹

Zog byl naopak v této situaci pevně rozhodnut se italskému tlaku nepodvolit a demonstrovat suverenitu Albánie. Pro tuto pozici měl také podporu veřejného mínění, ve kterém kvůli italskému jednání v Albánii převažovala antipatie vůči Italům.²⁵² Konkrétní kroky proti italským zájmům

²⁴⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 207.

²⁴⁶ Ottavio Armando Koch vystřídal na postu italského vyslance v Tiraně Antonia Meli Lupi di Soragnu během roku 1932. Antonio Soragna v Tiraně působil mezi lety 1930 a 1932. ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. xxvii.

²⁴⁷ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 336. Zog na začátku roku 1933 přišel s možností, jak by Albánie mohla dluh vůči S.V.E.A. postupně splácet. Příštích 15 let by Tirana každý rok splatila jeden milion zlatých franků. Ke každé splátce by se postupně přidávaly 4 % z počáteční splátky. Po 15 letech by pak Tirana platila každoročně 2,5 milionů, dokud by půjčka nebyla zcela splacena. Zog návrh předal italskému vyslanci Kochovi, kterého požádal o informování Říma a potvrzení do S.V.E.A. Koch to však odmítl, neboť to z jeho pohledu bylo jednostranné upravení bilaterální smlouvy. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 209.

²⁴⁸ Italové požadovali kontrolu nad monopolem na cukr, telegrafy a zásobování elektrickou energií. Dále se měla povinně zavést výuka italštiny na všech albánských školách, nahradit anglické důstojníky u četnictva italskými, posílit italskou kontrolu nad albánskými financemi a usadit italské kolonisty v určitých oblastech. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 336-337.

²⁴⁹ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 60-61.

²⁵⁰ Antonio di Soragna předestřel argumenty následovně: a) z geografického a politického hlediska mohla být pouze Itálie efektivním odbytištěm albánského zboží b) italské obchodní smlouvy s třetími státy založené na nejvyšších národních výhodách neumožňovaly albánskému importu využívat lepšího postavení proti importu z těchto zemí c) poskytnutí náhrady, navržené Albánií, byla kvůli nevyhnutelné mezinárodní odezvě neuskutečnitelné d) s ohledem na to tak byla celní unie podle di Soragni jediným východiskem. Tamtéž, s. 60-61.

²⁵¹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 209.

²⁵² PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 500.

v Albánii byly učiněny na poli školství, které již delší dobu zůstávalo nevyřešeným problémem Albánie. Od vyhlášení nezávislosti země rostl počet soukromých škol a ve většině z nich se vyučovalo v jiném jazyce než v albánštině. Mnozí tedy na jejich činnost hleděli jako na šíření cizího vlivu v zemi a rozdělování národa, přičemž se objevovaly hlasy o potřebě celkové reformy školství a utvoření organizovaného státního systému škol. Na postu ministra školství byl od roku 1930 Hilë Mosi (1885-1933), který se klonil k výše zmíněné kritice tehdejšího stavu škol, a to především směrem k Itálii, která soukromé školy placené z italských peněz měla používat pro šíření svého kulturního a politického vlivu. S ochlazením vztahů s Itálií dostal Mosi příležitost uskutečnit své plány a začít tak proces, který se poté bude označovat jako tzv. nacionalizace školství. Dne 14. září 1932 byl přijat zákon tvořený třemi články, podle kterých bylo posílání dětí na cizí základní školy trestným činem.²⁵³ Rodičům v takovém případě hrozilo vězení od dvou do šesti let a pokuta mezi pěti a deseti tisíci zlatých franků. Navíc zákon neurčoval sankce pouze pro rodiče, ale také pro studenty středního stupně vzdělání. Těm, kteří vystudovali na zahraniční škole za pomoci cizí finanční pomoci, hrozilo vězení a vyloučení z poskytnutí práce ve státní správě po dobu tří let.²⁵⁴

Úplnou implementaci plánu na nacionalizaci školství však Hilë Mosi nestihl provést, neboť v lednu roku 1933 nečekaně zemřel.²⁵⁵ Na místo ministra školství se dostal Mirosh Ivanaj (1891-1953), který však na práci Mosiho navázal a reformu školství posunul na ústavní rovinu. Zároveň byly do plánu na redukci šíření cizího vlivu v Albánii zahrnuty také tiskoviny se zahraničními editory, na které měla vláda nově právo uvalit preventivní cenzuru. Během dubna došlo k podání a schválení návrhu na změnu článků ústavy, které dříve umožňovaly otevírání soukromých a náboženských škol. V novém znění bylo výhradně právem státu vykonávat vzdělávání Albánců. Základní stupeň vzdělání se stal povinným a bezplatným. Všechny soukromé školy fungující do té doby měly být uzavřeny.²⁵⁶

Dohromady se nacionalizace školství dotkla 85 soukromých a náboženských škol,²⁵⁷ z čehož většina byla financována Itálií. Mussolini sice instruoval vyslance Kocha k zásahu u Zoga proti zavření škol podporovaných Římem, avšak marně. Reakce Itálie byla nekompromisní.²⁵⁸ Všechna finanční

²⁵³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 500-501.

²⁵⁴ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 211-212.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 212.

²⁵⁶ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 349. Soukromým školám bylo umožněno nadále fungovat v případě, že přijaly do svého vedení albánského ředitele. Pod správou albánské vlády tak nadále fungoval např. Qiriaský institut pro dívky, založený již v roce 1891, který v Albánii vykonával průkopnickou činnost ve vzdělávání žen. Stejně tak přijala albánského ředitele Americká technická škola v Tiraně a srbské školy. Naopak čtyři italské technické školy založené v roce 1929 albánský dohled odmítly. Personál škol byl povolán zpět do Itálie, kam bylo převezeno také všechno vybavení. Vyhlášené francouzské lyceum v Korči nebylo nacionalizací zasaženo, neboť již dříve se na správě školy podílel albánský administrativní ředitel a francouzský technický ředitel. Tamtéž, s. 350. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 212.

²⁵⁷ Nacionalizace školství se dotkla 21 soukromých laických škol, 14 muslimských škol, 17 katolických, 4 pravoslavných a 19 zahraničních škol pro Albánce. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 502.

²⁵⁸ Pro Itálii byla v té době otázka italských škol v zahraničí citlivá také kvůli tomu, že před tím zakázali Britové jejich činnost na Maltě. TOMES, Jason. *The Italo-Albanian Estrangement 1933-1935 in its International Context*. In: *Monarkia shqiptare 1928-1939*. Tiranë: *Qendra e studimeve albanologjike*, 2011, s. 59-79. ISBN 978-99943-1-721-9., s. 68.

pomoc byla zastavena, včetně půjčky z roku 1931, italští civilní a armádní zaměstnanci byli postupně z Albánie staženi. Generál Alberto Pariani, hlavní osoba italského pronikání v oblasti armády, velitel italské vojenské mise v Albánii a náčelník Zogova štábu, byl Mussolinim povolán zpět do Itálie. Na jeho místo byl jmenován plukovník Boloccio, který však oproti Parianimu zastával pouze funkci italského vojenského atašé u vyslanectví v Tiraně. Řím poté zvolil vyčkávací taktiku. Bez finanční pomoci z Itálie nebyly albánské finance schopny pokrýt chod státu, aniž by došlo k náhradě z jiného zahraničního zdroje. Italové tak pouze chtěli vyčkat, dokud Tirana nebude přinucena hospodářskými obtížemi k opětovnému se obrácení na Řím s žádostí o pomoc.²⁵⁹

Nebyli to však pouze Italové, kteří proti nacionalizaci školství hlasitě protestovali. Z důvodů uzavření katolických škol se kritické hlasy ozývaly ze severu Albánie od katolického kléru. Mezi největší odpůrce se řadil například františkán Anton Harapi (1888-1946) a také Gjergj Fishta (1871-1940), který dokonce o této věci hovořil v říjnu roku 1933 přímo s Benitem Mussolinim.²⁶⁰ Největší vnitrostátní odpor, později s mezinárodním přesahem, se zdvihl u řecké menšiny na jihu Albánie. V této oblasti došlo k uzavření deseti škol, které byly financované z Atén. V řeckém tisku se záhy objevily kritické články proti Albánii a řecká vláda obvinila Tiranu z porušování závazku vůči menšinám, který Albánie přijala 2. října 1921.²⁶¹ Taková nařčení Albánci odmítali a trvali na tom, že změna ústavy je v souladu se zmíněným závazkem.²⁶² Atény nakonec celou záležitost přednesly se stížností před radu Společnosti národů. Ta vytvořila zvláštní komisi pro tuto záležitost, která řeckou stížnost následně přednesla 21. ledna 1935 před Mezinárodní soudní dvůr v Haagu.²⁶³ Rozsudek byl vyneset ve prospěch řecké strany pro znovuotevření soukromých řeckých škol v Albánii.²⁶⁴ Zástupce albánské vlády Mehdi Frashëri (1874-1963) po vynesení rozsudku ubezpečil radu Společnosti národů, že se Albánie bude závěrem soudu řídit. Dne 2. listopadu 1935 vláda přijala regulaci reformy školství s ohledem na závazky vůči menšinám, která za určitých podmínek povolovala opětovné otevření řeckých škol. Na financování školy se muselo podílet pouze tamní obyvatelstvo. Učitelé museli být občany Albánie, znali albánštiny a pocházet ze samotné menšiny. Jejich jmenování bylo provedeno za souhlasu ministerstva školství, které taktéž schvalovalo učebnice podle albánských osnov. Samotné vyučování probíhalo v řečtině. Nad to umožnila albánská vláda otevřít tři řecké školy v oblasti Himara.²⁶⁵

Na úplné zastavení finanční pomoci z Itálie musel Zog reagovat jak uvnitř státu, tak na poli zahraniční politiky. V domácích výdajích přikročil k rozsáhlým škrtům, které se dotkly především

²⁵⁹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 213-214.

²⁶⁰ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 502-503.

²⁶¹ Albánie podepsáním deklarace z 2. října 1921 garantovala menšinám v Albánii právo na udržování vlastními prostředky své školy a jiné vzdělávací instituce. Pro vznik deklarace se angažoval především britský vyslanec u Společnosti národů Herbert Fisher. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 172.

²⁶² DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 335.

²⁶³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 504.

²⁶⁴ Proces, se konal ve dnech 11. a 12. března 1935. Albánii zastupoval Gilbert Gidel. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 335.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 336.

armády a státní správy. Zog začal s rozsáhlým propouštěním úředníků. Ti, kteří ve službách státu zůstali a dostávali plat vyšší než 100 zlatých franků měsíčně, přispěli do státního rozpočtu jedním svým platem. Civilním a armádním zaměstnancům s platem nepřesahující 20 zlatých franků měsíčně bylo odebráno kolem 12 % z platů a o stejné procento byly sníženy všechny penze.²⁶⁶ Samotný rozpočet byl podle plánu na finanční rok 1933/34 snížen na 23,8 milionů zlatých franků z 31,5 milionů předchozího rozpočtu. Výdaje státu byly i další roky snižovány a rozpočet pro rok 1935/36 činil 18 milionů zlatých franků.²⁶⁷ V praxi to však mnoho na katastrofální situaci uvnitř Albánie nezměnilo. Platy státních zaměstnanců byly zadržovány 4-6 měsíců.²⁶⁸ Nejhorší situace byla na venkově a v horských oblastech, kde se ztráta zahraniční finanční podpory spojila s poklesem příjmů kvůli hospodářské krizi a malou úrodou v roce 1933, zapříčiněnou četnými dešti v období sklizně.²⁶⁹ V oblasti Dibry a u hranic s Kosovem hrozilo vypuknutí hladomoru, na což se vláda snažila reagovat importem kukuřice ze zahraničí, zrušením cla na její dovoz a rozvozem zásob po zemi zdarma. Situace se však dál nelepšila a v roce 1934 měl být pro obyvatelstvo celé Albánie problém si kvůli vysokým cenám pšenice koupit suroviny pro obstarání základních potravin.²⁷⁰

Současně s vnitřními opatřeními se albánské ministerstvo zahraničí snažilo od roku 1933 nalézt novou možnou orientaci albánské zahraniční politiky a partnery, kteří by dokázali nahradit italskou finanční pomoc. Jedním z kroků Tirany tedy bylo úsilí o zlepšení vztahů se sousedy především v oblasti hospodářské spolupráce, která nebyla kvůli dřívější proitalské politice v dobrém stavu. V případě Řecka došlo v červnu 1933 k podepsání nové obchodní smlouvy,²⁷¹ avšak následné problémy spojené s nacionalizací školství a s otázkou menšin obecně prohlubování vztahů znemožnily. Naproti tomu Jugoslávie pohlížela na ochlazení albánsko-italských vztahů jako na příležitost posílení svého postavení v Albánii. Dne 20. prosince 1933 byla podepsána obchodní dohoda doplňující předchozí z roku 1926. Podle jejího znění se Jugoslávie zavázala každý rok importovat z Albánie zboží v hodnotě 2,6 milionů zlatých franků, čímž se stal Bělehrad druhým největším obchodním partnerem Tirany. Současně také bylo dojednáno otevření několika poboček jihoslovanských bank v Albánii.²⁷² V květnu následujícího roku byly ekonomické vztahy ještě dále vylepšeny dojednáváním vzniku 15 kilometrové oblasti na obou stranách vzájemné hranice, ze kterých mohli rolníci volně prodávat produkty ve druhém státě. Taktéž bylo dohodnuto vytvoření pravidelného autobusového spojení pro podporu přeshraničního obchodu a turismu.²⁷³ Vláda v Bělehradě však dala albánskému vyslanci Raufu Ficovi (1881-1944) dopředu

²⁶⁶ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 218.

²⁶⁷ Byť v prvním kole škrtů ztratila armáda 4,4 milionů zlatých franků, tvořily nadále armádní výdaje kolem poloviny rozpočtu. Bylo to zřejmě zapříčiněno strachem Zoga, aby se z nespokojených důstojníků nestala nová nebezpečná opozice uvnitř Albánie. Velká část peněz byla taktéž stále určena pro náčelníky kmenů jako úplatek za jejich podporu režimu. Tamtéž, s. 219.

²⁶⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 529-530.

²⁶⁹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 217.

²⁷⁰ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 528-530.

²⁷¹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 351.

²⁷² FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 220.

²⁷³ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 356-357.

najevo, že není schopná nahradit finanční pomoc Itálie.²⁷⁴ V obstarání půjčky však Zog nebyl úspěšný ani ve zbytku Evropy, kde byl postupně odmítnut Velkou Británií, Francií, Belgií a Nizozemskem.²⁷⁵

Stejně tak nebyl Zog úspěšný v nahrazení politické alternativy k Římu. Albánii v tomto ohledu vznikla možnost v podobě Balkánské dohody,²⁷⁶ která vznikla 9. února 1934. Tirana však nakonec nebyla k podpisu dohody přizvána zřejmě kvůli neshodám s Řeckem ohledně otázky menšin.²⁷⁷ Atény byly zároveň opatrné vůči Itálii, kterou nechtěly přistoupením Albánie k dohodě popudit. Podle třetího článku zakládajícího dokumentu však byla Tiraně dána možnost se později k uskupení připojit, což se při mezinárodním postavení Albánie zdálo spíše jako čistě teoretická možnost.²⁷⁸

Snahy Albánie o nalezení alternativy k proitalské politice byla v Římě sledována se stále větším znepokojením. Nakonec se Mussolini rozhodl k demonstrativnímu představení síly, které by mohlo Zoga donutit zasednout s Itálií k jednacímu stolu. Do Drače připlula 23. června 1934 první eskadra italské jaderské flotily pod velením místo admirála Canta.²⁷⁹ Albánská vláda však o připlutí italských vojenských lodí nebyla informována a jejich objevení se u albánských břehů tedy bylo vzato jako provokace a začátek agresivnějšího italského postupu pro vynucení poslušnosti vůči Římu. Byl vyhlášen obranný stav, do Drače byly poslány vojenské oddíly a vojenský materiál byl naopak ze skladů v přístavu převezen do Tirany. Kolem Drače také začaly být připravovány zákopy.²⁸⁰ Vláda v Tiraně dala jasně najevo, že se bude v případě vylovení italských jednotek bránit a Zog informoval Paříž a Londýn o nenadálém italském kroku. Následně obě velmoci požadovaly po Římu vysvětlení.²⁸¹ Taktéž albánský ministr zahraničí Xhafer Villa se s protestem obrátil na italského vyslance Kocha. Vysvětlení ze strany Italů se nakonec objevilo několik,²⁸² což naznačovalo jejich nepřipravenost na zmíněnou albánskou reakci. Využití eskadry jako nástroje k donucení Albánců začít jednat s Římem bylo zřejmé poté, co během kotvení lodí v Drači předal vyslanec Koch ministru zahraničí Villovi seznam

²⁷⁴ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 523-524.

²⁷⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 220.

²⁷⁶ Zakládajícími členy svazku byla Jugoslávie, Rumunsko, Řecko a Turecko. Dohoda měla garantovat stávající hranice na Balkáně. Taktéž se členové zavázaly k vzájemné pomoci v případě agrese ze strany třetího státu na Balkáně a proti agresi ze strany balkánského státu spojeného s další mocností proti členskému státu. Vedle Albánie nebylo členem Bulharsko, které si dělalo nároky na území v Makedonii na úkor Jugoslávie. Neměnnost hranic tedy nemohlo přijmout. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 520-522.

²⁷⁷ Albánie se aktivně zapojila do iniciativy předcházející Balkánské dohodě, což byly neoficiální konference balkánských států. První se uskutečnila v říjnu 1930 v Aténách, za rok následně v Istanbulu. Třetí se konala v roce 1932 v Bukurešti a čtvrtá v listopadu 1933 v Soluni. Na těchto konferencích se diskutovaly nepolitická témata týkající se zdravotnictví, vědy či sociálních otázek. Tirana se účastnila všech zmíněných konferencí. Představovalo to pro Tiranu příležitost ukázat svou suverenitu na mezinárodním poli, takže pro zastupování Albánie byl vybrán zkušený diplomat, bývalý ministr zahraničí a poradce krále v otázce mezinárodní politiky Mehmet Konica. Tamtéž, s. 520-522.

²⁷⁸ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 356.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 357.

²⁸⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 216.

²⁸¹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 357.

²⁸² Důstojníci z eskadry v Drači odůvodnili neohlášené připlutí snahou ušetřit albánské straně náklady pro oficiální uvítání. Italské ministerstvo zahraničí oproti tomu informovalo albánské vyslanectví v Římě, že místo admirála Cantu nedostal k plavbě do Drače rozkaz. Vyslanec Koch v Tiraně odůvodnil připlutí tak, že mezi spojenci by taková formalita, jako předchozí informování, neměla být nutná. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 216.

požadavků, jejichž splnění by vedlo k normalizaci italsko-albánských vztahů. Xhafer Villa ale jakékoliv jednání za přítomnosti válečné eskadry v Drači odmítl.²⁸³ Italské lodě nakonec postupně odpluly 25. června a 3. července 1934²⁸⁴ a Mussolini se nedočkal svým agresivním postupem jakéhokoliv výsledku, kromě posílení protiitalských nálad v albánské společnosti a podpory Zogova postoje ze strany obyvatelstva.²⁸⁵

2.5. Úplná dominance italského vlivu a vnitrostátní situace v 2. polovině 30. let

Po nezdařilé italské akci s příplutím válečné eskadry do Drače v červnu roku 1934 zůstaly albánsko-italské vztahy chladné. Stejně tak však zůstal finanční problém Albánie nevyřešen. Půjčku se Zogovi nepodařilo obstarat ani od Společnosti národů, která mu doporučila, aby se se svým požadavkem obrátil na tradiční věřitele, tedy jinak řečeno na Itálii.²⁸⁶ Samotný Řím po prvním nezdaru ve snaze vrátit Albánii k proitalské politice pokračoval v pokusech přimět Zoga zasednout k jednacímu stolu. Kvůli neakceptovatelným požadavkům a zachování si vlastní prestiže ale Zog návrhy vznesené nejdříve vyslancem Kochem a následně baronem Aloisim nebyl ochoten přijmout.²⁸⁷ Naopak se rozhodl hrát o čas a vyčkat na příznivější přístup od Italů. Bylo však jasné, že jiná alternativa pro Albánii neexistovala.²⁸⁸

Vyčkávání Zoga se nakonec ukázalo úspěšným. Na přelomu let 1934 a 1935 Mussolini zřejmě přehodnotil politiku vůči Tiraně. Prvním oficiálním náznakem zlepšujících se vztahů bylo poskytnutí tří milionů zlatých franků Římem v únoru roku 1935 jako dar Tiraně.²⁸⁹ V červnu téhož roku poté nový italský vyslanec Mario Indelli²⁹⁰ opět přišel s novými návrhy na urovnání napjatých vztahů obou států. Na konci jednání Zog souhlasil s urovnáním klíčové otázky ohledně znovuootevření katolických a italských škol po nacionalizaci školství. Katolické semináře mohly být otevřeny pro žáky, kteří se neměli stát kněžími. Albánský stát také nemusel oficiálně takové vzdělání uznat. Italské laické školy mohly být otevřeny s italským personálem, byť se de iure nadále jednalo o školy státní.²⁹¹ Přijetí kompromisu ohledně neutralizace znárodnění školství s ohledem na italský zájem nebyl jediným signálem

²⁸³ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 216. Součástí požadavků bylo znovuootevření italských škol, navrácení italských poradců a obnovení jednání ohledně splácení italských půjček. Tamtéž, s. 216.

²⁸⁴ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 358.

²⁸⁵ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 217.

²⁸⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 532-533.

²⁸⁷ Nejdříve se na albánského ministra zahraničí Xhafera Villu obrátil italský vyslanec Koch, avšak podmínku v podobě znovuootevření jednání Zog v této době nechtěl přijmout. Později Mussolini použil taktiku vyjednávání prostřednictvím soukromé osoby bez oficiálního postavení. V tomto případě se jednalo o Itala Rocca, který předal pobočníkovi krále, plukovníkovi Sereggimu, zprávu od barona Aloisiho. Podmínky, jako opuštění vlastní zahraniční politiky, poskytnutí vojenské základny v Drači, výcvik vojska a četnictva čistě v rukou Italů a propuštění všech jiných zahraničních poradců byly stejně neakceptovatelné. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 223-225.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 223-225.

²⁸⁹ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 533-534.

²⁹⁰ Vyslanec Mario Indelli v čele italské legace v Tiraně vystřídal Ottavia Kocha v roce 1934. ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. xxiii.

²⁹¹ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 226.

opětovného přibližování Tirany k Římu během roku 1935, byť se jednalo o jeden z nejdůležitějších. Dne 23. března 1935 prodloužila albánská vláda monopol na leteckou přepravu v Albánii italské společnosti Ala Littoria na dalších deset let.²⁹² Albánská diplomacie dále podpořila Itálii na zasedání Společnosti národů 11. října 1935 hlasováním proti ekonomickým sankcím, které byly na Řím uvaleny po napadení Habeše (Etiopie) 3. října téhož roku. Při příležitosti dne vyhlášení nezávislosti 28. listopadu poslal Mussolini také albánské vládě zprávu s gratulací, na kterou premiér Mehdi Frashëri odpověděl vřelým poděkováním.²⁹³

Postupné urovnávání rozporů mezi oběma státy vyvrcholilo cestou premiéra Frashëriho a ministra zahraničí Fuata Asllaniho (1897-1981) do Říma k usmiřovacímu jednání. Výsledkem bylo dne 19. března 1936 podepsání řady smluv finančního a ekonomicko-obchodního charakteru. Itálie se zavázala poskytnout finance na srovnání albánského rozpočtu z roku 1934/35. Zároveň také poskytla 2,8 milionů zlatých franků na tříleté financování kapitálu agrární banky a půjčku 6 milionů zlatých franků na rozvoj zemědělství.²⁹⁴ Další bezúročná půjčka v hodnotě 3 milionů zlatých franků byla poskytnuta na založení tabákového monopolu, na jehož organizování byla domluvena výhradně italská finanční a technická podpora. Na základě dohod nadále Řím učinil likvidaci půjčky 100 milionů zlatých franků z roku 1931. Tirana se naproti tomu zavázala platit 250 tisíc zlatých franků k obsluze půjčky S.V.E.A. na dobu pěti let, pokud to finanční situace Albánie dovolí. Zároveň s tím Řím slíbil veškerou pomoc při dojednávání konečného řešení ohledně splácení půjčky při zohlednění albánských možností.²⁹⁵ Další půjčku, s 1% úrokem, poskytla na přestavbu přístavu v Drači Banca di Napoli.²⁹⁶ Ve spojitosti s přístavem také Zog souhlasil s vytvořením organizace vedené Italem, která by financovala jeho rozvoj dalších 15 let.²⁹⁷ V návaznosti na dojednané smlouvy s italskou vládou uzavřela Tirana několik smluv také s jednotlivými italskými společnostmi. S Italskými železnicemi (Ferrovie dello Stato), které zaštiťovaly společnost A.I.P.A. obsluhující italské ropné koncese v Albánii, bylo dojednáno rozšíření těžebních koncesí. Tím de facto Itálie získala monopol v této oblasti. Se společností E.I.A.A. (Ente industrie attività agrarie) Tirana podepsala smlouvu o speciální pozici společnosti v oblasti exportu zemědělských produktů do Itálie.²⁹⁸

²⁹² PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 369.

²⁹³ Tamtéž, s. 373-375.

²⁹⁴ ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 61.

²⁹⁵ Ke dni 19. března 1938 byla Albánie v prodlení se zaplacením 76 milionů zlatých franků. V témže roce bylo ze strany Říma rozhodnuto, že nadále bude Tirana platit 200 tisíc zlatých franků ročně na amortizaci dluhu a plné splácení opět začne od roku 1944. HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 380.

²⁹⁶ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 230-232.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 231. Italové o přístav v Drači projevíli zájem již v červnu 1935 při nabídce vyslance Indelliho k obnovení jednání. Jednou z podmínek bylo předání přístavu do jejich rukou na dobu 40 let. Zároveň by byl vybaven a prohlouben tak, aby byl vhodný pro zámořská plavidla. Řím se tím snažil získat námořní základnu, kterou by nahradil skomírající vliv v albánské armádě po odchodu generála Alberta Parianiho a zastavení materiální podpory. Zog italský požadavek odmítl. Přístav v Drači měl v té době hloubku 7,5 m při vstupu a 7 m u břehu, což plně stačilo pro obsluhu pobřežních lodí. Tamtéž, s. 226-227.

²⁹⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 545-548. E.I.A.A. byla založena v roce 1926 jako odnož Národního svazu veteránů (Opera nazionale combattenti). ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. 128.

Na základě smluv z března roku 1936 bylo definitivně napětí mezi Římem a Tiranou odstraněno. Zog vyvážl z hroživé finanční situace a Řím naproti tomu potvrdil svou výsadní pozici v Albánii, kterou k sobě těsně ekonomicky připoutal. Po zlepšení vztahů se do Albánie vrátil vysoký počet italských armádních a civilních poradců a instruktorů. Opět se začalo se stavbou sítí cest k jugoslávským hranicím a opevňovacích prací.²⁹⁹ Itálie do roku 1939 již svou pozici v Albánii pouze posilovala a Tiranu pevněji svazovala ekonomickou závislostí do své sféry politického vlivu. Silné připoutání Tirany k Itálii se také projevilo na albánské zahraniční politice, která postupem času fakticky přestala existovat. Jediné aktivní diplomatické spojení bylo s Římem a Albánie na mezinárodním poli zcela sledovala italské zájmy. Tirana tak již 26. listopadu 1936 uznala Francovu vládu ve Španělsku jako jedinou legitimní. Následujícího roku v září se Albánie po vzoru Itálie odmítla účastnit konference středomořských států v Nyonu, což zahraniční tisk komentoval jako další ukázkou albánské podřízenosti Římu.³⁰⁰ Úplná odkázanost na Itálii byla také zapříčiněna postupným přibližováním Říma a Bělehradu, které začalo být patrné po atentátu na krále Alexandra I. Karađorđeviče (1888-1934) v Marseille v říjnu 1934. Jugoslávie začala vést pragmatickou zahraniční politiku projevující se podepsáním italsko-jugoslávské smlouvy 25. března 1937. Podle ní Bělehrad mimo jiné uznal italské výsadní postavení v Albánii. Pozice Zoga tím byla znatelně oslabena, neboť již nemohl využívat strategického postavení Albánie při napětí v oblasti Jadrana. Navenek však Tirana italsko-jugoslávskou smlouvu přijala s nadšením.³⁰¹

Opětovný návrat Tirany k proitalské orientaci byl spojen s vnitřním vývojem v Albánii, do kterého nejdříve zasáhlo režimem zcela neočekávané povstání ve Fieru a následné jmenování proitalské vlády Mehdi Frashëriho, označované jako liberální. Povstání ve Fieru začalo 14. srpna 1935³⁰² pod vedením Kosty Çekreziho (1892-1959) a velitele tamní četnické stanice Musy Kranji. Hnutí stojící za povstáním představovalo širokou a nesourodou skupinu bohatých bejů, levicově založených osob a vysokých úředníků, jejichž společným cílem bylo odstranění Zogova režimu.³⁰³ Zároveň se povstání profilovalo protiitalsky, neboť podle jeho iniciátorů dovozoval Zog se svými ministry Římu přeměnit Albánii ve vlastní protektorát.³⁰⁴ Celá akce však byla nedostatečně naplánovaná a proti organizovaným vládním jednotkám neměli málo početní vzbouřenci šanci uspět. Dne 16. srpna se kolem 130 povstalců

²⁹⁹ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 376-377. Silná italská pozice se po zlepšení vztahů projevila ve všech ozbrojených složkách Albánie až na výjimku v podobě četnictva, které nadále zůstávalo pod dohledem britských důstojníků. Hlavní úlohu v organizování albánského četnictva patřila generálovi siru Jocelynu Percymu, jehož štábním důstojníkem byl podplukovník Dayrell Oakley-Hill. Italové se je sice snažili nahradit vlastními lidmi, avšak to se jim nepodařilo ani po jejich odchodu po vypršení smlouvy v roce 1938. Britští důstojníci byli u albánského četnictva 13 let. Zog ponechal sbor 3130 mužů čistě pod kontrolou albánských důstojníků. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 395, 410.

³⁰⁰ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 586-588.

³⁰¹ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 379.

³⁰² PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 370.

³⁰³ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 535-536.

³⁰⁴ Nešťastnou náhodou byl jednou z prvních obětí povstání italský generál Leon de Ghilardi, který v Albánii sloužil jako generální inspektor vojska. Dne 15. srpna projížděl Fierem na cestě do Pojanu. Ve městě se zastavil, aby zjistil, co se děje na tržišti. Tam byl v tu chvíli srocený dav, kterému Çekrezi proklamoval svržení vlády v Tiraně. Hned po zastavení auta byl generál de Ghilardi společně se svým řidičem zabit. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 371.

vydalo na pochod z Fieru směrem na Tiranu, avšak ve městě Lushnja byli odrazeni četnictvem, kterému následně přišly na pomoc vládní jednotky z Tirany a Elbasanu. Povstalci byli bez větších problémů poraženi a následně byl obnoven pořádek také v samotném Fieru. Kosta Çekrezi a Musa Kranja uprchli společně s dalšími iniciátory povstání na ukradeném rybářském člunu do Itálie.³⁰⁵

Zog a vláda v Tiraně na nastalou situaci nebyli připraveni, neboť věřili, že pozice režimu byla natolik silná a situace v zemi stabilní, že by k podobnému povstání nemohlo vůbec dojít. Reakce krále by se mohla označit jako panická a odplata byla drakonická. Jejím vykonáním byl pověřen ministr vnitra Musa Juka, který byl již nechvalně proslulý kvůli brutální odplatě režimu po tzv. Dukagjinském povstání.³⁰⁶ Dohromady bylo zatčeno kolem dvou tisíc osob a při výsleších nemělo být výjimkou mučení a ignorování dalších práv zadržených. Ve Fieru byl utvořen zvláštní vojenský soud, před kterým bylo souzeno 539 osob, ze kterých bylo 326 zproštěno viny a 213 usvědčeno z účasti na povstání.³⁰⁷ Jedenáct fierských četníků ze skupiny, která se přidala k Muse Kranjovi, bylo odsouzeno k smrti a ihned popraveno.³⁰⁸ Krutá odpověď režimu na povstání vyvolala negativní reakci jak u albánského obyvatelstva, tak u mezinárodní veřejnosti. Svým postupem způsobil režim poškození své reputace na mezinárodním poli. Zahraniční tlak na zmírnění trestů nakonec vedl ke změně trestů smrti na doživotí, což bylo dále během roku 1935 upraveno na kratší dobu.³⁰⁹

Fierské povstání vedlo k odstoupení vlády Pandeli Evangjeliho, neboť Zog nebyl spokojený s preventivními kroky proti odpůrcům režimu uvnitř Albánie.³¹⁰ Nadto byla pozice kabinetu oslabena již dřívějšími záležitostmi. Kvůli znovuotevření řeckých škol po nacionalizaci školství podal 30. srpna 1935 ministr školství Mirosh Ivanaj demisi.³¹¹ Ministr veřejných prací Sandër Saraçi byl z vlády nucen odejít po odhalení jeho zapojení do pašování cigaret a rozsáhlé korupce.³¹² Celá vláda podala demisi 16. října 1935.³¹³ Po diskreditaci dosavadní politické garnitury se Zog rozhodl jmenovat vládu, která se svým složením a pojetím politiky zcela odlišovala od těch předchozích. Obecně bylo složení vlády také pokládáno za snahu krále zapojit do spravování země mladší generaci, která mnohdy již získala své

³⁰⁵ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 371-372. Provládní noviny Besa se neúspěšně snažily odsouzené spojit s komunistickým hnutím. Všeobecně se však věřilo, že do celé události byli zapojeni Italové, kteří usilovali o podkopání pozice režimu s cílem jeho opětovného přiblížení k Římu. O této verzi byl zřejmě přesvědčen i sám Zog. Kromě úprku organizátorů do Itálie však nebyly o italském zapojení do povstání objeveny žádné stopy. FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 243.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 242.

³⁰⁷ Četnictvu pomohl ve vyšetřování malý počet psacích strojů v zemi, kvůli čemuž mohli identifikovat přístroje, na kterých byla psána korespondence mezi organizátory. Na základě toho byl např. zatčen policejní velitel v Tiraně a zároveň prefekt města Idriz Ljuga spolu s dalšími policejními důstojníky. Rozsudků smrti padlo 53 a 160 rozsudků doživotního vězení. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 372.

³⁰⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 535-537.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 537.

³¹⁰ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 363.

³¹¹ Tamtéž, s. 336.

³¹² KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 147.

³¹³ Tamtéž, s. 140-141.

vzdělání na univerzitách v západní Evropě.³¹⁴ Jmenování nové Frashëriho vlády mělo zároveň vztah ke společenské debatě, která se v Albánii odvíjela od přelomu 20. a 30. let.

S upevňováním režimu po vyhlášení monarchie a Zogovým pocitem jistoty vlastní pozice se ve veřejném prostoru vytvořil prostor pro vyjádření nových myšlenek. Je však třeba zdůraznit, že i tento nový prostor byl nadále ohraničený zákony a cenzurou diktatury, která nedovolovala kritiku krále a samotného režimu. Nová debata ve veřejném prostoru se zaměřila na stav albánské společnosti, hospodářství a politiky, při níž se vytvořily dvě názorově rozdílné skupiny. Jedna si přála zachovat tehdejší status quo orientálního rázu společnosti a politické praxe.³¹⁵ Konzervativce tvořili především politici se zkušenostmi ze správy a politiky Osmanské říše, mezi něž se řadili např. Kostaq Kota, Hiqmet Delvina, Fejzi Alizoti a Abdurrahman Dibra. Pro tuto skupinu se během polemiky vžilo označení tzv. „staří“ (të vjetrit), jejichž nástrojem pro zveřejňování svých postojů se staly noviny Besa³¹⁶ (později Drita), Gazeta e Korçës či Djersa e popullit.³¹⁷ Druhou skupinu představovali intelektuálové, kteří usilovali o přiblížení země k západním státům, opuštění orientálních metod a kritizovali konzervativce za „endemickou zaostalost Albánie.“³¹⁸ Ti se následně označovali jako tzv. „mladí“ (të rinjtë), seskupující se kolem novin jako Minerva, Illyria, Përpyjekja shqiptare.³¹⁹ Rozdělení na „mladé“ a „staré“ však nebylo chápáno čistě podle věkového rozdílu sympatizantů těchto názorových proudů, ale na základě jejich vize a mentality.³²⁰ Názorové hranice šlo tedy také pojmenovat jako okcident proti orientu či konzervatismus a zaostalost proti reformismu a emancipaci.³²¹

Mezi nejdůležitější představitele „mladých“ patřil Branko Merxhani (1894-1981), který o nástupu další generace s novými idejemi a vizemi a o názorových třenicích mezi oběma skupinami psal již v prosinci roku 1928 v novinách Demokracia.³²² V roce 1934 přišel s myšlenkou tzv. neoshqiptarismu (jakéhosi neoalbánství), jehož následovníci měli umět porozumět radikální rozdílnosti mezi orientálním a okcidentálním způsobem myšlení a životem. Na základě toho poté měli ve společnosti šířit povědomí o potřebných změnách. Pro uveřejňování myšlenek této ideje založil Merxhani spolu s Vangjelem Koçou (1899-1943) noviny Neoshqiptarizma v roce 1936. Branko Merxhani kritizoval „staré“ za politiku intrik, obskurantismu a fanatické nesnášenlivosti ke každé nové věci.³²³ Dalším výrazným „mladým“ byl Ismet Toto (1908-1937) publikující své články především v novinách Arbënia. Představitele „starých“ kritizoval jako turecky a orientálně smýšlející osoby, které

³¹⁴ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 147. Většina ministrů získala své vysokoškolské vzdělání v Německu. Tamtéž, s. 147.

³¹⁵ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 553-554.

³¹⁶ Pro využívání těchto novin se jim také začalo říkat „besaxhinj“, což lze přeložit jako „besisté.“ Skupina kolem novin Besa. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 366.

³¹⁷ Tamtéž, s. 366.

³¹⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 553-555.

³¹⁹ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 366.

³²⁰ Krist Maloki ve svých textech v novinách Hylli i Dritës zmiňoval, že i mezi starší generací se naleznou „vizionářsky mladí“, kteří svým postojem tíhli k okcidentu. Stejně tak mezi mladší generací existovali „vizionářsky staří“ tíhnoucí k orientu. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 555-557.

³²¹ Tamtéž, s. 556-557.

³²² Tamtéž, s. 559.

³²³ Tamtéž, s. 559-561, 565.

měly Albánii vidět jako Afghánistán uprostřed Evropy. Do veřejné debaty také přispěl myšlenkou vytvoření tzv. osvícené diktatury (*diktatura e ndritur*), která by zemi umožnila úspěšné napravení ekonomických škod. Podle Ismeta Toty byla diktatura vhodným modelem vlády v období krize. Nastolení osvícené diktatury tedy pokládal za nástroj, jak docílit budoucí svobody. Jako vzor vůdce takové diktatury označoval Kemala Atatürka, který z Totova pohledu úspěšně Turecko přiblížil k Západu.³²⁴

Jmenování vlády Mehdi Frashëriho 21. října 1935 přivítali „mladí“ jako vítězství svých snah o emancipaci země a začátek nové politické epochy Albánie. V kabinetu nebyl, s výjimkou ministra hospodářství Dhimitëra Beratiho (1886-1970), ani jeden představitel předchozích vlád.³²⁵ S vládním programem předstoupil premiér před parlament 26. října,³²⁶ v němž představil priority své vlády. Mělo se jednat o provedení reformy v zemědělské a sociální oblasti, které předchozí vlády nebyly schopné učinit. Celkově se vláda chtěla zaměřit na zlepšení ekonomické situace, vzdělání, kulturu a boj proti korupci. Oproti předchozím letům byl představen liberální přístup s respektováním svobody slova a tisku zaručené v ústavě z roku 1928. Samozřejmou výjimkou v tomto přístupu byla kritika krále, režimu a zahraniční politiky s ohledem na zlepšující se vztahy s Itálií. Opětovné přiblížení Albánie k Itálii byl jeden z důležitých úkolů Frashëriho vlády, kterého dosáhla výše zmíněnými smlouvami z roku 1936.³²⁷

Kabinet Mehdi Frashëriho však nebyl postaven na parlamentní většině, neboť tu drželi „staří.“ Po jmenování vlády se nikdo sice neodvážil rozporovat přání krále ohledně neobvyklého složení kabinetu, avšak poslanci kolem Fejziho Alizotiho a dalších představitelů „starých“ nehodlali zcela vyklidit své mocenské pozice, vybudované během předchozích let, a zcela tak přenechat prostor „mladým.“³²⁸ Pozice vlády bez parlamentní většiny byla složitá a znemožňovala jí plnit svůj program. Na půdě parlamentu byli ministři spolu s premiérem terčem kritiky, stejně tak jako v novinách využívaných „starými“ v čele s deníkem *Besa*.³²⁹ Boj mezi oběma skupinami se zintenzivňoval s blížícím se koncem funkčního období parlamentu na počátku roku 1937 a novými volbami. Známou skutečností v tehdejší době bylo, že kdo držel vládní pozice během voleb, ten zajistil zvolení svých kandidátů. „Staří“ se tedy snažili ještě před volbami vládu „mladých“ sesadit a nahradit ji svým kabinetem.³³⁰ Kritika vlády ze strany novin *Besa* dosáhla vrcholu v létě roku 1936. Na jejich stránkách byl zveřejněn tajný oběžník ministerstva vnitra z 23. května 1936, který hovořil o možnosti zvolení

³²⁴ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 570-574.

³²⁵ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141. Složení vlády premiéra Frashëriho, který byl zároveň ministrem spravedlnosti, bylo následující: ministrem zahraničí byl Fuat Asllani, vnitra Ethem Toto (bratr Ismeta Tota), financí Rrok Gera, veřejných prací Ndoci Naraçi, hospodářství Dhimitër Berati a školství Nush Bushati. Tamtéž, s. 140-141.

³²⁶ Parlament následně vyslovil důvěru nové vládě 27. října. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 363.

³²⁷ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 374.

³²⁸ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 367-369.

³²⁹ Poslanec Hqmet Delvina při jednom parlamentním zasedání útočil na premiéra s dotazem, zdali je věrný králi, když o sobě v minulosti prohlašoval, že je republikán. Dále byli ministři např. žádáni o vysvětlení chudoby v oblastech Korči, Gjirokastry a Dibry. Na stránkách novin *Besa* se pod palbu kritiky dostávaly vládní zákony, jako např. zákon o produkci vydělané kůže, o produkci sýra, o pomoci sirotkům atd. Tamtéž, s. 369-370.

³³⁰ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 378.

vybraných osob do budoucího parlamentu. Kvůli zveřejnění tajného vládního dokumentu byly následně noviny zavřeny a vlastník obviněn z vyzrazení státního tajemství. Jelikož jím byl poslanec Abdurrahman Dibra s imunitou, nemělo obvinění žádný vliv.³³¹ Pozice vlády však byla oslabena a ztratila podporu Zoga, což bylo zřejmé z toho, že bylo „starým“ umožněno vyslovit na zvláštním zasedání parlamentu v listopadu 1936 vládě nedůvěru.³³² Demisi podal kabinet 7. listopadu a nová vláda byla vytvořena hned 9. listopadu. Ta byla zcela v rukou „starých“ v čele s premiérem Kostaqem Kotou. Zároveň se jednalo o vládu, která vydržela u moci až do italské invaze do Albánie v dubnu roku 1939.³³³ Parlamentní volby jednoznačně vyhrála skupina konzervativců. Ze skupiny „mladých“ nebyl zvolen ani jeden poslanec.³³⁴

Zog zřejmě přestal podporovat liberální vládu Mehdi Frashëriho z důvodu, že nedokázala zamezit náladám a kritice proti režimu. Naopak uvolněním cenzury ještě zesílily a král nemohl dovolit konsolidaci odpůrců režimu ve veřejném prostoru.³³⁵ Jmenování liberální vlády však zároveň mohl být od Zoga pouze taktický dočasný tah pro uklidnění situace v zemi a napravení prestiže režimu v zahraničí.³³⁶

I přes návrat konzervativní vlády Zog neopustil myšlenku na přiblížení Albánie západní společnosti a při první schůzi parlamentu v únoru 1937 v královském poselství poslance informoval o záměru provést společenské a hospodářské reformy. Ty měly Albánii modernizovat tak, jako se to nepovedlo za poslední dekádu.³³⁷ Rétoriku reformní politiky si Zog zřejmě udržel z důvodu pocitu stability režimu. Vztahy s Itálií byly opět napraveny a král se tak mohl spolehnout na přísun financí z Říma pro své záměry. Pro zlepšení hospodářské situace plánoval vytvořit zvláštní zemědělskou školu s pozemky kolem 50 tisíc ha, kde by se farmáři učili efektivně obdělávat půdu. Absolventi následně měli vytvořit hospodářství v úrodné oblasti Myzeqeje. V každém obvodu navíc měl vzniknout jeden

³³¹ Zároveň s novinami Besa byly uzavřeny další noviny „starých“ Shqiptari, jehož vlastník byl také obviněn z vyzrazení státního tajemství. Jednalo se však stejně jako u Besy o poslance „starých“, Fiqrima Rusina. Výsledek byl tedy stejný v obou případech. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 370.

³³² Tamtéž, s. 373. Hlasování o vyslovení důvěry vládě bylo spojeno s hlasováním o zákonu o výstavbě cest. Cílem vlády bylo v tomto případě zintenzivnit budování infrastruktury zavedením zvláštní daně 15 zlatých franků na tyto účely, nebo poskytnutí dobrovolné pomoci při výstavbě. Poslanci však s tímto návrhem nesouhlasili, takže vláda byla nucena návrh upravit na 6 zlatých franků a ujistění, že se poskytnutí pomoci netýká nemocných, nebo jinak indisponovaných osob. Především ministr veřejných prací Ndoc Naraçi byl však i nadále za tento návrh silně kritizován a zákon, společně s vládou, podpořili při konečném hlasování pouze tři poslanci. Tamtéž, s. 373.

³³³ KRASNIQI, A. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008* (c. d.), s. 140-141. Složení vlády Kostaqe Koty, který byl zároveň ministrem veřejných prací, bylo následující: ministrem spravedlnosti byl Thoma Orolloga (nahrazen v roce 1938 Faikem Shatku), zahraničí Eqrem Libohova, vnitra Musa Juka, financí Kolë Thaçi, hospodářství Terenc Toçi (nahrazen v roce 1938 Rrokem Gerou) a školství Faik Shatku (nahrazen v roce 1938 Abdurrahmanem Dibrou). Tamtéž, s. 140-141.

³³⁴ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 378-379. Návrat konzervativců na vládní pozice znamenal konec relativně uvolněné situace ohledně svobody projevu a tisku. Byl přijat zákon o provinění proti společenskému a ekonomickému řádu a v dubnu 1937 se následně zavedla zpřísněná cenzura na cizojazyčné publikace. Vytvořila se komise, která přijala seznam povolených a zakázaných knih. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 553-554.

³³⁵ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 378.

³³⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 543.

³³⁷ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 384.

modelový statek, kde by se všichni rolníci z oblasti mohli seznámit s novými postupy obdělávání půdy. Zároveň by na těchto místech docházelo k osvětě v oblasti veřejného zdraví.³³⁸

Změny týkající se albánské společnosti představoval především zákaz zahalování obličejů u žen a propagaci západního stylu oblékání u mužů. Zákon o zákazu úplného a částečného zahalování obličejů žen byl přijat 10. března 1937 s kladnými ohlasy jak v parlamentu, tak v albánském tisku.³³⁹ Zog do kampaně pro opuštění starých tradic zapojil i tři své sestry, princezny Myzejen, Ruhiji a Mexhidu. Ty spolu s ministrem vnitra Musou Jukou a dalšími představiteli režimu vykonali týdenní návštěvu Skadaru, kde oblečené v západním stylu navštěvovaly školy, tržiště či nemocnice. Týdenní agitace princezen pro změnu stylu oblékání a opuštění dalších starých tradic na severu nebyla náhodná. Ve Skadaru se proti zákonu z března 1937 očekávala nějaká forma protestů ze strany tamní muslimské komunity. Vážný odpor se však neprojevil nikde v zemi, naopak byl některými obyvateli vřele přijat. Zároveň byla cesta na sever země prvním vystoupením Zogových sester na veřejnosti jako jedné z nejvyšších zástupkyň režimu při oficiální události po životě v ústraní královského paláce.³⁴⁰

Nejstabilnější období Zogova režimu během let 1937 a 1938³⁴¹ bylo završeno královskou svatbou krále Zoga a maďarské hraběnky Geraldini Apponyi. Zog byl po vyhlášení dědičné monarchie rozhodnut, že pro založení královské dynastie není žádná nevěsta z Albánie dostatečně vhodná, a tudíž plánoval svatbu s nevěstou z evropského šlechtického rodu. Rozhodnutí padlo právě na mladou hraběnku Apponyi. Ta poprvé do Tirany přijela na silvestrovské oslavy nového roku 1938 a při této příležitosti se měla do Zoga také zamilovat. Přípravy na svatbu probíhaly již od ledna, kdy parlament oficiálně zásnuby krále s hraběnkou schválil na základě článku 89 ústavy. Na popud Zoga byl v březnu

³³⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 583-585.

³³⁹ Tamtéž, s. 594-595. Pokuty za porušení zákona se pohybovaly od 1000 zlatých franků. Těm, kteří nošení šátku vynucovali a zákon schválně ignorovali, hrozil trest v podobě pokuty 2000 zlatých franků a vězení na jeden měsíc, které šlo ve výjimečných případech prodloužit až na 3 roky. Vězení na 15 let hrozilo těm, kteří agitovali pro zakrývání obličejů u žen. Tamtéž, s. 594.

³⁴⁰ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 249-250. Zároveň se princezny staly patronkami v různých odvětvích společenského života. Myzejen se např. stala patronkou národního šampionátu v plavání v Drači. Princezna Mexhide se stala předsedkyní Národní turistické společnosti. V roce 1938 poté Zog využil cestu princezen po USA a Evropě pro propagaci Albánie v zahraničí. V únoru a březnu delegace navštívila New York, Washington, Massachusetts a Boston. Po USA princezny navštívily Paříž a do Albánie se vrátily 22. dubna 1938. Poté následovaly v listopadu ještě další dvě cesty po Evropě. Nejdříve se zastávkami v Římě, Paříži a Bruselu a následně v Kodani a Stockholmu. Ze vzpomínek vedoucího novin Drita Zoie Xoxeho, který princezny při cestách po Evropě doprovázel, plyne, že program se spíše než z propagace moderní Albánie na veřejnosti a u veřejných činitelů skládal z návštěv kasin, nakupování v butikách atd. Stejně tak se měla projevit nedostatečná vzdělanost princezen pro záměr cest. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 597-603.

³⁴¹ Jediným narušením klidu byla dvoudenní epizoda s povstáním s centrem v jihoalbánském městě Delvina. Povstání začal Ethem Toto 15. května 1937, kdy v podvečer obsadil s několika spolubojovníky sídlo podprefektury. Následujícího dne se skupina vydala na pochod s cílem v Gjirokastrë. Tamní četnictvo bylo příchodem vzbouřenců zcela překvapeno, a tudíž se Totovi podařilo obsadit město bez větších obtíží. Z vězení v pevnosti osvobodil odsouzence a několik z nich se k němu přidalo. Dne 16. května se poté povstalci vydali směrem na Vloru, avšak v u Tepeleny je četnictvo a posílené vládní jednotky odrazily. Skupina vzbouřenců se rozpadla a postupně byla poražena v horách kraje Kurvelesh. Samotný Ethem Toto spáchal sebevraždu, když se ocitl v obklíčení. Povstání tak skončilo již 17. května. Přesný motiv není známý. Nejpravděpodobněji se však jednalo o zoufalý pokus bývalého ministra vnitra změnit politickou situaci v zemi. Tragicky povstání dopadlo taktéž pro Ethemova bratra Ismeta Tota, významného představitele „mladých.“ Ten byl odsouzen k smrti a ve svých 29 letech byl, jako jediný ze čtyř odsouzených k smrti, oběšen. Tamtéž, s. 595-597.

přijít zákon o zvláštních ustanoveních svatby krále nebo členů královské rodiny, čímž se Zog snažil odstranit jakékoliv možné překážky pro uskutečnění svatby s nevěstou jiné národnosti a vyznání. Zákonem se totiž rušila některá ustanovení občanského zákoníku, jako např. podmínka uskutečnění svatby po souhlasu rodičů, případně prarodičů a dalších odpovědných příslušníků rodiny, se svatbou.³⁴²

Oslavy související se svatbou začaly 25. dubna 1938 velkolepou recepcí za účasti zahraničních hostů. Tím nejvýraznějším byl pravděpodobně italský ministr zahraničí hrabě Galeazzo Ciano (1903-1944), který se svatby účastnil jako králův svědek. Samotný obřad se konal 27. dubna v zahradách paláce, kde pro tuto událost bylo postaveno dřevěné přístřeší s výzdobou orientálních koberců, albánských krojů a zbraní. Pár oddal místopředseda parlamentu Hiqmet Delvina, neboť předseda Pandeli Evangjeli byl nemocen. Uzavření sňatku bylo přivítáno salvami z děl a novomanželé následně vykonali krátkou projížďku v otevřeném autě kolem Tirany.³⁴³ Sňatkem s Geraldinou Apponyi byl Zog spojen se západní evropskou šlechtou, což mu pomohlo zlepšit prestiž albánské monarchie. Zároveň tím upevnil pozici svého režimu po období nejistoty ohledně zajištění kontinuity dynastie.³⁴⁴

2.6. Italská vojenská operace a konec Zogova režimu

Léta 1937 a 1938 představovala poslední období stability Zogova režimu. Před Benitem Mussolinim v té době vyvstala otázka, jakým směrem nadále vést politiku vůči Albánii. Vesměs existovaly tři varianty. Buď pokračovat s hospodářským a politickým pronikáním až do úplné kontroly země, rozdělit Albánii mezi Itálii a její sousedy, nebo provést anexi celé Albánie. Hlavní osobou plánování nového postupu se stal ministr zahraničí Galeazzo Ciano, Mussoliniho zeť jmenovaný do funkce v roce 1936.³⁴⁵

Ciano před rokem 1939 navštívil Albánii dvakrát, díky čemuž se osobně seznámil se stavem italské pozice v zemi. Poprvé přijel v dubnu roku 1937 po podepsání italsko-jugoslávské smlouvy a podruhé při královské svatbě následujícího roku. Po návštěvách se Ciano rozhodl pro konečné vyřešení otázky se souhlasem Mussoliniho.³⁴⁶ Pověřil vyslance v Tiraně Francesca Jacomoniho (1893-1973),³⁴⁷ aby ho podrobně informoval o stavu věcí v Albánii i s přihlédnutím k mezinárodní situaci. Na jejich základě následně připravil vlastní plán dalšího postupu. Výsledkem Jacomoniho práce byly čtyři zprávy, které osobně předal Cianovi 13. června 1938.³⁴⁸ První pojednávala o vnitřní situaci Albánie a o postavení Zogova režimu, které se podle vyslance stále více zhoršovalo. Zmiňoval taktéž několik případů, které mohly vyžadovat zakročení Itálie pro ochranu jejích zájmů.³⁴⁹ V další zprávě bylo referováno o vztazích

³⁴² PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 604.

³⁴³ FISCHER, B. J. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania* (c. d.), s. 259-260.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 261.

³⁴⁵ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 380-381.

³⁴⁶ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 613-615.

³⁴⁷ Vyslanec Francesco Jacomoni di San Savino vystřídal v čele legace v Tiraně Maria Indelliho v roce 1936. ROSELLI, A. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period* (c. d.), s. xxiii.

³⁴⁸ PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 619.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 619-620. Ve zprávě byly zmíněny dvě albánské společnosti SITA (Shoqëria industriale tregtare anonime) a STAMLES (Shoqëria tregtare anonime Monopol i letrës dhe shkrepsëve), které se měly do té doby

Albánie s dalšími státy a jejich aktivitách v zemi,³⁵⁰ na což navazoval třetí dokument o stavu albánsko-italských vztahů. Poslední zpráva byla věnována dosavadnímu způsobu italského jednání v Albánii, ve které Jacomoni uváděl své pochybnosti o dostatečné intenzitě italského pronikání. Z jeho pohledu bylo potřeba italskou pozici připravit na možný konec vlády Zoga po případném povstání proti režimu. Na základě výše zmíněných poznatků Jacomoni nakonec nastínil potřebné přípravy před italským vojenským vniknutím do Albánie. Mělo dojít ke zpracování veřejného mínění proti králi a vyslání čtyř osob, které by nezávisle na sobě korumpovaly různé skupiny od politiků blízkých králi, po ozbrojené čtyři kmeny z oblasti Mat, Dibra a Mirdita. Ty by při italské invazi v případě nutnosti mohly zpomalit reakci albánské armády a zároveň požadovat personální spojení Albánie s Itálií. Všechny přípravy by následně podle Jacomoniho vedly k vyvolání vnitřního povstání, které by posloužilo Římu jako záminka vojenského vniknutí do země.³⁵¹

Po získání zpráv z Tirany představil Ciano Mussolinimu vlastní stanovisko k vyřešení albánské otázky. Z pohledu ministra zahraničí by Itálie zábořem získala cenné zdroje nerostných surovin, dřeva, rybářských lovišť a orné půdy, na kterou šlo podle odhadu umístit až dva miliony italských kolonistů. Zároveň se Ciano zmínil o hrozbě posilování německého vlivu na Balkáně na úkor toho italského po anšlusu Rakouska. Berlín dle něho mohl začít na Albánii nahlížet s vlastními zájmy. Nakonec se tedy vyslovil pro variantu úplné anexe země. Mussolini s tím souhlasil,³⁵² avšak až do března 1939 nebyl rozhodnutý, zdali je pro takovou akci vhodná mezinárodní situace. Především zohledňoval udržení dobrých vztahů s Bělehradem, doposud nevyřešenou občanskou válku ve Španělsku a podepsání spojenectví s Německem.³⁵³

Situace se však s příchodem roku 1939 začala měnit. V únoru podal jugoslávský premiér Milan Stojadinović (1888-1961) demisi, na základě čehož se Řím obával změny zahraniční politiky Bělehradu. Ciano a Mussolini se tedy rozhodli o obsazení Albánie, i pokud by s tím Jugoslávie nesouhlasila. Provedení akce bylo naplánováno na začátek dubna 1939.³⁵⁴ Dne 15. března došlo k obsazení zbytku českých zemí nacistickým Německem. Adolf Hitler (1889-1945) předem svůj plán s Římem

rozvíjet bez nějaké italské reakce. Jacomoni je v době vytvoření zprávy označoval za bohaté, s vlastním kapitálem a technikou z Německa a Československa. Zároveň se obě společnosti měly profilovat spíše jako protiitalské. Vedle toho také zmiňoval vliv rodiny královny Geraldiny, která se v Albánii měla stát jakýmsi mluvčím židovských finančních kruhů z Londýna. Zároveň Jacomoni popsal sociální situaci v Albánii jako katastrofickou, což narávalo Italům k využití povstání ke svým cílům. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 619-620.

³⁵⁰ Jacomoni se věnuje především aktivitám Velké Británie a Řecka. To na nátlak Velké Británie mělo zlepšit vztahy s Tiranou a odsunout spory kolem menšin obou států. Podle Jacomoniho měl být král obklopen proreckými poradci. Pravděpodobně však vyslanec spíše hledal výmluvy pro potřebu italského zásahu, neboť v albánské zahraniční politice zcela dominoval italský vliv. Tamtéž, s. 621.

³⁵¹ Tamtéž, s. 622-623. Vedle potřebných příprav vyslanec ve zprávě zmínil ještě další faktory, které mohly mít vliv na úspěch italské akce. Zařadil mezi ně přítomnost důvěryhodných lidí pro Itálii uvnitř Albánie, neodhadnutelnou reakci albánské armády s některými nacionalistickými důstojníky a možnou protiakci albánského četnictva, u kterého v té době byli ještě přítomní britští důstojníci. Jacomoni zároveň počítal s tím, že by plán byl uskutečnitelný v případě absence zahraniční reakce. Tamtéž, s. 623.

³⁵² PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 623-625.

³⁵³ CIANO, Galeazzo. *Deník: 1939-1943*. Praha: ERM, 1997. Memo. ISBN 80-85913-29-1. s. 24, 38, 61.

³⁵⁴ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 381.

nekonzultovat, což Mussolini přijal s trpkostí a s pocitem podráženosti vůči Německu. Dále během března se rozhodl pro urychlení příprav na albánskou akci a při jednání s Cianem a Parianim 24. března bylo rozhodnuto, že Zogovi bude poslán návrh na přeměnu Albánie v italský protektorát. Při odporu Zoga mělo dojít k použití vojenské síly.³⁵⁵ Po odmítavé reakci Tirany byl Zogovi 2. dubna předložen formálně umírněnější návrh smlouvy, avšak v podobě ultimáta. Albánská strana nyní hrála o čas a Zog pro zlehčení tlaku odeslal Mussolinimu 5. dubna protinávrh o posílení italského postavení v Albánii. Řím protinávrh již však nebral v potaz, neboť Mussolini byl rozhodnut o provedení vojenské akce. Zogovi bylo sděleno, že konec ultimáta nastane v poledne 6. dubna, což následně bylo na žádost Tirany posunuto ještě o 12 hodin.³⁵⁶ Rozkaz k nalodění italského expedičního sboru a vyplutí však vydal Benito Mussolini již 6. dubna. Velitelem operace byl jmenován generál Alfred Guzzoni.³⁵⁷

Vylodění začalo v ranních hodinách 7. dubna 1939 na Velký pátek. Hlavním cílem byl přístav v Drači a poté Saranda, Vlora a Shëngjin.³⁵⁸ Albánská armáda na útok nezareagovala, odpor Albánců byl pouze lokálního charakteru. Největší boje nastaly v Drači při vylodování, kde odpor kladla skupina četníků a dalších ozbrojených Albánců pod velením Abaze Kupiho (1891-1976), velitele dračského četnictva. Kvůli velké početní převaze to nepředstavovalo pro italskou akci ohrožení. Rychlý postup Italů z Drače do Tirany byl však zpomalen špatnou přípravou vylodění a technickými nedostatky vojska.³⁵⁹ Do hlavního města se tak expediční sbor dostal až dopoledne 8. dubna a celou Albánii Itálie ovládla do konce měsíce.³⁶⁰ Na mezinárodní úrovni nevyvolala agrese silné reakce, byť byla přijata s nelibostí. Jugoslávie a Řecko proti italské akci nevznesly ani formální protest.³⁶¹

Italská vojenská akce znamenala konec Zogova režimu. Na 12. dubna bylo do Tirany svolané ústavodárné shromáždění pod dohledem Galeazza Ciana, skládající se z představitelů všech prefektur a poslanců parlamentu, kteří zůstali v Tiraně. Předsedou přechodné státní rady se stal Xhaferr Ypi, který

³⁵⁵ CIANO, Galeazzo. *Deník: 1939-1943* (c. d.), s. 53, 61. Do Tirany byl s návrhem protektorátu vyslán plukovník Mario de Ferraris 25. března 1939. Dokument obsahoval návrh na umístění italských jednotek na albánské hranice, do přístavů a dalších strategických míst, utvoření celní unie, umístění italských kolonistů do úrodných nížinatých oblastí, kteří by požívali stejná práva jako albánští občané a účast italského vyslance v albánské vládě se všemi právy normálního ministra. Zpět do Říma se de Ferraris vrátil 28. března s odmítnutím albánské vlády. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 628-629.

³⁵⁶ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 382.

³⁵⁷ CIANO, Galeazzo. *Deník: 1939-1943* (c. d.), s. 65, 71.

³⁵⁸ Italský expediční sbor byl tvořen čtyřmi pluky bersaglierů, jednou pěší divizí, třemi mechanizovanými prapory, dělostřelectvem, kulometnými skupinami a dvěma prapory fašistické milice. Jednotky byly dále podporovány letectvem a během dalších dní se celkový počet italských vojáků v Albánii přiblížil k sto tisícům. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 444.

³⁵⁹ Generál Guzzoni měl rozkaz se po vylodění dostat co nejrychleji do Tirany. Tomu ale zabránila celá řada faktorů: přístav v Drači nebyl prohlouben natolik, aby mohly být jednotky plynule vyloděny, jednotky nebyly dostatečně vycvičené a odporující si rozkazy důstojníků způsobovaly během akce zmatek. Špatná komunikace mezi jednotkami byla zaviněna nezpůsobivostí povolaných telegrafistů. Dalším problémem byl nedostatek a špatná kvalita paliva. Samotný tajemník Ciana Filippo Anfuso akci komentoval s tím, že pokud by Albánci disponovali vycvičenou brigádou, tak by Italy zahnali do moře. Tamtéž, s. 445. Celková morálka vojáků také nebyla dobrá. Kvůli nedostatku informací mnohdy netušili, kam plují. Někteří si mysleli, že útočí na nějakou francouzskou kolonii, jiní zase, že plují do Etiopie. Samotný generál Guzzoni se o svém pověření velením dozvěděl až na konci března. PUTO, A. *Shqipëria politike: 1912-1939* (c. d.), s. 636.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 634-636.

³⁶¹ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 383.

shromáždění předložil rezoluci rušící ústavu z roku 1928, režim a dynastii krále Zoga. Dále dávala shromáždění právo vytvořit nový kabinet,³⁶² deklarovala zájem na posílení vztahů s Itálií a nabídla italskému králi Viktoru Emanuelovi III. (1869-1947) albánskou korunu s cílem vytvoření personální unie obou zemí. Rezoluce byla bez problémů přijata.³⁶³ Italský král albánskou korunu přijal 16. dubna 1939³⁶⁴ a nová fašistická ústava Albánie byla předaná v Římě z rukou Viktora Emanuela III. albánské delegaci vedené premiérem Vërlacim 3. června 1939. Albánie se tak stala autonomní, konstituční a dědičnou monarchií v čele se savojským rodem. Král byl v Albánii zastupován místokrálem, kterým se stal Francesco Jacomoni.³⁶⁵

³⁶² Premiérem a zároveň ministrem veřejných prací se stal Shefqet Vërlaci. Ministrem spravedlnosti byl Xhaferr Ypi (9. listopadu 1940 úřad převzat Vërlacim), zahraničí Xhemil Dino (do zrušení úřadu), vnitra Maliq Bushati, financí Fejzi Alizoti (nahrazen 5. dubna 1940 Qemalem Vrionim), hospodářství Andon Beça (v březnu 1940 úřad zrušen a Beça se stal ministrem zemědělství a lesů a dočasně průmyslu a obchodu), školství Ernest Koliqi. Členem vlády byl také Tefik Mborja jako ministr albánské fašistické strany. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 418.

³⁶³ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 461-462.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 472.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 482-483. Před přijetím nové ústavy byly 29. května všechny albánské ozbrojené složky, včetně četnictva, sloučeny s italskými. Zároveň byla albánská diplomatická služba umístěna pod albánské oddělení italského ministerstva zahraničí. Všichni albánští diplomaté a konzulární pracovníci se stali součástí italského sboru. Ve stejném dnu také byla podepsána smlouva o vytvoření celní unie mezi oběma zeměmi. Tamtéž, s. 481. Albánské ministerstvo zahraničí bylo oficiálně zrušeno přijetím nové ústavy. Zahraniční diplomaté pověřeni pro Albánii ztratili své výsady a imunitu a státy s legacemi v zemi byly požádány o jejich stáhnutí. Tamtéž, s. 483.

3. Meziválečné zastoupení Československa v Albánii

První československý zastupitelský úřad v Albánii byl zřízen v Tiraně 1. března 1925 na základě rozhodnutí vlády z 31. ledna 1924.³⁶⁶ Ministerstvo zahraničí se však o vytvoření zastoupení zajímalo již od roku 1922. Politická sekce ministerstva nahlížela na Albánii jako na oblast se zajímavou obchodní příležitostí pro Československo, kde doporučovala zřídit úřad pro hájení hospodářských zájmů republiky před tím, než to nárůst konkurence znemožní.³⁶⁷ Od začátku se počítalo s tím, že případný úřad by měl formu konzulátu bez diplomatického charakteru. Pro samotné umístění zprvu nebyla zařazena varianta hlavního města Tirany, ale Drače, Vlory a Skadaru. Města byla vybrána především s ohledem na plánovaný ekonomický účel konzulátu, neboť se jednalo o důležitá obchodní centra země. Do zřízení zastoupení bylo také odsouhlaseno, že prozatím bude zájmy Československa hájit v Albánii úřad Království SHS, v jehož čele byl toho času Ljuba Nešić.³⁶⁸

Po odkladu vyřešení věci československého zastoupení v Albánii v roce 1924 z důvodu nestabilní situace v zemi,³⁶⁹ zahájil konzulát práci 1. dubna 1925 v Tiraně.³⁷⁰ Ta nakonec byla vybrána jako sídlo úřadu také z politického důvodu. Ministerstvo zahraničí Království SHS otevření úřadu velmi přivítalo.³⁷¹ Další zastoupení státu Malé dohody znamenalo posílení pozice Bělehradu v Albánii.

Československý úřad fungoval ve formě konzulátu do roku 1927, kdy byl povýšen na úřad s diplomatickým charakterem. Vláda 28. května 1927 rozhodla o nahrazení konzulátu diplomatickou agencí a generálním konzulátem³⁷² v čele s chargé d'affaires akreditovaného u albánské vlády. Pro takto nezvyklou formu úřadu se ministerstvo zahraničí rozhodlo kvůli odporu ministerstva financí vytvářet nová vyslanectví. Nahrazení konzulátu zároveň vláda schválila pod podmínkou, že nedojde k navýšení financí pro chod nového úřadu.³⁷³ Zastoupení v podobě diplomatické agencie a generálního konzulátu se však ukázalo jako provizorní. Úřad v Tiraně byl nakonec přeměněn na běžné vyslanectví v čele s chargé d'affaires z rozhodnutí ministerské rady ze dne 10. května 1929.³⁷⁴ V této podobě poté úřad fungoval až do roku 1939, kdy byl 28. února jeho provoz ukončen z úsporných důvodů. Pro Albánii měl

³⁶⁶ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101. Tamtéž, diplomatický sbor, ZÚ ČSR v cizině, k. 3.

³⁶⁷ O obchodních a dalších možnostech v Albánii ministerstvo informoval generální konzulát v Terstu, který byl hlavním tranzitním místem pro zboží do Albánie z Rakouska-Uherska a následně z Československa: „Na náš příslušný dotaz u Lloyd triestino obdrželi jsme krátké vyřízení, obsahující předměty, jež se nejvíce z Terstu do Albanie dovážejí. Jest to káva rýže, cukr, pivo, látky, předivo, kovové výrobky jemnější i železné, mýdlo, papír a naftalín. Dle našeho názoru získá Terst pokud se obchodu s Albánií týká pravděpodobně tutéž posici, jakou měl před válkou, ovšem podaří-li se terstským rejdářům udržeti lodní spojení s touto zemí... Pokud se samé Albanie jako odbytiště pro naše zboží týká, domníváme se, že by přišel v úvahu v prvé řadě cukr a kromě toho různé druhy předmětů denní potřeby, ovšem při cenách dle možnosti nejnižších, dokonce i s ohledem na tuto okolnost kvalitativní, ne nejlepší.“ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, ZÚ ČSR v jednotlivých státech, Albánie 1922-1938, k. 26.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ AMZV, fond II. sekce I/3, zprávy diplomatické, politické a jiné, k. 581.

³⁷⁰ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, ZÚ ČSR v cizině, k. 3.

³⁷¹ Tamtéž, čl. konzuláty v cizině, Tirana 1924-1939, k. 145.

³⁷² Označení ale pořád zahrnovalo jeden úřad.

³⁷³ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

³⁷⁴ K roku 1935 mělo vyslanectví adresu Bulvár B. Mussoliniho (dnes Rruga e Kavajës), č. 94, Tirana. Tamtéž.

být nadále akreditován vyslanec v Římě. Ministerstvo zahraničí v budoucnu počítalo s opětovným otevřením vyslanectví v Tiraně při příznivější finanční situaci.³⁷⁵ Dohromady se v čele úřadu vystřídal čtyři stálí tituláři.

3.1. Tituláři zastupitelského úřadu v Tiraně

Josef Miloslav Kadlec (1889-1952) byl prvním vedoucím československého úřadu v Tiraně. Po studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy složil v roce 1912 zkoušku učitelské způsobilosti. Pedagogické činnosti se následně věnoval na gymnáziu v Bělehradě a od roku 1915 na Vyšší průmyslové škole v Praze, kde působil jako profesor matematiky a fyziky. Do diplomatické služby vstoupil 1. března 1919.³⁷⁶ Nejprve byl vyslán jako legační tajemník do Bělehradu v lednu 1920 a následně v květnu 1924 do Varny, kde se stal prvním československým konzulem. Stejně tak byl prvním konzulem republiky v bulharském městě Ruse od roku 1924. Následně byl přerazen na úřad v Terstu a odtud byl v březnu 1925 vyslán do Tirany.³⁷⁷ Zde se vedle pracovní náplně začal zajímat o historii a politické realie Albánie. V roce 1926 byla vydána jeho kratší publikace s názvem *Dnešní Albanie* a v roce 1927 dvě práce: *Albanie, přehled národohospodářský a povšechný* a *Diplomatické dějiny Albanie*.³⁷⁸ Dále v roce 1929 publikoval studii s názvem *Kritické období albánské politiky v letech 1925-1928* ve sborníku *Zahraniční politika*.³⁷⁹ Stal se taktéž prvním zahraničním diplomatem v Tiraně, který přednesl oficiální projev na veřejnosti v albánštině.³⁸⁰ V únoru roku 1926 zastihla Kadlece v Tiraně osobní tragédie v podobě smrti manželky Vilmy Kadlecové.³⁸¹

Josef M. Kadlec vedl úřad do roku 1930, kdy byl přerazen do ústředí ministerstva. Za svou činnost v Albánii mu bylo králem Zogem uděleno vysoké státní vyznamenání Řád Skanderbega (II. třídy).³⁸² V roce 1932 odcestoval do Jeruzaléma pověřen správou tamního generálního konzulátu. Během války se zapojil do odboje a vytvořil na Blízkém východě jedno z jeho center. V letech 1943-

³⁷⁵ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101. K opětovnému otevření československého úřadu v Tiraně došlo až v roce 1949. DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*, II. díl. (c. d.), s. 773.

³⁷⁶ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*, II. díl. (c. d.), s. 108.

³⁷⁷ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

³⁷⁸ AMZV, fond II. sekce I/3, zprávy diplomatické, politické a jiné, k. 581. Na všechny tři publikace vyšla recenze v albánském literárním časopise *Diturija*. Tamtéž.

³⁷⁹ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

³⁸⁰ AMZV, fond Politické zprávy 1918-1977, Tirana, zpráva ze 30. října 1927, č. 93. Stalo se tak na pohřbu Cena Kryeziu v Tiraně. Projev se setkal s kladným ohlasem albánských vládních kruhů a byl uveřejněn v denním věstníku tiskové kanceláře. Tamtéž.

³⁸¹ AMZV, fond II. sekce I/3, zprávy diplomatické, politické a jiné, k. 581. Smutečního průvodu z Tirany do Drače se zúčastnil zástupce prezidenta, delegáti ministerstev, armády a diplomatický sbor. Před rezidenci byl také na Zogův rozkaz vyslán vojenský a policejní oddíl ve slavnostních uniformách s gardovou hudbou, která přednesla Chopinův smuteční pochod. V Drači byl průvod s ostatky očekáván prefektem. Podle zástupce konzula Karla Krčmáře ukazovala takováto účast na průvodu, který ani nebyl oficiálně oznámen, na „průkopnickou“ činnost Vilmy Kadlecové. Získala si respekt a oblibu u Albánců, kteří jinak byli k cizincům spíše uzavření. Tamtéž.

³⁸² AMZV, fond Diplomatický protokol II/1, reprezentace, Řád Bílého lva, k. 38.

1946 byl vyslancem exilové vlády v Íránu a současně v Iráku v letech 1944-1946.³⁸³ Po návratu do Prahy se stal přednostou překladatelského oddělení. Z ministerstva byl propuštěn v roce 1949.³⁸⁴

Lev Vokáč (1883-?) převzal vedení úřadu v Tiraně v prosinci 1930. Byl doktorem práv, která vystudoval v Praze roku 1911. Během první světové války byl odveden do rakousko-uherské armády, avšak po zajetí v Itálii se přidal k československým legiím. Do diplomatické služby byl přijat v roce 1920. Po práci na ústředí v Praze byl vyslán v březnu roku 1927 jako legační rada na vyslanectví v Bělehradě a následně jako chargé d'affaires do Tirany. Zde pracoval do roku 1934.³⁸⁵ Během svého působení se stal Lev Vokáč oblíbeným diplomatem u Albánců, o čemž svědčí zpráva z Bělehradu z května 1934. V ní je ministerstvo informováno, že albánský vyslanec sdělil přání Tirany prodloužit Vokáčovo působení v Albánii, neboť si měl v Tiraně získat důvěru a všeobecnou oblibu.³⁸⁶ Stejně jako Kadlecovi mu byl udělen Řád Skanderbega (II. třídy).³⁸⁷

Po návratu do Prahy pracoval na ústředí jako přednosta národohospodářské sekce v hodnosti ministerského rady.³⁸⁸ Byl také předsedou Československo-albánské společnosti v Praze.³⁸⁹ V srpnu roku 1938 byl jmenován vyslancem v Brazílii, avšak v září téhož roku byl úřad zrušen. Poté působil v ústředí ministerstva do penze v březnu 1939.³⁹⁰

Vlastimil Čermák (1891-?) byl jmenován chargé d'affaires v Albánii v červenci 1934. Stejně jako Vokáč vystudoval v Praze práva. Během první světové války byl nejdříve v rakousko-uherské armádě a následně se po zajetí přidal k československým legiím.³⁹¹ Na ministerstvo zahraničí byl jmenován v říjnu 1920 a v letech 1921-1923 byl legačním tajemníkem na vyslanectví v Budapešti. Následně pracoval v ústředí a roku 1925 byl vyslán do Říma jako legační rada. Poté byl v roce 1930 na krátkou dobu pověřen vedením vyslanectví v Káhiře a generálního konzulátu v Jeruzalémě. Mezi léty 1931 a 1934 působil jako legační rada v Berlíně a následně byl jmenován titulářem úřadu v Tiraně. V Albánii byl do října 1936 a poté pracoval na ústředí ve funkci přednosta oddělení politické sekce.³⁹² V lednu 1939 byl ještě jmenován vyslancem v Římě, avšak po německé anexi zbytku českých zemí odevzdal úřad Němcům. Do penze odešel v roce 1941.³⁹³

Bedřich Nechutný (1887-1957) převzal prozatímně vedení úřadu při Čermákově nástupu na dovolenou v srpnu 1936 a v únoru následujícího roku byl pověřen stálou správou vyslanectví.³⁹⁴

³⁸³ Kadlecovi se tak splnilo přání specializovat se v diplomatické dráze na Orient, což vyjádřil v dopise přímo pro ministra zahraničí Beneše z 28. listopadu 1925. AMZV, fond Politické zprávy 1918-1977, Tirana 1925, č. 25.

³⁸⁴ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl.* (c. d.), s. 108.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 259.

³⁸⁶ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

³⁸⁷ AMZV, fond Diplomatický protokol II/1, reprezentace, Řád Bílého lva, k. 38.

³⁸⁸ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

³⁸⁹ Tamtéž, čsl. konzuláty v cizině, Korča 1928-1939, k. 71.

³⁹⁰ Během války se legálně vystěhoval do Jugoslávie, kde setrval i po německém okupaci. Po válce se přestěhoval do Brazílie, kde byl krátkou dobu tajemníkem Československo-brazílské obchodní komory. Po roce 1948 je další osud neznámý. DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl.* (c. d.), s. 259-260.

³⁹¹ Tamtéž, s. 48.

³⁹² AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

³⁹³ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl.* (c. d.), s. 48.

³⁹⁴ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

Vystudoval taktéž práva v Praze a do roku 1920 se věnoval pedagogické činnosti, mimo jiné od roku 1914 na Obchodní akademii v Sarajevu.

Do diplomatické služby vstoupil v roce 1921 a téhož roku byl vyslán jako místokonzul do Bělehradu, kde působil do roku 1925. Problematikou Balkánu se následně zabýval na ústředí v Praze, kde byl po návratu jmenován vrchním ministerským komisařem v balkánském oddělení národohospodářské sekce. Po třech letech byl jmenován konzulem v Sarajevu do roku 1934 a v roce 1936 byl poté přeřazen jako legační tajemník do Tirany.³⁹⁵ Za působení v Albánii obdržel taktéž Řád Skanderbega (II. třídy).³⁹⁶ Po uzavření úřadu v únoru 1939 se vrátil na ústředí a po vyhlášení protektorátu přešel na ministerstvo obchodu. V roce 1945 se však opět vrátil na ministerstvo zahraničí do balkánského oddělení národohospodářské sekce. V roce 1948 odešel do penze, avšak pro své znalosti v oblasti obchodních vztahů s Balkánem byl na ministerstvo několikrát povolán zpět. V roce 1951 odešel z ministerstva definitivně.³⁹⁷

3.2. Československé honorární konzuláty v Albánii

Vedle zastoupení v Tiraně fungovaly v Albánii od roku 1929 další dva československé úřady. Byl to honorární konzulát ve Skadaru a honorární vicekonzulát v Korči. Zřízení dalších úřadů navrhl ministerstvu chargé d'affaires Kadlec ve zprávě z 2. července 1927. Dle jeho návrhu se mělo jednat o Skadar a Korču, případně Vloru. Československo mělo v těchto městech své obchodní zájmy, avšak špatný stav cest znemožňoval časté cesty do těchto měst z Tirany. Ministerstvo obchodu s návrhem téhož roku souhlasilo, neboť do budoucna počítalo s rozšířením obchodních styků s Albánií. Především mělo zájem na vytvoření úřadu ve Skadaru.³⁹⁸

Honorární konzulát na severu Albánie ve Skadaru byl zřízen rozhodnutím vlády ze 7. února 1929.³⁹⁹ Do vedení úřadu byl jmenován Zef Hagia, který byl povoláním advokát a obchodní zástupce.⁴⁰⁰ Honorární konzulát zahájil činnost 6. června 1929 s obchodní a vizovou agendou s oblastí působnosti v prefekturách Skadar a Kosovo (dnešní kraj Kukës).⁴⁰¹

Zřízení honorárního vicekonzulátu na jihu Albánie v Korči vláda schválila 6. června 1929 a činnost zahájil 29. srpna téhož roku.⁴⁰² Honorárním vicekonzulem se stal velkoobchodník George Turtulli s pověřením obchodní agendy v prefektuře Korča.⁴⁰³ V dubnu 1937 navrhla ministerstvu

³⁹⁵ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl.* (c. d.), s. 166.

³⁹⁶ AMZV, fond Diplomatický protokol II/1, reprezentace, Řád Bílého lva, k. 38.

³⁹⁷ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl.* (c. d.), s. 166.

³⁹⁸ AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, honorární konzuláty, k. 1.

³⁹⁹ Tamtéž, diplomatický sbor, ZÚ ČSR v cizině, k. 3.

⁴⁰⁰ Zef Hagia již dříve pracoval jako dragoman na rakousko-uherském konzulátu ve Skadaru. AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), čl. konzuláty v cizině, Skadar 1923-1939, k. 127.

⁴⁰¹ Tamtéž, diplomatický sbor, ZÚ ČSR v jednotlivých státech, Albánie 1922-1938, k. 26.

⁴⁰² Tamtéž, diplomatický sbor, ZÚ ČSR v cizině, k. 3.

⁴⁰³ Tamtéž, diplomatický sbor, ZÚ ČSR v jednotlivých státech, Albánie 1922-1938, k. 26. Jmenovat Georga Turtulliho do funkce honorárního vicekonzula doporučilo Praze albánské ministerstvo zahraničí. To tak učinilo na návrhy obchodní komory v Korči. Stejně tak ho doporučil starosta města a jihoslovanský honorární konzul v Korči. AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), čl. konzuláty v cizině, Korča 1928-1939, k. 71.

zahraničí v Praze Československo-albánská společnost povýšení vicekonzulátu na honorární konzulát. To podle společnosti mohlo pomoci k větší obchodní a ekonomické aktivitě Československa v oblasti při příznivé situaci v Albánii. Vyslanectví v Tiraně návrh podpořilo⁴⁰⁴ a ministerská rada povýšení úřadu odsouhlasila 1. října 1937. Turtulli byl zároveň povýšen na honorárního konzula.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Vedle zmínění lepších podmínek pro československý obchod vyslanectví informovalo ministerstvo o vlivném postavení Turtulliho rodiny v Korči, potažmo v Albánii. Turtulliho strýc Thoma v Korči na své náklady nechal postavit nemocnici a školu. Druhý strýc Mihaľ Turtulli byl dříve členem regentské rady. Zároveň byla rodina příbuzná s premiérem Kostaqem Kotou a předsedou parlamentu Pandelim Evangelim. AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), čsl. konzuláty v cizině, Korča 1928-1939, k. 71.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

4. Období 1925-1939 v politickém zpravodajství z Tirany

Politické zpravodajství z Tirany mezi léty 1925 a 1939 představovalo dohromady 210 telegramů a dopisů, 451 politických zpráv a 4 referáty, které byly předloženy Ministerstvu zahraničních věcí Československa v Praze (dále jen ministerstvo). První zprávou z 9. dubna roku 1925 konzul Kadlec ministerstvu zasílal znění albánské republikánské ústavy, která vstoupila v platnost 7. března téhož roku.⁴⁰⁶ Poslední zprávu vypracoval chargé d'affaires Nechutný 26. února 1939, ve které informoval o své poslední dvacetiminutové audienci u krále Zoga z dopoledne 25. února.⁴⁰⁷

Cílem politického zpravodajství bylo co možná nejrychleji ministerstvu podat přehledné a kontinuální informace týkající se důležitých událostí v zemi, kde zastupitelský úřad působil. Byť měly zprávy označení jako „politické,“ nebylo jejich zaměření chápáno jako čistě se vztahující k vnitropolitickým a mezinárodním věcem. Ministerstvo v tomto poskytlo zastupitelským úřadům volnost k zohlednění specifik každé země a v oběžníku k tomuto tématu byly vypsány následující relevantní oblasti pro politické zpravodajství: „zprávy o každém významnějším zjevu veřejného života, o všech důležitých otázkách vnitropolitických, zejména též hospodářských a kulturních, o zahraničních problémech, o poměru k cizím státům, zvláště k republice Československé a sousedům, informace o oficiálním a diplomatickém světě a o jiných politicky důležitých událostech ve státě, kde (úřad) působí.“⁴⁰⁸ Dále byly v oběžníku mimo jiné zmíněny možné zdroje pro politické zpravodajství, které představovalo studování odborné literatury a tamního tisku, vlastní pozorování situace ve státě a styk s významnými osobnostmi a veřejností. U posledně zmíněného byly v oběžníku speciálně zmíněny rozhovory s politickou reprezentací, ať už vládní či opoziční, s ministrem zahraničních věcí a diplomaty jiných států.⁴⁰⁹

V případě politického zpravodajství z Tirany lze informace ze sledovaného období rozdělit na pět tematických okruhů, které dále obsahují specifičtější části. Jedná se o informace o osobě Ahmeta Zoga, ke kterým je přidaná část o pohledu diplomatů na jeho rodinu. Dalším tematickým okruhem je vliv, postavení a aktivity cizích států v Albánii s bližším pohledem na Itálii, Království SHS/Jugoslávii, Československo, Francii, Velkou Británii, Řecko a Rumunsko. Poté lze vyčlenit vývoj albánské vnitropolitické situace s pohledem na albánskou politiku obecně a vývojem albánských financí v meziválečném období, dále společenskou situaci zahrnující informace o Albáncích, náboženství a společenských reformách. Nakonec pak informace o armádě a četnictvu. Téma zahraniční politiky Albánie je kvůli jeho specifičnosti v meziválečném období zakomponováno do okruhu vlivu, postavení a aktivit cizích států. Taktéž jednotlivé události, jako některá povstání, atentáty a pokusy o ně, netvoří

⁴⁰⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 9. dubna 1925, č. 1.

⁴⁰⁷ Tamtéž, zpráva z 26. února 1939, č. 2.

⁴⁰⁸ AMZV, fond I. sekce – presidium 1918–1939, Diplomatický sbor-všeobecné věci a čsl. ZÚ v cizině, k. 1, Pokyny pro politické zpravodajství zastupitelských úřadů.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

pro tuto práci samostatnou část, ale jsou obsaženy v těch, ke kterým se z pohledu československého zastoupení v Tiraně vázaly.

4.1. Osoba Ahmeta Zoga

Během fungování úřadu v Tiraně lze v politickém zpravodajství vyzorovat několik tematických linek vztahujících se k osobě Ahmeta Zoga od roku 1925 až do roku 1938. Jednalo se o jeho zdravotní stav, popis Zogových osobních vlastností, s čímž úzce souviselo také komentování jeho politiky. Dále bylo ministerstvo informováno v otázce jeho zasnub.

Komentář ke zdravotnímu stavu hlavy státu lze nalézt již ve zprávě z května roku 1925. Kadlec v ní referoval ministerstvu, že Ahmet Zogu měl prodělat operaci slepého střeva, po které se nacházel v rekonvalescenci. Mimo zdraví se v téže zprávě také zmínil o konstatování anglického vyslance, který v Zogovi viděl jedinou osobu, která mohla v Albánii zavést do jisté míry pořádek.⁴¹⁰ Následně, až do roku 1935, byly zmínky o Zogově zdraví četné. Pravidelné informování ministerstva o této problematice tak zapadalo do reálií meziválečné Albánie, kdy byl Ahmet Zogu autokratem řídícím politiku státu a tudíž osobou, u které oslabení či úmrtí mohlo vyvolat, s ohledem na tehdejší situaci Albánie, chaos či úplnou změnu politiky vůči zainteresovaným státům, především Itálii a Království SHS, později Jugoslávii. Kadlec tak v lednu 1929, právě ve spojitosti s potvrzením nemoci u krále, psal o obavách panujících v diplomatickém sboru v Tiraně o mezinárodním postavení Albánie po jeho případné smrti.⁴¹¹ V květnu téhož roku informoval o neměnném špatném zdravotním stavu. Možnost jeho úmrtí považoval za katastrofu, neboť v Zogovi viděl poslední obranu Albánie proti rozpínavosti italského vlivu kvůli jeho ctižádosti a způsobu politiky.⁴¹²

S možnou smrtí Ahmeta Zoga se také objevovala otázka nástupnictví, či dalších variant, které by v takovém případě mohly nastat. Ve zprávě z ledna 1929 Kadlec ministerstvo informoval, že Zogova rodina na něj vyvíjela nátlak pro vyřešení této věci kvůli jeho chabému zdraví. Z jeho pohledu přicházel v úvahu coby nástupce princ Esat (přezdívaný Tati), syn Zogovy sestry Nafije a Cena Kryezia, který byl oblíbencem královny-matky.⁴¹³ V říjnu 1930 byly ve zprávě zmiňovány tři možné varianty po případné smrti Ahmeta Zoga. Nástupcem se mohl stát jeden ze synů Zogových sester, k čemuž však byl Kadlec skeptický, neboť by z jeho pohledu neměli pro řízení státu dostatečnou autoritu. Určitá míra skepticismu k tomuto řešení vyznívala také ze zprávy Vokáče z roku 1932.⁴¹⁴ Jako druhá varianta bylo uvedeno vytvoření regentské rady, což by z pohledu Kadlece vyhovovalo Italům, kteří by ji mohli snadněji ovládat než silného diktátora. Poslední variantu představoval převrat, vyhlášení republiky a dosazení do

⁴¹⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 2. května 1925, č. 4.

⁴¹¹ Tamtéž, zpráva z 18. ledna 1929, č. 9.

⁴¹² Tamtéž, zpráva ze 4. května 1929, č. 31.

⁴¹³ Tamtéž, zpráva z 11. ledna 1929, č. 8.

⁴¹⁴ „Někteří uvádějí, že by mohl býti tento Esad prohlášen za následníka trůnu, vzhledem k tomu, že je miláčkem královny-matky. Proti tomu se tvrdí s druhé strany, že není vlastně čisté krve z rodiny Zogovy, že jest potomkem jen po přeslici, nikoli po meči. Albánci, kteří dosud dívají se namnoze na ženu středověkýma, orientálnima očima, ztěží by se smířili s tímto řešením.“ Tamtéž, zpráva z 15. května 1932, č. 35.

čela státu osobu pod italským vlivem. Kadlec v tomto případě zmiňoval Šefqeta Vërlaciho či někoho z albánské emigrace namířené proti Zogovi.⁴¹⁵ Otázka následnictví se nakonec vyřešila až v roce 1938 sňatkem s hraběnkou Geraldinou Apponyi, potažmo v roce 1939 narozením Zogova syna, prince Leky.⁴¹⁶

O aktuálním zdravotním stavu Ahmeta Zoga se československé zastoupení také dozvíдалo od jiných diplomatů v Tiraně, kteří se s ním dostali do kontaktu při audiencích. Od amerického velvyslance Hermana Bernsteina (1876-1935) se tak Vokáč v říjnu 1931 dozvěděl, že král vypadal „svěže a zdravě.“⁴¹⁷ Kdežto v březnu 1932 jugoslávský vojenský atašé Zoga popisoval jako člověka v horším stavu.⁴¹⁸ V roce 1933 pak bylo ministerstvu dvakrát referováno o informacích od italského vyslance Kocha, že král měl střevní vřed, který občas krvácel, a tudíž byla potřebná operace.⁴¹⁹ Svůj stav si měl zhoršovat kouřením a pitím alkoholu.⁴²⁰ Škála možných nemocí Zoga, obsažená ve zprávách z Tirany ve sledovaném období, byla široká. Jelikož diplomaté neměli vždy potvrzené informace o skutečném stavu Ahmeta Zoga, zmiňovali v depeších i nepotvrzené informace a vlastní dojmy ze svých audiencí u hlavy státu. Jak již bylo výše zmíněno, informoval Kadlec v roce 1925 o operaci slepého střeva, avšak v témže roce tuto informaci opravil, neboť nemělo jít o zánět slepého střeva, ale o pokus o otravu, ze které se následně musel Zogu léčit.⁴²¹ V roce 1929 při zhoršeném zdravotním stavu informoval ministerstvo, že by Zogova rodina měla být tuberkulózní, přičemž se také mohlo jednat o jakýsi vřed.⁴²² V témže roce také Kadlec zmiňoval v depeši domněnku o tuberkulóze hrtanu a potíže se zažívacím traktem.⁴²³ Vokáč v tomto informování navazoval na Kadlece a v roce 1931, ve zprávě o audience u krále, Zoga popisoval jako tuberkulózního člověka. Taktéž se zmiňoval, že měl požívat opium, kokain a holdovat ženám.⁴²⁴ V témže roce pak v depeši psal o výsledku vyšetření krále ve Vídni, kdy měli doktoři⁴²⁵ dojít k závěru, že mu škodí příliš mnoho nikotinu, po jehož omezení a odpočinku by se vyléčil.⁴²⁶ Nicméně ve zprávě z dubna 1931 zmiňoval, že stále nebyla přesně známa králova nemoc, přičemž uváděl varianty jako rakovinu, tuberkulózu a otravu nikotinem.⁴²⁷ V roce 1933 se pozornost obrátila opět na zažívací trakt, kdy měl Zog trpět krvácivým vředem na tlustém střevě.⁴²⁸ Nakonec se

⁴¹⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 8. října 1930, č. 41.

⁴¹⁶ HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 383.

⁴¹⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 27. října 1931, č. 5.

⁴¹⁸ Tamtéž, zpráva z 9. března 1932, č. 21.

⁴¹⁹ Tamtéž, zpráva z 24. července 1933, č. 44.

⁴²⁰ Tamtéž, zpráva z 10. srpna 1933, č. 48.

⁴²¹ Tamtéž, zpráva z 14. srpna 1925, č. 18.

⁴²² Tamtéž, zpráva z 11. ledna 1929, č. 8.

⁴²³ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1929, č. 31.

⁴²⁴ Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1931, č. 3.

⁴²⁵ Léčení se účastnil také doktor Schmidt s československým občanstvím. Kvůli tomu byl Vokáč ze strany ostatních diplomatů dotazován na Zogův zdravotní stav, především je zmiňován francouzský velvyslanec, který apeloval na spolupráci mezi Benešem a Brianem. Tamtéž, zpráva z 26. března 1931, č. 14.

⁴²⁶ Tamtéž, zpráva z 26. února 1931, č. 9.

⁴²⁷ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁴²⁸ Tamtéž, zpráva z 16. června 1933, č. 37.

v depeši z dubna 1935 zmiňoval Nechutný o tuberkulóze kostí, kdy Zog na radu rakouských lékařů odjel na ozdravný pobyt do hor.⁴²⁹

K osobním vlastnostem Ahmeta Zoga se ve svých zprávách vyjadřoval především Kadlec a Vokáč. Ve zprávě z prosince 1925 se konzul o Zogovi zmiňoval jako o ctižádostivém v souvislosti s tím, že se měl chtít oženit s některou evropskou princeznou.⁴³⁰ K tomu v depeši z roku 1927 přidal, že Ahmet Zogu byl bezohlednou a arogantní osobou, která upřednostňovala pouze osobní zájmy. Ve stejné zprávě také ilustroval až směšnou ctižádost na příkladu vytváření řádů pro jeho uniformu.⁴³¹ Vokáč jej v roce 1931 charakterizoval jako nejchytřejšího a nejjobratnějšího Albánce své doby. Z jeho pohledu Zogova inteligence hraničila s vychytralostí, přičemž byl domýšlivý a ješitný. Současně mu však byl přiznáván úspěch při budování novodobého albánského státu, který podle Vokáče začal existovat právě až po nástupu Zoga k moci v roce 1924. Zmiňoval však fakt, že stability země a určitého pořádku dokázal docílit na základě vraždění svých oponentů a utlačování opozice a inteligence skrze ozbrojené složky státu.⁴³²

V charakteristice Zogovy politiky se shodli všichni vedoucí československého úřadu v Tiraně. Nejčastěji ji označovali jako „orientální“ či „tureckou,“ což někdy také spojovali s jeho povahou. Kadlec ve zprávě z května roku 1929 psal ohledně Zogova brzdění rozpínavosti italského vlivu v zemi, kdy „jako obratný orientálec dává si těžce vykupovati každý ústupek.“⁴³³ Nejzajímavější charakteristiku Zogovy politiky pohledem Kadlece lze zřejmě nalézt v depeši z 31. května téhož roku. V té komentoval zprávy o záměru albánské vlády o zřízení obchodně-průmyslově-zemědělské banky s čistě albánským kapitálem. Na celou záležitost hleděl spíše se skepsí, neboť se domníval, že se jedná o nový prostředek, jak si na Italech vymoci finance za ústupek s povolením jejich účasti v bance. K tomu dodal, že „Ahmed Zogu je milenka, která se dovede činiti stále žádoucí.“⁴³⁴ Vokáč v roce 1931 psal o svém nechápání královny politiky v souvislosti s nerozhodným a nejednoznačným postavením Zoga vůči Itálii a Jugoslávii. K tomu přidal názory dalších lidí, že to bylo založené na Zogově turecké mentalitě, která tkvěla v nerozhodnosti, váhání a snaze sedět na dvou židlích zároveň. Další to připisovali nedostatku vzdělání a špatnému výběru poradců. Jediným rádcem Zoga byl však Abdurrahman Krosi (1864-1943), který byl starým přítelem Zogovy rodiny.⁴³⁵ Vokáč ho popisoval jako nejmocnějšího muže v Albánii hned po Zogovi, byť se jednalo „pouze“ o poslance, a pojmenovával ho jako albánského Rasputina.⁴³⁶

Zogova nerozhodnost a jeho „hra na obě strany“ v roce 1933 podle Vokáče ukazovala, že odklon Albánie od Itálie, i při tehdejším chladném vztahu po neprodloužení tzv. prvního Tiranského paktu, nebyl jistý.⁴³⁷ Následně téhož roku bylo v depeši z října konstatováno, že Zog svou dokonalou orientální

⁴²⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. dubna 1935.

⁴³⁰ Tamtéž, zpráva z 1. prosince 1925, č. 26.

⁴³¹ Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1927, č. 3.

⁴³² Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1931, č. 3.

⁴³³ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1929, č. 31.

⁴³⁴ Tamtéž, zpráva z 31. května 1929, č. 36.

⁴³⁵ Tamtéž, zpráva ze 7. prosince 1931, č. 52.

⁴³⁶ Tamtéž.

⁴³⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 16. června 1933, č. 37.

politikou docílil toho, že mu již nikdo při jednání nevěřil.⁴³⁸ Královu politiku poté označoval jako tureckou a plnou nejasností ještě Čermák ve zprávě z října 1935. V ní popisoval, že Zog neměl jednat s jugoslávským vyslancem Đonovićem o tehdejší změně vlády otevřeně.⁴³⁹

Informace spojené se sňatkem Ahmeta Zoga a s hledáním vhodné nevěsty se ve zprávách z Tirany objevovaly také již od roku 1925. Diplomaté ministerstvo informovali ohledně této otázky i v případech nepotvrzených informací, ale jelikož se jednalo o důležitou otázku pro stabilitu Albánie v otázce nástupnictví a některé varianty se dotýkaly politické sféry, bylo pro československé diplomaty zřejmě důležité zmiňovat všechny případy. Možných snoubenek bylo mezi léty 1925-1938 zmíněno velké množství, přičemž se jednalo o nesourodou skupinu bohatých dam a šlechticů.

Jak bylo uvedeno výše, v prosinci roku 1925 Kadlec psal, že byla pravděpodobná snaha Zoga oženit se s některou evropskou princeznou kvůli své ctižádosti, a také pro podporu jeho politické pozice.⁴⁴⁰ Na začátku roku 1927 byla zmiňována varianta vybrané anglické vévodkyně, aby se tak mohl opřít o vliv Velké Británie při upevňování svého postavení v zemi.⁴⁴¹ V říjnu roku 1928 si Kadlec ve zprávě všimnul zrušení zasnoubení Zoga s dcerou Šefqeta Vërlaciho, vlivného albánského držitele pozemků ze střední Albánie.⁴⁴² Ministerstvo zároveň informoval o zvěstech, že král Zog konvertoval ke katolicismu kvůli sňatku s italskou princeznou.⁴⁴³ Ve zprávě z prosince téhož roku referoval o výměně vysokých řádů mezi italským králem a Zogem, jenž obdržel italský Řád zvěstování,⁴⁴⁴ za čímž Kadlec viděl, mimo jiné, přípravy na zasnoubení s některou z italských princezen. Opět byla také zmíněna možnost konverze Zoga ke katolicismu.⁴⁴⁵ Nicméně, v roce 1929 při návštěvě italského podsekretáře hraběte Dina Grandiho (1895-1988) v Tiraně mělo být podle Kadlece diskutována také tato záležitost, přičemž byl nadnesen sňatek s nižší italskou šlechticí, ale ne s princeznou. To však Zog odmítl.⁴⁴⁶ V roce 1929 bylo ministerstvo také informováno o spekulaci o zasnoubení s americkou miliardářkou kvůli finančním výhodám pro stát a po otevření zastupitelského úřadu Španělska taktéž se španělskou šlechticí.⁴⁴⁷ Následně ve zprávě z ledna 1932 bylo zmíněno, že albánská delegace, jednající v Sofii o přátelské smlouvě mezi oběma státy, se měla zmínit o zasnoubení Zoga se sestrou cara Borise III. (1894-

⁴³⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 14. října 1933, č. 55.

⁴³⁹ Tamtéž, zpráva z 31. října 1935, č. 11. Vyslanec Đonović navrhoval pro zintenzivnění vztahů obou zemí a vymanění Albánie z italského vlivu následující: Jugoslávie by se podílela na albánském tabákovém monopolu, jehož výnosy by kryly kapitál vzniknuvší agrární banky. Ta by podporovala albánské zemědělce, čímž by se docílila vyšší produktivity, přičemž by se Jugoslávie zavázala odebírat albánské produkty ve větším množství. Za uskutečnění tohoto plánu však Đonović požadoval vyměnění ministrů Musa Juky a Beratiho za kompetentnější, na což Zogu reagoval, že brzy ke změně kabinetu dojde a budou přijati odborníci. Po změně vlády v říjnu v ní však zůstal ministr Berati a premiérem se stal italoofil Mehdi Frashëri. Tamtéž, zpráva z 13. července 1935.

⁴⁴⁰ Tamtéž, zpráva z 1. prosince 1925, č. 26.

⁴⁴¹ Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1927, č. 3.

⁴⁴² Ono zrušení sňatku bylo bráno v albánské kultuře jako urážka, tudíž se následně stal Šefqet Vërlaci jedním s největších odpůrců Ahmeta Zoga na domácí politické scéně.

⁴⁴³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 30. října 1928, č. 82.

⁴⁴⁴ Nejvyšší řád nejsvětějšího zvěstování (it. Ordine Supremo della Santissima Annunziata).

⁴⁴⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 28. prosince 1928, č. 93.

⁴⁴⁶ Tamtéž, telegram z 29. března 1929, č. 21.

⁴⁴⁷ Tamtéž, zpráva ze 7. června 1929, č. 38.

1943), princeznou Eudoxií.⁴⁴⁸ Téhož roku v květnu Vokáč rekapituloval možnosti sňatků krále, kde přímo jmenoval italskou princeznu Iolandu, ale také příbuznou egyptského krále Fuada I. (1868-1936). V téže zprávě zároveň vyjadřoval skepsi, že by si některá ze „západních“ princezen chtěla vzít albánského krále. Spíše si myslel, že se najde „orientální“ nevěsta, jakou podle něho byla, například, dcera Vërlaciho.⁴⁴⁹ V roce 1936 byla ještě zmíněna jako možná snoubenka afghánská princezna z detronizované rodiny.⁴⁵⁰ O rok později se objevila varianta s maďarskou hraběnkou Annou Mikesz⁴⁵¹ a nakonec i spekulace o hledání protestantské snoubenky v Německu, aby tak nenastal dojem protěžování jednoho z náboženských směrů, který byl v Albánii přítomný.⁴⁵²

První depeše, ve které byla zmíněna jako možná snoubenka maďarská hraběnka Geraldina Apponyi, byla z 20. ledna roku 1938. Již 30. ledna bylo ministerstvo informováno, že další den bude v parlamentu oficiálně oznámeno zasnoubení krále s hraběnkou Apponyi.⁴⁵³ Nechutný konstatoval, že toto zasnoubení vyřešilo důležitou věc pro stát a dynastii ohledně nástupnictví.⁴⁵⁴ Ve zprávě z května 1938 pak podrobně referoval o průběhu královské svatby, která probíhala ve dnech od 23. do 27. dubna.⁴⁵⁵

4.1.1. Rodina Ahmeta Zoga

Ve spojitosti s pohledem československých diplomatů na osobu Ahmeta Zoga je také zajímavé zmínit jejich pohled na Zogovu rodinu, byť o ní bylo ve zprávách během let 1925 až 1939 informací velmi málo. Spíše, než o kontinuální referování, se jednalo o příležitostné zprávy ve spojitosti s audiencí u krále, nebo s otázkou nástupnictví. Do rodiny Ahmeta Zoga bude v této práci zahrnuta také Geraldina Apponyi, o které se Nechutný vyjadřoval v únoru roku 1938.⁴⁵⁶ První popis Zogovy rodiny, přesněji

⁴⁴⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 9. ledna 1932, č. 2.

⁴⁴⁹ Tamtéž, zpráva z 15. května 1932, č. 35.

⁴⁵⁰ Tamtéž, zpráva z 5. března 1936, č. 4.

⁴⁵¹ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1937.

⁴⁵² Tamtéž, zpráva z 21. června 1937.

⁴⁵³ Tamtéž, zpráva z 30. ledna 1938.

⁴⁵⁴ Tamtéž, zpráva z 8. února 1938, č. 1.

⁴⁵⁵ Nechutný jednak psal o zahájení oslav svatby 23. dubna, kdy byly v Tiraně přijaty albánské delegace z krajů s gratulacemi, ale také v předchozí zprávě zmínil, že 11. dubna předal ministrovi zahraničí Libohovi skladbu slavnostního pochodu složeného pro tuto příležitost československým skladatelem Erno Košťálem, který měl Zog následně s radostí přijmout. Dne 24. dubna se na jugoslávském vyslanectví uskutečnil koncert houslového virtuosa Zlatko Balokoviće. V každé prefektuře bylo na státní útraty providáno deset chudých děvčat a padesát se providalo na útraty samotného Zoga. Taktéž se Nechutný ve zprávě věnuje hostům, kterých mělo být na svatbě nejvíce z Itálie, Maďarska, Řecka a Spojených států. U každé skupiny zmiňoval významné osobnosti, jako ministra zahraničí Galeazzo Ciana u italské, nebo československého poslance hraběte Esterhazyho u maďarské skupiny. Samotný obřad byl civilní a byl vykonán ve dvoraně královského paláce místopředsdou parlamentu Hiqmetem Delvinou. Následoval slavnostní oběd a odjezd novomanželů otevřeným autem do Drače za pozdravů obyvatelstva. Dále byly ve zprávě zmíněny dary, jako např. mercedes od Adolfa Hitlera, dva vzácné koberce od řecké vlády či stříbrný svícen od Ciana. Albánský honorární konzul v Praze Jan Matoušek poslal novomanželům zdobený křišťálový pohár. Finanční dary měly být dle královna přání použity na ústav pro invalidy a přestárle osoby. Ke konci zprávy Nechutný také psal o tragické nehodě 30. dubna 1938, kdy se zřítilo letadlo se svatebními hosty při letu mezi Římem a Neapolí. Cestující i posádka nehodu nepřežili. Mezi oběťmi byl i Xhafer Villa, bývalý ministr zahraničí a v té době vyslanec v Římě. Tamtéž, zpráva z 2. května 1938, č. 7.

⁴⁵⁶ Tamtéž, zpráva z 8. února 1938, č. 1.

řečeno jeho matky a sester, poskytnul ministerstvu ve své depeši z ledna roku 1931 Vokáč,⁴⁵⁷ který se, jako jediný z vedoucích úřadu, této oblasti podrobněji věnoval. Stručnou historii rodiny Ahmeta Zoga popsal následně ve zprávě z května roku 1932, ke které byl přiložen taktéž rodokmen. Ten se mu podařilo sestavit ze soukromých zdrojů (příloha č. 5).⁴⁵⁸

Ze zprávy z roku 1931 bylo patrné, že se na příslušníky královské rodiny Vokáč díval spíše s despektem, nežli s úctou. O královně-matce, Sadiji Hanëm Zogolli (1876-1934), si myslel, že se do své nové role po vyhlášení monarchie v roce 1928 nehodila a Zoga v tomto ohledu označoval za nepotistu. Ve zprávě si všímal toho, že jí byl poskytnut menší palác v Tiraně, kde přijímala návštěvy z diplomatického sboru, přičemž však uměla pouze albánsky. Vokáč ve zprávě také připomínal její venkovský původ: „Byla by snad velikou ženou, kdyby byla zůstala ve své prostotě albánské ženy v horách, kde zrodila krále. Ale jestliže se dá obléknouti po evropsku do moderních šatů a jestliže se dá poučovati, jak se procházeti a chovati při návštěvě hostí, je ubohá. Královna-matka je hlavní atrakcí rozhovorů mezi členy diplomatického sboru.“⁴⁵⁹

Ve stejném duchu se následně Vokáč vyjadřoval také o Zogových sestrách. Tedy že kvůli svému prostému původu vypadaly v rolích princezen komicky a nedůstojně. Na všechny záležitosti etikety a protokolu měly své italské a francouzské učitele. Vokáč se zmiňoval, že princezny bydlely ve stejném paláci jako královna-matka. U popisu vzhledu Vokáč napsal, že jsou „nehezké, nalíčené, upravené s lokny vlasů dolů spuštěnými a s ozdobami na hlavě.“⁴⁶⁰ Je třeba si uvědomit převážnou subjektivitu popisu, který však napovídal o diplomatově smýšlení, kdy do svých zpráv pro ministerstvo také zahrnoval zavádějící věci. Z popisu královny matky by vyplývalo, že byla jakousi horalkou, která se náhodou díky synově vůli dostala do společenských kruhů, kam nepatřila. Sadije Hanëm Zogolli však pocházela z významného feudálního rodu Toptani⁴⁶¹ a po smrti manžela Xhemala paši Zogolliho převzala vůdčí roli v rodině, neboť Ahmetu Zogovi v té době bylo šestnáct let. Na svého syna měla následně velký vliv i během jeho vlády jak za republiky, tak za monarchie.⁴⁶²

O osobě hraběnky Apponyi referoval ministerstvu Nechutný v únoru 1938 po oficiálním oznámení jejího zasnoubení s králem Zogem, neboť diplomatický sbor měl možnost hraběnku osobně poznat při tanečním večeru 4. února 1938.⁴⁶³ Nechutný konstatoval, že na všechny udělala dobrý dojem svou jednoduchostí a skromností. Taktéž měla dobře ovládat francouzštinu, němčinu i angličtinu, což se ukázalo, když hovořila s každým vyslancem a vedoucím mise. Se vztahem k Československu je zajímavá zmínka v téže zprávě, kde byl Nechutný dotazován albánským diplomatickým protokolem, zdali hraběnka Apponyi pro cestu do Československa potřebuje vízum, když byla držitelkou

⁴⁵⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 6. ledna 1931, č. 3.

⁴⁵⁸ Tamtéž, zpráva z 15. května 1932, č. 35.

⁴⁵⁹ Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1931, č. 3.

⁴⁶⁰ Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1931, č. 3.

⁴⁶¹ Rod Toptani má kořeny ve střední Albánii a první zmínka o něm pochází z první poloviny 18. století, kdy byl v dokumentech Osmanské říše zanesen Adem ag Toptani jako správce Kruje. Od první poloviny 19. století zabíral vliv rodu také Tiranu. LAFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 2727-2728.

⁴⁶² ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 506.

⁴⁶³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 8. února 1938, č. 1.

československého pasu, což by znamenalo, že byla československou občankou.⁴⁶⁴ Tuto informaci však Nechutný opravoval v další zprávě ze 17. února, neboť československý pas měla teta Geraldiny Apponyi, Adela Apponyi.⁴⁶⁵ Po urovnání majetkových poměrů byl převeden na Geraldinu Apponyi také rodinný majetek v Československu.⁴⁶⁶ O těhotenství královny bylo ministerstvo poprvé informováno 13. srpna 1938. Nechutný se to dozvěděl od svého důvěryhodného zdroje, přičemž samotná informace nebyla v té době ještě oficiálně oznámená.⁴⁶⁷

4.2. Vliv, postavení a aktivity cizích států v Albánii

Popis vlivu, aktivit a postavení cizích států v Albánii tvořil největší část informací ze všech zpráv, telegramů a dopisů poslaných z Tirany na ministerstvo ve sledovaném období. To potvrzuje fakt, že v meziválečné Albánii bylo mnoho záležitostí v politice, ale i v dalších oblastech jako kultuře či hospodářství, spojené s vlivem ze zahraničí. Prim v tomto držela Itálie, což je s ohledem na historický vývoj země předpokladatelné. Velká pozornost poté byla dávana také Království SHS, později Jugoslávii, a samotnému Československu. V porovnání s těmito třemi státy zprávy obsahovaly méně informací o aktivitách a vlivu Francie, Velké Británie, Řecka a Rumunska. Diplomaté v Tiraně si však všímali také dalších zemí. Množství informací o jejich vlivu, aktivitách a postavení však bylo minimální. Ve spojitosti s touto problematikou lze zmínit především Kadlecovu shrnující zprávu „o politice a popisu interesovaných států v Albánii“,“⁴⁶⁸ která však popisovala stav věcí k srpnu roku 1925. V té bylo zmíněno Království SHS, Itálie, Velká Británie, Řecko, Francie, Bulharsko, Německo, Turecko, Rakousko, Spojené státy Americké, Rumunsko a Maďarsko. Od roku 1929 se k těmto státům s příjezdem svého vyslance následně přidalo také Španělsko.⁴⁶⁹

U Spojených států byly informace spojeny především s osobou vyslance Hermana Bernsteina mezi léty 1930-1933. Z pohledu Kadlece měl působit na Zoga proti vlivu Itálie a snažit se zachovat mír na Balkáně, což bylo ze strany československého diplomata kvitováno.⁴⁷⁰ Vokáč si následně všímal časté přítomnosti amerického vyslance u krále Zoga a jejich rozhovorech, jejichž obsah byl pro zbytek

⁴⁶⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 8. února 1938, č. 1.

⁴⁶⁵ Tamtéž, zpráva ze 17. února 1938, č. 2.

⁴⁶⁶ Předchozími majitelkami rodinného majetku v Československu byly dvě hraběnky Apponyi a hraběnka Karolyi, které podepsaly darovací listinu s tím, že Geraldina převzala také všechny dluhy k majetku. K této otázce se také váže fakt, že Geraldina Apponyi se poprvé podepsala jako královna Albánců na dokument, který byl poté uschován v archivu československého vyslanectví: „Ke konci své zprávy jako zajímavost uvádím (Nechutný), že hraběnka Geraldina Apponyi se poprvé podepsala jako královna na spis, uložený nyní v archivu zdejšího vyslanectví. Byl jsem požádán dne 23. dubna, abych ji navštívil, poněvadž bylo třeba legalisovati její podpisy na plné moci pro advokáta dra Imre Hunyora jakož i na darovací smlouvě uzavřené v Topolčanech dne 19. března 1938 mezi ní a jejími příbuznými /Fany Karolyi rozené Apponyi, bytem v Pešti, Virginii Apponyi bytem v Pusztakengyel a Adelou Apponyi z Oponic/. Ptala se mne, zda má listiny podepsat již jako královna či ještě jako hraběnka. Vyřešili jsme pak tuto situaci tak, že spisy podepsala královna Geraldina a legalizační opatření obdrželo datum 28. dubna 1938.“ Tamtéž, zpráva z 2. května 1938, č. 7.

⁴⁶⁷ Ve zprávě je jako předpokládaný termín porodu uveden únor 1939. Tamtéž, zpráva z 13. srpna 1938, č. 13.

⁴⁶⁸ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁴⁶⁹ Tamtéž, telegram z 26. dubna 1929, č. 26.

⁴⁷⁰ Tamtéž, dokument k vývoji politické situace v Albánii v posledních šesti letech, nynější situace v Albánii 1930, č. 54.

diplomatického sboru tajemstvím kromě legace Československa.⁴⁷¹ Naproti tomu aktivity bulharského zastoupení byly popisovány negativně kvůli vystupování proti Bělehradu a podporování makedonských ozbrojených skupin podnikající výpady z albánského území do Království SHS/Jugoslávie.⁴⁷² Stejně tak bylo negativně pohlíženo na otevření zastupitelského úřadu Španělska, neboť podle Kadlece se tím sledovalo zvýšení italského vlivu v zemi.⁴⁷³ Z dalších zpráv do roku 1939 však bylo jasné, že tohoto cíle nebylo dosaženo, a to ani po příjezdu nového vyslance Silveli zastupujícího režim Francisca Franca (1892-1975) v roce 1937.⁴⁷⁴ V případě Turecka konstatoval jak Kadlec v roce 1925,⁴⁷⁵ tak také Vokáč v roce 1932, absenci zájmů a vlivu v Albánii.⁴⁷⁶ Pouze ve dvou případech byla Turecku dávána větší pozornost. Prvním bylo ochlazení vztahů mezi oběma státy po vyhlášení monarchie, za což podle Kadlece mohl přezíravý postoj Ankary ke změně zřízení, který do té doby neuznala a z Tirany odvolala svého vyslance.⁴⁷⁷ K opětovnému navázání diplomatických vztahů došlo až v roce 1931, za čímž Vokáč viděl především vliv Itálie pro posílení svého postavení ve Středomoří.⁴⁷⁸ Druhým případem byla svatba princezny Senije se synem bývalého osmanského sultána v roce 1936, kvůli čemuž Turci žádali po ostatních státech Balkánského svazu neúčast vyslanců na svatbě.⁴⁷⁹

U Německa si Kadlec do roku 1929 všímal zeslabování jeho obchodních aktivit a také vlivu na ministerstvu veřejných prací, kde od roku 1924 byl hlavním technickým organizátorem Němec, avšak s postupujícím italským vlivem Kadlec v roce 1929 ministerstvo informoval, že na tento post byl dosazen Ital.⁴⁸⁰ V první polovině 30. let se pak pozornost zaměřila především na propagaci nacismu a Adolfa Hitlera německým zastoupením v Albánii. Vokáč se tomuto problému podrobně věnoval ve zprávě z listopadu roku 1933, kterou začínal slovy: „Dynamická propaganda hitlerismu má svého exponenta i ve vzdálené a malé Albánii. Jest jím zdejší německý chargé d'affaires Dr. Erich Luckwald se svojí chotí i svým přiděleným úřednictvem.“⁴⁸¹ Šířit své myšlenky o Hitlerovi měl jednak při hostinách na úřadě, při nichž také rozdával knihy *Mein Kampf*, pokud se nejednalo o příslušníky jugoslávské nebo československé legace, ale také v tenisovém klubu, jehož byl místopředsedou. V klubu poté úmyslně vyvolával debaty, kvůli kterým mělo v diplomatickém sboru dojít i k

⁴⁷¹ S Vokáčem se měl Bernstein o obsahu svých rozhovorů s králem bavit díky vřelému vztahu k Československu, a především k Masarykovi a Benešovi. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 22. února 1933, č. 10.

⁴⁷² Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁴⁷³ Tamtéž, telegram z 26. dubna 1929, č. 26.

⁴⁷⁴ Než ovlivňování situace v Albánii si Nechutný v případě nového vyslance spíše všímal jeho problémů s ubytováním v Tiraně. Na začátku roku 1938 bylo ministerstvo informováno, že vyslanec byl po nezdařilých pokusech pronajmout vhodný dům pro něho a jeho čtyři děti ubytovaný v hotelu Continental, přičemž se měl stranit společnosti. Z hotelu se přestěhoval až v říjnu 1938 do pronajatého domu Asefa Libohovi, zetě Eqrema Libohovi, který byl v té době přeložen na vyslanectví v Římě. Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1938, zpráva z 18. října 1938.

⁴⁷⁵ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁴⁷⁶ Tamtéž, zpráva z 27. září 1932, č. 57.

⁴⁷⁷ Tamtéž, zpráva ze 4. října 1929, č. 54.

⁴⁷⁸ Tamtéž, zpráva z 27. října 1931, č. 49.

⁴⁷⁹ AMZV, fond Telegramy došlé 1936, telegram z 10. ledna 1936, č. 13/36.

⁴⁸⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 14. června 1928, č. 47.

⁴⁸¹ Tamtéž, zpráva z 14. listopadu 1933, č. 62.

„incidentům.“⁴⁸² Dále se ve zprávě psalo o zapojení rakouské kolonie do aktivit Luckwalda⁴⁸³ a o šíření „nákazy hitlerismu“ mezi Albánci, kdy se jeho sympatizanty měli stát někteří vysocí úředníci na ministerstvech.⁴⁸⁴ O tomto tématu psal ještě Čermák v dubnu 1935, neboť mělo být v diplomatickém sboru kritizováno chování italského a německého vyslance, kteří propagovali pomocí filmů a přednášek fašismus a „hitlerismus.“ Luckwald taktéž nadále podle Čermáka organizoval tamní Rakušany.⁴⁸⁵

Ve zprávě ze srpna roku 1925 Kadlec u Rakouska poznamenával, že jeho postavení v Albánii bylo zaměřené především na minulost, tedy na oblíbené Rakousko-Uhersko, které získalo sympatie Albánců při okupaci severní Albánie během I. světové války.⁴⁸⁶ Na této reminiscenci byl také podle Vokáč postaven obchodní vztah obou zemí fungující ještě v roce 1931.⁴⁸⁷ V roce 1936 Čermák informoval o jednáních mezi oběma státy o zřízení rakouského vyslanectví v Tiraně, k čemuž dodával, že by jeho otevření značně ztížilo propagandistickou činnost německého zastoupení. Ke zřízení vyslanectví však nakonec nedošlo.⁴⁸⁸ U Maďarska naopak žádné konotace s Rakouskem-Uherskem zmíněny nebyly. Maďarský vyslanec pro Albánii sídlil v Římě, tudíž jeho zastoupení v zemi Kadlec popisoval jako čistě formální a bezvýznamné.⁴⁸⁹ V roce 1931 však bylo ministerstvo informováno o založení neoficiálního zastupitelského úřadu v podobě prodejny maďarského zboží, jejíž personál tvořili tři zaměstnanci maďarské obchodní komory, přičemž odbyt maďarského zboží v Albánii měl být především v neprospěch toho rakouského a československého.⁴⁹⁰

4.2.1. Italské pronikání do Albánie

Itálie zaujímala ve zprávách československých diplomatů od založení mise v roce 1925 do jejího zrušení v roce 1939 velký prostor. Z celkového počtu 439 politických zpráv ze sledovaného období se českoslovenští diplomaté zmiňovali o aktivitách Italů a jejich vlivu přibližně v 200.⁴⁹¹ Na italský vliv a aktivity v Albánii bylo pohlíženo negativně, především ve vztahu k malodohodovému spojení Království SHS/Jugoslávii, ale také kvůli hospodářským zájmům samotného Československa v Albánii, neboť dle zpráv Italové nelibě nesli vliv jakékoliv další země v Albánii.⁴⁹² Pohlíželi na zřízení

⁴⁸² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 14. listopadu 1933, č. 62.

⁴⁸³ Luckwald měl se svou manželkou pořádat vycházky do okolí Tirany pro „politické stoupence“, při kterých dle Vokáče měli nosit odznaky s hákovým křížem a barvami Třetí říše. „Tyto odznaky ukryjí bojácnější Rakušané pod klopky svých kabátů, jakmile se vrátí do města.“ Od švédského honorárního konzula Feiersteina, rakouského občana, se také dozvěděl, že měl Luckwald dávat Rakušanům peníze ze svého tajného fondu, v čemž se jednak spatřovalo nebezpečí pro Rakousko, ale také pro Československo. Tamtéž.

⁴⁸⁴ Vokáč zmiňoval, že to byli především ti, kteří studovali v Rakousku nebo v Německu. Nicméně dle svých informací si již albánské úřady začaly všimnout aktivit Luckwalda, který ostatně v Albánii neměl být dle zprávy oblíbený. Tamtéž.

⁴⁸⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. dubna 1935.

⁴⁸⁶ Zastoupení Rakouska však představoval již jen honorární konzulát ve Skadar. Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁴⁸⁷ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁴⁸⁸ Tamtéž, zpráva z 9. ledna 1936.

⁴⁸⁹ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁴⁹⁰ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁴⁹¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, 1925-1939.

⁴⁹² Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

československé mise v Tiraně jako na posílení jugoslávského postavení v zemi. Se zájmy Itálie se taktéž z pohledu československého zastoupení pojila hrozba ohrožení míru na Balkáně, potažmo v celé Evropě.⁴⁹³

Cíl Itálie v Albánii byl pro konzula Kadlece jasný již 18. dubna 1925. Její snahy měly směřovat k vytvoření skutečné kolonie.⁴⁹⁴ K tomu později poznamenal, že „tato tendence je tak stará jako Albanie sama.“⁴⁹⁵ Během sledovaného období diplomaté informovali ministerstvo o italském postupu v oblasti finanční, hospodářské, vojenské a politické.

4.2.1.1. Finanční a hospodářské aktivity Itálie

Na základě informací z depeší lze italské hospodářské pronikání do Albánie rozdělit do tří částí. První představuje období mezi léty 1925 až 1928, kdy Josef M. Kadlec označoval hospodářskou aktivitu Itálie za minimální, pokud se nezapočítával dovoz.⁴⁹⁶ Na začátku roku 1929 poukazoval na myšlenku francouzského vyslance, že menší aktivita Itálie v této sféře mohla být spojena s její nejistotou, zdali se Albánie nepromění ve válečné pole v konfliktu s Jugoslavií.⁴⁹⁷

Nicméně i během této doby československé zastoupení pozorovalo hospodářské úspěchy Italů. Jednalo se o získání ropných a uhelných koncesí na jihu Albánie, které byly následně rozšířeny.⁴⁹⁸ Na post hlavního organizátora na ministerstvu zemědělství a veřejných prací byl dosazen Ital.⁴⁹⁹ Taktéž byla pozornost dávána tématice možné celní unie mezi Itálií a Albánií, avšak z pohledu Kadlece to v té době nebylo reálné, neboť Albánie by tak přišla o 30 % ze svých příjmů.⁵⁰⁰ Stejně tak byla ve zprávách zmiňována snaha Italů o zemědělskou kolonizaci oblasti Myzeqeje⁵⁰¹ u Vlory, kterou však Zogu trvale odmítal.⁵⁰²

Druhou část hospodářského pronikání lze ohraničit roky 1929 a 1934. Ve zprávě z 20. září 1929 totiž chargé d'affaires Kadlec psal, že Itálie byla zřejmě spokojena se svým finančně-politicko-

⁴⁹³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 4. prosince 1926, č. 37.

⁴⁹⁴ Tamtéž, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁴⁹⁵ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁴⁹⁶ Tamtéž.

⁴⁹⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 8. února 1929. Depeši zakončil konstatováním, že „Italové připravují se na možnost případného konfliktu s Jugoslavií s krajní vážností, systematicky s programem na léta předem stanoveným a po jeho ukončení budou mít vůči Jugoslavií v rukou silný donucovací prostředek.“ Tamtéž.

⁴⁹⁸ Tamtéž, zpráva z 27. května 1926, č. 16.

⁴⁹⁹ Tamtéž, zpráva z 14. června 1928, č. 48.

⁵⁰⁰ Tamtéž, telegram ze 4. dubna 1928, č. 31.

⁵⁰¹ Myzeqeje je geografická a etnografická oblast, která se dnes rozprostírá v krajích Fier, Vlora a Berat. Jedná se o nížinu podél jadranského pobřeží, která je významnou zemědělskou oblastí. V meziválečné době byla velká část Myzeqeje tvořena blaty a močály. LAFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 1800-1801.

⁵⁰² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 17. července 1926, č. 20. Ve zprávě z května 1929 Kadlec pro možnou zemědělskou kolonizaci ze strany Itálie zmiňuje deset tisíc Albánců z Kalábrie, které popisuje jako jakési dávné emigranty. Nicméně k dojednání nedošlo, neboť Zogu požadoval, aby příchozí zemědělci přijali albánské občanství. Tamtéž, zpráva ze 4. května 1929, č. 31.

vojenským vlivem, a tak přešla k rozšíření své hospodářské aktivity.⁵⁰³ Nicméně roku 1930 stále psal, že se v případě Itálie nedalo hovořit o skutečné hospodářské aktivitě, ale pouze o držení monopolů a koncesí.⁵⁰⁴ Naproti tomu Vokáč již v lednu 1931 ve zprávě informoval ministerstvo, že politická nadvláda Itálie je založena na hospodářském područí Albánie.⁵⁰⁵

Toto období hospodářské aktivity Itálie obsahovalo mimo postupu také stagnaci a její zeslabení zapříčiněné politickými kroky Ahmeta Zoga. Prvním bodem zeslabení lze považovat na základě Vokáčových zpráv přelom roků 1931 a 1932, kdy Albánie neprodloužila platnost tzv. prvního Tiranského paktu.⁵⁰⁶ K dočasnému urovnání věci došlo v květnu téhož roku, kdy Italové vyplatili část peněz z půjčky. Podle Vokáče si Italové měli uvědomit, že do Albánie vložili již příliš mnoho finančního kapitálu a prestiže, než aby se mohli stáhnout. Albánie jim také předala další koncese, jako provozování elektrárny v Drači a benzinové cisterny pro A.G.I.P.⁵⁰⁷

K dalšímu ochlazování vztahů došlo v roce 1933, kdy Zog odmítl přijmout celní unii s Itálií. Ta se ale nadále snažila získat v Albánii další koncese, kdy je zmiňovaná zemědělská kolonizace ústí řeky Seman, provozování telegrafní sítě, monopol na cukr, nebo provedení vodovodu z okolí Tirany do města.⁵⁰⁸ Zhoršování vztahů pokračovalo během roku, neboť Italové požadovali takové ústupky ze strany Albánie v otázce koncesí a využití půdy, které z pohledu Vokáče hraničily s hospodářskou okupací některých území na jihu Albánie, především u Vlory a Devollu.⁵⁰⁹

Zastavení hospodářské spolupráce a počátek cesty k vrcholné stagnaci hospodářského pronikání Itálie do Albánie znamenalo pozměnění albánské ústavy v květnu 1933.⁵¹⁰ Vyhocení vztahů pak vyvrcholilo nečekaným příplutím italské válečné eskadry do Drače v červnu 1934. Mimo politické ústupky požadovali Italové také rozšíření ropných koncesí na jihu země. Požadavky však podle depeší vyznívaly zcela na prázdno.⁵¹¹

Po zlepšení vztahů na politické rovině pozoroval Nechutný také obnovení italské hospodářské aktivity, což představovalo začátek třetí části italského hospodářského pronikání. V politické zprávě z března roku 1935 popisoval novou aktivitu v této oblasti, kdy Itálie odkoupila od Francie a Velké

⁵⁰³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. září 1929, č. 52. Ve spojitosti s tímto zmiňuje vybudování italských cihláren a velkých továren na cementové bloky poblíž Tirany a aktivitu italské společnosti S.E.S.A., která provedla hydroelektrárenské projekty pro Tiranu a další místa v zemi, pronajala si rozsáhlé pozemky bejů u Drače a zajímala se o koncesi na cukrovar. Tamtéž, zpráva ze 4. května 1929, č. 31.

⁵⁰⁴ Tamtéž, dokument k vývoji politické situace v Albánii v posledních šesti letech, nynější situace v Albánii 1930, č. 54.

⁵⁰⁵ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1931, č. 4. Ze zprávy vyplývá, že Vokáč viděl pro hospodářskou dominanci Itálie jako základ výstavbu v Albánii financovanou z půjčky S.V.E.A. a dopad hospodářské krize: „Mluví-li se o pokroku Albanie, jest tomu rozuměti pouze jako materiální pokrok italské kolonie, který ve skutečnosti znamená minus albánskému národu, nalézajícího se v hospodářské krizi a bídě. Neboť každý nový most, nová cesta, budova kasárenská nebo každý metr železniční dráhy, co se postaví nebo vystaví, jsou jednotlivými články řetězu, kterými Itálie poutá a stahuje albánský národ... Dnešní politický vliv Itálie jest důsledkem mocného italského pronikání hospodářského v Albanii.“ Tamtéž.

⁵⁰⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 21. ledna 1932, č. 7.

⁵⁰⁷ Tamtéž, zpráva z 25. května 1932, č. 37.

⁵⁰⁸ Tamtéž, zpráva z 18. února 1933, č. 9.

⁵⁰⁹ Tamtéž, zpráva z 11. března 1933, č. 16.

⁵¹⁰ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1933, č. 29.

⁵¹¹ Tamtéž, zpráva z 30. června 1934, č. 27.

Británie koncese na těžbu asfaltu kolem Vlory.⁵¹² V souvislosti s událostmi v Habeši se na hospodářské úrovni dávala pozornost albánskému odmítnutí sankcí vůči Itálii ze strany Společnosti národů. Podle Nechutného měl král Zog pragmaticky zhodnotit, že Albánie je na Itálii již příliš finančně a hospodářsky závislá.⁵¹³ Naopak očekával kvůli tomuto kroku zintenzivnění hospodářských styků mezi oběma zeměmi.⁵¹⁴

To se ukázalo jako správný předpoklad. Itálie ke konci roku 1935 více investovala do petrolejářských koncesí kolem Fieru.⁵¹⁵ V dubnu 1936 také s Albánií uzavřela řadu smluv, které z pohledu československého zastoupení mohly být pro Albánii sice hospodářsky výhodné, avšak za cenu enormního zvýšení italského vlivu v zemi.⁵¹⁶ Z hospodářského hlediska si Nechutný všiml smlouvy o vytvoření monopolu na zpracování tabáku, který měl být v rukou Italů, a také smlouvy se společností E.I.A.A., která již provedla zemědělskou kolonizaci na pozemcích kolem Shijaku. Ve smlouvě se společnost zavazovala starat se o usnadnění exportu albánského zboží do Itálie. Text této smlouvy nebyl veřejně znám, avšak podle informací Nechutného se mohlo jednat de facto o zavedení neoficiální celní unie, neboť se ve smlouvě zřejmě hovořilo o monopolizaci albánského exportu do Itálie společností E.I.A.A., přičemž ta požívala výhody bezcelního vývozu.⁵¹⁷

Během roku 1937 pak byly hlavním tématem politických zpráv na poli hospodářského pronikání Itálie snahy o monopolizaci dovozu zboží do Albánie. V srpnu Nechutný ministerstvo informoval, že zřejmě na popud Itálie byla Albánií přijata tzv. „listina A“ s vybraným zbožím pro import. To muselo podléhat úřednímu povolení s tím, že dovozce se zavázal odkoupit v Albánii zboží za minimálně 50% hodnotu importu. Toto nařízení se nevztahovalo pouze na Itálii, Řecko a USA.⁵¹⁸ Podmínky poté ještě byly zpřísněny, kdy se dovozce musel zavázat odkoupit zboží ve stejné hodnotě importu, nebo přislíbit do šesti měsíců vyvézt 70 % zboží z hodnoty dovezeného s 30% zálohou. To, že se tento krok činil na nátlak Itálie, Nechutnému poté přiznal i sám ministr obchodu Terenc Toçi (1880-1945).⁵¹⁹

Vyvrcholením třetí části hospodářského pronikání Itálie do Albánie byl rok 1938. Nechutný ve své zprávě psal o přebrání kontroly nad dalším vývojem hospodářství Albánie Itálií. Italští experti na ministerstvu hospodářství vytvořili desetiletý plán vývoje, který byl následně přeměněn v zákon a přijat parlamentem.⁵²⁰

⁵¹² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 1. března 1935, č. 3.

⁵¹³ Tamtéž, zpráva ze 31. října 1935, č. 11.

⁵¹⁴ Tamtéž, zpráva z 21. listopadu 1935, č. 12.

⁵¹⁵ AMZV, fond Telegramy došlé, telegram z 9. ledna 1936, č. 11/36.

⁵¹⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 6. dubna 1936, č. 5.

⁵¹⁷ Tamtéž, zpráva z 10. července 1936.

⁵¹⁸ AMZV, fond Telegramy došlé, telegram ze 17. srpna 1937, č. 390/37.

⁵¹⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. října 1937. „O tomto účelu (dovozní monopol pro Itálii) vládního usnesení nebyl v albánských obchodních kruzích hned od počátku nikdo na pochybách, a přiznal mi to otevřeně po určitém zdráhání i ministr obchodu dr Toçi, který přiznal později i to, že k vládnímu usnesení došlo na nátlak Itálie. V hospodářských kruzích albánských vyvolalo vládní usnesení značné pobouření a to zcela oprávněně. Albánský trh bude nyní zaplaven v některých oborech jen méněcenným italským zbožím, jehož cena vzhledem k monopolnímu postavení italských dovozců stoupá. Tedy horší zboží za vyšší ceny – to je vskutku dostatečný důvod, aby byl nespokojen albánský obchodník i spotřebitel.“ Tamtéž.

⁵²⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 17. července 1938.

V několika případech je italská hospodářská aktivita spojována s vojensko-strategickými cíli. Na začátku svého působení v Tiraně konzul Kadlec informoval ministerstvo, že 16. března 1925 Italové získali koncesi na těžbu dřeva na řece Drinu, čímž jim de facto Ahmet Zogu poskytl kontrolu severní hranice s Královstvím SHS.⁵²¹ Dalším případem je monopol společnosti A.G.I.P. na distribuci benzinu a petroleje do Albánie z července 1929. Její skladiště benzinu v zemi měly být výhradně v přístavištích, čímž se podle konzula zřejmě Itálie připravovala na zásobování vojska pro případný vojenský konflikt v Albánii.⁵²²

V oblasti finančních aktivit Itálie v Albánii zcela dominovala ve zprávách československých diplomatů mezi léty 1925 a 1938 otázka italských půjček. Popisovali, co pro albánský stát znamenaly, jaké mohly být jejich skutečné účely z pohledu Italů, popřípadě jak na finanční tok z jednotlivých půjček dopadala politická situace a kvalita vztahů obou zemí, nebo naopak jak otázky týkající se půjček byly nástrojem pro dosažení italských politických a hospodářských cílů v Albánii.

První italská půjčka byla Albánii přijata ve smlouvě z 15. března 1925.⁵²³ O této půjčce, která dosahovala hodnoty 50 milionů zlatých franků a kterou poskytla albánské straně italská společnost S.V.E.A., psal poprvé konzul Kadlec jako o nástroji k prosazení italského zájmu v Albánii již 18. dubna 1925, tedy ještě před samotnou ratifikací smlouvy o půjčce a Národní bance albánským parlamentem. Kadlec ministerstvo informoval, že Italové začali s částečným vyplácením peněz, čímž chtěli zvýšit tlak na ratifikaci smlouvy a bojovat tak proti vlivu Království SHS, které se stavělo proti ratifikaci.⁵²⁴

Tuto první půjčku, která byla Italy poskytnuta na provedení veřejných prací, hodnotil konzul Kadlec pro Albánii negativně. Zmiňoval, že půjčka nebyla vyplacena celá, ale po částech, přičemž však amortizační náklady měla Albánie platit, jako by došlo k vyplacení celého obnosu peněz najednou.⁵²⁵ Ve zprávě ze srpna roku 1925 ji popisoval jako mocenský nástroj, který především začne fungovat, až bude muset Albánie přistoupit k jejímu splácení.⁵²⁶ V lednu následujícího roku se pak konzul vyjadřoval, že půjčka představovala hrozbu italské vojenské intervence do Albánie s cílem ochránit své zájmy,⁵²⁷ a na konec v červenci roku 1927 konstatoval, že skrze Národní banku a půjčku společnosti S.V.E.A. si Itálie albánský stát finančně podmanila. Z jeho pohledu tato půjčka neměla význam pro hospodářský růst Albánie, ale byla užitečná pro italské firmy, které opravovaly přístavy či stavěly komunikace.⁵²⁸ Díky půjčeným financím na veřejné práce tak podle Kadlece „...vybudovala si Itálie

⁵²¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁵²² Tamtéž, zpráva z 19. července 1929, č. 45. Zároveň s tím byl zmiňován strategický význam této koncese při úplné závislosti Albánie na benzinu pro běžný chod státu: „Albánci však uvědomili si při poslední benzinové kalamitě, kdy věci došly tak daleko, že tři dny nemohla již ani pošta z Drače a Skadaru do Tirany, i to, že zadáním koncese vydali se na milost a nemilost Italům, kteří, než dojde k vybudování skladišť výše zmíněných, což potrvá prý nejméně půl roku, mohou kdykoliv zastavit veškerý život Albanie, majíce v rukou zásobování země hybnou silou moderní doby, jež je pro Albanii tím významnější, ježto nemá uhlí a veškeren provoz všech podniků, elektráren a veškeren transport spočívá na benzinových motorech.“ Tamtéž.

⁵²³ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 246.

⁵²⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁵²⁵ Tamtéž, zpráva z 24. července 1927, č. 75.

⁵²⁶ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁵²⁷ Tamtéž, zpráva z 16. ledna 1926, č. 1.

⁵²⁸ Tamtéž, zpráva z 24. července 1927, č. 75.

vojenskou bási proti Jugoslavii – za albánské peníze...⁵²⁹ Naproti tomu rozvoj zemědělství, například v podobě projektů na vysoušení močálů, byl opomíjen. To však bylo podle jeho pohledu logické, neboť zlepšení finanční situace Albánie nebylo v zájmu Itálie.⁵³⁰ Zajímavé je, že oproti Josefu M. Kadlecovi přičítal půjčky od společnosti S.V.E.A. chargé d'affaires Vokáč také pozitivní dopad na situaci v Albánii. Financování výstavby komunikací a přístavu v Drači dle něj mělo být ku prospěchu albánského hospodářství.⁵³¹

O druhé italské půjčky byly první zmínky ve zprávě z 22. února 1929. Kadlec v ní uváděl nepotvrzenou informaci, že kvůli finanční náročnosti veřejných prací jednala Albánie s Itálií o další finanční pomoci.⁵³² Z pohledu československého zastoupení došlo kvůli této otázce k vyostření vztahů mezi oběma státy, neboť podle dostupných informací si Itálie měla klást podmínky jako zemědělskou kolonizaci Myzeqeje italskými občany, či kontrolu hospodářských rezortů, což Zog odmítal.⁵³³ Kadlec v říjnu roku 1930 ve své zvláštní zprávě pro ministra zahraničí psal, že v případě další italské půjčky by Albánie ještě více propadla do jejího vlivu s „italským opanováním země v pravém slova smyslu.“⁵³⁴

K uzavření druhé půjčky nakonec došlo 26. června 1931 v hodnotě 100 milionů zlatých franků. Vokáč ministerstvo informoval, že Zog toho dosáhl zřejmě blafováním v podobě finanční pomoci ze strany Velké Británie, Francie a Jugoslávie, čímž Italy znervóznil z ohrožení jejich postavení v zemi. Byť podmínky Itálie podle Vokáče nebyly známy, měla mít z jeho pohledu druhá půjčka dalekosáhlé důsledky pro obě země, jak politické, tak hospodářské. Jako nový nástroj pro posílení italského vlivu v Albánii byla popisována vytvořená komise pro rozdělování peněz z půjčky, která byla zcela pod vlivem Italů.⁵³⁵

V otázce italských půjček můžeme nalézt dva momenty, kdy došlo k zastavení vyplácení peněz z důvodů zhoršení vztahů na základě kroků Ahmeta Zoga. Prvním momentem bylo rozhodnutí neprodloužit platnost tzv. prvního Tiranského paktu, kdy o zastavení čerpání peněz referovala zpráva ze 7. prosince 1931. Druhým momentem bylo uskutečnění reformy ústavy v dubnu 1933.⁵³⁶ Zastavení toku peněz z půjček způsobil v Albánii kritickou finanční situaci,⁵³⁷ které se Zog snažil čelit úspornými opatřeními, především na straně vojska.⁵³⁸ Nicméně 30. srpna 1934 Čermák ve zprávě psal, že očekával ze strany Albánie snahu o zlepšení vztahů s obnovením vyplácení financí z důvodů nutnosti, aby se finančně země nezhroutila.⁵³⁹ K opětovnému přibližování k Římu došlo během roku 1935, kdy byl z pohledu československého zastoupení vidět na obou stranách zájem o zlepšení vztahů.⁵⁴⁰ O dokončení

⁵²⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1930, č. 18.

⁵³⁰ Tamtéž, zpráva z 9. března 1928, č. 25.

⁵³¹ Tamtéž, zpráva z 25. června 1931, č. 29.

⁵³² Tamtéž, zpráva z 22. února 1929, č. 17.

⁵³³ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1931, č. 20.

⁵³⁴ Tamtéž, zvláštní zpráva pro ministra zahraničí – resumé situace v Albánii z 8. října 1930, č. 41.

⁵³⁵ Tamtéž, zpráva z 27. června 1931, č. 32.

⁵³⁶ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 349.

⁵³⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. července 1933, č. 41.

⁵³⁸ Tamtéž, zpráva z 20. prosince 1933, č. 68.

⁵³⁹ Tamtéž, zpráva z 30. srpna 1934, č. 32.

⁵⁴⁰ Tamtéž, zpráva z 1. března 1935, č. 3.

tohoto procesu Čermák informoval v dubnu roku 1936. Došlo k ujednání řady smluv, které podle jeho informací měly ukazovat dobré vztahy obou států, které odpovídaly alianční smlouvě z roku 1926. Dle informací vyslanectví se na základě smluv zrušila půjčka 100 milionů zlatých franků. Místo toho se Itálie zavázala Albánii půjčit 9 milionů zlatých franků na uhrazení deficitu z let 1934 a 1935 a 10 milionů zlatých franků na zemědělství, z čehož však každoročně měla jít cca čtvrtina na zakoupení zemědělských strojů z Itálie.⁵⁴¹

S oblastí finančního pronikání Itálie do Albánie se také pojí v depeších problematika Albánské národní banky, o které bylo referováno především od dubna roku 1925 do července roku 1927. O jednáních mezi albánskými a italskými finančními kruhy ohledně smlouvy o národní bance a s ní spojené půjčky se konzul Kadlec dozvěděl hned po příjezdu do Tirany. Jasně problematiku banky spojoval se snahou Itálie finančně pronikat do Albánie. Informoval ministerstvo zahraničí, že samotná smlouva o založení banky za účasti italské strany a italské půjčky byla podepsána v tajnosti 15. března 1925, avšak legaci Království SHS se podařilo 16. dubna získat znění smlouvy a opsat jí, přičemž československý konzul získal jednu kopii. Celá věc se tak stala veřejně známou. Kadlec jasně dodával, že ratifikace smlouvy parlamentem, která v té době ještě neproběhla, by znamenala porážku pro Království SHS a ovládnutí Albánie Itálií.⁵⁴² Po ratifikaci smlouvy tak podle Kadlece Řím získal první větší úspěch v Albánii, na němž poté mohl stavět i své další politické pronikání do země.⁵⁴³

Československé zastoupení na Národní banku ironicky pohlíželo spíše jako na banku italskou. Ve zprávách se uvádí, že vedení banky bylo zcela italské s hlavním sídlem v Římě. Ještě v červenci 1927 byl kapitál banky tvořen penězi Království SHS, Belgie a Švýcarska, jež se účastnily 51% podílu. Z italské a albánské strany však do té doby nebylo vloženo nic.⁵⁴⁴

S provozem Albánské národní banky si československé zastoupení všímalo ve zprávách dalšího aspektu, kterým byla snaha zavádět do oběhu papírové bankovky. První informace o této problematice se objevily ke konci roku 1925. Podle zpráv konzula byli Albánci celkově k bankovkám nedůvěřiví,⁵⁴⁵ avšak vyměnění bankovek za zlaté mince a jejich následné poslání do Itálie mohl být podle Kadlece jedním z hlavních úkolů banky. Popřípadě mohlo být cílem zavést do oběhu italské liry, kdyby nedůvěra k albánským bankovkám byla u obyvatelstva příliš vysoká.⁵⁴⁶

Po necelých dvou letech fungování Národní banky ji popisoval Kadlec ve zprávě z července roku 1927, společně s půjčkou S.V.E.A., jako největší triumf fašistické Itálie v Albánii, díky němuž si ji finančně podmanila.⁵⁴⁷ V roce 1932 pak Vokáč dále zmiňoval roli Albánské národní banky

⁵⁴¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 6. dubna 1936, č. 5.

⁵⁴² Tamtéž, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁵⁴³ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁵⁴⁴ Tamtéž, zpráva z 24. července 1927, č. 75.

⁵⁴⁵ Tamtéž, zpráva z 1. prosince 1925, č. 26.

⁵⁴⁶ Tamtéž, zpráva z 19. února 1926, č. 8.

⁵⁴⁷ Tamtéž, dokument k vývoji politické situace v Albánii v posledních šesti letech, nynější situace v Albánii 1930, č. 54.

v posilování italského vlivu, kdy poskytovala úvěry pouze těm obchodníkům, kteří preferovali italské zboží.⁵⁴⁸

4.2.1.2. Italské aktivity v oblasti vojenství

Vojenské aktivity Itálie v Albánii od roku 1927 do roku 1933 československé zastoupení spojovalo s přípravami na útok proti Království SHS/Jugoslávii, byť o vojenských aktivitách Itálie informovalo již od roku 1925. Informace o přípravách lze poprvé nalézt ve zprávách z ledna roku 1927, kdy Kadlec psal o nebezpečné fázi, protože z jeho pohledu již tehdy byla Itálie připravena na vojenskou akci.⁵⁴⁹ V únoru o rok později pak k tomuto přidal svůj dojem, že s ozbrojeným konfliktem mezi Itálií a Královstvím SHS se spíše počítalo s určitostí, než nikoliv.⁵⁵⁰ Upozorňování na italské válečné přípravy poté ještě obsahovala zpráva z července 1931 a z března 1933. Od tohoto roku byla pozorována redukce italských aktivit a vlivu v oblasti albánské armády, což bylo spojené se zhoršením vztahů mezi oběma zeměmi kvůli nacionalizaci školství. Došlo k celkové redukci armády a propuštění sta italských důstojníků a poddůstojníků.⁵⁵¹ I přes následné zlepšení vztahů v roce 1935 již nebylo o italských přípravách na válku referováno.

V rámci italských vojenských aktivit si českoslovenští diplomaté všímali především tří oblastí: dovážení vojenského materiálu do Albánie, strategické výstavby a italských personálií v albánském vojsku. Na základě kroků v těchto oblastech bylo italským cílem dle depeší ovládnout albánské vojsko a vytvořit předvoj italské armády na Balkánském poloostrově.⁵⁵²

Dovážení italského materiálu do Albánie sledovalo československé zastoupení od září 1925, kdy do země měla být dovezena lehká děla, náboje a další zbraně.⁵⁵³ Během následujících let do roku 1934 bylo zmínek o této italské aktivitě celá řada. V roce 1928 československé zastoupení informovalo o překotném vyzbrojování albánské armády Italy ve spojitosti s přípravou na válku⁵⁵⁴ a v roce 1930 při referování o velkém transportu vojenského materiálu z Bari do Drače Kadlec spekuloval, zdali Italové neměli za cíl dovést všechen vojenský materiál do Albánie do roku 1932.⁵⁵⁵ Poslední zmínka o této italské aktivitě byla ve zprávě ze 4. června roku 1934. Vokáč v ní psal, že od francouzského zdroje se dozvěděl o dovážení vojenského materiálu do země i přes ochlazení vztahů mezi Albánií a Itálií, což se mělo dít tajně možná i vůči Albáncům. Dovážený materiál totiž měl podle zdroje označení nemocničního zboží pro vojenskou základnu.⁵⁵⁶

V případě strategické výstavby se jednalo o silnice budované jako veřejné práce financované z italské půjčky od společnosti S.V.E.A. Zastoupení v Tiraně si všímalo, že zpevněné cesty měly

⁵⁴⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 31. března 1932, č. 27.

⁵⁴⁹ Tamtéž, zpráva z 9. ledna 1927, č. 5.

⁵⁵⁰ Tamtéž, zpráva z 28. února 1928, č. 17.

⁵⁵¹ Tamtéž, zpráva z 20. června 1934, č. 22.

⁵⁵² Tamtéž, telegram ze 13. května 1927, č. 29.

⁵⁵³ Tamtéž, zpráva z 1. září 1925, č. 20.

⁵⁵⁴ Tamtéž, zpráva z 28. února 1928, č. 17.

⁵⁵⁵ Tamtéž, zpráva z 21. března 1930, č. 11.

⁵⁵⁶ Tamtéž, zpráva ze 4. června 1934, č. 21.

spojoval jadranské pobřeží a hranice s Královstvím SHS. Ve zprávě z ledna roku 1927 Kadlec informoval ministerstvo, že podle jeho informací si Albánii před zahájením výstavby komunikací projel italský generál Maglietta a projektování silnic udělali italští důstojníci jako civilisté (příloha č. 4).⁵⁵⁷ Od vojenského atašé Jugoslávie pak získal informaci, že Italové požadovali, aby každý most na zpevněných cestách byl schopen unést 20 tun, což Kadlec spojoval s přípravou na přesouvání vojenské techniky v případě konfliktu.⁵⁵⁸ Od roku 1929 se pak pozornost v této otázce dávala výstavbě vojenských objektů, tedy dokončení hangáru u Tirany (příloha č. 3) pro třicet letadel, které měly být pro Albánii již připraveny v Itálii⁵⁵⁹ a fortifikačních prací u Librazhdu, Milotu a Drače.⁵⁶⁰

U pronikání italských důstojníků a expertů do albánské armády sledovalo československé zastoupení rychlý vývoj. Již během ledna roku 1926 byla z pohledu konzula Kadlece celá albánská artilerie pod vlivem Italů, kdy k ní byli v prosinci 1925 přiřazeni jako organizátoři čtyři italští důstojníci dělostřelectva.⁵⁶¹ Následujícího roku bylo ministerstvo informováno o zájmu Italů na cvičení a rozšíření albánského vojska pod dohledem italských instruktorů,⁵⁶² přičemž na začátku roku 1928 již Kadlec ve zprávě konstatoval, že Italové albánské vojsko zcela ovládli.⁵⁶³ K tomu se vrací ve své závěrečné zprávě v roce 1930, kde označoval rychlost italského ovládnutí vojska Albánie za tři roky za rekordní, přičemž z celkového počtu 600 důstojníků bylo přibližně 200 Italů.⁵⁶⁴ Zastoupení označovalo za hlavního strůjce italského postupu v Albánii vojenského atašé plukovníka, a později generála, Alberta Parianiho. V roce 1928 o něm bylo ironicky referováno jako o všemocném pánovi albánského vojska,⁵⁶⁵ přičemž o rok později se stal velitelem albánského generálního štábu s hodností generála, čímž se podle zpráv Kadlece stal nejvyšším důstojníkem v albánské armádě. K tomu dodával, že i přesto Pariani zůstal italským vojenským atašé.⁵⁶⁶ Jeho působení v Albánii přerušilo politické napětí mezi státy v roce 1933.⁵⁶⁷

4.2.1.3. Italský politický vliv

Italský politický vliv v Albánii začal dle zpráv československého zastoupení dominovat již v roce 1926. Nejdříve bylo ministerstvo v dubnu toho roku informováno, že italský vliv již zřejmě převládal nad tím jihoslovanským⁵⁶⁸ a v květnu bylo konstatováno, že narůstání vlivu Italů je obří, přičemž samotní albánští politici se obávali skutečné kolonizace země.⁵⁶⁹ Označování Albánie de facto

⁵⁵⁷ AMZV, fond Politické spravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 11. ledna 1927, č. 6.

⁵⁵⁸ Tamtéž, zpráva z 8. února 1929. Ministerstvu byly k tomuto tématu zaslány i dvě mapy, které vyznačují práce na cestách, mostech, železnici a pozice přístavů.

⁵⁵⁹ Tamtéž, zpráva z 20. prosince 1929, č. 64.

⁵⁶⁰ Tamtéž, zpráva z 11. března 1933, 16.

⁵⁶¹ Tamtéž, zpráva ze 6. ledna 1926, č. 30, zpráva z 27. května 1926, č. 16.

⁵⁶² Tamtéž, zpráva z 24. března 1927, č. 26.

⁵⁶³ Tamtéž, zpráva z 2. ledna 1928, č. 1.

⁵⁶⁴ Tamtéž, dokument k vývoji politické situace v Albánii v posledních šesti letech, nynější situace v Albánii 1930, č. 54.

⁵⁶⁵ Tamtéž, zpráva z 28. února 1928, č. 17.

⁵⁶⁶ Tamtéž, zpráva ze 7. října 1930.

⁵⁶⁷ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1933, č. 29.

⁵⁶⁸ Tamtéž, zpráva z 1. dubna 1926, č. 10.

⁵⁶⁹ Tamtéž, zpráva z 27. května 1926, č. 16.

protektorátem Itálie se však v depeších začalo objevovat až po přijetí tzv. prvního Tiranského paktu. O tom poprvé Kadlec psal v telegramu z 3. prosince 1926.⁵⁷⁰ Podepsání tohoto dokumentu spojoval s povstáním na severu Albánie, za kterým mohl stát italský vliv. Ahmet Zogu podle Kadlece smlouvu podepsal, protože se zřejmě bál vypuknutí dalšího takového povstání.⁵⁷¹ Z jeho pohledu se nejednalo o vzájemně rovné postavení, neboť opatření proti převratu nebyly v dokumentu uvedeny recipročně, avšak zaměřovali se pouze na Albánii, z čehož tedy vyplývalo její podřazené postavení.⁵⁷²

Podepsání tzv. druhého Tiranského paktu pak dle Kadlece mnoho na postavení Italů v zemi nezměnilo. Nejdůležitějším v tomto případě mělo být pouze to, že si Itálie pojistila prodloužení své možnosti zasahovat do vnitřních věcí Albánie na 20 let.⁵⁷³ Pozastavil se však nad tím, že v oficiálním bulletinu tiskové kanceláře bylo otevřeně uvedeno, že smlouva byla koncipována na základě smlouvy anglicko-portugalské z roku 1703, kvůli které se Portugalsko dostalo do vazalského poměru k Velké Británii.⁵⁷⁴ Označení Albánie jako protektorátu Itálie, jejího vazalského státu či polo-protektorátu, se v případě italského politického vlivu opakovalo do konce roku 1931. Při návštěvě italského státního podsekretáře hraběte Dina Grandiho v Tiraně Kadlec popisoval způsob jeho přivítání jako příjezd guvernéra do Tripolska⁵⁷⁵ a po uzavření půjčky na 100 milionů zlatých franků informoval ministerstvo, že se o Albánii mluvilo spíše jako o italské kolonii s hlavním městem v Římě.⁵⁷⁶ V tomto období pozorovalo československé zastoupení pronikání italského vlivu také na sever Albánie, který byl považován za sféru jugoslávského vlivu.⁵⁷⁷ Zatčení dragomana jihoslovanské legace Vuka Đuraškoviče bylo taktéž připisováno italským zájmům na poškození reputace Království SHS v Albánii⁵⁷⁸ a na jejich popud měl z pohledu Kadlece přijmout Zogu při zřízení monarchie titul krále Albánců.⁵⁷⁹ Italům také diplomat připisoval šíření iredentistických nálad mezi Albánci v případě oblastí Kosova, o kterých se zmiňoval Kadlec ve svém referátu pro ministra Beneše z roku 1928.⁵⁸⁰ Ve zprávě z 8. února 1929 pak Italy jasně označoval za strůjce šíření iredentismu a posilování nacionalismu, přičemž připojení oblastí Kosova k Albánii bylo do té doby podle konzula Kadlece považováno za „chiméru“ s ohledem na vztah s Jugoslávií.⁵⁸¹

Kvůli neprodloužení tzv. prvního Tiranského paktu ze strany Zoga v roce 1931⁵⁸² došlo k ochlazení vztahů, které vyvrcholilo neoznámenou návštěvou italské eskadry v Drači v roce 1934. Připlutí italských válečných lodí měl možnost pozorovat Vokáč na vlastní oči s anglickým vyslancem

⁵⁷⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram ze 3. prosince 1926, č. 36.

⁵⁷¹ Tamtéž, zpráva ze 4. prosince 1926, č. 37.

⁵⁷² Tamtéž.

⁵⁷³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 23. listopadu 1927, č. 102.

⁵⁷⁴ Tamtéž, zpráva z 26. listopadu 1927, č. 106.

⁵⁷⁵ Tamtéž, zpráva z 19. dubna 1929, č. 25. Tripolsko (dnešní Libye) bylo v té době italskou provincií.

⁵⁷⁶ Tamtéž, zpráva z 25. června 1931, č. 29.

⁵⁷⁷ Tamtéž, zpráva z 21. června 1928, č. 49.

⁵⁷⁸ Tamtéž, telegram ze 2. června 1927, č. 37.

⁵⁷⁹ Tamtéž, zpráva ze 3. září 1928, č. 70.

⁵⁸⁰ Tamtéž, referát pro ministra zahraničí Beneše 1928, č. 62a.

⁵⁸¹ Tamtéž, zpráva z 8. února 1929.

⁵⁸² PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 334.

při své služební cestě do Drače.⁵⁸³ Celá tato akce však podle něj měla na italské postavení negativní dopad.⁵⁸⁴ Taktéž podle jeho nástupce Čermáka si Italové tímto krokem proti sobě Albánce spíše popudili a demonstrace italské síly vyšla zcela na prázdno.⁵⁸⁵ Během tohoto období sledovalo československé zastoupení rozpačitost a stagnaci italské politiky,⁵⁸⁶ avšak po zlepšení vztahů bylo již v říjnu roku 1936 ministerstvo informováno, že italská pozice v Albánii je stabilní.⁵⁸⁷ V roce 1937 tedy Nechutný referoval, že Albánie dle přání Itálie ihned uznala Francovu vládu ve Španělsku⁵⁸⁸ a ve zprávě z ledna roku 1938 se vracel k označení Albánie italským vazalským státem, neboť se zcela dostávala do hospodářské a politické závislosti na Římu.⁵⁸⁹

4.2.2. Pozice Bělehradu

Byť československé zastoupení sledovalo vliv Bělehradu a vztahy mezi oběma státy z pohledu malodohodového spojence, s postupným zeslabováním jeho vlivu se diplomaté k některým krokům jeho zástupců či ke koncepci politiky k Albánii celkově vyjadřovali s výtkami a kritikou. Bělehrad měl své vyslanectví v Tiraně a dále konzuláty ve Skadaru a Korči. Ve zprávě z 15. srpna 1925 Kadlec zmiňoval také to, že jeden pracovník jihoslovanského vyslanectví v Tiraně byl delegován pro neurčitou činnost ve Vloře.⁵⁹⁰

Informace ve zprávách, týkajících se Království SHS/Jugoslávie, lze rozdělit na tři tematické části. Jedná se o postavení Bělehradu v Albánii a poměr k Tiraně, s čímž velmi souvisí i další část, kterou jsou osobnosti v Albánii pod vlivem Bělehradu a pracující v jeho zájmech. Poslední část pak představuje informování ministerstva o narušování hranic Království SHS, potažmo Jugoslávie, z území Albánie.

⁵⁸³ „Když jsem jel služebně dne 23. t. m. do Drače, objevila se o půl čtvrté hodině odpolední na mořském horizontu silná eskadra válečných lodí, jež byla zprvu pokládána za flotu anglickou. Anglický vyslanec, jehož jsem právě potkal s triedrem v ruce, sdělil mi, že jde o loďstvo italské, o jehož příchodu ničeho neví. Šli jsme spolu na přístaviště, odkud jsme viděli 19 jednotek různých typů, jež zaujaly blokadovou formaci v teritoriálních vodách albánských. Nápadno bylo, že ani italské lodi nepozdravily zemi podle mezinárodního zvyku výstřely z děl a vlajkou, ani s albánské strany nic nebylo učiněno. Bylo zřejmo, že albánské úřady byly úplně překvapeny touto nečekanou návštěvou. Dračská veřejnost byla vzrušena a obecnost sledovalo s živým zájmem vývoj věcí.“ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 30. června 1934, č.27.

⁵⁸⁴ Tamtéž, zpráva ze 30. června 1934, č.27.

⁵⁸⁵ Tamtéž, zpráva ze 30. července 1934, č. 31.

⁵⁸⁶ Tamtéž, zpráva ze 3. února 1934, č. 5.

⁵⁸⁷ Tamtéž, zpráva z 20. října 1936.

⁵⁸⁸ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1937.

⁵⁸⁹ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1938.

⁵⁹⁰ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18. Ona neurčitá činnost nebyla dále ve zpravodajství specifikována. Je však možné, že se buď jednalo o obchodní činnost, nebo sběr informací o italském vlivu v této části země. Také s ohledem na přítomnost italské vojenské základny na ostrově Sazan při vstupu do vlorského zálivu. Ostrov byl během meziválečného období italským územím.

4.2.2.1. Vliv Bělehradu a vztah mezi oběma státy

O mocenském postavení Bělehradu v Albánii mezi léty 1925 a 1939 informovalo československé zastoupení především ve spojitosti s italským pronikáním do země, které vliv Království SHS, později Jugoslávie, vytlačovalo.

Zeslabování vlivu Bělehradu pozoroval Kadlec již od začátku práce konzulátu v dubnu roku 1925, kdy se jednalo o ratifikaci smlouvy s Itálií ohledně zřízení Národní albánské banky a poskytnutí půjčky. Byť z jeho pohledu pohlížel Bělehrad ještě v dubnu na Ahmeta Zoga jako na člověka v jeho sféře vlivu, především kvůli zapojení Království SHS do návratu Zoga k moci v roce 1924,⁵⁹¹ na začátku května 1925 ve zprávě psal, že se od vlivu Bělehradu odpoutával a klonil se spíše k Britům, kteří v té době představovali alternativu vůči Itálii pro zřízení Národní banky.⁵⁹² Po ratifikaci smlouvy s Itálií došlo ke zhoršení vztahů mezi oběma státy a Kadlec ministerstvo informoval, že následujícím zájmem Království SHS bylo bránit celistvost Albánie před jejím dělením, aby tak zamezilo vstupu Itálie na Balkán. Albánská vláda si však i při zhoršení poměrů měla být vědoma nutnosti určité míry vstřícnosti vůči Bělehradu kvůli geografické poloze země a poměru sil.⁵⁹³

Z depeší do podepsání tzv. prvního Tiranského paktu vyplývalo, že konzul sice pozoroval určité úspěchy Království SHS v Albánii⁵⁹⁴ a ve zprávě z ledna roku 1926 ministerstvo informoval, že situace ještě není beznadějná,⁵⁹⁵ avšak s úspěchy Itálie Bělehrad ztrácel svůj vliv. Na začátku dubna téhož roku Kadlec konstatoval obecné přesvědčení, že vliv Říma začínal převládat nad tím z Bělehradu. Taktéž kritizoval Království SHS, že před ratifikací italské smlouvy nedokázalo poskytnout Albánii finanční půjčku, která by zabránila následnému růstu italského vlivu.⁵⁹⁶

Po přijetí tzv. prvního Tiranského paktu, který měla vnímat legace Království SHS jako nepřátelský akt,⁵⁹⁷ se z pohledu Kadlece Ahmet Zogu, potažmo albánská politika, zcela odklonil od Bělehradu.⁵⁹⁸ Další zeslabování jeho vlivu a postavení v Albánii bylo v depeších s výjimkami zmiňováno do roku 1933. Ve spojitosti s tzv. Đuraškovićovou aférou v roce 1927 Kadlec referoval o poničení prestiže Bělehradu mezi Albánci.⁵⁹⁹ Po znovuotevření diplomatické mise Království SHS v Tiraně s vyřešením situace s Vukem Đuraškovićem Kadlec poukazoval na to, že cílem bělehradské politiky zřejmě nadále bylo pouze udržovat svůj vliv nad severoalbánským kmenovým svazem

⁵⁹¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁵⁹² Tamtéž, zpráva ze 2. května 1925, č. 4.

⁵⁹³ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁵⁹⁴ Výměna území s klášterem sv. Nauma, založení banky ve Skadaru, podepsání obchodní a konzulární smlouvy. Tamtéž, zpráva ze 6. ledna 1926, č. 30.

⁵⁹⁵ Tamtéž.

⁵⁹⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 1. dubna 1926, č. 10.

⁵⁹⁷ Tamtéž, zpráva z 11. prosince 1926, č. 43.

⁵⁹⁸ Tamtéž, zpráva ze 4. prosince 1926, č. 37.

⁵⁹⁹ Tamtéž, telegram z 29. června 1927, č. 66. Vokáč k tomu v lednu 1931 dodal, že Království SHS bylo touto aférou zcela diplomaticky poraženo Itálií. Tamtéž, zpráva z 1. ledna 1931, č. 1.

Mirdita⁶⁰⁰ z důvodu nedůvěry v přísliby Ahmeta Zoga o zlepšení vztahů při vlivu Italů na jeho osobu.⁶⁰¹ O výrazné změně postavení Bělehradu se Kadlec překvapivě nezmiňoval po přijetí tzv. druhého Tiranského paktu a ministerstvo pouze informoval o reakci legace Království SHS, která doporučila Bělehradu obrátit se s apelem na Společnost národů proti přijatému vojenskému paktu.⁶⁰² *Chargé d'affaires* tak vnímal především tzv. první Tiranský pakt a italské úspěchy v roce 1925 jako základ silné pozice Říma v Albánii.

Ve zprávě z června roku 1928 Kadlec konstatoval, že bylo zřejmě pro jihoslovanské vyslanectví obtížné získat finance z Bělehradu pro aktivní politiku v Albánii. Klonil se tudíž k závěru, že Království SHS se z Albánie stáhlo a zlepšení vztahů obou zemí nebylo reálné.⁶⁰³ V referátu pro ministra Beneše z roku 1928 poukazoval na to, že „situace v Albanii je pro Jugoslavii neodvratně a definitivně ztracena na dohlednou dobu – samozřejmě vyjímaje snad nějaký neočekávaný katastrofální úpadek italské moci vůbec.“⁶⁰⁴ Přitom si také všímal poklesu vlivu Bělehradu na severu Albánie, který byl považován za jeho tradiční sféru vlivu.⁶⁰⁵ V referátu Kadlec dokresloval situaci slovy jihoslovanského vojenského ataše Masaloviče: „Albánie nám uplavala, nyní se nám jedná o Dalmácii.“⁶⁰⁶ Je zajímavé, že Kadlec se ve zprávě z října roku 1928 zmiňoval, že pokud by se otázka kolem Albánie neměla stát nebezpečím pro Bělehrad, muselo by dojít k dohodě mezi Itálií a Královstvím SHS ohledně politiky na Balkáně,⁶⁰⁷ čímž do určité míry předpověděl situaci z roku 1937.⁶⁰⁸

V takovéto situaci zastoupení Království SHS využívalo každé příležitosti, jak zlepšit své postavení v Albánii, do čehož by podle depeší spadalo i vyhlášení nezávislosti albánské pravoslavné církve 11. února 1929 za pomoci vyslance Mihajloviče.⁶⁰⁹ Jihoslovanská legace měla tento krok brát jako svůj úspěch, neboť se tak zeslabil vliv Řecka skrze řeckou pravoslavnou církev. První hlavou osamostatněné církve se stal exponent vlivu Bělehradu arcibiskup Visarion Xhuvani a ve Skadaru měl zůstat biskup Viktor nakloněný Jugoslávii. Nicméně z pohledu Kadlece byl tento krok pro postavení Bělehradu spíše kontraproduktivní z důvodu využití situace albánskou stranou, která následně

⁶⁰⁰ Kmenový svaz s katolickým vyznáním ve stejnojmenné oblasti, která se nachází v centrální severní Albánii. LAFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 1733.

⁶⁰¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 1. října 1927, č. 84.

⁶⁰² Tamtéž, telegram ze 30. listopadu 1927, č. 107.

⁶⁰³ Tamtéž, zpráva ze 21. června 1928, č. 49.

⁶⁰⁴ Tamtéž, referát pro ministra zahraničí Beneše 1928 z 27. srpna, č. 62a.

⁶⁰⁵ Kadlec takto na pozici Království SHS na severu Albánie zřejmě nahlížel kvůli dřívějšímu napojení největšího kmenového svazu Mirdita na Bělehrad, který kmeny např. využil pro posílení svého vlivu v Albánii na začátku 20. let (více o situaci s „Mirditskou republikou“ viz HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 350). Ne všechny kmeny na severu však vnímaly Srbi kladně. To se také projevilo během ústupu srbské armády přes Albánii na přelomu let 1915/1916, kdy se stala častým terčem horských kmenů při postupu k jadranskému pobřeží. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 93-95.

⁶⁰⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, referát pro ministra Beneše 1928 z 27. srpna, č. 62a.

⁶⁰⁷ Tamtéž, zpráva ze 4. října 1928, č. 77.

⁶⁰⁸ Podepsání italsko-jugoslávské Smlouvy o přátelství a neutralitě 25. března 1937, více viz ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha: NLN, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-375-9. s. 435-436.

⁶⁰⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 15. února 1929, č. 16.

nedodržela ujednání s jihoslovanskou legací. Biskupství ve Skadaru bylo zrušeno, mezi Albánci Jugoslávie více sympatií nezískala a utrpěly kvůli tomu její vztahy s Řeckem.⁶¹⁰

Ve své poslední zprávě z roku 1930 Kadlec celkově kritizoval politiku Bělehradu v Albánii jako pasivní a nerozhodnou s absencí cílevědomosti.⁶¹¹ Vokáč poté v únoru 1931 konstatoval, že činnost jugoslávského vyslanectví a jeho vliv v Albánii byly nulové.⁶¹² V rozporu s tím však v červnu téhož roku stále viděl zápas o mocenské postavení v Albánii mezi Itálií a Jugoslávií jako nerozhodnutý,⁶¹³ s čímž souhlasí pohled na vztahy obou zemí v následujícím období do února 1933, kdy byly popisovány jak náznaky zlepšování vztahů, tak také jejich trvající napjatost.⁶¹⁴ Tento vývoj byl zapříčiněn neshodami Zoga a Říma v tomto období.

Velký obrat v nahlížení na situaci přišel v souvislosti s pokračujícím zhoršováním vztahů Albánie s Itálií po neprodloužení tzv. prvního Tiranského paktu. V únoru 1933 se Vokáč v depeši zmiňoval o návštěvě jugoslávského vyslance u Zoga, který mu měl sdělit, že doufá v opětovné přátelské vztahy s Jugoslávií.⁶¹⁵ Bylo zřejmé, že Bělehrad chtěl využít ochlazení vztahů Tirany a Říma pro posílení vlastního postavení v zemi, které bylo po podepsání obou tzv. Tiranských paktů slabé. Z pohledu československého zastoupení se vyslanec Đonović v tomto období především snažil, aby pozice Jugoslávie pro případnou změnu orientace zahraniční politiky Albánie byla co nejlepší. Tudíž ze strany Bělehradu ani nedošlo k protestům po nacionalizaci školství a reformě ústavy z dubna 1933, byť jí byly zasaženy také srbské školy.⁶¹⁶ V červnu následně Zog dle Vokáčovy depeše Đonovićovi sdělil, že odvrácení Albánie od Itálie je definitivní, načež požadoval pomoc ve formě půjčky 2-3 milionů zlatých franků.⁶¹⁷ Nakonec k uskutečnění půjčky nedošlo, avšak z pohledu Vokáče Jugoslávie pochopila nutnost hospodářské pomoci Albánii pro úspěšné potlačení italského vlivu, což demonstrovala návrhem na uzavření nové obchodní smlouvy.⁶¹⁸ Kvůli tomuto byla do Bělehradu vyslána albánská delegace v čele s Mehmetem Konicou (1878-1948), jakožto Zogovým pověřencem pro jednání. Ten měl od krále, dle informací československého zastoupení, dostat povolení jednat také o politických záležitostech vedle těch finančně-obchodních. Dle Vokáčova mínění chtěl Zog s Jugoslávií uzavřít především politický pakt, či se připojit k balkánské multilaterální dohodě. K tomuto však byl skeptický. Myslel si, že nebylo možné takto provokovat Itálii a také radil opatrnost vyslanci Jugoslávie při důvěře v politický obrat Zoga od Itálie.⁶¹⁹ Toto nabádání k opatrnosti ohledně změny orientace albánské zahraniční politiky

⁶¹⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 8. března 1929, č. 18.

⁶¹¹ Tamtéž, dokument k vývoji politické situace v Albánii v posledních šesti letech, nynější situace v Albánii 1930, č. 54.

⁶¹² Tamtéž, zpráva z 10. února 1931, č. 7.

⁶¹³ Tamtéž, zpráva z 27. června 1931, č. 32.

⁶¹⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 26. července 1931, č. 38. Zpráva z 9. října 1931, č. 45. Zpráva z 9. března 1932, č. 21. Zpráva z 15. července 1932, č. 41. Zpráva z 25. ledna 1933, č. 6.

⁶¹⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. února 1933, č. 9.

⁶¹⁶ Tamtéž, zpráva z 16. června 1933, č. 37.

⁶¹⁷ Tamtéž, telegram z 15. června 1933, č. 38.

⁶¹⁸ Tamtéž, telegram z 15. října 1933, č. 56.

⁶¹⁹ Tamtéž, zpráva z 15. ledna 1934, č. 2.

se poté ještě opakovalo v dalších zprávách z dubna a června 1934, byť československé zastoupení stále pozorovalo zlepšující se vztahy obou zemí a opadávání politického napětí.⁶²⁰

Ve spojitosti s nečekaným připlutím italské válečné eskadry do Drače v roce 1934 sice Vokáč informoval o výrazné aktivitě vyslance Đonoviće, který měl Bělehrad podrobně spravovat o všech okolnostech události,⁶²¹ avšak jeho nástupce Čermák nepozoroval výrazné zintenzivnění a vylepšení vztahů mezi Albánií a Jugoslávií. Ty zůstávaly z jeho pohledu stejné na základě sjednaných ujednání z Bělehradu.⁶²²

První náznak konce období zlepšujících se vztahů mezi Tiranou a Bělehradem obsahovala zpráva z listopadu roku 1934. Čermák ministerstvo informoval o incidentu v parlamentu, kde probíhalo schvalování smlouvy o pohraničním styku s Jugoslávií, při němž vystoupil s útočným projevem⁶²³ proti Jugoslávii poslanec Fejzi Alizoti. Čermák se pozastavoval nad tím, zda tak nejednal na pokyn Zoga, kdy by celá událost mohla předznamenávat opětovné obrácení albánské politiky k Itálii, což se následně potvrdilo.⁶²⁴ Ve zprávách z první poloviny roku 1935 Čermák popisoval situaci tak, že albánská strana měla být zklamána přístupem Jugoslávie k pomoci odtrhnout se z vlivu Itálie. Z jeho pohledu zřejmě Albánci čekali rychlé finanční zisky a mimořádné výhody, avšak Bělehrad nechtěl pouze slepě posílat finance do Albánie, ale naopak reálně pomáhat s rozvojem hospodářství v zemi. Čermák tak ve zprávě z března 1935 konstatoval selhání těchto jugoslávských snah, byť pro ně byly příhodné podmínky.⁶²⁵

O posledním pokusu Jugoslávie zlepšit poměr k Albánii bylo ministerstvo informováno v červenci 1935. Jugoslávský vyslanec Đonović Zogovi navrhnul během audience plán na zintenzivnění styků obou zemí. Podle toho, co se však Čermák dozvěděl od jugoslávského vyslance, chtěl Zog opět uzavření politického paktu kvůli vhodné době, kdy se Itálie potýkala s událostmi v Habeši. Đonović to však odmítl. O politickém paktu by se podle něho mohlo uvažovat až po nezdaru Itálie v Africe, přičemž Řím pořád představoval mocnost na mezinárodním poli. Z pohledu Čermáka si měl být Đonović vědom, že to byl pouze další Zogův pokus o obrat, který příliš počítal s oslabením Itálie kvůli Habeši.⁶²⁶ V říjnu 1935 tak Čermák ve zprávě konstatoval navrácení směru albánské politiky k Itálii. Dle jeho názoru bylo

⁶²⁰ Albánská delegace v Bělehradě uzavřela několik dohod obchodního rázu, přičemž výsledky byly pro Albánii výhodné z pohledu jejího vývozu. O praktickém dopadu těchto dojednání je ministerstvo informováno již ve zprávě z 20. dubna 1934, kdy do Albánie přijeli jugoslávští obchodníci uzavírat smlouvy o odběru kůží a oliv. Sjednáno také bylo otevření jihoslovanské obchodní banky v Tiraně a podle Vokáčových informací se pracovalo s návrhem svobodného námořního pásma pro Jugoslávii v Drači. Toto Vokáč bral jako možné příznaky nové orientace Albánie na Bělehrad. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. dubna 1934, č. 17.

⁶²¹ Tamtéž, zpráva z 30. června 1934, č. 27.

⁶²² Tamtéž, zpráva z 30. července 1934, č. 31.

⁶²³ Terčem kritiky se stalo označení Zoga v dopise se smlouvou od ministra zahraničí Jugoslávie albánskému vyslanci v Bělehradě jako krále albánského, a nikoliv jako krále Albánců. To poslanec Alizoti bral jako záměrné protiústavní označení hlavy státu. Tamtéž, zpráva z 23. listopadu 1934, č. 35.

⁶²⁴ Tamtéž.

⁶²⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 1. března 1935, č. 3.

⁶²⁶ Tamtéž, zpráva ze 13. července 1935, č. 8.

chybou předpokládat to, že odklon od Itálie nutně znamenal orientaci na Jugoslávii. Ta k tomu ještě nevyužila příležitost na vylepšení svého postavení při incidentu s italskou eskadrou v Drači.⁶²⁷

Mezi léty 1936 a 1939 se postavení Jugoslávie v Albánii a jejímu vlivu dávala v depeších pouze minimální pozornost. Následné úplné opadnutí pozice Bělehradu přišlo s podepsáním italsko-jugoslávské smlouvy v roce 1937. Ve zprávě z ledna roku 1938 tak Nechutný psal, že Itálie byla rozhodující silou v Albánii, kdežto aktivity Jugoslávie se zcela utlumily.⁶²⁸

4.2.2.2. Albánci pod vlivem Bělehradu

Ve spojitosti s postavením Bělehradu v Albánii se českoslovenští diplomaté ve svých zprávách zabývali také Albánci, kteří působili v zájmu Bělehradu. Československé zastoupení v Tiraně si všímalo aktivit těchto osob a také vývoj jejich postavení vůči Bělehradu od roku 1925 až do roku 1938.

První takto zmíněným Albáncem ve zprávě z dubna 1925 byl Ceno Kryeziu, v té době ministr vnitra. Kadlec se o něm vyjadřoval jako o člověku oddanému Království SHS, které skrze něj chtělo zamezit ratifikaci smlouvy s Itálií ohledně zřízení Národní albánské banky a poskytnutí půjčky od společnost S.V.E.A.⁶²⁹ Celkově Kadlec pohlížel na Cenu Kryezia v té době jako na pravou ruku Ahmeta Zoga a spojeku mezi zastoupením Království SHS a albánskou vládou.⁶³⁰

Zlom u jeho postavení pozoroval Kadlec již téhož roku v září, kdy Ceno Kryeziu podal demisi. Ve zprávě se na to nahlíželo buď jako na hru Ahmeta Zoga, který se domluvil s Cenem Kryeziem na jeho odstoupení, aby tak padla celá vláda i s Mufitem Libohovou, kterého se podle Kadlece chtěl Ahmet Zogu zbavit kvůli mocenskému ohrožení. Na druhé straně však byla zmíněna varianta, že se naopak jednalo o spor mezi Cenem Kryeziem a Ahmetem Zogem, který se obával převratu ze strany Kryezia za pomoci Bělehradu.⁶³¹ Toto se z pohledu Kadlece nakonec ukázalo jako z části správné, neboť ve svém referátu pro ministra Beneše v roce 1926 uváděl, že Království SHS udělalo chybu, když si vybralo jako svého člověka Cenu Kryezia. Ten byl v referátu zmíněn jako „bezvýznamný Cena,“⁶³² neboť byl pro své ambice odsunut z vlivného postu ministra vnitra.⁶³³ Nicméně i přes to je z dalších zpráv z roku 1927 patrné, že československé zastoupení nadále vnímalo Cenu Kryezia jako exponenta Království SHS až do jeho smrti v Praze 14. října 1927.⁶³⁴

Další osobou pracující z pohledu československého zastoupení pro zájmy Bělehradu byl Musa Juka. Prvně je zmíněn ve zprávě z října roku 1925, kdy nahrazuje Cenu Kryezia na ministerstvu vnitra.⁶³⁵

⁶²⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 31. října 1935, č. 11.

⁶²⁸ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1938.

⁶²⁹ Tamtéž, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁶³⁰ Tamtéž, zpráva z 2. května 1925, č. 4.

⁶³¹ Tamtéž, zpráva z 25. září 1925, č. 22.

⁶³² Tamtéž, politický referát konzula Kadlece v Praze 1926, č. 14.

⁶³³ Tamtéž.

⁶³⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 19. července 1927, č. 74. Telegram z 25. července 1927, č. 76. Nástupce Kadlece Vokáč ve své zprávě z ledna roku 1931 ve spojitosti s osobou Cenu Kryezia uvádí, že skrze něj chystalo Království SHS v Albánii převrat a atentát na Ahmeta Zogu ve spolupráci s jejich dragomanem Vukem Đuraškovićem. Tamtéž, zpráva z 1. ledna 1931, č. 1.

⁶³⁵ Tamtéž, zpráva ze 2. října 1925, č. 23.

S oslabováním pozice Bělehradu v Albánii však československé zastoupení ve zprávách popisovalo jeho odklon od jihoslovanského vlivu. V červnu roku 1928 tak bylo ministerstvo informováno, že Musovi Jukovi bylo opět dáno místo ve vládě, avšak podle informací Kadlece se tak stálo až po návštěvě u plukovníka Alberta Parianiho, při které ho Juka musel ujistit o své loajalitě vůči Itálii.⁶³⁶ Československé zastoupení se nakonec v roce 1932 od jugoslávského vyslance dozvědělo, že Musa Juka byl dříve jejich placeným agentem. V té době už bylo ale o něm ministerstvu referováno jako o italofilovi.⁶³⁷

Pravoslavný kněz Visarion Xhuvani byl dalším Albáncem,⁶³⁸ kterého československé zastoupení vnímalo jako exponent Bělehradu. Království SHS v něm mělo mít jakousi rezervní postavu pro svůj vliv v Albánii, byť s tím sám Visarion neměl být spokojen, neboť chtěl odejít do kláštera a věnovat se literární činnosti. Z pohledu Kadlece udělalo Království SHS chybu, že Visarionovi nedokázalo již v roce 1925 zajistit vlivné postavení v Albánii.⁶³⁹ To se změnilo v roce 1929, kdy se stal hlavou autokefální albánské církve, avšak podle zpráv na něho pravoslavní věřící pohlíželi jako na srbského agenta a nebyl oblíben.⁶⁴⁰ Stejně jako v případě Musy Juky pozorovali českoslovenští diplomaté odklon Visariona Xhuvaniho od Bělehradu. Ministerstvo informovali o jeho vystoupení v Norsku na mezinárodním fóru v srpnu roku 1938 s memorandem proti utiskování albánské menšiny v Jugoslávii. To podle Nechutného dokreslovalo výrazný pokles vlivu Jugoslávie v Albánii, kdy takto kdysi významná osoba Jugoslávie vystoupila proti ní.⁶⁴¹ Je však třeba mít na vědomí, že toto se již odehrálo poté, co Bělehrad dobrovolně přenechal Itálii prostor v Albánii na základě společné smlouvy z roku 1937.

Vedle jednotlivých osob si diplomaté také všímali celých skupin, které Bělehrad využíval pro své politické zájmy v Albánii, potažmo byly pod jejich vlivem. Jednalo se o albánskou emigraci naladěnou proti režimu Ahmeta Zoga v Království SHS a o některé severoalbánské kmeny. Emigraci se Kadlec věnoval především ve zprávách z roku 1925. V červenci ministerstvo informoval, že jí byl povolen pobyt v Království SHS. Za tím viděl snahu Bělehradu pojistit si přátelské vztahy s případným novým režimem v Albánii a nedůvěru vůči Ahmetu Zogovi.⁶⁴² Severoalbánské kmeny byly ve zprávách zmiňovány od roku 1926. Podle československého zastoupení nebylo kvůli vlivu Bělehradu na tyto kmeny možné si dlouhodobě držet znepřátelené Království SHS s ohledem na možnost vyvolání ozbrojeného povstání.⁶⁴³

⁶³⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 21. června 1928, č. 49.

⁶³⁷ Tamtéž, zpráva ze 7. října 1932, č. 58.

⁶³⁸ Mezi ně lze také zařadit Kolë Mjedu, místopředsedu parlamentu do roku 1927, na kterého Kadlec také pohlížel jako na exponenta Bělehradu. Ve zprávách mu ale nebylo věnováno tolik pozornosti. Tamtéž, zpráva z 24. března 1927, č. 26.

⁶³⁹ Tamtéž, zpráva z 8. dubna 1926, č. 11.

⁶⁴⁰ Tamtéž, zpráva z 8. března 1929, č. 18.

⁶⁴¹ Tamtéž, zpráva z 28. října 1938, č. 17.

⁶⁴² Tamtéž, zpráva z 2. července 1925, č. 13.

⁶⁴³ Tamtéž, zpráva z 11. prosince 1926, č. 43. Z těchto kmenů byli ve zprávách jmenovitě uvedeni především Mirdité, kteří i přes pokles postavení Bělehradu v Albánii měli být stále v roce 1927 pod vlivem Království SHS. Tamtéž, zpráva z 5. září 1927, č. 79. Případné využití kmenů k povstání proti režimu Ahmeta Zoga ze strany

Byť lze pozorovat oslabování vlivu Bělehradu již od zřízení československého úřadu v Tiraně, je v depeších patrné určité období, při kterém se zcela hroutil vliv Bělehradu na osobnosti pod jeho vlivem. Toto období lze ohraničit aférou kolem zatčení Vuka Đuraškoviće v květnu roku 1927. Za tou z pohledu Kadlece stála Itálie s cílem poničit prestiž Království SHS a vyvolat mezi lidmi nakloněnými Bělehradu strach, potažmo ukázat, že se Království SHS nedokázalo postarat o jejich bezpečnost.⁶⁴⁴ V říjnu téhož roku poté došlo k atentátu na Cena Kryezia⁶⁴⁵ a za konec tohoto období lze označit zprávu z 21. června 1928. V té Kadlec konstatoval, že Království SHS se již nezajímalo o osoby, které pracovaly pro jeho zájmy v Albánii a ani se nesnažilo získávat další, neboť to mělo být nákladné a bez výsledků. Chargé d'affaires uvedl, že bylo zřejmě těžké získávat na tyto aktivity finance z Bělehradu, kde nebyla vážnost situace dostatečně pochopena.⁶⁴⁶

4.2.2.3. Narušování hranic státu z Albánie

Informace o narušování hranic Království SHS, později Jugoslávie, ozbrojenými guerillovými skupinami, tzv. komity, se v diplomatických depeších z Tirany objevují mezi léty 1925 a 1934. Menší část v rámci této problematiky byla věnována činnosti albánských komitů, kdy byli ve zprávách jmenováni především Albánci z Kosova, kteří emigrovali do Albánie, odkud následně prováděli své výpady na území sousedního státu.⁶⁴⁷

Zamezování narušování hranic z albánské strany bylo dle zprávy ze srpna 1925 také předmětem jednání Cena Kryezia v Bělehradě, kam byl vyslán Ahmetem Zogem k projednání obchodní smlouvy mezi oběma státy.⁶⁴⁸ O dalším vývoji situace na hranicích bylo ministerstvo informováno až v roce 1931. Vokáč v říjnu psal, že na hranicích s Jugoslávií ustaly aktivity ozbrojených albánských skupin, což mělo spojitost s přechodným zlepšením vztahů mezi Tiranou a Bělehradem.⁶⁴⁹ Avšak již v dalším roce je ministerstvo v prosinci informováno o velké četnosti narušování hranic Jugoslávie albánskými komity.⁶⁵⁰ S dalším zlepšením vztahů se však opět vyslanectví ve zprávě z ledna roku 1934 zmiňovalo o naprostém klidu na hranicích.⁶⁵¹ Spojení oficiální politiky Tirany s akcemi komitů v depeších ukazuje, že diplomaté byli přesvědčeni o využívání nepravidelných ozbrojených skupin Zogem k vlastním záměrům a politickým cílům.⁶⁵²

Jugoslávie je zmiňováno ještě ve zprávách z let 1933 a 1934. Vyslanec Đonović Vokáče v roce 1933 informoval, že do 24 hodin mohl vyvolat povstání. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 12. května 1933, č. 31.

⁶⁴⁴ Tamtéž, zpráva z 28. května 1927, č. 35.

⁶⁴⁵ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 278.

⁶⁴⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 21. června 1928, č. 49.

⁶⁴⁷ Tamtéž, zpráva ze 2. května 1925, č. 4.

⁶⁴⁸ Tamtéž, zpráva ze 14. srpna 1925, č. 19.

⁶⁴⁹ Tamtéž, zpráva z 9. října 1931, č. 45.

⁶⁵⁰ Za tři měsíce roku 1932 bylo 30 takovýchto incidentů na hranicích z území Albánie z celkového počtu 49 narušení hranic Jugoslávie. Tamtéž, zpráva z 5. prosince 1932, č. 67.

⁶⁵¹ Tamtéž, zpráva z 15. ledna 1934, č. 2.

⁶⁵² Zajímavou je zpráva ze 7. dubna 1933. Ta se sice nezabývala aktivitou albánských komitů, avšak informuje ministerstvo o zapojení přímo albánských orgánů do narušování hranic za účelem zpravodajské činnosti na území Jugoslávie. Vokáčovi bylo od vyslance Đonoviće poskytnuto několik dešifrovaných telegramů mezi tajnou

Největší část u této problematiky však zaujímal aktivitu makedonských revolucionářů z organizace VMRO.⁶⁵³ V tomto případě se také často zmiňovala role bulharského zastoupení v Albánii a jeho napojení na makedonské ozbrojené skupiny. V depeši z května 1925 byl jmenovitě zmíněn legační tajemník Popovski, který s nimi měl být v těsném kontaktu a snad i koordinovat výboje na jižní hranici Království SHS. Podle informací Kadlece proto jihoslovanská tajná služba bedlivě pozorovala jak Popovského, tak celé bulharské zastoupení.⁶⁵⁴

Ve třech zprávách z let 1925, 1927 a 1928 bylo ministerstvo informováno o stížnostech legace Království SHS na aktivitu Makedonců na území Albánie.⁶⁵⁵ Dle Kadlece mělo dojít během bojů uvnitř VMRO mezi autonomisty a federalisty v letech 1924 a 1925⁶⁵⁶ k utlumení jejich činnosti v Albánii, nicméně vždy alespoň jeden ze členů ústředního výboru organizace byl v Albánii přítomný. V téže zprávě se také Kadlec zmiňoval o vytvoření speciálního výboru pro koordinaci všech akcí z území Albánie na sjezdu autonomistů VMRO v listopadu 1926.⁶⁵⁷ Od roku 1927 československé zastoupení začalo pozorovat italské zapojení do aktivit makedonských revolucionářů. Italové se dle zprávy z listopadu dohodli s autonomisty na jejich podpoře jak finanční, tak také co se týče výzbroje a falešných pasů.⁶⁵⁸ Spoluprací s VMRO tak Italové, stejně jako v případě spolupráce s ustašovci, sledovali protijugoslávskou politiku.

V říjnu 1931 Vokáč ministerstvu referoval, že aktivita VMRO v Albánii opadla, k čemuž se od Musy Juky dozvěděl, že „dvě grupy jejich, došlé ze Sofie, dobře hlídali, takže daly přednost odchodu ze země.“⁶⁵⁹ Nicméně v depeši z ledna 1934, která obsahuje poslední zmínku o makedonských komitech, se psalo o dosavadní toleranci úřadů k některým jejich skupinám v Albánii.⁶⁶⁰

službou albánského ministerstva vnitra a velitelem pohraničních jednotek Ali Rizou. Z telegramů bylo patrné, že on sám tajně překročil hranice s Jugoslávií do oblasti Dibry (Část území nacházející se dnes v západní Makedonii u hranic s Albánií se stejnojmenným centrem a s převahou albánského obyvatelstva. LAFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 470-471), kde však byl odhalen, a že albánští agenti pozorovali fortifikaci a další vojenská opatření na jugoslávské straně. Vokáč taktéž ve zprávě upozorňoval na to, že některé telegramy byly podepsané přímo Musou Jukou. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 7. dubna 1933, č. 23.

⁶⁵³ Vnitřní makedonská revoluční organizace. Založena v Soluni roku 1893 za účelem získání autonomie Makedonie v rámci Osmanské říše, později s protijugoslávskou profilací. Více o VMRO viz ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí* (c. d.), s. 312-313.

⁶⁵⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 27. května 1925, č. 9.

⁶⁵⁵ Tamtéž, zpráva z 1. prosince 1925, č. 26. Zpráva z 1. října 1927, č. 84. Telegram z 26. února 1928, č. 16. Jejich základnou byla podle depeše z listopadu 1927 jihoalbánská Korča. Tamtéž, zpráva ze 12. listopadu 1927, č. 98.

⁶⁵⁶ Organizace VMRO byla uvnitř rozštěpena na rozdílné proudy. Levicové křídlo organizace spolupracovalo s Kominternou a jejich cílem bylo utvoření velké federace států na Balkáně, ve které by zaujala místo také Makedonie. Spíše pravé křídlo prosazovalo silnou orientaci VMRO na Bulharsko. ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí* (c. d.), s. 393.

⁶⁵⁷ Hlavním štábem výboru se stala vesnice Vrbnik v Albánii, která byla blízko trojmezí Jugoslávie, Řecka a Albánie. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 12. listopadu 1927, č. 98.

⁶⁵⁸ Tamtéž, zpráva z 19. listopadu 1927, č. 99.

⁶⁵⁹ Tamtéž, zpráva z 9. října 1931, č. 45.

⁶⁶⁰ Tamtéž, zpráva z 15. ledna 1934, č. 2.

4.2.3. Postavení a aktivity Československa

V případě Československa si nejvíce diplomaté v Tiraně ve svých zprávách všímali věci souvisejících s celkovým postavením a jménem Československa a také hospodářskými a obchodními možnostmi v Albánii. Mimo to však také v depeších zmiňovali další okolnosti související s Prahou, které však nebyly tak četné. Mezi ty lze zařadit informace o cestách významných Albánců do Československa. Jednalo se především o Eqrema Libohovu, který dle depeší měl zemi navštívit čtyřikrát,⁶⁶¹ především kvůli pobytu v lázních.⁶⁶² Za stejným účelem navštívily Československo také albánské princezny Adile a Senije v roce 1937⁶⁶³ a sám Zog se Vokáčovi při audienci zmínil, že navštívil Karlovy Vary dvakrát, v roce 1917 a 1924.⁶⁶⁴

Dále byly v depeších korigovány informace o Albánii v československém tisku, které z pohledu československého zastoupení nebyly vždy přesné a pravdivé.⁶⁶⁵ Zcela okrajově se pak logicky objevovaly informace o Čechoslovácích v Albánii a jejich cestách do této země, neboť jich nebylo mnoho. Za zmínku stojí zpráva z 22. listopadu 1934, která je celá věnována případu, kdy Čechoslovák Václav Pánek napomohl jugoslávské legaci k dopadení člena organizace Ustaša,⁶⁶⁶ který byl na její popud u ministerstva zahraničí následně v Tiraně zadržen.⁶⁶⁷

4.2.3.1. Pozice Československa a vztahy s Albánií

Ve zprávách z Tirany ohledně postavení Československa v Albánii od založení úřadu do června roku 1927 dominovala otázka samotné formy zastoupení. Kadlec ministerstvo informoval, že Československo mělo jako jediná země v Albánii pouze konzulát, kdežto další měly vyslanectví v čele buďto s chargé d'affaires či vyslancem, přičemž forma zastoupení se neměla brát v Albánii recipročně, avšak demonstrovala podle Kadlece zájem jednotlivých zemí o Albánii. V depeši ze srpna 1925 tak psal o tom, že se od jihoslovanského vyslance dozvěděl o nespokojenosti Ahmeta Zoga s formou zastoupení Československa v Tiraně.⁶⁶⁸ V dalších zprávách referoval o těžkosti svého postavení coby konzula,

⁶⁶¹ V letech 1932, 1933, 1937 a 1938.

⁶⁶² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 14. července 1932, č. 40, telegram z 20. července 1933, č. 42, zpráva ze 26. února 1937, č. 6, zpráva ze 27. července 1938, č. 10.

⁶⁶³ Jednalo se o pobyt ve Františkových Lázních v Hotelu Königsvilla. AMZV, fond Telegramy došlé, Tirana, telegram z 21. července 1937, č. 346/37.

⁶⁶⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1932, č. 30.

⁶⁶⁵ Tamtéž, zpráva z 27. března 1937, zpráva z 8. dubna 1926, č. 11, telegram ze 12. ledna 1930, č. 2.

⁶⁶⁶ Chorvatská teroristická, ultranacionalistická, krajně pravicová a protisrbská organizace založená roku 1930. Jejím vůdcem byl Ante Pavelić. ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí* (c. d.), s. 419.

⁶⁶⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 22. listopadu 1934, č. 36. O případu informoval vyslanec Čermáka jihoslovanský chargé d'affaires Ristić při návštěvě čs. vyslanectví večer 17. listopadu. Václav Pánek téhož dne informoval jugoslávské vyslanectví o svém setkáním s Chorvatem Lenercem, který se mu svěřil, že přijel do Tirany obstarat výjezdni dokumenty pro cestu do Turína, kam je povolal Pavelić. Pánek si s ním poté domluvil další schůzku. Před ní bylo na vyslanectví domluveno, že Pánek Lenerce pro obstarání dokumentů odkáže na další osobu z Jugoslávie, kterou však v utajení bude vojenský atašé Vrbić. Při schůzce následně Vrbiće „náhodně“ potkali a ten od Lenerce získal legitimace jeho a dalších dvou jeho druhů, kteří s ním měli do Itálie z Albánie odjet. Jugoslávský chargé d'affaires poté požadoval po albánském ministerstvu zahraničí zatčení Lenerce, k čemuž později v tentýž den došlo. Tamtéž.

⁶⁶⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 23. srpna 1925, č. 16.

jelikož neměl možnost jednat přímo s prezidentem, který z jeho pohledu o všem v Albánii rozhodoval. Taktéž ministr zahraničí Mufit Libohova s ním nechtěl jednat a odkazoval ho na úředníky ministerstva, ke kterým však Kadlec dodával, že v Albánii vlastně neměli žádnou reálnou moc.⁶⁶⁹

Povýšení formy zastoupení v Tiraně bral Kadlec jako důležité také z pohledu podpory zájmů Království SHS a proti rozpínavosti Italů v Albánii. Těm měla existence pouhého konzulátu ulehčovat jejich kroky proti československým hospodářským a obchodním aktivitám při absenci přímého kontaktu konzula s Ahmetem Zogem a dalšími politiky.⁶⁷⁰ Při tzv. Đuraškovićově aféře se Kadlecovo naléhání na ministerstvo k povýšení zastoupení zintenzivnilo. Ke konci května a v červnu roku 1927 odeslal do Prahy tři telegramy s informacemi o špatném a bezmocném postavení československého zastoupení při tehdejší situaci.⁶⁷¹ Téhož měsíce nakonec došlo k povýšení konzulátu v Tiraně na diplomatickou agencii a generální konzulát v čele s chargé d'affaires, o čemž byl úřad v Tiraně informován 22. června 1927.⁶⁷² Definitivní povýšení úřadu v roce 1929 na vyslanectví bylo taktéž ze strany ministerstva činěno pro lepší možnost diplomatů v Tiraně hájit zájmy republiky. V potaz byl brán opět fakt, že ostatní země měly v zemi normální vyslanectví, ke kterému se přidala nová situace s vyhlášením monarchie. Tím se mezi králem Zogem a diplomaty učinil větší formální odstup oproti období republiky, kdy byl prezident zároveň předsedou vlády. Se zavedením monarchie se tak více hledělo na hierarchické postavení zastupitelských úřadů, v čemž byla neobvyklá forma československého zastoupení nevýhodou.⁶⁷³

V období fungování konzulátu Kadlec ministerstvo také informoval, že Albánci často zaměňovali „Čechoslavii“ za Jugoslávii, avšak tamní inteligence rozdíl znala.⁶⁷⁴ Celkově bylo Československo bráno jako spojenec Srbů.⁶⁷⁵ Pro československé zastoupení se stali nápomocni v prosazování zájmů Prahy někteří Albánci, kteří byli zároveň taktéž považováni za exponenty Bělehradu. Mezi ně se řadil místopředseda parlamentu Kolë Mjeda, kterého Kadlec navrhoval ministerstvu společně s pravoslavným biskupem Visarionem Xhuvanim na odměnu za jejich postoj

⁶⁶⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 27. května 1926, č. 16.

⁶⁷⁰ Tamtéž, politický referát konzula Kadlece v Praze 1926, č. 14.

⁶⁷¹ Tamtéž, telegram z 28. května 1927, č. 35, telegram ze 6. června 1927, č. 43, telegram ze 13. června 1927, č. 50. Během tzv. Đuraškovićovy aféry byly z konzulátu posílány četné šifrované telegramy o vývoji situace. Byť je Kadlec posílal přímo na ministerstvo do Prahy, byly poté určeny ještě pro vyslanectví v Bělehradě pro zajištění informovanosti jak vyslance Šeby, tak také samotné jihoslovanské vlády. U těchto telegramů se však často objevovaly zkomolené úseky. Ministerstvo úřad v Tiraně upozornilo, že při takovémto množství chyb je možné podezření, že dochází ke komolení telegramů úmyslně. Tamtéž, telegram 1927 č. 56. Zájem na zdržování informací z úřadu měli zřejmě Italové a samotní Albánci. Vliv Itálie na albánské úřady byl již v roce 1927 značný. Řím později komolení telegramů využil např. těsně před vyložením v Drači roku 1939 pro zdržení mezinárodní reakce. To však bylo o 12 let později: „Z telegrafního úřadu nám oznamují, že z Tirany odcházejí dlouhé šifrované depeše, určené pro Foreign Office. Nemůžeme je zadržet, avšak dal jsem rozkaz, aby byly zpomaleny a aby v transmisi čísel byly činěny četné chyby.“ CIANO, Galeazzo. *Deník: 1939-1943* (c. d.), s. 71.

⁶⁷² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, dopis z MZV ze 22. června 1927, č. 59.

⁶⁷³ Dále byl v čele vyslanectví chargé d'affaires, takže změna úřadu na vyslanectví byla čistě formální. Ministerstvo si však uvědomovalo, že nižší forma zastoupení v Albánii budila nespokojenost v Tiraně a pocit přehlížení ze strany Prahy. AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954), diplomatický sbor, Tirana 1924-1939, k. 101.

⁶⁷⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 6. ledna 1926, č. 30.

⁶⁷⁵ Tamtéž.

k Československu v podobě řádu Bílého lva.⁶⁷⁶ Dalším takovýmto Albáncem byl Musa Juka, díky kterému se Kadlecovi podařilo prosadit československého chirurga jako vedoucího nemocnice ve Skadaru.⁶⁷⁷ To bylo v té době z jeho pohledu důležité pro další získávání míst pro Čechoslováky v Albánii a pro celkové zvýšení československého vlivu.⁶⁷⁸

Po povýšení zastoupení z konzulátu na úřad s diplomatickým charakterem do začátku roku 1936 bylo postavení a jméno Československa v Albánii dle depeší poškozováno událostmi spíše menšího charakteru. Ve zprávě z 1. ledna 1929 bylo ministerstvo informováno, že ministr zahraničí Iljaz Vrioni obdržel dopis od Slováka Mihaluse proklamující odtržení Slovenska. Dříve, než se Vrioni sešel s Kadlecem, informoval o dopisu Ahmeta Zoga a další politiky, za což se následně při schůzce s československým diplomatem omlouval a sliboval, že Zogovi pošle zprávu ohledně objasnění této mystifikace.⁶⁷⁹ V červenci 1930 se Kadlec od francouzského vyslance dozvěděl o jeho rozhovoru s ministrem hospodářství Mehdi Frashërim, který vyjádřil antipatie vůči Československu, Polsku a Jugoslávii, přičemž si měl přát restauraci Habsburků.⁶⁸⁰ Určité poškození jména Československa pak nastalo také ve spojitosti s úmrtím královny-matky v roce 1935, jelikož jako jediná země se zastupitelským úřadem v Albánii nezaslala kondolenci z formálních příčin zaviněných albánským protokolem.⁶⁸¹ Z pohledu Čermáka se to však u Albánců nesetkalo s pochopením.⁶⁸²

Nehledě na výše zmíněné události byl celkový poměr obou států v letech 1928-1936 pravidelně ve zprávách hodnocen jako přátelský. V roce 1931 se Vokáč mimo to vyjadřoval k dobrému jménu Československa u veřejnosti. Podle něho to mohlo být spojené s dovážením kvalitních výrobků. Velkým faktorem však byla zřejmě reminiscence na okupaci Rakouskem-Uherskem během I. světové války, ze které bylo na Čechy vzpomínáno v dobrém.⁶⁸³ Ve zprávě z téhož roku, a pak také z následujícího, Vokáč konstatoval, že se zastoupení v Tiraně omezilo na pozorovatelskou činnost, skrze kterou však chtělo být ku prospěchu zájmům malodohodových spojenců, především pak Jugoslávii.⁶⁸⁴ Z jeho pohledu si také albánská strana byla vědoma toho, že Československo nemělo v Albánii přímých politických zájmů⁶⁸⁵ a během všech audiencí diplomatů u Zoga bylo o Československu a jeho představitelích hovořeno se sympatiemi a zájmem o vnitřní situaci země.⁶⁸⁶

⁶⁷⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 4. listopadu 1926, č. 28.

⁶⁷⁷ Tamtéž.

⁶⁷⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 6. ledna 1926, č. 30.

⁶⁷⁹ Tamtéž, zpráva z 1. ledna 1929, č. 1.

⁶⁸⁰ Tamtéž, zpráva z 24. července 1930, č. 31.

⁶⁸¹ Ony formální příčiny zaviněné albánským protokolem nejsou ve zprávě blíže popsány.

⁶⁸² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. ledna 1935, č. 38.

⁶⁸³ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁶⁸⁴ Tamtéž, zpráva ze 16. července 1931, č. 36.

⁶⁸⁵ Tamtéž, zpráva ze 6. ledna 1931, č. 3.

⁶⁸⁶ Ve zprávě z června roku 1934 tak například Vokáč ministerstvo informuje, že během jeho návštěvy u krále se měl Zogu vyjadřovat s respektem k práci pro světový mír Edvarda Beneše a Tomáše G. Masaryka. Taktéž se Zogu zajímal o menšinovou otázku v Československu, kterou z jeho pohledu vyřešilo společně se Švýcarskem dobře, neboť i menšiny hlasovaly pro Masaryka při volbě prezidenta. K tomu ještě Vokáč dodal, „že je (Zogu) přesvědčen, že by jej volili i Albánci, kdyby byli minoritou u nás.“ Tamtéž, zpráva z 22. června 1934, č. 24.

Ke zhoršení postavení Československa došlo v lednu roku 1936 ve spojitosti se svatbou Zogovy sestry princezny Senije s Mehmetem Abidem, synem bývalého osmanského sultána Abdülhamida II. (1876-1909). Turecko, které kvůli tomu z Tirany stáhlo svého vyslance, požádalo státy Balkánského svazu, aby na ceremonii nevyslaly své diplomaty, k čemuž se přidal v solidaritě také Čermák. Tudíž se vedle Balkánského svazu rozhodli k bojkotu svatby také všichni zástupci malodohodových států, byť v této otázce nemělo Československo nějakých zájmů.⁶⁸⁷ To také jasně říkala depeše z československého ministerstva do Tirany, ve které úřad informovalo, že se Československo zachová tak, jak by Turci reagovali v podobné věci v případě Habsburků.⁶⁸⁸ Čermák se stejně jako zástupce Jugoslávie omluvil z důvodu nemoci, k čemuž poznamenal, že účast na události po boku Itálie, Německa či Bulharska by nevyslalo dobrý signál k nejužším spojencům, avšak taktéž se obával roztrpčenosti Zoga kvůli tomuto kroku.⁶⁸⁹ Tento předpoklad se nakonec ukázal správným, neboť ve zprávě z března téhož roku ministerstvo zpravoval o informaci jugoslávského diplomata, že Zog byl s postupem Balkánského svazu nespokojený a zvláště pak s Československem, které v celé záležitosti nebylo nějak interesováno. Měl tedy dát příkaz ministru zahraničí Fuatu Asllanimu, aby on, a ani jeho úředníci, dané diplomaty nepřijímal a tím docílil jejich odvolání z Albánie. Byť podle Čermáka tato informace nemohla být pravdivá, protože již před jejím dostáním byl u ministra Asllaniho, který mu nesdělil žádné výtky k jeho práci v Tiraně,⁶⁹⁰ došlo zřejmě podle dalších depeší k rozladění mezi Čermákem a Zogem, popřípadě albánskou vládou. Ta podle zprávy z června 1936 odmítala pozvání na československou ambasádu⁶⁹¹ a před uzavřením vyslanectví roku 1939 obdržel Nechutný neoficiální zprávu, že by zřejmě pro další zastupování Československa v Albánii nedostal Čermák agrément,⁶⁹² který byl v té době vyslancem v Římě.⁶⁹³ Tím se postavení Československa po zbytek Čermákova působení v Tiraně zúžilo na problém albánské strany s osobou chargé d'affaires. V roce 1937 Čermáka nahradil Nechutný, čímž se problematické zastoupení vyřešilo. V depeši ze srpna toho roku referoval ministerstvu nový chargé d'affaires o jeho audienci u Zoga, který se měl vyslovit pro další prohlubování vztahů obou zemí na všech úrovních, přičemž k Československu měl chovat velké sympatie.⁶⁹⁴

Od roku 1937 si Nechutný v souvislosti s postavením Československa začal všimnout problému s albánským tiskem a jeho články o mezinárodním dění vyznívajících pro Prahu nepříznivě. Ve věstníku tiskové sekce albánského ministerstva zahraničí se totiž objevovaly zprávy o Československu většinou

⁶⁸⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 13. ledna 1936, č. 1.

⁶⁸⁸ AMZV, fond Telegramy odeslané, telegram z 16. ledna 1936, č. 12-15/36.

⁶⁸⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 13. ledna 1936, č. 1.

⁶⁹⁰ Tamtéž, zpráva ze 3. března 1936, č. 3.

⁶⁹¹ Tamtéž, zpráva z 19. června 1936, č. 6.

⁶⁹² Agrément je souhlas státu s přijetím velvyslance jiného státu jako jeho zástupce. Neposkytnutí agrémentu může značit problém státu s osobou velvyslance, či indikuje zhoršené vztahy obou států. *Procedura jmenování velvyslance* [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [cit. 10.4.2017]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/procedura_jmenovani_velvyslance.html

⁶⁹³ AMZV, fond Telegramy došlé, telegram ze 17. února 1939, č. 156/39.

⁶⁹⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 13. srpna 1937, č. 13.

převzaté z italských zdrojů, či od německé úřední zpravodajské kanceláře, které podle Nechutného byly součástí „velké německé protičeskoslovenské propagandy.“⁶⁹⁵

Tento problém Nechutný navrhoval ministerstvu vyřešit pomocí přednosty tiskové sekce na albánském ministerstvu zahraničí dr. Sherky, který po své návštěvě Prahy měl dospět na základě dojmů a politických poznatků k závěru, že zpravodajství o politických událostech z Československa by měly být albánskému čtenáři nastíněny také z československé strany, aby se tak zamezilo tendenčnímu zpravodajství. Navrhl tudíž spolupráci tiskového odboru s Československou tiskovou kanceláří, kdy by byly její zprávy zveřejňovány v albánském tisku, pokud by je dodávala bezplatně a bez výloh.⁶⁹⁶ Ve zprávě z 18. října 1938 však Nechutný psal, že doposud nedostal na návrh o spolupráci albánského zpravodajského odboru a ČTK z ministerstva odpověď. Tudíž se úřad v Tiraně aspoň snažil u dotyčného odboru zasahovat proti zveřejňování článků útočících na Československo.⁶⁹⁷

Vedle problému s albánským tiskem se Nechutný také ve zprávách během roku 1938 věnoval pohledu Albánců na situaci Československa s ohledem na vztah se svým německým sousedem. V depeši z července se zmiňuje o rozhovoru s novým albánským vyslancem v Římě Dhimitěrem Beratim a ministrem zahraničí Eqremem Libohovou, kteří obdivovali snahu Československa udržet mír a spravedlivé zacházení s menšinami.⁶⁹⁸ V říjnu poté ministerstvo informoval, že albánská veřejnost měla sympatizovat s postojem Československa k řešení situace s otázkou menšin, přičemž Mnichovská dohoda byla pro všechny kruhy v Albánii překvapující. Ministr Libohova Nechutnému sdělil, že ji považuje za nespravedlivou a obával se o další osud Československa. Jediné pozitivum viděl v udržení evropského míru. Dle Nechutného bylo v diplomatickém sboru v Tiraně a u veřejnosti obdivováno důstojné chování Československa a jeho postup. Na druhou stranu kroky Velké Británie neměly být mezi dalšími diplomaty pochopeny a chování Francie bylo odsuzováno.⁶⁹⁹

V poslední zprávě z Tirany z 26. února 1939 se Nechutný věnoval své závěrečné audienci u Zoga z 25. února, při níž král litoval nutnosti uzavření československého vyslanectví z finančních důvodů. Zdůraznil však několikrát své sympatie k československému lidu a státu, přičemž Nechutného požádal, aby tlumočil prezidentovi Emilu Háchovi jeho velikou úctu a přátelství.⁷⁰⁰

4.2.3.2. Hospodářské aktivity Československa

Hospodářské a obchodní sféře se dle depeší z Tirany věnoval československý úřad velmi aktivně, což jednak bylo spojené s profitem samotného státu, ale v několika zprávách se také zmiňoval fakt, že práce Československa na tomto poli mohla pomoci lepšímu postavení Království SHS, později Jugoslávii, s alespoň částečnou redukcí italského pronikání do Albánie.⁷⁰¹

⁶⁹⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 17. února 1937, č. 4.

⁶⁹⁶ Tamtéž, zpráva z 21. července 1938, č. 9.

⁶⁹⁷ Tamtéž, zpráva z 18. října 1938.

⁶⁹⁸ Tamtéž, zpráva ze 17. července 1938, č. 9.

⁶⁹⁹ Tamtéž, zpráva z 18. října 1938.

⁷⁰⁰ Tamtéž, zpráva z 26. února 1939, č. 2.

⁷⁰¹ Tamtéž, telegram ze 7. července 1927, č. 69.

S Itálií byla také spojená první zmínka o československých hospodářských a obchodních zájmech. V dubnu roku 1925 Kadlec vnímal možnost ratifikace albánsko-italské smlouvy o zřízení Národní banky a poskytnutí půjčky jako nebezpečí především kvůli případným výhodám pro italský obchod a realizování většího hospodářského průniku by v tom případě bylo obtížným. Informoval tudíž ministerstvo, že bylo i v zájmu Československa úspěšné zamezení ratifikace ze strany Království SHS. Doplnil k tomu, že kdyby se podařilo zamezit realizaci albánsko-italské smlouvy, tak by se zřejmě Albánie obrátila se žádostí o finanční pomoc na Království SHS, přičemž Československo by se mohlo finančně zapojit. Tím by získalo určité výhody,⁷⁰² k čemuž konzul zmiňoval úvahu, že „by se do jisté míry (Albánie) mohla státí společnou naší kolonií.“⁷⁰³ V další zprávě z téhož měsíce uváděl možnost pro hospodářské pronikání přes koupi koncesí, či určitých osob pro československé zájmy.⁷⁰⁴ Je třeba brát v potaz, že tyto návrhy konzul psal krátce po svém příjezdu do Tirany a v době, kdy nárůst vlivu Itálie a odklon Ahmeta Zoga od Bělehradu nebyl tolik patrný. Zároveň to nebylo ani půl roku poté, co se Zogu vrátil z exilu v Bělehradu za pomoci Království SHS.

Při skutečnosti, že v Albánii byla velmi rozšířená korupce, se měli českoslovenští obchodníci potýkat s těžkostmi při pronikání na albánský trh, byť bylo Československo pro své hospodářské schopnosti v Albánii uznáváno. Kadlec z toho vinil rozdílnou mentalitu, kdy Albánci očekávali odměnu za každé kladné rozhodnutí.⁷⁰⁵ Ve spojitosti s tímto lze zmínit zprávu ze 4. listopadu 1926, ve které konzul navrhoval odměnění vybraných politiků řádem Bílého lva za účelem podpoření československých hospodářských a obchodních zájmů. Ve zprávě jednak zmiňoval ministra veřejných prací a vnitra Musu Juku, kterého se mu mělo podařit získat pro československé zájmy, a který již dopomohl k výše zmíněnému prosazení československého chirurga do čela nemocnice ve Skadaru či poskytnutí dvou inženýrských míst pro Československo ve veřejných službách. Kvůli schvalování dalších větších projektů dále navrhoval pro dekorování ministra zahraničí Hysena Vrioniho, předsedu parlamentu Kostaqe Kotu a senátu Pandeli Evangjeliho.⁷⁰⁶

V roce 1926 se úřad snažil prosadit elektrifikaci Drače, Tirany a Skadaru Českomoravskou Kolben-Daněk.⁷⁰⁷ Elektrickou centrálu se nakonec podařilo zrealizovat za pomoci Musy Juky v Drači, kde byl následně technickým ředitelem Ital s albánským personálem.⁷⁰⁸ O chvály ze strany britského vyslance sira Roberta Hodgsona na její dobré provedení se zmiňuje Vokáč ve zprávě z roku 1932. Podle britského vyslance bylo důkazem vyspělosti a preciznosti československé výroby také to, „že stroje stále dobře pracují, ačkoliv jsou zanedbávány, nečištěny, velmi často bez jakéhokoliv dozoru obsluhujícího

⁷⁰² Ve zprávě je zmiňováno ulevění nezaměstnanosti, umístění přebytku inteligence odhodlané ke stěhování a v případě kontroly vybraných příjmů Albánie by se zajistilo splácení půjčky a její amortizace. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1925, č. 2.

⁷⁰³ Tamtéž.

⁷⁰⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 25. dubna 1925, č. 3.

⁷⁰⁵ Tamtéž, zpráva z 8. dubna 1926, č. 11.

⁷⁰⁶ Tamtéž, zpráva ze 4. listopadu 1926, č. 28.

⁷⁰⁷ Tamtéž, zpráva z 25. září 1926, č. 26.

⁷⁰⁸ Elektrárenskou koncesi držela v Drači sama obec.

personálu.⁷⁰⁹ V dalších městech byla situace zkomplikována nárůstem italského vlivu po přijetí tzv. prvního Tiranského paktu v listopadu 1926. Připravené smlouvy pro Tiranu, Kavaju, Sarandu a Skadar tak byly albánskou stranou odvolány⁷¹⁰ a většinu elektrárenských koncesí pro albánská města získala italská společnost S.E.S.A. (La Società elettrica albanese anonima).⁷¹¹

Velkou aktivitu československého zastoupení na hospodářském a obchodním poli dokazovala zpráva z 27. května 1926. Kadlec v ní informoval ministerstvo, že úřad byl nucen zastávat taktéž práci tamní obchodní komory s cílem úspěšného pronikání na tomto poli,⁷¹² čímž si v Tiraně vysloužilo mezi albánskými i zahraničními úřady pověst nejagilnějšího cizího zastoupení. Kvůli tomu však také vzrostlo nepřátelství exponentů italského vlivu. Kadlec poukazoval na to, že nízká forma zastoupení Československa ve formě konzulátu stěžovala práci taktéž v této oblasti. V téže zprávě zmínil, že Albánii vnímal jako zemi velkých možností díky jejímu nerostnému bohatství a dobré poloze. Tudíž ministerstvu navrhnul kroky pro větší hospodářskou a obchodní aktivitu: zřízení skladiště v Drači a textilní továrny na albánskou vlnu a účast na dřevařské koncesi.⁷¹³

S přijetím tzv. prvního Tiranského paktu však bylo ministerstvu referováno, že další posílení italského vlivu v Albánii by bylo pro obchodní a hospodářskou aktivitu Československa nepřekonatelnou překážkou.⁷¹⁴ Během roku 1927 a 1928 tak zprávy obsahovaly informace o nedobrych vyhlídkách kvůli aktivitě Italů a jejich vlivu v Albánii, přičemž ve zprávě z listopadu 1928 Kadlec konstatoval, že vkládání peněz do Albánie nebylo dobré pro nejistotu výdělků na základě italské dominance, byť by samotný Ahmet Zogu viděl v Albánii rád československý kapitál.⁷¹⁵ Na začátku roku 1930 nakonec Kadlec doporučoval ministerstvu, aby se Československo hospodářsky v Albánii neangažovalo, ale naopak se zaměřilo na rozvíjení pouze obchodního styku, u kterého informoval o úspěchu s otevřením skladu pro československé zboží v Drači v únoru 1929 navzdory italskému vlivu v zemi.⁷¹⁶ K otevření došlo po tříletém jednání mezi albánským velkoobchodníkem Skanjetim a československou Společností pro hospodářský a kulturní styk s Černomořím a Orientem. Společně se skladem byla otevřena i vzorkovna zboží. Kadlec díky tomu očekával upevnění a zvýšení exportu do Albánie, který ročně dosahoval 15 milionů korun a byl dle něho druhým nejvyšším po Itálii.⁷¹⁷

⁷⁰⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 14. ledna 1932, č. 5.

⁷¹⁰ Tamtéž, zpráva z 24. ledna 1929, č. 13.

⁷¹¹ Tamtéž, zpráva ze 14. ledna 1932, č. 5. Společnost byla založená 29. března 1929 se sídlem v Tiraně s cílem produkce a distribuce elektřiny. TRANI, Silvia (ed.). *L'Unione fra l'Albania e l'Italia* (c. d.), s. 179.

⁷¹² Uskutečnění továrny nábytku v Tiraně, získání dodávky uniformního sukna pro prezidentovu gardu, jednání o cukrovaru, textilní továrně, cihlárně, pivovaru, či přijetí albánských učňů do Československa. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 27. května 1926, č. 16.

⁷¹³ Tamtéž, zpráva z 27. května 1926, č. 16.

⁷¹⁴ Tamtéž, zpráva z 11. prosince 1926, č. 43.

⁷¹⁵ Tamtéž, zpráva ze 16. listopadu 1928, č. 84.

⁷¹⁶ Tamtéž, zpráva ze 3. ledna 1930, č. 1.

⁷¹⁷ Tamtéž, zpráva z 15. února 1929, č. 16. Československý dovoz k roku 1927 dle depeše z ledna téhož roku závisel především na cukru, skle a porcelánu. Import však byl prováděn především skrze italské komise (např. v Terstu), a tudíž v albánských statistikách byl připočítán k italskému. Kadlec při umístění čs. dovozu za italský tak zřejmě započítával také zboží importované přes italské komise. Tamtéž, zpráva z 9. ledna 1927, č. 5. Roku 1937 se dovoz skládal z cukru, skla, porcelánu, stavebního dříví, metalurgických výrobků, textilií, papírového zboží, obuvi a zemědělských strojů. AMZV, fond Telegramy došlé, telegram z 18. srpna 1937, č. 390/37.

V dubnu 1931 bylo ministerstvo informováno, že odbyt maďarského zboží v Albánii neprospívá tomu československému a rakouskému,⁷¹⁸ avšak v červenci téhož roku Vokáč referoval o stoupající tendenci vzájemných obchodních styků.⁷¹⁹ Ve zprávě z ledna následujícího roku konstatoval, že československé výrobky měly v Albánii dobrou pověst pro svoji kvalitu. Postupně si tak vytvářely své pevné místo na trhu.⁷²⁰ Jako další konkurence se ve zprávách zmiňovalo především Japonsko v případě textilií, které podle Čermáka v depeši z července 1935 byly levné a nekvalitní oproti těm československým.⁷²¹

Co se týkalo právního rámce obchodního styku obou zemí, tak Kadlec ministerstvo informoval v prosinci 1925, že albánská vláda schválila prozatímní obchodní smlouvu s Československem.⁷²² K tomuto tématu se Vokáč vracel v roce 1931, kdy referoval o očekávání albánské strany na uzavření nové smlouvy, v níž by se také počítalo s vývozem albánského tabáku do Československa, přičemž podle informací od Musy Juky se mělo jednat o pět vagonů tabáku ročně.⁷²³ Spád nastal v této otázce v roce 1933, kdy bylo nejprve v únoru ministerstvo informováno o zájmu ministra zahraničí Xhafera Villy na zvýšení albánského exportu do Československa,⁷²⁴ a 29. srpna došlo z albánské strany o vypovězení dosavadní obchodní smlouvy, která poskytovala Československu nejvyšší obchodní výhody, kvůli nespokojenosti se stavem vzájemné obchodní bilance.⁷²⁵ Bezesmluvní stav trval do 15. dubna 1934, avšak v lednu téhož roku bylo v depeši konstatováno, že zrušení smlouvy se na československém dovozu nějak nepodepsalo.⁷²⁶ Albánská strana naopak měla zájem o zvýšení svého vývozu v případě tabáku a vajec skrze novou smlouvu.⁷²⁷ Vokáč poslal 8. března telegram, kde se obracel přímo na ministra Beneše, neboť na předchozí depeše ohledně uzavření nové smlouvy mu nebylo z ministerstva odpovězeno. V telegramu psal o zvýšeném tlaku albánské strany na uzavření smlouvy skrze ultimátum, že na československý dovoz by mohlo být uvaleno nejvyšší clo a další daň. Vokáč tedy doporučoval urychlené pozvání ministra Beratiho do Prahy k ujednání smlouvy.⁷²⁸ K tomu nakonec došlo 9. dubna a 15. dubna již byla přijata albánským parlamentem. K této rychlosti schválení Vokáč ve zprávě z 16. dubna poznamenal, že to mohlo být způsobené chladnými vztahy Albánie s Itálií a snahou orientovat se spíše na státy Balkánu a Malé dohody.⁷²⁹

Nová obchodní smlouva však byla ještě téhož roku v říjnu kritizována v albánském periodiku Besa, kdy albánskému vývozu do Československa z pohledu článku nenapomáhala. Podle Vokáče to mohlo předznamenávat nové kroky Albánie k vyrovnání její bilance v mezinárodním obchodě, kde

⁷¹⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁷¹⁹ Tamtéž, zpráva ze 16. července 1931, č. 36.

⁷²⁰ Tamtéž, zpráva ze 14. ledna 1932, č. 5.

⁷²¹ Tamtéž, zpráva z 16. července 1935.

⁷²² Tamtéž, telegram ze 13. prosince 1925, č. 27.

⁷²³ Tamtéž, šifrovaný dopis z 11. října 1931, č. 48.

⁷²⁴ Tamtéž, zpráva z 8. února 1933, č. 8.

⁷²⁵ Tamtéž, telegram ze 30. srpna 1933, č. 50.

⁷²⁶ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1934, č. 72.

⁷²⁷ Tamtéž, zpráva z 21. února 1934, č. 4.

⁷²⁸ Tamtéž, telegram ze 2. března 1934, č. 9.

⁷²⁹ Tamtéž, zpráva z 16. dubna 1934, č. 16.

pasivní bilanci neměla pouze s Řeckem.⁷³⁰ Na parlamentní půdě byla smlouva kritizována při zasedání 25. ledna 1936 kvůli malému vývozu do Československa v porovnání s velkým dovozem. Vokáč ve zprávě informoval, že na její obhajobu vystupoval ministr Berati, který celkově vyzdvihoval snahu Československa na zlepšení obchodního styku obou zemí. Naopak v parlamentu řekl, že se československá strana potkávala s obtížemi od Albánců v případě dodávky zkažených vajec. K vypovězení smlouvy nakonec nedošlo.⁷³¹

V roce 1937 při zavádění společenských reforem, kterými chtěl Zogu přiblížit albánskou společnost vyspělým evropským zemím, došlo také k zákazu nošení fezů pro státní úředníky, což z pohledu Nechutného muselo mít dopad na jejich československou výrobu a odbyt.⁷³² Ve zprávě z října roku 1938 pak informoval, že i přes italské snahy o ovládnutí importu do Albánie skrze tzv. listinu A⁷³³ se československým obchodům dařilo.⁷³⁴

Československou komoditou, které bylo věnováno ve zprávách více pozornosti než ostatním, byl cukr. Ten se do země dovážel skrze terstskou obchodní komisi. Ve zprávě z listopadu roku 1928 bylo ministerstvo v souvislosti s cukrem informováno, že se skupina obchodníků z Korči obrátila na československý úřad se zájmem o stavbu cukrovaru v Albánii. K tomu však Kadlec dodal, že pro ochranu dovozu není v zájmu Československa toto realizovat, a při nejhorším s větším podílem československé strany. Obchodníkům se tedy pokusil vnuknout jiný postup, který by představovalo úplné stržení importu cukru z Československa na ně mimo komisi v Terstu, která z dovozu dostávala 10 % zisku.⁷³⁵ Další ohrožení pro tento dovoz pak Kadlec uváděl ve zprávách z února a března roku 1930, kdy se o koncesi na cukrovar začali zajímat Italové. Při jejich úspěchu by to z pohledu Kadlece znamenalo utlumení československého dovozu, což se nakonec nestalo.⁷³⁶

Jako konkurence v případě cukru se uváděla Jugoslávie a Rumunsko, odkud podle Vokáče mohla Albánie dovážet cukr v případě nedojednání obchodní smlouvy v roce 1934,⁷³⁷ a následně Maďarsko. To je zmiňováno ve zprávě z července roku 1935, kdy došlo k poklesu československého dovozu cukru.⁷³⁸ Nicméně o rok později bylo ministerstvo informováno, že při hájení obchodní smlouvy v parlamentu ministr Berati viděl jako logické držení téměř monopolu na dovoz cukru Československem při proslulosti tamního cukrovarnictví.⁷³⁹

⁷³⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 21. října 1934, č. 34.

⁷³¹ Tamtéž, zpráva z 28. ledna 1936, č. 2.

⁷³² Tamtéž, zpráva ze 7. března 1937, č. 7.

⁷³³ Více o albánskou vládou schválené „listině A“ v pododdílu 1.2.1.1. Finanční a hospodářské aktivity Itálie.

⁷³⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. října 1938.

⁷³⁵ Tamtéž, zpráva ze 16. listopadu 1928, č. 84.

⁷³⁶ Tamtéž, zpráva z 20. února 1930, č. 8, zpráva ze 21. března 1930, č. 11.

⁷³⁷ Tamtéž, zpráva z 2. března 1934, č. 9.

⁷³⁸ Tamtéž, zpráva ze 16. července 1935.

⁷³⁹ Tamtéž, zpráva z 28. ledna 1936, č. 2.

4.2.4. Velká Británie a Francie

Další státy, jejichž aktivity a vliv v Albánii byly ve zprávách pozorovány, představovaly velmoci Velká Británie a Francie. Nicméně kvůli politickému vývoji na mezinárodní scéně v meziválečném období a geografické pozici Albánie bylo zmínek o těchto státech mnohem menší množství, než v případě Říma a Bělehradu.⁷⁴⁰ Zvýšená četnost referování o aktivitě či možném nárůstu vlivu lze pozorovat u Velké Británie a Francie během určitého kratšího období jednoho či dvou let. Ve zbývajících letech sledovaného období však četnost zmínek o jejich aktivitách nedosahovala velké intenzity a byla spíše sporadická.

V případě Velké Británie bylo oním zmiňovaným obdobím rok 1925 a první polovina 1926. Ze začátku sledoval Kadlec především její aktivitu spojenou se schvalováním italské smlouvy o založení Národní banky a poskytnutí půjčky, kdy podle jeho informací Velká Británie měla připravený vlastní návrh smlouvy, pokud by se podařilo to, aby byl italský návrh parlamentem odmítnut.⁷⁴¹ Nárůst britského vlivu na Ahmeta Zoga pozorovalo československé zastoupení od května 1925. Ministerstvo bylo informováno, že Zogu s Brity jednal i za zády Bělehradu, kterému to nakonec vysvětloval tak, že pomocí britského vlivu by došlo k utlumení toho italského.⁷⁴² Myšlenka, že Ahmet Zogu spoléhal na Velkou Británii, jako na alternativu k italskému vlivu, se opakovala v následujících zprávách z téhož roku a z května roku 1926.⁷⁴³ Posilování vlivu Londýna taktéž konzul viděl v povolání britských důstojníků k albánskému četnictvu, které se již v červnu 1925 z jeho pohledu nacházelo pod jejich kontrolou.⁷⁴⁴ Nicméně v depeši ze srpna 1925 viděl Kadlec politický i hospodářský zájem o Albánii spíše jako okrajový⁷⁴⁵ a v prosinci roku 1926 konstatoval, že po Livornské schůzce⁷⁴⁶ došlo k obratu britské politiky a přenechání volného prostoru pro Italy v Albánii.⁷⁴⁷ Tomu odpovídal i dojem Kadlece o reakci Londýna na podepsání tzv. druhého Tiranského paktu, který si vytvořil po rozhovoru s vyslancem Williamem Seedsem. Velká Británie se podle konzula na podepsání smlouvy dívala spíše s nezájmem, nebo mírnější shovívavostí. Údajně měla přistoupit na italské vysvětlení o analogii se smlouvou mezi Anglií a Portugalskem z 18. století o obraně jeho celistvosti před Španělskem, přičemž Albánie se srovnávala s Portugalskem a Království SHS se Španělskem.⁷⁴⁸

U Francie pozorovalo československé zastoupení její zvýšenou aktivitu, popřípadě jejího vyslance, během tzv. Đuraškovićovi aféry, kdy byla Francie pověřena Bělehradem zastupováním jeho

⁷⁴⁰ Vyšší četnost informací také v případě Československa je logická.

⁷⁴¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 25. dubna 1925, č. 3.

⁷⁴² Tamtéž, zpráva z 2. května 1925, č. 4.

⁷⁴³ Tamtéž, zpráva ze 7. května 1925, č. 6, zpráva z 16. května 1925, č. 7, zpráva z 22. května 1926.

⁷⁴⁴ Tamtéž, zpráva ze 4. června 1925, č. 10.

⁷⁴⁵ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁷⁴⁶ Dne 30. září se sešel anglický ministr zahraničí s Mussolinim, kterého informoval o přehodnocení anglického postoje k rozšiřování vlivu Itálie v Albánii, kterému se rozhodla Velká Británie nebránit. PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 261.

⁷⁴⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 4. prosince 1926, č. 37.

⁷⁴⁸ Tamtéž, zpráva z 6. prosince 1927, č. 110.

zájmů v Albánii po dobu absence jihoslovanského zastoupení.⁷⁴⁹ Především přes telegramy bylo ministerstvo během června a července informováno o snahách francouzského vyslance o urovnání situace, ve které se kamenem úrazu stala diplomatická nota Bělehradu požadující propuštění Đuraškoviće z vězení. Tu však albánská strana vnímala jako urážející kvůli použití výrazů „acte brutal“ a „violence“ ve spojení s albánskými úřady a zmínkou o požadavku kompenzací pro Království SHS.⁷⁵⁰ Kadlec zmiňoval, že za postojem albánské vlády a Ahmeta Zoga, který podmiňoval vyřešení situace změnou note či zasláním nové, byla vidět Itálie se zájmem o zhoršení postavení Bělehradu.⁷⁵¹ Ve zprávě ze 7. července 1927 nakonec konzul informoval o celkovém utlumení aféry s popisem postupu francouzského vyslance.⁷⁵² Ten při jednání s albánskou vládou překročil pokyny Bělehradu se zněním note, neboť sám podepsal novou, ze které vynechal jak dva výše zmíněné výrazy, tak také poslední odstavec obsahující požadavky kompenzace a zmínku toho, že byl Vuk Đurašković jihoslovanským dragomanem, tedy členem legace Království SHS v Albánii. Z pohledu Kadlece tak měl jednat kvůli strachu z odmítavého postupu Bělehradu a z toho vyplývajícího negativního dopadu na celou situaci.⁷⁵³

Celkově v případě Francie československé zastoupení mezi léty 1925 a 1933 pozorovalo snahu o zamezení rozšiřování italského vlivu v Albánii, a to i s ohledem na problémy albánských financí. V roce 1931 Albánii navštívil předseda Mezinárodního úřadu práce v Ženevě Albert Thomas (1878-1932), který nabídl Zogovi možnost spolupráce se Společností národů ke stabilizaci finanční a hospodářské situace země.⁷⁵⁴ Vokáč se poté dozvěděl, že celá návštěva se uskutečnila na popud francouzského vyslance Degrande, který pomocí Společnosti národů chtěl Albánii pomoci vyvléknout se z finanční závislosti na Itálii.⁷⁵⁵ Proti jejímu vlivu v zemi mělo také pracovat francouzské lyceum v Korči, které Vokáč vnímal jako nástroj Francie k výchově studentů k demokratickým hodnotám.⁷⁵⁶ V roce 1933 se však postavení Francie změnilo s ohledem na zlepšení jejích vztahů s Itálií. Tudíž již v Albánii nebyla ochotna přímo vystupovat proti Římu, avšak zasazovala se o nepřímou pomoc Albánii skrze Společnost národů například finanční půjčkou.⁷⁵⁷

V případě obou států bylo pak ministerstvo mezi léty 1930 a 1933 informováno o návštěvách jejich námořních eskader jak v Drači, tak také ve Vloře.⁷⁵⁸ Byť se československé zastoupení od obou legací vždy dozvědělo informace, že příplutí válečných lodí nebylo politickou manifestací, z jeho pohledu měly takovýto efekt.⁷⁵⁹ Při návštěvě britské eskadry ve Vloře a v Drači roku 1932 Vokáč

⁷⁴⁹ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 261.

⁷⁵⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 29. června 1927, č. 66.

⁷⁵¹ Tamtéž, telegram ze 4. června 1927, č. 40.

⁷⁵² Tamtéž, zpráva ze 7. července 1927, č. 70.

⁷⁵³ Tamtéž.

⁷⁵⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 13. května 1931, č. 23.

⁷⁵⁵ Tamtéž.

⁷⁵⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 11. ledna 1932, č. 3.

⁷⁵⁷ Tamtéž, telegram 21. června 1933, č. 38.

⁷⁵⁸ Tamtéž, zpráva z 5. října 1930, č. 39, zpráva z 20. července 1931, č. 37, zpráva z 31. července 1932, č. 44, zpráva z 10. června 1931, č. 28.

⁷⁵⁹ Tamtéž, zpráva z 5. října 1930 č. 39, zpráva 10. června 1931, č. 28.

konstatoval, že se velmoci o Albánii stále ještě zajímaly, coby o nebezpečné místo Evropy v otázce válečného konfliktu.⁷⁶⁰

4.2.5. Řecko a Rumunsko

Postavení Řecka v Albánii a jeho aktivity byly ve zprávách z Tirany spojeny především s otázkou minorit, jak řeckou v Albánii, tak albánskou v Řecku, kde se jednalo o tzv. Čamy. Tuto problematiku sledovalo československé zastoupení od roku 1925 do roku 1935, kdy se spor dostal před Mezinárodní soudní dvůr v Haagu.⁷⁶¹ Z pohledu úřadu nebyly vztahy obou zemí v tomto období stabilní, byť v roce 1926 Kadlec ministerstvo informoval o sbližování obou zemí, za čímž viděl vliv Itálie sledující vlastní politiku na Balkáně zaměřenou proti Království SHS.⁷⁶² V lednu 1927 za italofilským postojem řeckého vyslance viděl již britský vliv na řeckou vládu.⁷⁶³ Následujícího roku však referoval o špatných vztazích kvůli odmítání existence albánské menšiny Řeckem v tzv. Çamërii,⁷⁶⁴ ale také kvůli neuznání ze strany řecké vlády již ratifikované konzulární, obchodní a extradiční smlouvy.⁷⁶⁵ V roce 1929 došlo z pohledu Kadlece k dalšímu zhoršení poměru po vyhlášení nezávislosti albánské pravoslavné církve, čímž Řecko ztratilo vliv skrze řeckou pravoslavnou církev na jihu Albánie.⁷⁶⁶

Od roku 1930 bylo také pozorováno zapojení tisku. Na řecké straně probíhala v tiskovinách negativní kampaň v podobě nepodložených článků o rozvratu veřejného pořádku na jihu Albánie.⁷⁶⁷ Albánská periodika naopak útočila na Řecko se články o porušování práv Čamů, u čehož uváděl Kadlec jako příklad článek z tiranských novin Ora z 15. srpna 1930.⁷⁶⁸ V roce 1931 již však depeše z dubna obsahovala informaci o dobrém poměru obou zemí, přičemž stále měla přetrvávat třetí plocha v podobě minoritních práv Albánců v Řecku. K tomu se také připojilo vyřešení situace se zabranými statky albánských velkostatkářů v Řecku během agrární reformy, které albánská strana požadovala proplatit.⁷⁶⁹ Tento nový pohled byl zřejmě spojen s příchodem nového chargé d'affaires Vokáče, který však již o rok později psal o chladných, až nepřátelských vztazích obou zemí.⁷⁷⁰ Opětovné zlepšení pozoroval s příchodem nového řeckého vyslance Diamantopulose do Tirany,⁷⁷¹ jehož snahy o vyřešení sporů však ve zprávě z listopadu 1933 byly označeny za neúspěšné. Zájem o narovnání vztahů během roku 1932 a 1933 z řecké strany Vokáč pozoroval na faktu, že Atény zprvu nějak nezareagovaly na reformu ústavy

⁷⁶⁰ AMZV, fond Politické zprávy 1918-1977, Tirana, zpráva z 31. července 1932, č. 44.

⁷⁶¹ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 369.

⁷⁶² AMZV, fond Politické zprávy 1918-1977, Tirana, zpráva z 1. dubna 1926, č. 10.

⁷⁶³ Tamtéž, zpráva z 6. ledna 1927, č. 3. Toto konstatování bylo zřejmě založeno na změně britské politiky vůči Itálii po schůzce v Livornu v září roku 1926.

⁷⁶⁴ Etnografická a geografická oblast táhnoucí se od jižní Albánie podél jónského pobřeží až k přístavu Preveza. Většina území se nachází v Řecku a z části je obýváno albánsky hovořící menšinou, tzv. Čamy. LAPE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), s. 373-375.

⁷⁶⁵ AMZV, fond Politické zprávy 1918-1977, Tirana, zpráva z 23. března 1928, č. 28.

⁷⁶⁶ Tamtéž, zpráva z 15. února 1929, č. 16.

⁷⁶⁷ Tamtéž, zpráva z 30. ledna 1930, č. 5.

⁷⁶⁸ Tamtéž, zpráva z 29. srpna 1930, č. 35.

⁷⁶⁹ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁷⁷⁰ Tamtéž, zpráva z 31. března 1932, č. 27.

⁷⁷¹ Tamtéž, zpráva z 26. listopadu 1933, č. 65.

spojené s nacionalizací školství, v jejímž důsledku byl na školách v jižní Albánii zaveden jako jazyk výuky albánština místo řečtiny, která se stala pouze jedním z předmětů.⁷⁷² K tomu Vokáč dodával svůj dojem, že se Tirana zřejmě nehodlala řídit závazkem vyplívajícího ze zvláštního protokolu o respektování minorit z roku 1921, který Albánie přijala.⁷⁷³

I přes referování o dalším zlepšení vztahů v první polovině roku 1934⁷⁷⁴ nakonec československé zastoupení ministerstvo ke konci téhož roku informovalo o napjatých vztazích kvůli řecké menšině v Albánii a o vyučování v grekofonních oblastech. Byť na reformu ústavy Řekové nereagovali, na přijetí nového školského zákona již odpověděli stávkami v grekofonních školách, přičemž došlo k zatčení několika učitelů a veřejným nepokojům.⁷⁷⁵ Z albánské strany se k tomuto Čermák dozvěděl, že do celé situace měli být zapojeni řečtí konzulové ve městech Saranda a Gjirokastra, kteří Řeky nabádali k nerespektování rozhodnutí albánské vlády a nutili je k dodržování stávky pod výhrůzkou zabití ze strany řeckých ozbrojených skupin.⁷⁷⁶ Z pohledu Čermáka bylo skutečně jednání Tirany ze začátku procesu reformy ústavy a přijetí nového školského zákona namířené proti menšinám. Po přijetí několika směrnic, přičemž ta poslední nakonec opět zaváděla řečtinu jako vyučovací jazyk, však bylo podle něho jasné, že Řecko chtělo celou věc přenést na mezinárodní fórum Společnosti národů,⁷⁷⁷ byť albánská vláda v dopise Společnosti národů uznala omyly albánské školní správy.⁷⁷⁸ Výrok soudu však československé zastoupení dále ve zprávách nezmiňovalo.

Informace ze zpráv týkající se zájmů a pozice Rumunska v Albánii lze rozdělit na dvě témata, která se objevovaly mezi léty 1925 a 1934. Prvním byly aktivity spojené s Arumuny, které bralo rumunské zastoupení jako rumunskou menšinu v Albánii.⁷⁷⁹ Druhým tématem byl postoj rumunské legace v Tiraně, které bylo podle československého zastoupení mnohdy v rozporu s postojem Malé dohody.

O zájmu rumunské legace o Arumuny informoval Kadlec ministerstvo poprvé v srpnu roku 1925, kdy popisoval úkol zastoupení jako záchranu a kulturní podporu „Cinacarů.“⁷⁸⁰ Tato aktivita se však nesetkala s kladnou odezvou v albánském parlamentu, neboť z pohledu Kadlece brali Albánci Arumuny jako „romanizované Albánce,“ k čemuž dodával, že v Albánii byli Arumuni zpravidla zámožní majitelé obchodů, a v tomto ohledu je přirovnával k Židům v jiných státech.⁷⁸¹ Nakonec v roce 1931 bylo ministerstvo informováno, že díky dobrým vztahům mezi Albánií a Rumunskem byly v Albánii otevřeny dvě arumunské školy.⁷⁸²

⁷⁷² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 26. listopadu 1933, č. 65.

⁷⁷³ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1933, č. 29.

⁷⁷⁴ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1934, č. 17.

⁷⁷⁵ Tamtéž, zpráva ze 17. listopadu 1934, č. 37.

⁷⁷⁶ Tamtéž, zpráva ze 17. listopadu 1934, č. 37.

⁷⁷⁷ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1935, č. 38.

⁷⁷⁸ Tamtéž, zpráva ze 17. listopadu 1934, č. 37.

⁷⁷⁹ Tamtéž, zpráva z 28. září 1931, č. 44.

⁷⁸⁰ Tamtéž, zpráva z 15. srpna 1925, č. 18.

⁷⁸¹ Tamtéž, zpráva z 2. listopadu 1925, č. 24.

⁷⁸² Tamtéž, zpráva z 9. října 1931, č. 45.

V případě odlišné pozice rumunského zastoupení psal Kadlec poprvé ve spojitosti s přijetím tzv. prvního Tiranského paktu. Ve zprávě z 6. prosince 1926 uvedl své překvapení ze souhlasného postoje vyslance Stoiky vůči podepsané smlouvě.⁷⁸³ V roce 1931 Vokáč ve zprávě konstatoval, že „vyslanec Stoika, který je znám jako spolupracovník pana presidenta Masaryka v době válečné, zejména pak pokud jde o washingtonskou deklaraci, provádí zde politiku více méně osobní, která se kloní spíše na stranu italskou, než aby se shodovala se všeobecnými směrnicemi politiky Malé Dohody.“⁷⁸⁴ S podivem také Vokáč hodnotil přeložení vyslance Stoiky do Sofie v roce 1932 na základě jeho dosavadního vystupování v Albánii, kdy bylo Bulharsko z pohledu Vokáče také pod vlivem Itálie.⁷⁸⁵ V novém vyslanci Buzduganovi viděl Vokáč naději na opuštění italoфильské pozice rumunského zastoupení v Tiraně, což se skutečně po nějakou dobu dělo. Ministerstvo jednak bylo informováno o aktivitě Buzdugana během roku 1933, kdy vypracoval pro Zoga přehled albánské finanční situace, přičemž mu radil ohledně splácení půjčky od společnosti S.V.E.A.⁷⁸⁶ Na jeho žádost se také sešli vyslanci Malé dohody v Tiraně k prodiskutování možnosti odpoutání Albánie od Itálie za pomoci finanční pomoci při zhoršených albánsko-italských vztazích.⁷⁸⁷ V depeši z února 1934 bylo však ministerstvo informováno ve spojitosti s osobou rumunského vyslance o jeho blízkých stycích s italskou legací, kvůli čemuž ho Vokáč označoval jako nedůvěryhodného. Tudíž ve zprávě vyjadřoval naději, že již brzy bude Buzdugan jmenován do Buenos Aires.⁷⁸⁸

4.3. Vnitropolitická situace Albánie

Popis politického vývoje v Albánii tvořil druhou největší část informačního penza depeší ze zastupitelského úřadu v Tiraně po informacích o aktivitách a vlivu cizích států v zemi. Od roku 1925 bylo ministerstvo kontinuálně informováno ohledně této problematiky, která byla v meziválečné Albánii mnohdy úzce spjata právě s vlivem cizích států, především pak Itálie, jak je nastíněno v kapitole o historickém vývoji Albánie mezi léty 1925 a 1939, a také v předešlých podkapitolách zabývajících se aktivitami a pozicí cizích států v Albánii ve zmíněném období.

Vedle informací o vnitropolitickém vývoji lze také z vybraných zpráv vyčíst pohled diplomatů na politiku v Albánii obecně. Ministerstvu referovali o pozici Ahmeta Zoga v albánské meziválečné politice, který byl popisován jako středobod veškerého rozhodování a diktátor.⁷⁸⁹ Od toho se následně odvíjelo fungování voleb, parlamentu a vlády.⁷⁹⁰ Jelikož tvořil státní politiku jediný člověk, který byl popisován jako vychytralý „orientálec“, bylo podle československého zastoupení nemožné předpovídat

⁷⁸³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 6. prosince 1926, č. 39.

⁷⁸⁴ Tamtéž, zpráva z 16. července 1931, č. 36.

⁷⁸⁵ Tamtéž, zpráva z 24. dubna 1932, č. 32.

⁷⁸⁶ Tamtéž, zpráva ze 4. dubna 1933, č. 22.

⁷⁸⁷ Tamtéž, zpráva ze 7. září 1933, č. 52.

⁷⁸⁸ Tamtéž, zpráva ze 7. února 1934, č. 6.

⁷⁸⁹ Tamtéž, zpráva z 8. března 1932, č. 20.

⁷⁹⁰ Například Vokáč ve zprávě z dubna roku 1931 psal, že sestavování vlády v Albánii bylo oproti jiným zemím jednou z nejtěžších věcí, neboť premiéra i ministry vybíral a jmenoval sám král. Tamtéž, zpráva z 25. dubna 1931, č. 21.

vývoj událostí u režimu, který „jedno říká, druhé myslí a třetí dělá.“⁷⁹¹ Vokáč ve zprávě z prosince 1933 psal, že o veškerých věcech v zemi rozhodoval král, přičemž nic nevěděla vláda, parlament ani úředníci. Kvůli tomu měl Zog ztratit důvěru jak u Albánců, tak také u Říma a zřejmě i u Bělehradu.⁷⁹²

V situaci, kdy byli i poslanci a senátoři do parlamentu voleni na základě vůle krále a jeho vlády, měly být podle diplomatů nesvobodné volby pro obyvatelstvo zcela nezajímavé. To se odrazilo na velmi nízké účasti během prvního kola voleb, ve kterém se určili volitelé pro volbu osob do parlamentu v kole druhém.⁷⁹³ Předvolební kampaň se pak podle pozorování Nechutného z roku 1937 vymykala tím, že nebyla namířená na veřejnost, avšak na krále, kdy se kandidáti snažili co nejvíce Zogovi zalíbit.⁷⁹⁴ To, že parlament nebyl pro Zoga relevantní autoritou, psal i Vokáč v roce 1932, neboť měl vládnout bez ohledu na poslance, kteří stejně byli jeho „vděčnými sluhy.“⁷⁹⁵ Mimo to se ve stejném roce vyjádřil, že Albánie ještě v té době nebyla zralá si sama politicky vládnout. Reagoval tak na odvolání všech soudců nejvyššího a kasačního soudu poté, co se vyslovili proti platnosti zákona schváleného vládou i Zogem.⁷⁹⁶ Z jeho pohledu tato událost dokazovala špatnou právní a politickou situaci v zemi.⁷⁹⁷

Podobný model dominance jedné osoby byl sledován také ve fungování „politických stran“ v Albánii, či přesněji řečeno zájmových mocenských skupin. Pluralismus za vlády Ahmeta Zoga byl zakázán. Kadlec o této tematice referoval ministerstvu v prosinci 1925, kdy upřesňoval, že v Albánii standardní systém politických stran nefunguje, nýbrž se jedná o skupiny s jednou výraznou osobou uprostřed. Ta zaujímalá své postavení díky rodu, jmění či „počtu pušek“ k dispozici.⁷⁹⁸ V parlamentu si všiml existence tří takovýchto skupin. Mělo se jednat o „republikánskou demokratickou stranu,“ která byla s 36 poslanci z 57 křesel největší. V jejím středu stál předseda poslanecké sněmovny Kostaq Kota a místopředseda Kolë Mjeda. Druhou skupinou byl „svaz begů“ s 15 poslanci se Shefqetem Vërlacim, Sami Vrionim a Mufitem Libohovou v čele. Podle Kadlece se mělo jednat o konzervativní skupinu, proti které se stavěla dříve zmíněná skupina s připravováním agrární reformy, avšak i „program“ republikánské demokratické strany byl podle něj velmi málo demokratický.⁷⁹⁹ Poslední skupinou byla tzv. „klika,“ seskupující opoziční síly v parlamentu, které měly čítat pět až šest osob. „Klika“ byla podle Kadlece rozvětvené hnutí odpůrců režimu Ahmeta Zoga, jejichž oblastí podpory byla především jižní Albánie.⁸⁰⁰ Otevřená opozice, především pak v parlamentu, proti Zogovi však nebyla myslitelná a je

⁷⁹¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 2. května 1925, č. 4.

⁷⁹² Tamtéž, zpráva z 22. prosince 1933, č. 69.

⁷⁹³ Kadlec ministerstvo informoval, že při volbách v roce 1925 byla účast v některých oblastech pouze cca 10 %. Tamtéž, zpráva z 2. května 1925, č. 4.

⁷⁹⁴ Tamtéž, zpráva ze 4. února 1937, č. 1.

⁷⁹⁵ Taktéž byli označováni jako šachové figurky, se kterými si Zogu v parlamentu hrál. Poslanci přímo napojení na Ahmeta Zoga byli označováni jako jeho „stváry.“ Tamtéž, zpráva z 28. prosince 1925, č. 29.

⁷⁹⁶ Došlo k tomu 5. března 1932. Soudci rozhodli o neplatnosti zákona z 18. listopadu 1931 o mimořádném řízení ve vlastnických sporech, který dle znění, že po vejítí v platnost se vztahuje také na spory před dnem nabytí zákona, měl zpětnou platnost. To však albánská ústava podle článku 216 nepřipouštěla, a tudíž byl označen soudci za protiústavní. Tamtéž, zpráva z 8. března 1932, č. 20.

⁷⁹⁷ Tamtéž, zpráva z 8. března 1932, č. 20.

⁷⁹⁸ Tamtéž, zpráva z 28. prosince 1925, č. 29.

⁷⁹⁹ Tamtéž.

⁸⁰⁰ Tamtéž.

tedy otázkou, od jak důvěryhodného zdroje Kadlec o existenci oné „kliky“ proti Zogovi v parlamentu čerpal. Existence jakési skryté rozvětvené skupiny odpůrců Zoga v Albánii, zřejmě však bez nějaké vnitřní organizace, ale možná byla s ohledem na povstání a odhalení komplotů proti režimu v dalších letech.

4.3.1. Vnitropolitický vývoj

U problematiky albánské vnitropolitické situace lze ze zpráv vyčlenit pět témat, o kterých se diplomaté zmiňovali během jednoho určitého období mezi léty 1925 a 1939. Jednalo se o upevňování pozice Ahmeta Zoga coby diktátora v Albánii, na což navazovalo další téma ohledně změny státního zřízení z republiky na monarchii. Další částí pak byl atentát na Cena Kryeziu v Praze a jeho důsledky. Byť se tato událost neudála v Albánii, je zařazena do vnitropolitické části, neboť z pohledu československého zastoupení s ní byla úzce spojena. Poslední dvě ucelená témata v albánské politice představovala agrární reformu a politický boj mezi skupinou tzv. „starých“ politiků a „mladých.“ Vedle těchto témat však bylo ministerstvo během sledovaného období informováno kontinuálně od roku 1927 také o změnách v albánské vládě, o demisích a jmenováních nových ministrů nebo celého kabinetu, popřípadě spekulacích na toto téma. Nedá se ale říci, že by diplomaté posílali tyto informace jako příklad toho, kam by mohla směřovat albánská vnitrostátní politika. Spíše bylo sledováno složení vlády jako indikátor toho, jaké vztahy má Albánie s Římem, Bělehradem, popřípadě jak moc se politika přiklání k nacionálnímu proudu, který odmítal rozpínavost jakéhokoliv cizího vlivu v zemi. Výjimku představoval politický boj mezi „mladými“ a „starými.“ Vedle toho byly některé změny vlády československým zastoupením posuzovány jako krok Zoga k odstranění svých rivalů z vlivných pozic. V tomto případě lze zmínit výměnu kabinetu z října roku 1927, při které byl z vlády odstraněn Fejzi Alizoti.⁸⁰¹ Naopak v roce 1928 se Zogovi nemělo při výměně vlády podařit zbavit postů ministry pod italským vlivem.⁸⁰² Celkově si českoslovenští diplomaté dobře uvědomovali, že hlavní politickou silou v zemi byl Ahmet Zogu a nikoliv vláda, která spíše byla popisována jako úřední aparát pro vykonávání záměrů prezidenta a později krále.⁸⁰³

Velké množství informací ohledně nových vlád a výměn jednotlivých ministrů bylo především z období 1931 až 1935, kdy došlo k ochlazení vztahů mezi Albánií a Itálií kvůli dojednávání nové italské půjčky, neprodloužení platnosti tzv. prvního Tiranského paktu a přijetí reformy ústavy o vydávání tiskovin a nacionalizaci školství.⁸⁰⁴ Především se na složení vlády pozorovalo přiklonění Zoga buď k exponentům Říma, nebo k nacionalistům. Při první změně vlády v dubnu roku 1931 Vokáč konstatoval, že její složení je k oběma stranám kompromisní, což mělo dokreslovat nejasnou situaci ohledně budoucích vztahů k Itálii.⁸⁰⁵ Stejná situace se pak opakovala také v lednu 1933, kdy z pohledu

⁸⁰¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 25. října 1927, č. 90.

⁸⁰² Tamtéž, telegram z 13. května 1928, č. 44.

⁸⁰³ Tamtéž, zpráva z 8. března 1932, č. 20.

⁸⁰⁴ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 334, 349.

⁸⁰⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 25. dubna 1931, č. 21.

Vokáče nebyla vláda sestavena ku prospěchu ani jedné strany kvůli nevyřešeným napjatým vztahům s Římem, do čehož se také promítala špatná finanční situace Albánie.⁸⁰⁶

Informování o upevňování moci Ahmeta Zoga a o možném přechodu z republikánského zřízení státu k monarchii dominovalo v období od roku 1925 do srpna 1927. Především během roku 1925 si Kadlec všímal Zogovy pozice, kterou ještě v květnu viděl jako velmi slabou kvůli nebezpečí od jeho protivníků, především z řad albánské emigrace nakloněné Itálii. Dodával však, že podle ústavy byl Zogu de facto „vládcem“ Albánie.⁸⁰⁷ Jako upevňování pozice lze také zmínit zprávy o parlamentních volbách z roku 1925, při kterých dle Kadlecova očekávání byla zvolena většina poslanců pod Zogovým vlivem.⁸⁰⁸ Ohledně jeho silné pozice v parlamentu i po zvolení většiny Zogových poslanců však nebyl Kadlec úplně přesvědčen, o čemž psal ministerstvu v souvislosti s otázkou ratifikování italské smlouvy o založení Národní banky a půjčky S.V.E.A. Konzul totiž předpokládal, že Ahmet Zogu nakonec tuto smlouvu nebude chtít přijmout a spekuloval, zdali by se v takovém případě neobrátili poslanci pod jeho vlivem proti němu za přičinění italských úplatků.⁸⁰⁹

Hlavní nástroj pro upevnění a udržení moci v Zogových rukou viděl Kadlec ve vojsku a četnictvu, které používal proti opozici.⁸¹⁰ Demonstraci vojenské síly taktéž Ahmet Zogu použil při svolání náčelníků horských kmenů ze severu Albánie do Tirany 26. června 1925, o kterém bylo ministerstvo informováno ve zprávě z 2. července jako o události, která dále pomohla upevnění Zogovy moci v Albánii.⁸¹¹ Tu sice již v listopadu téhož roku popisoval Kadlec jako absolutní,⁸¹² avšak v lednu 1926 konstatoval v souvislosti s možností přechodu k monarchistickému zřízení země, že postavení Ahmeta Zoga nebylo v tu dobu ještě dostatečně silné pro tento krok.⁸¹³ V květnu téhož roku v depeši ministerstvu konstatoval, že režim Ahmeta Zoga byl již pevným, byť stál především na ozbrojených složkách státu.⁸¹⁴ V červenci roku 1926 pak dále Kadlec referoval o soustředování větší moci do rukou Zoga při změnách ve státní správě, kdy byly vytvořeny čtyři „departamenty“⁸¹⁵ v čele s generálními inspektory. Ti pod sebou měli veškerou státní správu své oblasti, tedy i soudnictví a četnictvo, přičemž byli jmenováni prezidentem a nepodléhali žádnému jinému orgánu státní správy. Prezident jako jediný je také mohl odvolat.⁸¹⁶

První zmínku o možném záměru Zoga přeměnit Albánii z republiky na monarchii obsahovala zpráva z 2. listopadu 1925. Kadlec v ní konstatoval, s ohledem na absolutní moc Ahmeta Zoga, že

⁸⁰⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 12. ledna 1933, č. 2.

⁸⁰⁷ Tamtéž, zpráva z 2. května 1925, č. 4.

⁸⁰⁸ Tamtéž, zpráva z 27. května 1925, č. 9.

⁸⁰⁹ Tamtéž, zpráva ze 4. června 1925, č. 10.

⁸¹⁰ Například ve zprávě z 1. září 1925 Kadlec informoval o tom, že v Tiraně byla dávana na vědomí opozici přítomnost vojska umístěním skupiny dělostřeleckých oddílů „v nejbližších horách“ (zřejmě kolem hory Dajti), které z této pozice kontrolovaly přístup do města. Tamtéž, zpráva z 1. září 1925, č. 20.

⁸¹¹ Tamtéž, zpráva z 2. července 1925, č. 13.

⁸¹² Tamtéž, zpráva z 2. listopadu 1925, č. 24.

⁸¹³ Tamtéž, zpráva z 16. ledna 1926, č. 1.

⁸¹⁴ Tamtéž, zpráva z 22. května 1926.

⁸¹⁵ Sídly těchto čtyř správních jednotek byla města Tirana, Skadar, Saranda a Peshkopi. Tamtéž, zpráva ze 7. července 1926, č. 20.

⁸¹⁶ Tamtéž.

prezidenta od krále odlišuje již jen titul, přičemž variantu s vyhlášení království označoval jako za reálnou.⁸¹⁷ Dále v roce 1926 a 1927 konzul pozoroval další známky toho, že cílem Zoga mohlo být vyhlášení monarchie. Ve zprávě ze září 1926 ministerstvo informoval o možné změně ústavy, kdy by byl úřad premiéra oddělen od úřadu prezidenta.⁸¹⁸ Taktéž se na návštěvu Ahmeta Zoga ve Skadaru v létě roku 1927 díval jako na přípravu k vyhlášení království, kdy měla být veřejnost na severu připravována na tento krok. V téže zprávě nakonec spekuloval, že ke změně státního zřízení může dojít již na podzim roku 1927.⁸¹⁹ Prohlášení Ahmeta Zoga králem Zogem I. však proběhla 1. září 1928.⁸²⁰ Před tímto Kadlec ministerstvo téhož roku informoval o nejistotě ohledně konečné podoby zřízení kvůli zhoršeným vztahům s Itálií, která nemusela vyhlášení království uznat. V červnu roku 1928 se tedy ještě konzul domníval, že Zogu zvolí přijatelnější variantu a prohlásí se spíše doživotním prezidentem, než změnu státu v monarchii.⁸²¹ Z jeho pohledu byly nejdůležitějšími faktory vliv Zoga na poslance nově zvoleného ústavodárného shromáždění,⁸²² vliv Itálie a přání Londýna, který v té době měl na Zoga pohlížet jako na jedinou osobu schopnou ovládat nestabilní albánský stát.⁸²³ Nicméně 5. srpna 1928 již bylo ministerstvo telegramem informováno, že vyhlášení monarchie bylo jistou věcí.⁸²⁴ Konečný titul, tedy král Albánců, však nebyl do poslední chvíle proklamace znám. O překvapení diplomatického sboru z této skutečnosti a o nastalých těžkostech s uznáním nového zřízení kvůli titulu bylo ministerstvo informováno ve zprávě z 3. září 1928.⁸²⁵ Na úspěšně provedenou proklamaci království se Kadlec díval jako na důkaz Zogovy konsolidované pozice, kdy ho označuje za „neomezeného vládce Albánie.“⁸²⁶

V období před vyhlášením království od října 1927 do února roku 1928 se Kadlec věnoval ve vnitropolitické tématice především atentátu na Cenu Kryeziu v Praze z 14. října 1927⁸²⁷ a jeho následkům. Z Prahy ho o této události informovalo ministerstvo zahraničí telegramem z 15. října, kde Edvard Beneš ukládal Kadlecovi vyjádřit kondolenci „jménem vlády republiky, která upřímně lituje, že první albánský vyslanec tak tragicky skončil, dříve, než mohl plnit své poslání.“⁸²⁸ Připojil také informaci, že vrah Alqiviadh Bebi odůvodnil čin politickými motivy.⁸²⁹ Kadlec následně v depeších referoval o možných variantách, kdo za atentátem stál, a o dalším vývoji v této věci. Albánská

⁸¹⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 2. listopadu 1925, č. 24.

⁸¹⁸ Tamtéž, zpráva z 9. září 1926, č. 24.

⁸¹⁹ Podle diplomatického sboru měla nečekaná návštěva Ahmeta Zogu ve Skadaru sloužit k získání si veřejnosti na svou stranu ve spíše opozičním regionu. Podle Kadlece by však výdaje na celou akci převyšovaly její výsledek. Své tvrzení o připravování obyvatelstva na změnu zřízení podpořil informací, že během vojenské přehlídky v rámci návštěvy byla v průvodu nesena také standarta s nápisem „At' žije princ skadarský.“ Tamtéž, zpráva z 30. srpna 1927, č. 78.

⁸²⁰ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 295.

⁸²¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 21. června 1928, č. 49.

⁸²² Albánský parlament byl rozpuštěn 7. června 1928 a volby do ústavodárného shromáždění se konaly začátkem srpna, kdy bylo naplánované první zasedání na 25. srpna 1928. DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 273-276.

⁸²³ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 28. června 1928, č. 50.

⁸²⁴ Tamtéž, telegram z 5. srpna 1928, č. 57.

⁸²⁵ Tamtéž, zpráva z 3. září 1928, č. 70.

⁸²⁶ Tamtéž.

⁸²⁷ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 264.

⁸²⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 15. října 1927, č. 85.

⁸²⁹ Tamtéž.

společnost měla vinit z atentátu samotného Zoga, který v Cenovi Kryeziu mohl vidět silného rivala. Zastoupení Království SHS v Tiraně to naopak přisuzovalo Italům, kteří se tak mohli zbavit osoby pod vlivem Bělehradu. Z pohledu Kadlece to však mohlo být spojeno s mocenským bojem mezi Ahmetem Zogem a ministrem financí a italofilem Fejzi Alizotim kvůli jeho vzrůstajícímu vlivu. Zogu ho měl chtít z vlády odstranit při plánované změně kabinetu, kterou právě atentát v Praze přerušil.⁸³⁰ Odstoupení Alizotiho si neměli přát ani Italové. Podle Kadlece tak mohla být vražda výhrůžkou Zogovi od Alizotiho s podporou fašistů.⁸³¹ K tomu dodával, že výpověď vraha o politických motivech, že se Albánie zaprodávala Bělehradu, mu měla být nadiktovaná strůjcem atentátu.⁸³² Po této události si také začal Kadlec ve svých zprávách všímat osoby bratra Cena Kryezia Ganiho, který mu sdělil, že byl jmenován do čela tajné vyšetřovací komise zodpovědné pouze Zogovi.⁸³³ Gani Kryeziu taktéž plánoval v otázce vyšetřování co nejdříve po pohřbu bratra odjet do Prahy. Pohřeb Cena Kryezia se uskutečnil 29. října 1927 a o jeho průběhu Kadlec detailně referoval ve zprávě z konce října.⁸³⁴

S atentátem z Prahy následně Kadlec ve svých spekulacích spojoval další dva pokusy o atentáty jak na Šefqeta Vërlaciho v Tiraně, tak na Hasana Prishtinu ve Vídni. O prvním případě bylo ministerstvo informováno 7. prosince 1927 s tím, že Vërlaci, exponent Italů, byl podezříván z vraždy Cena Kryezia jeho bratry, kteří se tak mohli pokusit pomstít.⁸³⁵ Stejnou domněnku připojil k informaci o připravovaném atentátu ve Vídni. Taktéž však zmínil další možnost, že za tím stál čistě zájem Zoga odstranit jemu nebezpečné osoby, které byly podporovány Italy a mohly se stát jeho nástupci. Dále nastínil také variantu, že za tím Zogu a Gani Kryeziu nemuseli vůbec být, protože vražda by neproběhla ve vhodné chvíli před plánovaným procesem s vrahem Cena Kryezia Bebim v Praze.⁸³⁶ Nakonec ministerstvu referoval v telegramu z 24. února 1928 o informacích od jeho zdroje z jihoslovanské legace, že Ahmet Zogu měl využívat Ganiho krevní mstu proti svým vlastním protivníkům, tedy Vërlacimu a Prishtinovi.⁸³⁷ Z vraždy Bebiho jedním ze sluhů Ganiho Kryezia ke konci listopadu roku 1928 během soudního procesu za atentát na Cena Kryezia nebyl Kadlec překvapen. Nejdříve však ve zprávě spletl, o jakého sluhu šlo, neboť jeden již byl vyšetřován kvůli připravovanému atentátu na Vërlaciho v Tiraně.⁸³⁸ Ministr zahraničí Iljaz Vrioni Kadlecovi vyjádřil lítost nad touto událostí, přičemž albánská vláda se nedomnívala, že by na vraždě Bebiho měl Gani Kryeziu nějakou účast. Mělo jít o čin věrného rodinného sluhu. Naopak podle mínění jihoslovanského zastoupení existovala mezi Zogem a Ganim Kryeziu dohoda o vraždě Bebiho, čemuž by odpovídalo i krytí Ganiho Kryezia od albánské

⁸³⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram ze 17. října 1927, č. 86.

⁸³¹ Ke změně složení ve vládě nakonec došlo 24. října 1927, při níž byl Alizoti z vlády odstraněn. Tamtéž, telegram z 25. října 1927, č. 91.

⁸³² Tamtéž, telegram ze 17. října 1927, č. 86.

⁸³³ Tamtéž, telegram z 25. října 1927, č. 91.

⁸³⁴ Tamtéž, zpráva z 30. října 1927, č. 93.

⁸³⁵ Tamtéž, telegram ze 7. prosince 1927, č. 111.

⁸³⁶ Tamtéž, zpráva z 22. února 1928, č. 14.

⁸³⁷ Tamtéž, telegram z 24. února 1928, č. 15.

⁸³⁸ Tamtéž, telegram z 1. prosince 1928, č. 88.

vlády.⁸³⁹ O výsledku vyšetřování atentátu na Cenu Kryezia však již dále československé zastoupení neinformovalo.

O možnosti provedení agrární reformy v Albánii se Kadlec poprvé zmiňoval ve zprávě z prosince roku 1928. Její uskutečnění však nevnímal jako snahu vlády, popřípadě Ahmeta Zoga, jak zlepšit hospodářskou situaci země a úroveň života obyvatelstva na venkově. Naopak ministerstvo informoval, že se tímto krokem zřejmě Zogu bude snažit zbavit bohaté vrstvy bejů, která existovala de facto nezměněná z doby vlády Osmanské říše v Albánii. Odebráním určité části jejich pozemků by se tak zbavil jedné z opozičních skupin nakloněné Itálii, kam mimo jiné patřil také Shefqet Vërlaci.⁸⁴⁰ Z pohledu Kadlece by to přišlo vhod také Italům, neboť by se tímto krokem stal Ahmet Zogu ještě závislejším na jejich financích.⁸⁴¹ Během prosince 1928 československé zastoupení pozorovalo, že je na provedení agrární reformy připravováno už i obyvatelstvo skrze albánský tisk a ve zprávě z 28. prosince 1928 již jasně Kadlec poukazoval na to, že agrární reforma by především zasáhla Zogova nepřítele Vërlaciho, který vlastnil na jihu Albánie rozsáhlé pozemky.⁸⁴² V téže zprávě se pak také dotknul otázky, jak bude agrární reforma kvalitní. Ministerstvo informoval, že premiér Kostaq Kota bude chtít udělat reformu „svědomitě.“⁸⁴³ O kvalitě reformy pak dále spekuloval v lednu 1929, kdy pro něj bylo otázkou, zdali bude provedena důsledně, nebo kompromisně s ohledem na zájmy držitelů rozsáhlých pozemků.⁸⁴⁴ Určitou odpověď na tuto otázku Kadlec ministerstvu psal v březnu téhož roku, neboť dle jeho informací by stát neměl dostatek peněz pro využití získaných pozemků z reformy, a tudíž se spekulovalo, že reforma nebude provedena důsledně. V tomto bodě Kadlec uvedl domněnku ve vztahu k rozpínavosti italského vlivu. Podle něho by šlo agrární reformu provést pomocí zahraničních koncesionářů. To by však mohlo znamenat zahájení italské zemědělské kolonizace, což podle Kadlece také mohl být postranní cíl celé reformy.⁸⁴⁵

V únoru 1930 bylo ministerstvu referováno, že Albánie byla nucena urychlit přípravu reformy kvůli snaze zvýšit státní příjmy, neboť mělo začít splácení první italské půjčky od společnosti S.V.E.A.⁸⁴⁶ Ve zprávě se Kadlec také zabýval založením agrární banky čistě s albánským kapitálem, která by podle plánu reformy měla vlastnit polovinu ze získaných pozemků. Počáteční kapitál pro banku byl naplánován na 5 milionů zlatých franků, avšak z pohledu Kadlece nebylo možné, aby Albánci byli schopni banku financovat sami, a tak si spíše myslel, že se jednalo o další Zogův krok, jak od Italů, kteří zřejmě chtěli mít v bance podíl, získat další finance navíc. Taktéž podle svých informací ohledně formy

⁸³⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, telegram z 8. prosince 1928, č. 90.

⁸⁴⁰ Tamtéž, zpráva z 14. prosince 1928, č. 92.

⁸⁴¹ Tamtéž, zpráva ze 14. prosince 1928, č. 92.

⁸⁴² Tamtéž, zpráva z 28. prosince 1928, č. 93.

⁸⁴³ Tamtéž.

⁸⁴⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 22. ledna 1929, č. 11.

⁸⁴⁵ Tamtéž, zpráva z 15. března 1929, č. 19.

⁸⁴⁶ V roce 1930 měla Albánie zaplatit 1 milion zlatých franků, v roce 1931 pak 2 miliony zlatých franků. Plné splácení mělo začít v roce 1932, a to jak samotné půjčky, tak také moratoria, což dohromady mělo ročně činit cca 8 milionů zlatých franků. Rozpočet se přitom pohyboval kolem 30 milionů franků a státní příjem byl pod touto sumou. Tamtéž, zpráva z 20. února 1930, č. 8.

agrární reformy⁸⁴⁷ usoudil, že nakonec byl na velkostatkáře brán ohled díky jejich stále ještě znatelnému vlivu na vedoucí státní činitele, byť již nebyl tak veliký.⁸⁴⁸ O dalších ústupech následně Kadlec psal v depeši z 18. dubna 1930, ve které také ministerstvu referoval o konečném přijetí zákona o agrární reformě a plánu založit agrární banku 13. dubna 1930.⁸⁴⁹ Čeho si však nejvíce všímal, byl zásah Zoga pro co nejrychlejší přijetí zákona, neboť podle Kadlece docílili bohatí majitelé půdy zasedající v parlamentu odložení schvalování reformy na podzimní zasedání. Nad krokem krále se pozastavoval, neboť pokud měla být reforma namířená především proti bejům, nebylo s tím v souladu další zmírnění dopadu na jejich pozemky. Odložení hlasování na podzimní zasedání také nebylo významným faktorem. Kadlec tedy poukazoval na to, že Zog svým zakročením pro co nejrychlejší přijetí agrární reformy odhalil své postranní úmysly s celým projektem. Spekuloval, že to mohlo souviset se špatnou finanční situací země a potřebou další půjčky od Itálie, která mohla být poskytnuta výměnou za účast v plánované agrární bance.⁸⁵⁰

Posledním tématem, o němž bylo ve zprávách psáno v jednom určitém období, byl politický boj mezi tzv. „starými“ politiky konzervativního proudu a tzv. „mladými“ představující skupinu osob angažujících se ve veřejném životě, kteří se snažili o modernizaci Albánie.⁸⁵¹ Ti podle Vokáče své vzdělání často získali v západní Evropě a po návratu do Albánie tak přinášeli nový pohled na fungování politiky a veřejného života.⁸⁵² První zmínku o existenci názorových třenic mezi těmito skupinami obsahovala zpráva z července roku 1932 v souvislosti s očekávanými volbami a tvořením oficiálních kandidátek. Vokáč si všiml, že navržené kandidátky⁸⁵³ představují pouze konzervativní proud, proti kterému se právě začínala objevovat opozice „mladých“, kteří podle něj měli oporu u obyvatel měst a inteligence.⁸⁵⁴ Na toto téma následně navazuje další zpráva až z října 1935, kdy Čermák ministerstvo informoval o demisi vlády Pandeli Evangeliho z 16. října toho roku, po níž se k moci dostal kabinet složený z větší části „mladými.“ Čermák psal o oficiálním důvodu demise kvůli nekompletnosti kabinetu po odstoupení ministra školství Mirashe Ivanaje a ministra veřejných prací Sandëra Saraçiho, avšak z jeho pohledu bylo pravým důvodem jednak nespokojenost Zoga s dosavadní prací vlády a jejími

⁸⁴⁷ Návrh reformy v té době Kadlec uváděl takto: maximální rozloha pozemků majitele, kterých se reforma nedotkla, byla vyměřena na 60 hektarů orné půdy. Pozemky nad tuto výměru byly rozděleny na dvě poloviny, přičemž jedna byla ponechána předchozímu majiteli pod podmínkou jejího obdělávání. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. února 1930, č. 8.

⁸⁴⁸ Tamtéž.

⁸⁴⁹ Návrh přijatý parlamentem nakonec počítal s tím, že 40 hektarů orné půdy zůstane majiteli a nebude dotčena agrární reformou. Zbytek se rozdělí na třetiny, z čehož mu dvě stát ponechá pod podmínkou jejího obdělávání. Oproti variantě z února se tedy vyvlastněný majetek nerozdělil na poloviny, ale větší část zůstala předchozímu majiteli. Je třeba ale zmínit, že dřívější maximální rozloha nedotčené půdy se z 60 hektarů snížila na 40 hektarů. Podle přijatého zákona také vyvlastněnými pozemky neměla již disponovat agrární banka, ale nově založený pozemkový úřad. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. dubna 1930, č. 17.

⁸⁵⁰ Podle zákona mohl být akcionářem banky pouze občan Albánie. O její spravování se však již mohl starat cizinec. Tamtéž, zpráva z 18. dubna 1930, č. 17.

⁸⁵¹ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 362-364.

⁸⁵² AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 31. července 1932, č. 44.

⁸⁵³ Sepsány byly tři kandidátky: 1) královská, která podle informací Vokáče seskupovala Zogovy favority 2) vládní kolem osoby premiéra Pandeli Evangeliho 3) tzv. národní kolem osoby Zogova rádce a poslance Abdurrahmana Krosiho. Tamtéž, zpráva z 31. července 1932, č. 44.

⁸⁵⁴ Tamtéž, zpráva z 31. července 1932, č. 44.

hospodářskými kroky, ale také aktivita „mladých“ v periodiku Ilyria, kde vyjadřovali své názory proti dosavadní vládě.⁸⁵⁵ Premiérem nové vlády se stal v té době již starší Mehdi Frashëri, politik nakloněný Itálii, přičemž beze změny zůstalo pouze místo ministra hospodářství Dhimitëra Beratiho. Čermák však mylně dodával, že v případě zahraniční orientace nebyla vláda „mladých“ nakloněna ani Itálii, či Jugoslávii, ale díky studiím převážně v Berlíně a Vídni spíše tíhla k tomuto areálu. Z místa studia také usuzoval, že jim nebude politika Adolfa Hitlera proti mysli.⁸⁵⁶

Vnitropolitické kroky nové vlády „mladých“ Čermák popisoval kladně. V lednu roku 1936 pozoroval snahu ministrů odklonit se od „orientálního“ způsobu politiky a přiblížit stát západním zemím, přičemž očekával spíše systematickosti vlády oproti rychlosti.⁸⁵⁷ V dubnu téhož roku pak referoval o úspěchu s vymýcením korupce ve státní správě na úrovni obcí.⁸⁵⁸ Jinak však byla pozornost v depeších, spíše než aktivitě kabinetu, věnována divokému politickému boji mezi vládou „mladých“ a opozicí „starých“, která se měla soustředit kolem poslance Alizotiho. Zápas byl pozorován nejen na půdě parlamentu,⁸⁵⁹ ale také v albánských periodikách, konkrétně v případě novin Besa a Arbëria. U prvního zmíněného periodika Čermák konstatoval, že je používán opozičními poslanci k útokům na vládu, za což jim díky poslanecké imunitě nehrozil trest. Arbëria pak naopak měla být na straně vlády „mladých.“⁸⁶⁰ U tohoto periodika si také všiml otiskování článků podporující zavedení diktatury po vzoru fašistů v Itálii, byť pro redaktora novin měl být vzorem diktátora Hitler a nikoliv Mussolini.⁸⁶¹ Zde se zřejmě jednalo o již dříve zmíněnou ideu „osvícené diktatury“ od Ismeta Toty, který však zavedení fašistického režimu v Albánii nepodporoval. Podle zprávy Arbëria taktéž radostně komentovala zavedení diktatury v Řecku, přičemž podle Čermáka kolovaly zvěsti, že bude zavedena diktatura i v Albánii. Tento krok by však podle něj nedával smysl, protože stát již jako diktatura fungoval, byť pod demokratickým pláštěm voleb, fungujícího parlamentu a vlády.⁸⁶²

V druhé polovině roku 1936 se Čermák soustřeďoval na cíl „starých“ poslanců svrhnout vládu, neboť se blížil konec funkčního období parlamentu 31. října 1936 následovaný volbami. Jak poznamenal, tak v Albánii výsledek voleb reflektoval přání úřadující vlády.⁸⁶³ Ve zprávě z 20. října 1936 tedy ministerstvo informoval o situaci, kdy se „staří“ domáhali svolání parlamentu ještě před ukončením volebního období, neboť v něm měli oproti „mladým“ většinu.⁸⁶⁴ Zasedání parlamentu se

⁸⁵⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 31. října 1935, č. 11.

⁸⁵⁶ Tamtéž, zpráva z 31. října 1935, č. 11.

⁸⁵⁷ Tamtéž, telegram z 9. ledna 1936.

⁸⁵⁸ Tamtéž, zpráva z 20. dubna 1936.

⁸⁵⁹ Čermák například ve zprávě z 28. ledna 1936 psal o incidentu, který se stal při zasedání parlamentu 15. ledna. Po projevu místopředsedy parlamentu Delviny, který napadal vládu a přímo i premiéra, kterému vyčetl jeho náhlý přechod od republikánství k podpoře monarchie, měl slovo poslanec za Skadar Maliq Bushati, který svého předřečníka zkritizoval, že byl v roce 1924 zarytým nepřitelem Zoga, což v sále způsobilo rozruch: „Po několika osobních urážkách, které zanikly v nastalém hluku, tasil Maliq bey revolver, byl však přáteli odzbrojen a důvěrníkem královým, Abdurahmanem Krosim, doveden do svého bytu.“ Tamtéž, zpráva z 28. ledna 1936, č. 2.

⁸⁶⁰ Tamtéž, zpráva z 1. září 1936, č. 7.

⁸⁶¹ Tamtéž, zpráva z 10. července 1936.

⁸⁶² Tamtéž, zpráva z 1. září 1936, č. 7.

⁸⁶³ Tamtéž, zpráva z 20. října 1936.

⁸⁶⁴ Tamtéž.

začátkem 15. října 1936 si na Zogovi nakonec „staří“ vymohli, avšak král jim měl sdělit, že si pád vlády Mehdiho Frashëriho nepřejí.⁸⁶⁵ Konec vlády „mladých“ však přišel 6. listopadu po nepřijatém zákoně o povinné práci k udržování cest, se kterým bylo spojeno i vyslovení důvěry vládě. Následující sestavení vlády popisoval Čermák jako triumf „starých“, zároveň však nechápal, proč dal Zog přednost právě jim.⁸⁶⁶ Parlamentní volby, které proběhly v lednu 1937, dopadly ve prospěch vlády: z celkového počtu 58 míst bylo znovu zvoleno 42 poslanců, přičemž další místa získali ministři, kteří předtím v parlamentu nezasedali, jako ministr Terenc Toçi nebo Eqrem Libohova.⁸⁶⁷

4.3.2. Vývoj albánských financí

Vývoj finanční situace Albánie byl československým zastoupením v Tiraně pozorován mezi léty 1925 a 1935. Zpravidla byla ministerstvu posílána každý rok v letním období jedna zpráva shrnující vývoj na tomto poli a komentující přijatý rozpočet na nadcházející finanční rok, což platilo pro léta 1926 až 1931. Od roku 1932 však byla finanční situace země více komentována také v dalších zprávách, než v jedné či dvou, jako v předchozích letech. To bylo spojené především s politickou situací na mezinárodní úrovni, kdy došlo k ochlazení vztahů mezi Itálií a Albánií, což se projevilo na zastavení finančního toku italských půjček a další podpory Tiraně.⁸⁶⁸

O špatné situaci albánských financí však Kadlec psal již v první zprávě zaměřené na tuto problematiku z července 1926. Rozpočet na finanční rok 1925/1926⁸⁶⁹ finálně činil něco nad 23 milionů zlatých franků, přičemž deficit byl bezmála 7,5 milionů, který však nebyl oficiálně přiznán.⁸⁷⁰ Jednou z hlavních zátěží rozpočtu, ve které viděl Kadlec velký problém pro albánskou pokladnu, byly výdaje na vojsko a četnictvo. Na ty bylo v rozpočtu vyčleněno bezmála 10 milionů zlatých franků, což, jak připomínal konzul, bylo celých 41 % rozpočtu.⁸⁷¹ V téže zprávě také komentoval rozpočet na další rok, který se svou výší téměř rovnal tomu předchozímu. Kadlec však v tomto případě poukázal na hru s čísly albánské vlády v případě předpokládaných příjmů. Na rok 1925/1926 byl totiž odhadován příjem kolem 15 milionů zlatých franků, kdežto pro následující období již byla uvedena částka 23 milionů.⁸⁷² To byl zcela nereálný cíl a konzul zmiňoval, že došlo k vyrovnání rozpočtu pouze na papíře. Celkové vyhlídky Albánie tak viděl jako špatné,⁸⁷³ což v dalších zprávách dále opakoval. V roce 1927 byl totiž rozpočet zvýšen na částku dosahující 31 milionů zlatých franků⁸⁷⁴ a kolem této sumy se pohybovaly i další

⁸⁶⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. října 1936.

⁸⁶⁶ Tamtéž, zpráva z 10. listopadu 1936, č. 9.

⁸⁶⁷ Tamtéž, zpráva ze 4. února 1937, č. 1.

⁸⁶⁸ DERVISHI, K. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005* (c. d.), s. 337-340.

⁸⁶⁹ Finanční rok začínal 1. dubna. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. dubna 1931, č. 19.

⁸⁷⁰ Kadlec operoval s tím, že reálný příjem nemohl přesáhnout 15 milionů zlatých franků. Tamtéž, zpráva z 6. července 1926, č. 18.

⁸⁷¹ Tamtéž.

⁸⁷² Tamtéž.

⁸⁷³ Tamtéž.

⁸⁷⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 23. září 1927, č. 83.

rozpočty⁸⁷⁵ do finančního roku 1933/1934. V roce 1928 došlo k dojednání o posunutí plného splacení italské půjčky od společnosti S.V.E.A. na rok 1932, u čehož Kadlec narážel na orientální myšlení Ahmeta Zoga, neboť docílil pouze posunutí velkého problému na později.⁸⁷⁶ S vysokými státními výdaji a všemi závazky tak Kadlec v roce 1929 konstatoval, že „jejich (Albánců) politika není již ani hazardní hrou pokud se týká financí- je to doslovně tanec nad propastí.“⁸⁷⁷

Mezi finančními roky 1925/26 a 1932/33 byla pravidelně v problematice financí zmiňována položka na vojsko a četnictvo, na které bylo dáváno v porovnání s celkovými výdaji ohromná suma peněz. Podle informací Kadlece se tak dělo kvůli požadavku Italů,⁸⁷⁸ kteří budováním albánského vojska sledovali své cíle v Albánii. Nicméně je potřeba dodat, že i samotné československé zastoupení ve zprávách informovalo, že se režim Ahmeta Zoga opíral především o vojenskou moc, a tudíž bylo i v zájmu Zoga udržovat silnou armádu a provádět její modernizaci. Ostatně Vokáč v roce 1931 v depeši uváděl, že albánské vojsko je v procentuálním porovnání nejdražší na světě.⁸⁷⁹

Zlom s vysokými státními výdaji přišel s finančním rokem 1933/34. Vokáč jednak již během roku 1932 informoval o finanční a hospodářské krizi, která byla spojena se suchem a malou sklizní, špatným vybíráním daní a pokračující pasivitou mezinárodního obchodu Albánie.⁸⁸⁰ Vývoz produktů se dle jeho informací oproti období 1925-1930 snížil o 45 %.⁸⁸¹ K tomu ještě následně došlo k zastavení vyplacení 100 milionové italské půjčky kvůli schválení reformy ústavy dotýkající se tisku a školství v květnu 1933. Byl tedy schválen snížený rozpočet s výdaji kolem 27,5 milionů a předpokládanými příjmy 24,5 milionů zlatých franků. Částka na vojsko však ve schváleném návrhu stále zabírala bezmála polovinu výdajů, 12,5 milionů zlatých franků.⁸⁸² Nicméně v průběhu roku Vokáč ministerstvo informoval o úsporných opatřeních, přičemž u vojska došlo ke snížení výdajů o 20 %.⁸⁸³ Situaci však nadále viděl jako velmi kritickou, neboť státní zaměstnanci nedostali plný plat od dubna roku 1933 a od srpna téhož roku se používal na financování chodu státu taktéž fond určený pro založení agrární banky,⁸⁸⁴ o jehož vyčerpání referoval Vokáč v lednu 1934.⁸⁸⁵ Taktéž ve zprávě z října 1933 uváděl informace o dalším snižování rozpočtu pro další rok, které se nakonec potvrdily.⁸⁸⁶ Výdaje pro finanční

⁸⁷⁵ S výjimkou roku 1928, kdy byl rozpočet snížen z 31 milionů na 28 milionů zlatých franků. Na vojsko a četnictvo se však stále dávala téměř polovina peněz, 13 milionů zlatých franků. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. července 1928.

⁸⁷⁶ Tamtéž, zpráva z 20. července 1928, č. 55.

⁸⁷⁷ Tamtéž, zpráva z 21. června 1929, č. 40.

⁸⁷⁸ Tamtéž.

⁸⁷⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva 25. června 1931, č. 29.

⁸⁸⁰ Tamtéž, zpráva z 14. ledna 1932, č. 5.

⁸⁸¹ Tamtéž, zpráva z 22. května 1932, č. 36.

⁸⁸² Tamtéž, zpráva z 16. června 1933, č. 37.

⁸⁸³ Zogu se měl osobně zapojit do úsporných opatření tím, že se zřekl na 3 měsíce své apanáže a financování chodu královských paláců. Byť se nemělo jednat o velkou sumu, asi 400 tisíc zlatých franků, byl tento krok v diplomatickém sboru kvitován pro svou morální hodnotu. V téže zprávě Vokáč zmiňoval rozhodnutí dračských obchodníků dobrovolně zvýšit daň z obratu o 100 %. Z jedné strany na to mělo být pohlíženo jako na patriotické gesto, ale z druhé jako na úlitbu vládě a králi k získání koncese na výstavbu kasina a heren na dračské pláži. Tamtéž, zpráva z 20. září 1933, č. 53.

⁸⁸⁴ Tamtéž, zpráva z 3. října 1933, č. 54.

⁸⁸⁵ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1934, č. 72.

⁸⁸⁶ Tamtéž, zpráva z 3. října 1933, č. 54.

rok 1934/35 neměly přesáhnout 18,9 milionů zlatých franků, přičemž se počítalo s příjmem 18,5 milionů, tedy se schodkem nepřesahující ani půl milionů zlatých franků. Ministerstvo však bylo informováno, že dosavadní oficiální hodnoty schodků neukazovaly reálné zadlužení Albánie, neboť nebyly započítány neoficiální deficity z předchozích let vzniknuvší upravováním čísel na papíře, podobně jako v případě rozpočtu z roku 1926/27. Zároveň se nezapočítával dluh vůči společnosti S.V.E.A. v hodnotě 75-80 milionů zlatých franků a vojenský materiál dovezený z Itálie, který dle odhadu Vokáče mohl představovat sumu až 300 milionů zlatých franků.⁸⁸⁷ U rozpočtu na finanční rok 1935/36 Čermák referoval o dalších úsporách a snaze zlepšit finanční a hospodářskou situaci novými a výhodnými obchodními smlouvami. Tato snaha se však neukázala jako úspěšnou, byť byly v roce 1934 přijaty nové smlouvy jak s Československem, tak také s Jugoslávií a Řeckem.⁸⁸⁸ Mezinárodní obchod však nadále zůstával v pasivních číslech až na výjimku Řecka, u kterého rozdíl mezi exportem a importem nedosahoval veliké sumy.⁸⁸⁹ Byť se plánované výdaje pohybovaly kolem 18 milionů a příjmy 17,2 milionů zlatých franků, byly podle Čermáka i nadále tato čísla nereálná, byť došlo za období tří let ke snížení rozpočtu o 45 %.⁸⁹⁰

4.4. Společenská situace

Popisu nálady ve společnosti se diplomaté v Tiraně věnovali kontinuálně od založení úřadu až do roku 1938. Především informovali o přístupu Albánců k vládnoucímu režimu a spokojenosti s jeho politikou, nicméně pozornost také byla dávana jiným věcem, jako náboženské situaci v Albánii a událostem spojených s jednotlivými náboženskými obcemi. Dále si všímali snahy Ahmeta Zoga direktivně z vrchu reformovat společnost a přiblížit ji západnímu světu spíše než zachovat její orientální ráz. Charakteristiku Albánců coby národa lze z části najít ve vybraných depeších Kadlece, který referoval o jejich vlastnostech ve spojitosti s dalšími událostmi, jakou bylo například vyhlášení nezávislosti albánské pravoslavné církve. Vokáč naopak popisu Albánců vyhradil jednu celou zprávu, ve které také komentoval jejich vztahy se sousedními státy a národy.

4.4.1. Albánský národ

První vyjádření k albánskému národu lze u Kadlece nalézt ve zprávě z ledna roku 1926. V té nepředpokládal úplné ztracení suverenity Albánie ve spojitosti se stále se zvyšujícím vlivem Itálie v zemi, neboť poukazoval na schopnost Albánců „vybičovat“ své vlastenecké cítění do krajnosti

⁸⁸⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 27. června 1934, č. 26.

⁸⁸⁸ Tamtéž, zpráva z 30. června 1934, č. 29.

⁸⁸⁹ Vokáč ve zprávě uváděl tabulku s albánskou statistikou zahraničního obchodu v rozmezí 1. ledna až 31. srpna 1934 ve zlatých francích. Např. u první Itálie byl dovoz 2.793.489 a vývoz 1.486.874, u druhého Řecka byl dovoz 433.171 a vývoz 384.605, u třetí Jugoslávie byl dovoz 490.279 a vývoz 116.130, u čtvrté Velké Británie byl dovoz 675.923 a vývoz 5.270, u pátého Německa byl dovoz 428.927 a vývoz 300, u šestého Československa byl dovoz 352.594 a vývoz 3.200. Tamtéž, zpráva z 21. října 1934, č. 34.

⁸⁹⁰ Tamtéž, zpráva z 16. července 1935.

v období nouze pro zachování integrity albánského státu.⁸⁹¹ Po tomto v celku pozitivním popisu se k obecným vlastnostem Albánců vyjadřuje dále ve zprávě ze srpna 1926, kde již vrhá na Albánce jiné světlo. Měli totiž mít vrozenou lstivost, která byla zapříčiněná jejich odtážitostí od dalších národů, ze kterých ani k jednomu nechovali z pohledu Kadlece zvláštní sympatie.⁸⁹² Toto tvrzení se poté ještě objevilo ve zprávě z května roku 1929, kde jsou Albánci označeni za izolovaný národ, který netíhne ani k Italům, Srbům či dalším národům.⁸⁹³ Taktéž si myslel, že mezi Albánci normálně neexistovala pravá oddanost albánské věci a patriotismus, který byl nahrazen jedinou snahou o vlastní obohacení a prospěch.⁸⁹⁴ V souvislosti s tímto je zajímavé zmínit zprávu z ledna roku 1938, ve které Nechutný ministerstvo informoval o protižidovských opatřeních v Albánii. Vláda údajně nařídila úřadům, aby neposkytovaly přistěhovałym židům pracovní a živnostenská povolení. V tiranské nemocnici obdrželi všichni židovští lékaři výpověď, mezi nimi i jeden naturalizovaný Albánec, avšak poté byly výpovědi opět staženy. Nechutný to komentoval tak, že se jednalo o krok vedený čistě osobními zájmy, pro který někdo využil tehdejší protižidovské nálady v Evropě. Krátce před tím totiž přijala albánská vláda se smlouvou na 6 let židovského emigranta z Vídně pro organizaci dětské kliniky v Tiraně.⁸⁹⁵

Oproti Kadlecovi jde Vokáč ve své zprávě z února roku 1931 hlouběji a ministerstvo informuje o rozdělení Albánců na dvě hlavní etnografické skupiny, Gegy a Tosky, a na další menší kmeny. Gegové byli z jeho pohledu „hrdinní horalové albánských kmenů, kteří jsou čestní, uvědomělí a znamenití bojovníci.“⁸⁹⁶ Zároveň si však všímá toho, že díky jejich bojovnosti a nestálosti vyvolávali mnohá povstání, což bylo také možné proti Zogovu režimu. Oproti tomu Toskové podle něho byli „malého vzrůstu, víceméně churaví, namnoze lstiví, nepoctiví a zkažení.“⁸⁹⁷ Podle Vokáče měli ovládat stát, avšak jeho zakládání se účastnit neměli. Z jeho pohledu panovala mezi oběma skupinami velká antipatie, neboť Gegové, „hrdinové v horách,“ přezírali Tosky žijící v údolích, kteří naopak Gegy pokládali za „věčně loupežné živly.“⁸⁹⁸ V případě rozdělení na základě náboženství Vokáč zmínil pravoslavné, katolíky a muslimy, přičemž z posledně zmíněných neoddělil beктаšie,⁸⁹⁹ kteří ve zprávě nebyli vůbec jmenováni. V případě muslimů Vokáč souhlasil s předchozími konstatováními Kadlece o Albáncích, že nechovají sympatie ani k jednomu sousednímu národu. K tomu měli být také nejméně

⁸⁹¹ Jako příklad nouze Kadlec ve zprávě uvádí rok 1920, kdy existovala možnost rozdělení Albánie mezi sousední státy po 1. světové válce, na což Albánci reagovali kongresem v Lushnji, který podle Kadlece vyústil v „plamenný protest zástupců z celé Albánie,“ na jehož základě poté USA měly bránit integritu albánského státu při jednání velmocí. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 16. ledna 1926, č. 1.

⁸⁹² Tamtéž, zpráva z 6. srpna 1926, č. 23.

⁸⁹³ Tamtéž, zpráva z 16. května 1929, č. 33.

⁸⁹⁴ Tamtéž, zpráva z 6. srpna 1926, č. 23.

⁸⁹⁵ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1938.

⁸⁹⁶ Tamtéž, zpráva 10. února 1931, č. 7.

⁸⁹⁷ Tamtéž, zpráva z 10. února 1931, č. 7.

⁸⁹⁸ Tamtéž.

⁸⁹⁹ Bektašizmus/bektašiové – islámský řád, jehož příslušníci jsou především v Antálii a na Balkánském poloostrově. Zakladatelem řádu byl Haxhi Bektash Velu (1249-1344) narozený v Íránu, který se díky svým cestám na Střední a Dálný Východ dostal do kontaktu s hinduizmem a buddhismem. To následně ovlivnilo utváření doktríny bektašizmu, která obsahuje panteizmus. Svatostánkem je tzv. teqe, nikoliv mešita. Do Albánie se bektašizmus dostal během druhé poloviny 17. století. Od roku 1926 je Albánie centrem bektašizmu. LAFE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III* (c. d.), 2009. s. 202-203.

pokrokoví jak v politice, kultuře či vojenství, ale jelikož byli nejpočetnější skupinou v Albánii, tak ji také měli ovládat.⁹⁰⁰ Naproti tomu pravoslavní Albánci měli představovat střední třídu pod vlivem Řecka. Byli především obchodníky, řemeslníky a zemědělci, v jejichž rukou byl podle Vokáče celý domácí kapitál v Albánii. Zároveň se z pravoslavných měli rekrutovat nejlepší albánští politici, ale také největší šovinisté, u čehož Vokáč zmiňoval příklad tehdejšího předsedy sněmovny Kostaqe Koty, který měl být znám jako odpůrce Řeků a Srbů.⁹⁰¹ U katolíků ze severu pak lze ve zprávě nalézt taková adjektiva jako nejkulturnější, nejpoctivější, emancipovaní. U katolických dětí konstatoval, že jsou „nejzdravější a nejhezčí.“⁹⁰² Obecně k albánskému národu pak dodával, že „jest vůbec nepokrokový, špinavý a žije nehygienicky. Požívá jídel nejhoršího druhu s velmi málo výživnými látkami, následkem čehož dostávají se četné nemoci a značná úmrtnost.“⁹⁰³ Úroveň života Albánců byla přirovnávána ke středověku a starověku, k čemuž také Vokáč dodával, že v zemi stále existovala krevní msta, nebo praktika kupování nevěsty.⁹⁰⁴ Zajímavé je, že podle Vokáče si Albánci ani v roce 1931 nebyli vědomi svého národního státu, i když se pomalu začalo probouzet jejich uvědomění.⁹⁰⁵ Lze tedy usuzovat, že z jeho pohledu Albánci ještě v roce 1931 nedovršili své národní obrození, byť albánský národní stát existoval již od roku 1913.

Je patrné, že Vokáč při svém popisu Albánců buď upřednostnil subjektivní pohled, nebo se spolehl na nesprávné zdroje informací. Jeho zpráva obsahovala řadu sporných a zavádějících tvrzení, jako že Toskové byli z velké části „zkažení“, kdežto děti katolíků byli „nejhezčí.“ Ze zprávy bylo možné vyčíst jeho sympatie spíše k severním kmenům a katolíkům, přičemž u Tosků nesprávně ministerstvo informoval, že se neúčastnili budování albánského státu. Například vyhlášení nezávislosti Albánie v roce 1912 provedl Ismail Qemali, vlivný bej z Vlory z jihu Albánie, řadící se mezi Tosky.⁹⁰⁶

4.4.2. Vývoj společenské situace

Nálada v albánské společnosti byla diplomaty popisována především ve vztahu k režimu Ahmeta Zoga a jeho politice. Již během roku 1925, kdy začal československý úřad v Tiraně fungovat, bylo ministerstvo informováno, že obyvatelstvo nemělo být s absolutistickou formou vlády Ahmeta Zoga spokojeno.⁹⁰⁷ Na konci téhož roku Kadlec konstatoval, že režim měl mnoho nepřátel mezi albánskou inteligencí, ale i horskými kmeny a albánskou emigrací.⁹⁰⁸ Konzul si všímal, že postavení Zoga v té době nebylo v zemi dostatečně pevné, a proto měl zcela spoléhat pro udržení své moci a

⁹⁰⁰ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 10. února 1931, č. 7.

⁹⁰¹ Tamtéž.

⁹⁰² Tamtéž.

⁹⁰³ Tamtéž.

⁹⁰⁴ Tento fenomén popisoval Vokáč následovně: „... hodnotu (nevěsty) oceňují rodiče novomanželů. Hodná, zdravá a pilná dívka platí se zlatem a někde i výměnným obchodem za dobytek. Za dívku se platí nejvýše 30 napoleonů. /1 napoleon=130 Kč/. Otec, který má mnoho dcer na vdávání, pokládá se právě tak jako v dřívější době za bohatce.“ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 10. února 1931, č. 7.

⁹⁰⁵ Tamtéž, zpráva z 10. února 1931, č. 7.

⁹⁰⁶ PEARSON, O. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939* (c. d.), s. 33.

⁹⁰⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva 25. září 1925, č. 22.

⁹⁰⁸ Tamtéž, zpráva z 1. prosince 1925, č. 26.

pořádku v zemi na ozbrojené složky a opozici ve velké míře zatýkat. Velký počet politických vězňů a represí tak měly více prohlubovat stísněnost obyvatelstva.⁹⁰⁹ Zároveň se ve zprávách do roku 1930 objevovaly zmínky, že prostí Albánci se taktéž dívali s nelibostí na rozšiřování italského vlivu, přičemž v srpnu 1930 Kadlec ministerstvo informoval o této rostoucí antipatii. Povstání však z jeho pohledu nebylo reálné, neboť naopak vyšší vrstvy Albánců z italských peněz profitovaly.⁹¹⁰ Taktéž Vokáč v roce 1931 referoval o nespokojenosti obyvatelstva s vládou Ahmeta Zoga a nenávistí k Italům, kteří se k Albáncům měli chovat arogantně jako k někomu podřadnému.⁹¹¹ V souvislosti s pokusem o atentát na Zoga ve Vídni psal o shromážděních Albánců na podporu krále, které však podle jeho informací neměly být spontánní, ale přichystány úřady. Naproti tomu se mezi Albánci měl nacházet nemalý počet těch, kteří s atentátníky z Vídně sympatizovali.⁹¹² Ke konci roku 1931 tak ministerstvo informoval o stále větším počtu odpůrců krále Zoga, jednak kvůli proitalské politice, ale také hospodářské situaci v zemi a bídě na venkově, kde mělo docházet k lokálním revoltám a velkému zatýkání.⁹¹³ Výjimku v kontinuálním zpravodajství o nespokojenosti obyvatelstva s politikou režimu a s králem bylo období ochlazení vztahů mezi Itálií a Albánií po neprodloužení tzv. prvního Tiranského paktu v roce 1931, čímž si měl Zog získat popularitu u té části společnosti, která nebyla nakloněna proitalské politice.⁹¹⁴ Ve zprávě z prosince téhož roku již Vokáč konstatoval, že z části společnosti, která byla proti rozpínavosti italského vlivu v Albánii, se zformovalo nacionalistické hnutí odmítající italoofilskou politiku státu.⁹¹⁵ Lze tedy předpokládat, že československé zastoupení v tomto nacionalistickém proudu vidělo nástupce skomírajícího vlivu Bělehradu v odmítání penetrace italského vlivu do Albánie.

V roce 1937, při příležitosti návštěvy ministra zahraničí Itálie Galeazzo Ciana v Tiraně, Nechutný psal o tom, že z jeho pohledu u veřejnosti nebyl přímo odpor proti politice režimu zaměřené na Itálii, avšak v té době se mělo spíše jednat o celkový nezájem obyvatelstva o politiku.⁹¹⁶ Nicméně v roce 1938 se ve zprávě zmiňoval o antipatiích Albánců k italské rozpínavosti a arogantnímu chování, což dokresloval příkladem napadení italského důstojníka ve Skadaru poté, co se omylem srazil na ulici s Albáncem, na kterého se následně slovně utrhnul.⁹¹⁷

Mimo vývoje vztahu společnosti ke králi a jeho politice si českoslovenští diplomaté také v některých zprávách všímali životních podmínek v Albánii, avšak penzum informací s touto tematikou nebylo ve sledovaném období velké. Na začátku fungování úřadu Kadlec ministerstvo informoval o hrozbě poklesu životní úrovně státních úředníků kvůli snaze zavést do oběhu bankovky, ve kterých by jim byl vyplácen plat. Jelikož byli Albánci nedůvěřiví k papírovým penězům a mohli by je odmítat

⁹⁰⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 22. května 1926.

⁹¹⁰ Tamtéž, zpráva z 22. srpna 1930, č. 34.

⁹¹¹ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1931, č. 4.

⁹¹² Tamtéž, zpráva z 26. února 1931, č. 9.

⁹¹³ Tamtéž, zpráva ze 7. prosince 1931, č. 52.

⁹¹⁴ Tamtéž, zpráva z 14. ledna 1932, č. 5.

⁹¹⁵ Tamtéž, zpráva z 5. prosince 1932, č. 67.

⁹¹⁶ Tamtéž, zpráva z 3. května 1937, č. 10.

⁹¹⁷ Tamtéž, zpráva z 15. března 1938.

používat během obchodu, ocitli by se státní zaměstnanci v těžké situaci.⁹¹⁸ V květnu 1929 pak referoval o bídě v severních horách, kde panoval hlad, a lidé neměli dostatek semen k setbě. To mělo způsobit pohyb horských kmenů blíže k nížině, přičemž se zhoršila bezpečnostní situace s objevováním se lupičských band u silnic, které podle Kadlece již několik let v Albánii neexistovaly.⁹¹⁹ Nicméně v říjnu téhož roku připustil, že životní úroveň se v Albánii mohla zvýšit díky italským financím. Pro udržení tohoto trendu by však z jeho pohledu bylo potřeba hospodářského vzestupu země pomocí dalšího velkého množství italských peněz, což pokládal za nereálné, neboť zlepšení albánského hospodářství nebylo v zájmu Italů.⁹²⁰

Ve zprávě z listopadu 1930 se jednak zaměřil na situaci v Tiraně, kde probíhala výstavba širokých ulic, budov ministerstev a úřadů, čímž se chtěl Zog dle Kadlece zavděčit Albáncům. Podle jeho pozorování to však mělo opačný účinek, neboť bylo mnoho domů strženo a „obyvatelstvo nemá kde bydlet a žije ve špinavých, polorozpadlých domcích z nepálených cihel, kde není ani pořádná střecha, jež by chránila před deštěm.“⁹²¹ Ve zprávě také zmiňoval ubohý stav v horách, kde podle jeho informací měli lidé umírat hlady.⁹²² Na bídou situaci v zemi také následně poukazuje Čermák ve zprávě ze srpna 1935, kdy se prostým Albáncům nemělo dostávat nejzákladnějších potřeb, přičemž však existovala úzká skupina, především vládních politiků, kteří bohatli a mohli si dovolit stavět výstavní domy v Tiraně, což vytvářelo napjatou atmosféru ve společnosti.⁹²³ O té následně referoval také v roce 1936, kdy proběhly demonstrace živnostníků v Korči proti industrializaci a nespokojenost obyvatelstva se měla projevovat také v dalších částech země, avšak bez specifikace jakým způsobem.⁹²⁴

V kontrastu s informacemi o chudobě a nespokojenosti obyvatelstva byly v depeších diplomaty také zmiňovány snahy režimu o modernizaci společnosti v Albánii, jejímu přiblížení západním zemím Evropy, emancipaci žen a zakládání různých společenských spolků. V březnu roku 1928 tak Kadlec ministerstvu referoval o novém trestním zákoníku, který byl postavený na tom italském, a o občanském zákoníku inspirovaným italským a francouzským zákoníkem. Ten do Albánie přinášel nezvyklosti v podobě povinného úředního sňatku před náboženským, ale také rovnoprávnost žen a mužů.⁹²⁵ O rok později si následně Kadlec všiml plánu vlády založit ženskou organizaci pro pokrok a vlasteneckou výchovu, o jejíchž aktivitách následně Vokáč referoval v depeši z března 1932. Spolek se jmenoval „Albánská žena“ a jejím cílem bylo zlepšit postavení žen v albánské společnosti.⁹²⁶ Ve stejné zprávě

⁹¹⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 1. prosince 1925, č. 26.

⁹¹⁹ Tamtéž, zpráva z 31. května 1929, č. 36.

⁹²⁰ Tamtéž, zpráva z 16. října 1929, č. 56.

⁹²¹ Tamtéž, zpráva z 1. listopadu 1930.

⁹²² Kadlec připojil informace od vojenského ataše Jugoslávie majora Orloviče, který navštívil kraj kolem Skadaru. Jeho náhled na situaci měl být velice pesimistický, lidé neměli mít ani základní suroviny jako kukuřici či brambory k obživě. Tamtéž, zpráva z 1. listopadu 1930.

⁹²³ Tamtéž, zpráva z 20. srpna 1935, č. 9.

⁹²⁴ Tamtéž, zpráva z 5. března 1936, č. 4.

⁹²⁵ Tamtéž, zpráva z 15. března 1928, č. 26.

⁹²⁶ Vokáč informoval o spolkem vytvořené komisi pro studování možností zlepšit pozici ženy ve společnosti a také stanovení tzv. národního týdne, ve kterém se měly ženy oblékat pouze do oblečení doma ušitých, čímž se mělo přispět ke zvýšení výroby „národních produktů.“ Tamtéž, zpráva z 31. března 1932, č. 27.

byly také popisovány aktivity a existence dalších spolků a organizací, jako Národní sportovní federace,⁹²⁷ či tenisového klubu v Tiraně,⁹²⁸ kterého byl král Zog I. čestným předsedou. Zároveň byla ve zprávě komentována situace kolem urbanizmu, kdy se podle pozorování Vokáče Tirana za tři měsíce značně rozrostla, na čemž mělo také zásluhu dokončení mnoha nových vládních i soukromých budov. Zvětšování Tirany však nemělo být záměrem vlády, a tudíž Vokáč také informoval o opatření proti přílišnému zvětšování města,⁹²⁹ kterým mělo být zakládání škol na vesnicích pro jejich další rozvoj. Informace o otvírání nových obecných a středních škol⁹³⁰ po Albánii byly následně také ve zprávě z ledna 1934 ve vztahu s reformou ústavy dotýkající se školství. Z pohledu Vokáče právě tento krok vlády znamenal nový směr vzdělávací politiky pro potírání analfabetismu, který v meziválečné Albánii představoval veliký problém.⁹³¹

O poslední snaze Zoga reformovat albánskou společnost referoval Nechutný ministerstvu v několika zprávách z března roku 1937. Veřejně vyhlášeným záměrem krále bylo, že „za tento jediný rok (1937) bude v Albanii dosaženo daleko většího pokroku, nežli za celé uplynulé období 10-11 let.“⁹³² Přibližování západní kultuře se tak mělo velice urychlit pomocí několika společenských reforem. Nakonec bylo ministerstvo informováno o jediném, a to o zákonu zakazující zahalování obličejů u žen a zákazu nošení fezů u státních a obecních zaměstnanců. Případ se zahalováním obličejů žen byl zdůvodňován tím, že se jednalo o starý zvyk vnucený Albáncům za turecké nadvlády, a který již nebyl v souladu se snahami o modernizaci společnosti.⁹³³ Ke konci března 1937 si Nechutný také všiml záměru krále vytvořit fond pro organizaci kurzů gramotnosti, „hygienického způsobu života“ a starosti o dítě s cílem zlepšení postavení žen ve společnosti. Zog měl podle Nechutného dobře pochopit, že pouhý zákaz zahalování obličejů, který byl dle názoru diplomata velmi dobrým, by k tomu nestačil.⁹³⁴

4.4.3. Náboženství a náboženské obce

O vývoji náboženské situace v Albánii bylo ministerstvo informováno především ve spojitosti s politickými kroky režimu a událostmi, které se s touto problematikou pojily. První takový případ byl z roku 1928, kdy Kadlec informoval o plánování nového občanského zákoníku, který byl z části inspirovaný tím francouzským. Proti tomu se postavil katolický klérus ze severu, neboť se počítalo se

⁹²⁷ Podle Vokáče byl albánský sport velmi mladý a rozvíjel se de facto pouze předchozí tři roky, od roku 1932. O jeho oblíbenosti však mělo svědčit četné obecní sportovní události a zvětšování sportovní obce. Vokáč také zmínil účast albánských sportovců na mezinárodním závodě v Benátkách u příležitosti kongresu Mezinárodní výchovy fyzické, kde měli získat několik zlatých medailí. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 31. března 1932, č. 27.

⁹²⁸ Vokáč informoval, že Sportovní federace pověřila tenisový klub pořádáním šachového turnaje v Tiraně, při kterém byly ceny předány princeznou Myzejen. Tamtéž.

⁹²⁹ O nezvládnuté situaci s rozšiřováním města svědčí např. informace o kritice radnice, že se měla na prvním místě postarat o kanalizaci a pitnou vodu, které bylo v Tiraně nedostatek. Tamtéž.

⁹³⁰ V centru Tirany byla např. Skanderbegova kasárna předělána na střední školu. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. ledna 1934, č. 72.

⁹³¹ Tamtéž, zpráva z 20. ledna 1934, č. 72.

⁹³² Tamtéž, zpráva ze 7. března 1937, č. 7.

⁹³³ Tamtéž.

⁹³⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 27. března 1937.

zavedením povinného úředního sňatku, ale především také s možností rozvodu. Z pohledu Kadlece však měl nový zákoník největší dopad na muslimy, neboť se nepočítalo s mnohoženstvím,⁹³⁵ muži a ženy byli postaveni na stejnou úroveň a došlo k velké změně dědického práva oproti muslimskému.⁹³⁶

Muslimů se mimo jiné také týkaly tři zprávy z roku 1929. V srpnu si jednak Kadlec všímal kongresu muslimských obcí, jehož cílem mělo být reorganizovat muslimskou „církve“ a nacionalizovat ji. K tomu měla hlavně posloužit změna jazyka obřadů, kdy byla místo arabštiny prosazena albánština, k čemuž Kadlec dodal, že se objevily zprávy o nesouhlasu některých duchovních ze Skadaru.⁹³⁷ V září ministerstvo informoval, že se v Albánii chystalo zavedení zákazu nošení muslimských šátků pro ženy. Celá muslimská obec tak měla podle Kadlece v Albánii trpět po zavedení nového občanského zákoníku v roce 1928 a změně jazyka bohoslužeb. Kvůli potlačování zvyků však neočekával nějaké povstání, neboť muslimové byli z většiny chudí a peněz se jim dostávalo díky italské půjčce.⁹³⁸ Špatnou situaci muslimské obce nakonec jasně vystihovala zpráva z října 1929, ve které ji Kadlec popisuje jako otřesenou a nejednotnou, přičemž změna jazyka obřadů, zavedení nového občanského zákoníku a další změny⁹³⁹ vedly z jeho pohledu k izolaci albánské muslimské obce od těch ostatních. Stejně tak měli být pravoslavní věřící na jihu dezorientováni kvůli vyhlášení autokefální albánské církve. Kvůli oslabení těchto náboženských komunit Kadlec očekával, že dojde k akci Vatikánu k rozšíření katolicismu, což dokazoval aktivitou jednoho uniatského kněze v Albánii. Vedle toho ale také ministerstvo informoval, že díky oslabení náboženských obcí zřejmě dojde k silnějšímu uvědomění Albánců v národní jednotu.⁹⁴⁰

K posilování katolicismu a vlivu Vatikánu v Albánii však nedošlo, ba právě naopak. Po zavedení ústavní reformy dotýkající se školství a vydávání tisku v roce 1933 Vokáč referoval, že ovlivnila nejvíce asi právě katolíky na severu: došlo k uzavření katolických škol a postihnuto bylo také vydávání františkánských periodik, neboť nově podle reformy směly albánské noviny vydávat pouze Albánci. Se situací tak podle informací Vokáče neměl být spokojený ani samotný papež, od kterého očekával vystoupení s prohlášením o pronásledování katolíků v Albánii.⁹⁴¹ Ministerstvo taktéž bylo informováno o shromáždění katolického kléru pod předsednictvím papežského legáta ve Skadaru, při kterém byly přijaty dva dokumenty⁹⁴² důrazně odsuzující kroky vlády.⁹⁴³ Nakonec během roku 1933 došlo také k exkomunikaci z církve těch katolických poslanců, kteří pro reformu ústavy hlasovaly,⁹⁴⁴ a

⁹³⁵ Kadlec dodával, že se nechal informovat o situaci u katolíků, přičemž se dozvěděl, že ani u nich není výjimečné, když má muž vedle manželky ještě další ženy. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 15. března 1928, č. 26.

⁹³⁶ Tamtéž, zpráva z 15. března 1928, č. 26.

⁹³⁷ Tamtéž, zpráva ze 7. srpna 1929, č. 47.

⁹³⁸ Tamtéž, zpráva z 6. září 1929, č. 51.

⁹³⁹ Svátečním dnem se stala pouze neděle, tedy sváteční den podle křesťanství. Před tím byl sváteční den rozdělen na páteční odpoledne podle islámu a nedělní odpoledne podle křesťanství. Tamtéž, zpráva z 16. října 1929, č. 56.

⁹⁴⁰ Tamtéž, zpráva z 16. října 1929, č. 56.

⁹⁴¹ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1933, č. 29.

⁹⁴² Jednalo se o Memorandum katolického episkopátu albánské vládě a Pastýřský list biskupův albánských katolickým věřícím. Tamtéž, zpráva z 15. května 1933, č. 32.

⁹⁴³ Tamtéž, zpráva z 15. května 1933, č. 32.

⁹⁴⁴ Tamtéž, zpráva z 16. června 1933, č. 37.

k posláni do emigrace františkánského básníka Gjergje Fishtu.⁹⁴⁵ Ten se podle Vokáče poté vyjadřoval v zahraničních rádiích proti Zogově režimu, který „postupuje proti katolíkům hůře, než bylo za starého tureckého režimu ottomanského.“⁹⁴⁶ Nespokojeni však také měli být jak pravoslavní Albánci na jihu kvůli uzavření tamních řeckých škol, tak i většina muslimů, která neměla pohlížet na režim v dobrém s ohledem k předchozím krokům.⁹⁴⁷

Jak už bylo výše zmíněno, informoval Nechutný ministerstvo v roce 1937 o zákonu dotýkající se muslimů, který zakazoval zahalování obličeje žen šátkem. Podrobně si všímal celého procesu kolem přijímání zákona,⁹⁴⁸ což se stihlo v krátkém čase. Parlamentu byl předložen 6. března 1937 a již za dva dny byl schválen.⁹⁴⁹ Podle Nechutného bylo otázkou, zdali tento spěch nebyl na škodu při konzervativnosti muslimské společnosti, která byla zákonem velice zasažena, především pak ženy řemeslníků, obchodníků a úředníků ve městech, neboť na venkově ženy pracovaly v hospodářství bez zahalování obličeje. Z jeho pohledu by delší seznamování veřejnosti se zákonem, ke kterému se Nechutný stavěl pozitivně, usnadnilo „zaostalému muslimanskému národu, žijícímu ještě setrvačností ve středověkých konservativních názíráních na různé otázky rodinného a společenského života,“⁹⁵⁰ zákon přijmout. Vláda však z jeho pohledu zřejmě sázela na autoritu krále u obyvatelstva, který přijetí zákona prosazoval. Žádné nepokoje se také po začátku platnosti zákona 25. března 1937 neobjevily.⁹⁵¹

V případě uceleného informování o náboženské situaci v Albánii to pak byl opět Vokáč, který o ní psal v lednu 1932 na základě sčítání obyvatelstva z roku 1930. Oproti depeši z února roku 1931 o Albáncích, ve které se také dotknul jejich rozdělení podle náboženství, se v této již zmínil v případě muslimů o beкташіích, které označoval za protestanty mezi muslimy kvůli jejich rozdílnému přístupu oproti dalším muslimským proudům v Albánii k otázce přizpůsobování náboženských obřadů tehdejší době.⁹⁵² Celkově si u muslimů všímal především snah o sjednocení všech „sekt“ do jednoho velkého muslimského tělesa, přičemž tato snaha měla v Albánii existovat od kongresu všech muslimských obcí v roce 1929. Na tom byl navržen statut, na základě kterého by měli sjednocení muslimové fungovat.⁹⁵³ Problémy, se kterými se tato snaha setkávala, viděl Vokáč jednak v konzervativnosti velké části

⁹⁴⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 12. prosince 1933, č. 66.

⁹⁴⁶ Tamtéž, zpráva z 12. prosince 1933, č. 66.

⁹⁴⁷ Tamtéž.

⁹⁴⁸ Ve zprávě ze 7. března 1937 ministerstvo informuje, že 1. března se konala mimořádná schůze všeobecné muslimské rady, na níž zaznělo od jejího představitele, dr. Shapati, že po svém zkoumání koránu nenalezl podklad pro to, aby si ženy zahalovaly i obličeje. Mělo se jednat o zvyk, který byl před mnoha lety zaveden pro udržení morálky, což už však v roce 1937 nebylo nutné, ba pro postavení ženy ve společnosti spíše kontraproduktivní. Jeho závěr všeobecná muslimská rada přijala. Na půdě parlamentu pak byl dán souhlas se zákonem poslanci, kteří byli speciálně vybráni jako muslimové z různých částí Albánie. Ve zprávě také celý zákon uvedl, i s přepočtem pokut za porušení ze zlatých franků na tehdejší československé koruny. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 7. března 1937, č. 7.

⁹⁴⁹ Tamtéž, zpráva z 12. března 1937, č. 8.

⁹⁵⁰ Tamtéž, zpráva ze 7. března 1937, č. 7.

⁹⁵¹ Tamtéž, zpráva z 27. března 1937.

⁹⁵² Tamtéž, zpráva ze 4. ledna 1932, č. 1.

⁹⁵³ Tamtéž.

muslimů, ale poté také u beктаšiů, kteří si již před muslimským kongresem schválili vlastní statut, který se z jeho pohledu odlišoval od navrženého statutu pro muslimské sjednocení.⁹⁵⁴

V části věnované pravoslavným se věnoval především popisu toho, jak se albánské vládě podařilo využít nezkušeného jugoslávského vyslance Mihajloviće k tomu, aby srbská pravoslavná církev pomohla k nezávislosti té albánské, což následně mělo neblahé dopady na vztahy Jugoslávie a Řecka, přičemž pozice srbské pravoslavné církve v Albánii se de facto zhroutila zrušením biskupství ve Skadaru.⁹⁵⁵ Informoval však také o problémech mladé albánské církve, které se nemělo dostávat dostatečného množství duchovních knih v albánštině, stejně tak jako albánských kněží. U katolíků pak konstatoval, že měli být nejvzdělanější a nacházelo se mezi nimi nejvíce nacionalistů.⁹⁵⁶ S tvrzením o nejvyšší vzdělanosti by se však dalo polemizovat, i s přihlédnutím k aktivitě františkánského řádu a existence jejich škol na severu Albánie. Je možné, že určitá skupina katolíků se opravdu vyznačovala vyšším vzděláním než většina zbylých Albánců, avšak nelze říci, že takové katolické horské kmeny, mezi něž patřili také Mirdité, se vyznačovaly vysokou mírou vzdělanosti. Stejně jako na severu, existovala vzdělaná společenská skupina i na jihu Albánie, kde zase fungovalo například francouzské lyceum v Korči, které se dle Vokáče svou úrovní dalo srovnávat se školami ve Francii.⁹⁵⁷ Zajímavé je také konstatování, že katolíci nepodporovali italskou politiku v zemi.⁹⁵⁸ Vokáč ministerstvo informoval, že se to projevilo při nemoci Ahmeta Zoga v roce 1931, kdy se katolický klérus v otázce nástupnictví měl přiklánět k možnosti Wilhelma Wieda, který by se zřejmě z jejich pohledu postavil italskému vlivu lépe, než případný nástupce-katolík. Na tom Vokáč demonstroval to, že rozpory katolického kléru a Ahmeta Zoga nebyly postaveny na náboženské linii, ale čistě na politické neshodě. Ostatně v závěru své zprávy dodal, že náboženství je v Albánii silně spjato s politikou, a to jak s vnitrostátní, tak mezinárodní: Řecko mělo vliv na jihu Albánie a Jugoslávie na severu skrze své pravoslavné církve. Taktéž však Vokáč konstatoval fakt, který je i dnes silně prosazovaný albánskými politiky, že v zemi existovala náboženská harmonie, kterou označoval až za „srdečnou.“⁹⁵⁹ Z jeho pohledu to však byla v Albánii spíše nová věc, neboť v historii popisoval vztahy mezi náboženskými skupinami jako antagonické, přičemž za zlepšení situace viděl i kroky Zoga, který měl dodržovat zásadu zastoupení každého náboženství ve vládě a státní správě.⁹⁶⁰

⁹⁵⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva ze 4. ledna 1932, č. 1.

⁹⁵⁵ Tamtéž.

⁹⁵⁶ Tamtéž.

⁹⁵⁷ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 11. ledna 1932, č. 3.

⁹⁵⁸ O zklidnění vztahů mezi katolickým klérem na severu a Ahmetem Zogem coby muslimským vládcem psal již Kadlec v roce 1929, kdy Vatikán nařídil katolíkům nevměšovat se do politického života v Albánii. Oproti Vokáčovi však psal, že náboženské citění katolíků je silnější nežli národní sounáležitost. Tamtéž, zpráva z 16. října 1929, č. 56.

⁹⁵⁹ Tamtéž, zpráva ze 4. ledna 1932, č. 1.

⁹⁶⁰ Tamtéž.

4.5. Armáda a četnictvo

Oblasti ozbrojených sil Albánie si československé zastoupení všímalo po celou dobu svého působení v Tiraně, tedy od roku 1925 do roku 1939. Byť počet informací o tomto tématu byl výrazně nižší, než u vlivu a aktivitě cizích států v Albánii či vnitropolitické situaci, byl vývoj v této oblasti považován za důležitý s ohledem na možnost vypuknutí válečného konfliktu mezi Itálií a Královstvím SHS, později Jugoslavií.⁹⁶¹ Českoslovenští diplomaté tak do jisté míry suplovali roli vojenského atašé. V depeších bylo ministerstvo informováno jak o četnictvu, tak armádě, o jejich stavu a náladách uvnitř sboru. V několika případech byly zaslány také fotografie či mapy vztahující se k problematice ozbrojených sil.⁹⁶² Na absenci vojenského atašé pro Albánii narážel Vokáč ve své zprávě z července 1931: „Československo nemá akreditovaného vojenského attaché pro Albánii ani v Tiraně ani mimo Tiranu. Ministerstvo národní obrany nevede Albánii ani v tak zvané vojenské evidenci. A přece je Albanie dnes nejen zajímavým, nýbrž i svrchovaně důležitým místem vojensko-strategickým, jež může hrát značnou úlohu v novém válečném konfliktu. Ba někteří tvrdí, že Albanie jest nejnebezpečnějším koutem Evropy, kde může vzplanouti světový požár, jako tomu bylo roku 1914 v Bosně.“⁹⁶³ První vojenský atašé, podplukovník František Hájek, byl pro Albánii poté akreditován v roce 1935, avšak se sídlem v Bělehradě a akreditací taktéž pro Řecko.⁹⁶⁴

První zpráva o vojsku byla z května roku 1925, v níž Kadlec popisoval změny v armádě po návratu Ahmeta Zoga do Albánie v roce 1924. Především si všímал odstranění důstojníků, kteří podporovali předchozí vládu Fan Noliho, a jejich nahrazení loajálními lidmi vůči Zogovi. V té době také psal o zeslabení vojska a posílení četnictva.⁹⁶⁵ V roce 1927 však referoval o přesně opačné situaci, posilování armády a zmenšování četnictva.⁹⁶⁶ Zprávy pojednávající detailně o stavu armády byly ministerstvu zaslány dohromady tři. První sepsal Kadlec v únoru 1928 a všímал si v ní jak rozdělení vojska do jednotlivých uskupení, tak také počtu vojáků a popisu výzbroje.⁹⁶⁷ Druhou následně poslal do Prahy v říjnu 1930, v níž jednak opět popisoval velikost vojska a jeho organizační strukturu, ale také si všímал italského vlivu na armádu. Výzbroj vojáků se měla rovnat výzbroji italské, nejvyšším velitelem vojska byl po králi generál Alberto Pariani a vojenská výchova mládeže měla být založená podle italského vzoru.⁹⁶⁸ Autorem třetí zprávy z března 1933 byl Vokáč, který o stavu vojska k tomuto roku

⁹⁶¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 26. července 1931, č. 38

⁹⁶² Například Kadlec ke zprávě z 11. července 1930 přiložil fotografii hangáru pro 30 letadel, který měla financovat Itálie. Tamtéž, zpráva z 11. července 1930, č. 28. Ke zprávě z 11. ledna 1927 byla přiložena mapa se silniční sítí Albánie, kde byly vyznačeny i budované silnice spojující pobřeží s hranicemi Království SHS. Tamtéž, zpráva z 11. ledna 1927, č. 6. Dne 23. května 1930 pak byla ministerstvu poslána mapa s vyznačenými veřejnými pracemi financovanými z italské půjčky od společnosti SVEA. Kadlec v ní především poukazoval na železobetonové mosty na komunikacích s velmi malým využitím. Tamtéž, dodatek ke zprávě z 23. května 1930, č. 11.

⁹⁶³ Tamtéž, zpráva z 26. července 1931, č. 38.

⁹⁶⁴ Tamtéž, zpráva z 16. července 1935.

⁹⁶⁵ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1925, č. 5.

⁹⁶⁶ Do armády měli být také povoláváni i muži romského původu, kteří dle informací Kadlece v minulosti v armádě nesloužili. Tamtéž, zpráva z 24. března 1927, č. 26.

⁹⁶⁷ Tamtéž, zpráva z 28. února 1928, č. 17.

⁹⁶⁸ Tamtéž, zpráva ze 7. října 1930.

referoval na základě reorganizace z roku 1931. Mimo bodů z předchozích zpráv ministerstvu také popisoval stav důstojníků a jejich kvalifikovanost a úlohu královského pohraničního oddílu během uzavření hranic a mobilizace.⁹⁶⁹

Nálada v armádě byla pozorována především v souvislosti s přítomností italských vojenských instruktorů. Kadlec tak v únoru 1929 psal, že italští důstojníci sice měli požívat respektu, avšak žádné obliby.⁹⁷⁰ Na tuto zprávu poté navazoval v září následujícího roku, kdy obšírně popisoval náladu mezi albánskými důstojníky. Z jeho pohledu se totiž mezi nimi zvedala protiitalská nálada kvůli novým opatřením v armádě ze strany Italů. Starší albánští důstojníci s nedostatečným vzděláním měli být z armády propuštěni, což se podle Kadlece dotýkalo především důstojníků-horalů a starých důstojníků ještě z období Osmanské říše. Neoblíbenost Italů také měla růst kvůli jejich stranění se albánským důstojníkům, přičemž však byla jejich pozice ve vojsku podle Kadlece velmi silná díky italským financím posílaným na albánskou armádu.⁹⁷¹ K této otázce se později vrací ve své poslední shrnující zprávě o vývoji v Albánii, kde popisoval kuriózní vztah mezi albánskými a italskými důstojníky. Ti albánští měli italské nenávidět a závidět jim plat a postavení. Zároveň však byli albánští důstojníci placeni z italských peněz, a tudíž si měli přát, aby dál v Albánii zůstali i přes existující antipatie. Na druhou stranu, z pohledu Kadlece, italští důstojníci ty albánské taktéž nenáviděli a přezírali je.⁹⁷²

První zpráva o redukci vojska kvůli finančním obtížím Albánie byla z prosince 1933, byť ještě téhož roku v dubnu Vokáč ministerstvo informoval o zakončení organizace mírového vojska a začátku příprav vojska válečného.⁹⁷³ Nicméně ke konci roku se od důstojníka u vojenského velitelství Gustava von Myrdacze dozvěděl o rušení vybraných vojenských uskupení⁹⁷⁴ a plánu Zoga nadále snižovat rozpočet vojska i v příštích letech. Mimo to se Vokáč dozvěděl, že italští důstojníci měli být nadále nenáviděni, neboť si o nich Albánci mysleli, že byli změkčilí a nedůslední. Taktéž Albánci stále nezapomněli na italský neúspěch s okupací Vlory⁹⁷⁵ po I. světové válce.⁹⁷⁶ Po urovnání napjatých vztahů mezi Itálií a Albánií pozoroval Nechutný také větší aktivitu ve vojsku, o které psal v lednu 1936. Probíhalo cvičení vojáků s tím, že podle něho měli vykazovat lepší disciplínu a výkonnost. Taktéž byly nakoupeny nové uniformy a budováno nové opevnění na hranicích s Řeckem.⁹⁷⁷ Nicméně o opětovném

⁹⁶⁹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 15. března 1933, č. 18.

⁹⁷⁰ Tamtéž, zpráva z 8. února 1929.

⁹⁷¹ Tamtéž, zpráva z 12. září 1930, č. 36.

⁹⁷² Tamtéž, K vývoji politické situace v Albanii v posledních šesti letech, Nynější situace v Albánii 1930, č. 54.

⁹⁷³ Vokáč ve zprávě informoval o běžné proceduře při organizování vojska rozdělování určovacích listků rezervistům pro případ mobilizace. Dodával, že poprvé v historii Albánie tak bude každý při mobilizaci vědět, kde se má hlásit. Došlo také k soupisu dobytka a vozů, na prefekturách byli vyslýcháni lékaři a veterináři o zdravotním stavu, u Skadaru proběhlo týdenní cvičení dělostřelectva. Tamtéž, zpráva z 11. dubna 1933, č. 24.

⁹⁷⁴ Zrušeno bylo námořnictvo, vojenské dílny, důstojnická škola, zvláštní velitelstva předvojenské výchovy apod. Tamtéž, zpráva z 20. prosince 1933, č. 68.

⁹⁷⁵ Italové město drželi do roku 1920, avšak nespokojenost Albánců s přítomností cizích vojsk přerostla v povstání, kvůli kterému byla Itálie nucena své jednotky (cca 20 tisíc mužů) z Albánie stáhnout s výjimkou ostrova Sazanu. Neúspěch Italů byl však z velké části zaviněn nechutí vojáků k boji a jejich požadavky na repatriaci po skončení I. světové války. HRADEČNÝ, P., HLADKÝ, L. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 348-349.

⁹⁷⁶ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 20. prosince 1933, č. 68.

⁹⁷⁷ AMZV, fond Telegramy došlé 1936, telegram z 9. ledna 1936, č. 11/36.

zvýšení počtu vojáků informace nebyly. Naopak v roce 1938 bylo ministerstvo informováno, že ke zvětšování albánského vojska nedojde. O tomto se Nechutný dozvěděl společně s vojenským atašé podplukovníkem Karlem Knížkou od podnáčelníka hlavního štábu, italského důstojníka, při návštěvě velitelství armády. Ten to odůvodňoval tím, že po podepsání italsko-jugoslávské smlouvy již Albánie velkou armádu nepotřebovalo a tehdejší albánské vojsko bylo v úzké spolupráci s tím italským.⁹⁷⁸

U četnictva bylo informační penzum v depeších výrazně menší. Stejně jako u armády je první popis podoby četnictva v Albánii popsáno ve zprávě z května roku 1925. V té době bylo podle Kadlece hlavní silou v zemi zajišťující jak pořádek, tak také její obranu.⁹⁷⁹ Oproti vojsku byl však u četníků pozorován britský vliv skrze generálního inspektora četnictva plukovníka Waltera Francise Stirlinga, především pak v roce 1925 s ohledem na situaci kolem italské smlouvy o Národní bance a půjčce S.V.E.A. Plukovník Stirling byl přidělený u ministerstva vnitra, přičemž v té době byli k četnictvu přiřazeni další čtyři britští důstojníci v hodnosti majorů.⁹⁸⁰ Následně v červnu 1925 bylo ministerstvo zpraveno o reorganizaci četnictva ze 17. května toho roku a posílení pravomocí plukovníka Stirlinga, který se stal náčelníkem generálního štábu četnictva.⁹⁸¹ Toho následně v roce 1926 nahradil generál sir Jocelyn Percy, který zůstal generálním inspektorem četnictva až do roku 1938.⁹⁸² Je možné, že Kadlec ze začátku svého působení v Tiraně chybně odhadl to, že britští důstojníci u četnictva znamenali vliv Velké Británie v četnictvu. Důstojníci nebyli v aktivní službě britského vojska a Stirling měl se zastoupením Londýna v Albánii špatné vztahy.⁹⁸³ Nežli rozšiřování britského vlivu znamenala přítomnost britských důstojníků u četnictva spíše zabraňování pronikání italského vlivu do sboru. O celkovém stavu sboru se vyjadřoval Vokáč v březnu roku 1933, kdy psal o počtu četníků, jejich organizaci a o četnické škole pro poddůstojníky v Drači.⁹⁸⁴

⁹⁷⁸ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 9. září 1938, č. 14.

⁹⁷⁹ Tamtéž, zpráva ze 4. května 1925, č. 5.

⁹⁸⁰ Tamtéž.

⁹⁸¹ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 18. června 1925, č. 11.

⁹⁸² ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 355.

⁹⁸³ Tamtéž, s. 429.

⁹⁸⁴ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 15. března 1933, č. 18.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo obsahově analyzovat a představit politické zpravodajství z Tirany během období 1925-1939. Díky politickým depeším si lze vytvořit obraz o nahlížení československých diplomatů v Tiraně na události v meziválečné Albánii. Po prostudování archiválií AMZV a provedení obsahové analýzy bylo možné zpravodajství rozdělit do pěti hlavních tematických okruhů a ty následně dále specifikovat. Tímto způsobem je zde možné širěji odpovědět na otázky, které byly předestřené v úvodu práce.

Československo během meziválečného období nemělo v Albánii přímý politický zájem. Příležitosti se objevovaly spíše na poli hospodářském a obchodím s přihlédnutím ke stále těžší situaci související s narůstáním italského vlivu v zemi. Nepřímý politický zájem však byl pro zpravodajství z Tirany velmi důležitý a odpovídal tomu důraz na témata s tímto spojená. Jako člen Malé dohody mělo Československo zájem na tlumení italského fašistického pronikání do Albánie a na podpoře postavení Bělehradu v zemi. Aktivita Itálie a Království SHS/Jugoslávie tak logicky zaujímal dominantní postavení v depeších do Prahy spolu s vlivem dalších států, které do hlavního tématu, tedy italské rozpínavosti, mohly svým způsobem zasahovat. V tomto případě lze zmínit Francii a Velkou Británii, popřípadě Rumunsko a Řecko.

Byť se diplomaté v Tiraně snažili pomáhat jihoslovanské legaci v těžké situaci slábnoucího vlivu Bělehradu například návrhy na finanční zapojení Prahy do pomoci Albánii či hospodářskou a obchodní aktivitou tlumící vliv Říma, nechyběly kritické připomínky k politice Bělehradu vůči Tiraně. Diplomaté ministerstvo informovali o jihoslovanském špatném postavení a postupu v albánské politice. Označovali ji za laxní a bez hlubší strategie v postupu proti italskému pronikání. V některých případech tituláři také zpochybňovali personální obsazení jihoslovanského zastupitelského úřadu v Tiraně. I přes spojenecký vztah Prahy a Bělehradu tedy byli schopni kriticky a bez autocenzury hodnotit jihoslovanské postavení v Albánii.

Nevyslyšení podnětů na přímé zapojení Prahy do pomoci Bělehradu pro udržení jeho vlivu, popřípadě pro utlumení fašistické penetrace do Albánie, dokresluje druhořadý zájem Československa o situaci v Albánii a stejně tak i potíže Malé dohody při vzájemné spolupráci v jiných otázkách, nežli v restauraci Habsburků v Maďarsku a jeho nároků na revizi poválečného uspořádání Evropy. Byť všechny tři státy Malé dohody měly zájem na udržení versailleského systému ve střední a jihovýchodní Evropě, jejich společné aktivity a zájmy byly rozměňované geografickým rozložením uskupení. Z toho vyplývaly další rozdílné zájmy členů Malé dohody vedle odporu k revizionismu. Pozornost Československa byla především upjata na situaci vztahů s Německem, zatímco snahy Rumunska směřovaly k udržení území získaných po I. světové válce, především pak na východě v případě Besarábie. Jugoslávie se naopak soustředila na zesilující vliv Itálie v oblasti Jadranu a Balkánu, do čehož zapadala také otázka Albánie.

I přes nepřímý zájem Prahy bylo zpravodajství z Tirany četné a obsáhlé a nezaobíralo se výhradně pozicí Království SHS/Jugoslávie, popřípadě Itálie a dalších důležitých aktérů na mezinárodním poli. Ministerstvo bylo informováno o vývoji situace v albánské společnosti, domácí politice, armádě a četnictvu. Ve zprávách byly obsažené obecné popisy Albánců coby národa či náboženské rozrůzněnosti země. Zároveň byla podrobně popisována politická praxe a kultura, vývoj albánských financí, životní podmínky obyvatelstva a proměny společnosti při reformní snaze Ahmeta Zoga přiblížit Albánii západnímu stylu života.

Důvodem detailního pozorování situace v Albánii, mimo jiné, zřejmě bylo také podezření diplomatů, že Albánie byla nebezpečným bodem v Evropě v otázce vypuknutí dalšího evropského konfliktu. Sám Edvard Beneš měl vidět dvě kritická místa pro vypuknutí nové války: polský koridor k Baltu a právě Albánii.⁹⁸⁵ S touto problematikou se také do jisté míry vázalo suplování role vojenského atašé diplomaty v Tiraně a navrhování jeho přidělení do Albánie. Do Prahy byly několikrát posílány zprávy, ve kterých byly obsažené mapy znázorňující například budovanou infrastrukturu od pobřeží k jugoslávským hranicím s vyznačením přístavů, kotvišť a zpevněných mostů. Dále ministerstvo obdrželo fotografie vojenského hangáru poblíž Tirany či válečných lodí při jedné z mnoha návštěv cizího námořnictva v Drači. Nechyběly podrobné zprávy o stavu vojska, jeho vybavení a organizaci. To samé platilo také pro četnictvo.

Do jisté míry stabilní situace v Albánii byla ve zkoumaném období připisována československým zastoupením diktátorovi Ahmetu Zogovi. Ten byl ústřední osobou, o které bylo v politickém zpravodajství referováno. Zogova vláda však byla zároveň spojena s informacemi o pronásledování opozice a jejím likvidování. Zastoupení v Tiraně se zmiňovalo o zvláštních politických soudech, krutých praktikách při vyslýchání vězňů a zároveň o snaze většiny diplomatického sboru vyvíjet na režim nátlak k upuštění od drakonického způsobu jednání po odstranění hrozby povstání, převratu či jiné protirežimní akce.

Povaha tehdejšího režimu v Albánii s sebou přinášela také určitá témata, která by se z pohledu vyspělého evropského státu mohla zdát jako okrajová, či bulvární. Tehdejší systém vlády však závisel zcela na jedné osobě, čímž se pro politické zpravodajství stala témata jako hledání nevěsty pro Ahmeta Zoga, jeho zdraví či celková povaha a mentalita relevantními. Na Zogovo jednání se českoslovenští zástupci dívali negativně jako na vychytralé a nedůvěryhodné. Na druhou stranu právě v tomto vedení politiky spatřovali brzdění italského pronikání do Albánie, což naopak kvitovali. Jeho politickou praxi označovali za orientální a tureckou se snahou směřovat politiku na více stran zároveň. Udržení Zoga u moci až do roku 1939, i přes silný tlak fašistické mocnosti ovládnout zemi a další problémy spojené s hospodářským stavem a vnitropolitickými otázkami, vypovídalo o jeho politickém umu. Zogově režimu nelze upřít snahu a úspěchy v modernizaci zaostalého státu, emancipaci žen a položení základů pro další rozvoj například školství a zdravotnictví. Zároveň je třeba mít na paměti kruté represe a porušování práv obyvatel.

⁹⁸⁵ AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, zpráva z 25. ledna 1933, č. 6.

Z politického zpravodajství z Albánie je patrná také jedna okolnost. Byť byla situace ohledně zachování albánské suverenity závažná, Albánie pořád představovala malou zemi, ve které se významné politické, společenské a jiné události neodehrávaly často. V některých zprávách je tak znát sklouzávání referujících k psaní o různých méně podstatných až malicherných věcech, například v kuloárech diplomatického sboru. Zároveň byly v některých zprávách uvedeny zavádějící informace, zejména v obecných popisech Albánců jako národa či Zogovy rodiny.

Utlumení četnosti zpráv posílaných z Tirany lze pozorovat od roku 1935. Důvodem bylo zřejmě celkové opadnutí vlivu Jugoslávie v Albánii, přibližování Říma a Bělehradu a pokračující rozvolňování malodohodových vazeb. Tím opadal i nepřímý politický zájem Československa v Albánii. Ještě před tímto rokem však bylo patrné, že diplomaté v Tiraně roli primárních odpůrců italského pronikání do Albánie přenesli z Bělehradu k albánským nacionalistům, kteří z pohledu československého zastoupení odmítali dominanci jakéhokoliv zahraničního vlivu.

Albánský prostor a jeho historie představují v českém vědeckém prostředí spíše okrajové téma. Za výjimku snad lze označit pouze problematiku vyhlášení nezávislosti Kosova. Doufám tedy, že se pro českou albanistiku stane tato práce užitečným přínosem v dalším bádání o albánské historii.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, 1925-1939.

AMZV, fond Diplomatický protokol II/1, 1918-1939.

AMZV, fond II. sekce I/3, 1918-1939.

AMZV, fond I. sekce-prezidium 1918-1939 (1954).

AMZV, fond Telegramy došlé, 1935-1939.

AMZV, fond Telegramy odeslané, 1935-1939.

Literatura a internetové zdroje:

Alberto, Pariani [online]. The Generals of WWII. [cit. 22.4.2017]. Dostupné z:

<http://www.generals.dk/general/Pariani/Alberto/Italy.html>

CIANO, Galeazzo. *Deník: 1939-1943*. Přeložil Theodor PROCHÁZKA. Praha: ERM, 1997. Memo. ISBN 80-85913-29-1.

ČERVENÝ, Václav, JIROUT, Josef a ČERNÍK, Arnošt. *Albanie: Úvahy o postavení Albanie ve světě, o jejích dějinách a zemi, o albánské politice, národním hospodářství a albánské kultuře*. V Praze: Československo-albánská společnost, 1938.

DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, I. díl*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2210-3.

DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa, II. díl*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2285-1.

DERVISHI, Kastriot. *Historia e shetit shqiptar: 1912-2005*. Tiranë: Shtëpia botuese „55“, 2006. ISBN 99943-799-3-3.

DUKA, Valentina. Nga presidenca në monarki: çështje të legjitimitetit. In: *Studime Historike (1-2), 2010*. Tiranë: Qendra e studimeve albanologjike, 2011, s. 199-211. ISSN 0563-5799.

ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. London: I. B. Tauris, 2013. IX. ISBN 9781780764313.

Encyclopedia Britannica [online]. [cit. 22.4.2017]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/>

FISCHER, Bernd Jürgen (ed.). *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe*. London: C. Hurst, 2007. ISBN 1-85065-779-3.

FISCHER, Bernd Jürgen. *King Zog and the Struggle for Stability in Albania*. Boulder: East European Monographs, 1984. East European monographs. ISBN 0-88033-051-1.

HEATON-ARMSTRONG, Duncan. *The Six Month Kingdom*. Tirana: Albanian Institute for International Studies, 2012. ISBN 99927-659-4-1.

HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav. *Dějiny Albánie*. Autorsky se podíleli Pavla BURDOVÁ HRADEČNÁ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3.

HRADEČNÝ, Pavel. *Politické vztahy Československa a Jugoslávie v letech 1925-1928 v zahraničním i vnitřním kontextu*. Praha: Academia, 1988.

KRASNIQI, Afrim. *Sistemet politike në Shqipëri: 1912-2008*. Tiranë: UFO Press, 2014. Botimi i dytë. ISBN 978-99956-19-36-7.

KREISER, Klaus, NUEMANN K. Christoph. *Dějiny Turecka*. Praha: NLN, 2010. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-012-8.

LAJE, Emil, POPA, Ylli. *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III*. Botim i ri. Tiranë: Akademia e shkencave e Shqipërisë, 2008. ISBN 978-99956-10-27-2.

MANTRAN, Robert. *Historia e Perandorisë Osmane*. Tiranë: Dituria, 2004. ISBN:99927-59-30-5.

PEARSON, Owen. *Albania and King Zog: Independence, Republic and Monarchy: 1908-1939*. London: The Center for Albanian Studies, I. B. Tauris, 2004. Albania in the twentieth Century: A History, Volume One. ISBN 1-84511-013-7.

Procedura jmenování velvyslance [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [cit. 10.4.2017]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/procedura_jmenovani_velvyslance.html

PUTO, Arben. *Shkurorëzimi i Mbretit Zog në mërgim*. Tiranë: Toena, 2012. ISBN 978-99943-1-864-3.

PUTO, Arben. *Shqipëria politike: 1912-1939*. Tiranë: Toena, 2009. ISBN 978-99943-1-467-6.

ROSELLI, Alessandro. *Italy and Albania: Financial Relations in the Fascist Period*. London: I. B. Tauris, 2006. ISBN 1-84511-254-7.

RYCHLÍK, Jan, KOUBA Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: NLN, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-642-7.

STAMLES, *krenaria e Durrësit* [online]. DurrësLajm. [cit. 22.4.2017]. Dostupné z:
<https://durrëslajm.al/speciale/stamles-krenaria-e-durr%C3%ABsit>

ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha: NLN, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-375-9.

TOMES, Jason. The Italo-Albanian Estrangement 1933-1935 in its International Context. In: *Monarkia shqiptare 1928-1939*. Tiranë: Qendra e studimeve albanologjike, 2011, s. 59-79. ISBN 978-99943-1-721-9.

TRANI, Silvia (ed.). *L'Unione fra l'Albania e l'Italia, Censimento delle fonti (1939-1945), conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*. Roma: Ministero per i beni e le attività culturali, Dipartimento per i beni archivistici e librari, Direzione generale per gli archivi, 2007. ISBN 987-88-7125-240-7.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Portrét krále Zoga I. od akademického malíře Otakara Číly. ČERVENÝ, Václav, JIROUT, Josef a ČERNÍK, Arnošt. *Albanie: Úvahy o postavení Albanie ve světě, o jejích dějinách a zemi, o albánské politice, národním hospodářství a albánské kultuře*. V Praze: Československo-albánská společnost, 1938.

Příloha č. 2: Fotografie krále Zoga I. se svojí družinou před královským palácem u příležitosti národního svátku dne 28. listopadu 1933. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, příloha ke zprávě ze 12. prosince 1933, č. 66.

Příloha č. 3: Fotografie s popiskem vojenského hangáru u Tirany z roku 1930. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, příloha ke zprávě z 11. července 1930, č. 28.

Příloha č. 4: Mapa s náčrtem výstavby cest financované z půjčky S.V.E.A. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, příloha ke zprávě z 11. ledna 1927, č. 6.

Příloha č. 5: Rodokmen Zogovy rodiny sestavený Lvem Vokáčem na základě soukromých pramenů. AMZV, fond Politické zpravodajství 1918-1975, Tirana, příloha ke zprávě z 15. května 1932, č. 35.

Přílohy

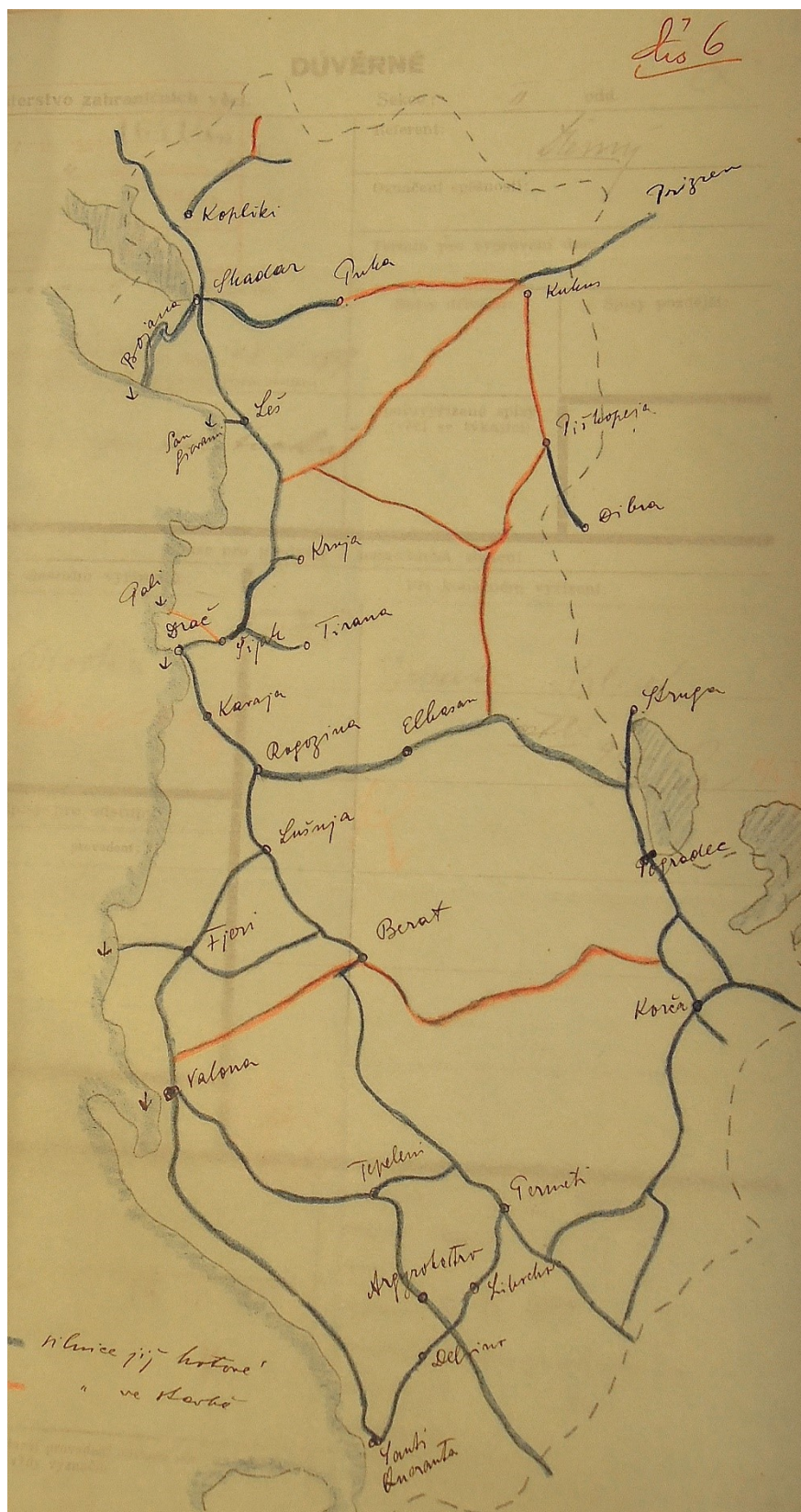
Příloha č. 1: Portrét krále Zoga I. od akademického malíře Otakara Číly.

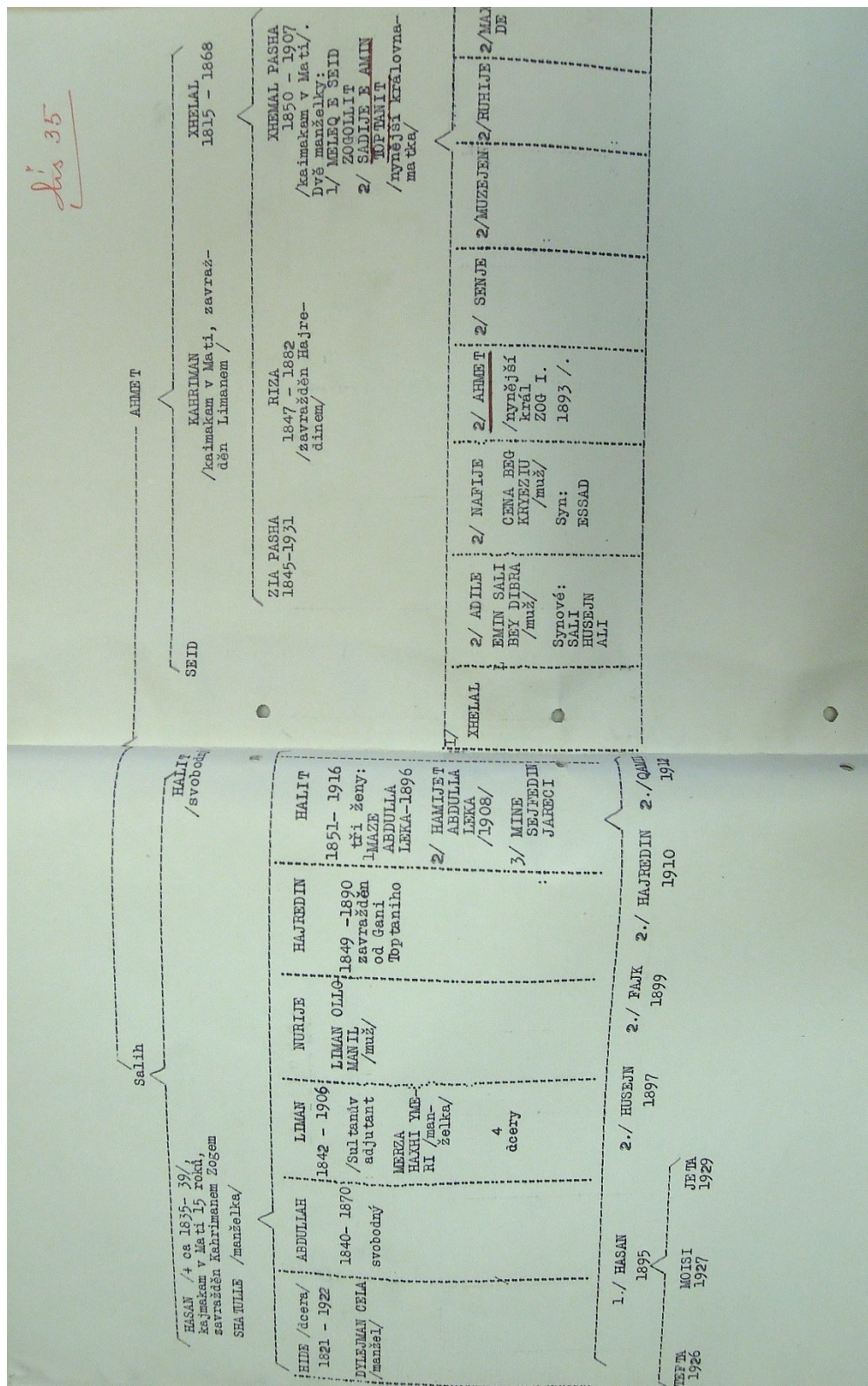
Příloha č. 2: Fotografie krále Zoga I. (sedmý zleva) se svojí družinou před královským palácem u příležitosti národního svátku dne 28. listopadu 1933.

Příloha č. 3: Fotografie s popiskem vojenského hangáru u Tirany z roku 1930.

Příloha č. 4: Mapa s návrhem výstavby cest financované z půjčky S.V.E.A. (modře jsou vyznačeny hotové komunikace, červeně ve výstavbě).

Příloha č. 5: Rodokmen Zogovy rodiny sestavený Lvem Vokáčem na základě soukromých pramenů.